

Rodoszi kolosszus (Dr. Gyárfás Ágnes fotója)

A következő szám tartalmából:

Dr. Bakay Kornél: Zalavár-Vársziget és a Mosaburg-kérdés / 2. rész

Dr. Czeglédi Katalin: A magyarság és elődei hitéről - folytatás

Dr. Kovács Sándor metafizikai témájú írásának folytatása

ŐSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Megjelenik negyedévente a magyarságtudomány és az ősi magyar nyelv kutatásának szolgálatában

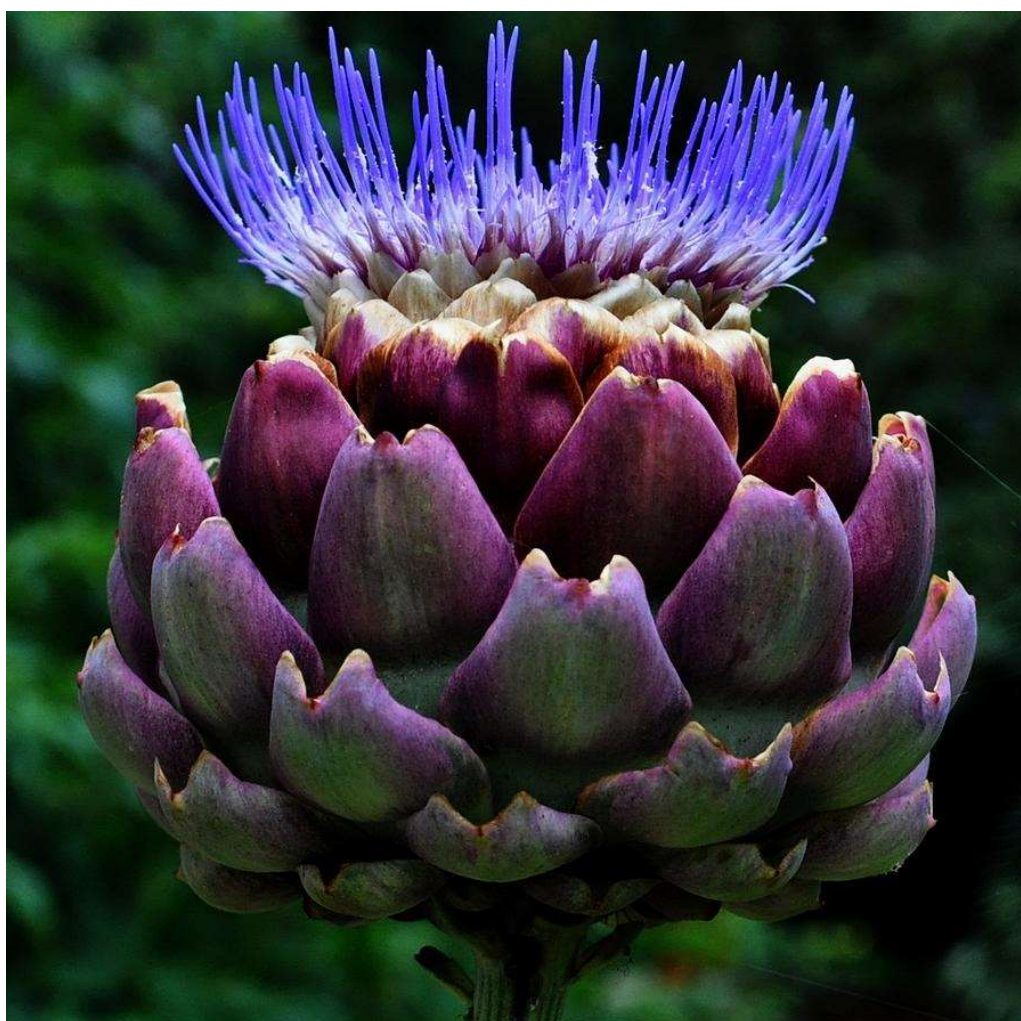
Alapítva: 1972

Ára: 2000,- Ft

La Raíz Ancestral

Alapító – Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

Dr. Gyárfás Ágnes

Alapító - Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc
Dr. Gyárfás Ágnes

Felelős főszerkesztő: PhS Tibold Szabina
Tördelőszerkesztő: Kuki Gabriella
Kiadó: Miskolci Bölcsész Egyesület (MBE)
Adószám: 19071332-1-05
3525 Miskolc-Batthyány u.1.
Levél: 3525 Miskolc Batthyány u.1.
Szerkesztőségi telefonszám:
+36-46-331-981

© Ősi gyökér 2023

Minden cikkért a szerzője a felelős.

Kéziratokat nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza!

(Lemezen küldött anyag mellé kérnénk kéziratot is)

Belföldi előfizetés (évente négy szám): 7200 Ft/év.

Egy szám ára 2000 Ft.

Az előfizetés történhet a MBE címére
(3525 Miskolc Batthyány u. 1.)

– Ősi gyökér előfizetés megjelöléssel –
postautalványon, a Kiadónál személyesen, vagy banki
átutalással a BB RT bankban az
10102718-10373815-00000004 számlaszámra.

Külföldi előfizetés: 90 USD/év.

Nemzetközi utalás a BB bank miskolci fiókjában
vezetett HU13-10102718-10373815-00000004 IBAN
számlaszámra történhet. (SWIFT kód: BUDAHUHB)

Kapható: a MBE könyvtárban
(3525 Miskolc-Batthyány u. 1.)

Az Ősi Gyökér számai megtekinthetők a Nemzeti hírhálón, az Országos Széchenyi Könyvtár szerkesztésében:

Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) <http://epa.oszk.hu/02300/02387>

Ugyancsak feldolgozza, de csak a tartalomjegyzéket közli a

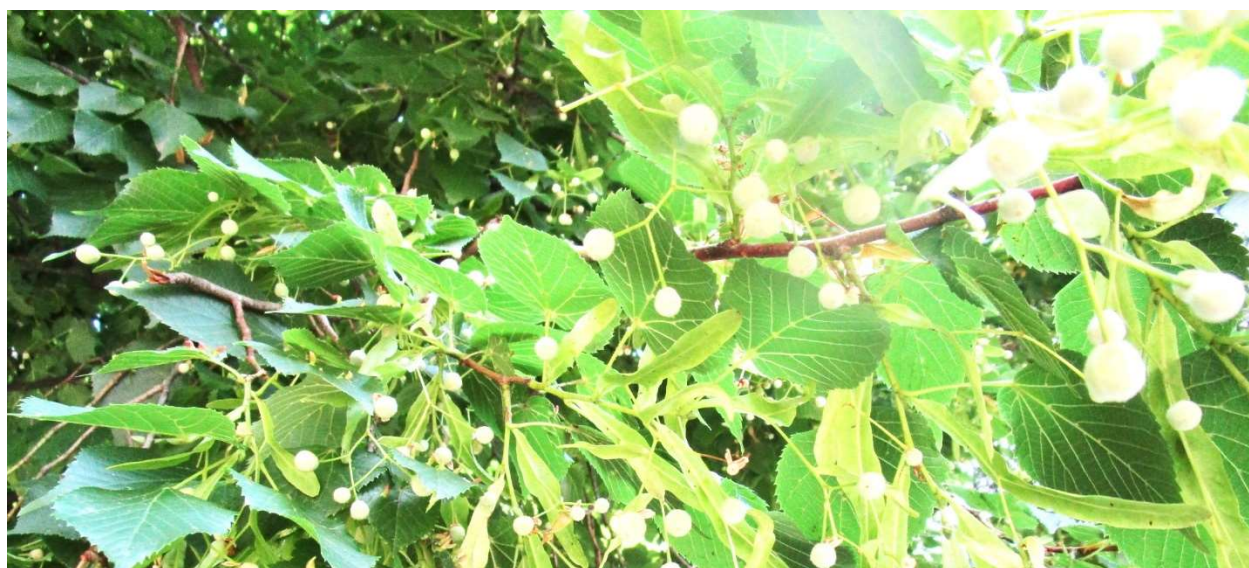
MATARKA Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa

<http://www.matarka.hu/szam-list.php?fsz=1556>

Hálásan köszönjük, ha adójuk 1%-ával támogatják a MISKOLCI BÖLCSÉSZ EGYESÜLET működését!

ADÓSZÁM: 19071332-1-05

ISBN 9632144546 • ISSN 1586-9423 • HU ISSN 1586-9423

Hársfa tündérfényben (Tibold Szabina fotója)

Az edelényi Gyárfás kúria oromzata, mely a ház Úrnőjének nevét tiszteli. A házat Kós Károly építész tervezte nászajándékként Dr. Gyárfás Sámuelnek és Móga Margit Szabinának. Ez a dátum első gyermekük Gyárfás Ágnes születésével is egybe esik.

Margit-Lak Hampó Jenő festménye

ÖSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Alapító – Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc
Dr. Gyárfás Ágnes

2023. LI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM ÁPRILIS-JÚNIUS

TARTALOM

NYELVÉSZET	
Dr. Czeglédi Katalin	
A magyarság és elődei hitéről.....	2
IRODALOM	
Agócs Károly – Részletek a Remekmű c. könyvből	
A nagy lehetőség	17
Fekete mágia	18
Az ítésh.....	19
Bacsóné Melher Mária	
Húsvét emlékei.....	20
ÓSTÖRTÉNET	
Dr. Bakay Kornél	
Zalavár-Vársziget és a Mosaburg-kérdés.....	22
ÓKOR	
PhS Tibold Szabina	
Énheduanna.....	39
MAGYAR TÖRTÉNELEM	
Bakk István PhS – Bakk Erzsébet PhS	
A németalföldi remeték. Az ősi magyar Pálos-rend németországi jelenlétéről.....	43
TANULMÁNY	
Dr. Aradi Éva	
Keletkutatóink Indiában: Kőrösi Csoma Sándor és Stein Aurél	58
Dr. Kékes Katalin	
A génuszság kötelez. Liszt Ferenc a zeneszerző génusz Magyar génuszok sorozat	63
Dr. Végh Tibor	
Pál apostol képének felirata a magyar Szent Koronán	65
Ékkő a Szent Korona homlokán	66
MAGYAR NÉPMŰVÉSZET	
PhS Tibold Szabina	
A halasi csipke	67
MAGYAR NÉPI IRODALOM	
Dr. Gyárfás Ágnes	
Az aranyhajú királyfik – székely népmese	70
A magyar család mintája az égre van ráírva - meseelemzés	75
SZAKRÁLIS ANTROPOLÓGIA	
PhS Tibold Szabina	
Táltosi gyógyítás - lélekenergiával, a mások és magunk egészségre emelése.....	80
LÉLEKTAN - PSZICHOLOGIA	
Kósa György	
Mire tanított Violetta Valéry és Ivan Iljics halála?	89
Szabó Tímea Zsuzsanna	
Indigó személyiségek a világunkban	93
METAFIZIKA	4
Dr. Kovács Sándor	
A metafizika aranylapjain tallózva bepillantás a spiritualizmus világába: Az értelem ébredése.....	96

ESSZÉ	
Dr. Kóczi Rozália	
Májusi gondolatok születésről és újjászületésről	98
Szondi Miklós	
Ilyen kiszolgáltatottan, mi múlik rajtunk a földi létben?	99
Dr. habil Gööz Lajos	
Az emlékezés hosszú lánc (West-Point Akadémiáról)	102
IN MEMORIAM Dr Fehér András	106
Dr Fehér András	
Vázlatos szakmai önéletrajz.....	107
A szent koronáról a legutóbbi mérnöki kutatások tükrében	
ISMERTETŐ	
Záhonyi András	
Könyvismertető és beszámoló.....	109
Tomory Zsuzsa	
Rendhagyó rövid életrajz (részlet)	114
PhS Rostás László	
Fehérvár valóban fehér folt, vagy csak részben?	115
KÖNYVAJÁNLÓ	4
Vesztergám Miklós	
Első lépcsőfok a Szent Korona tanhoz	122
Második lépcsőfok a szakrális királysághoz	
Harmadik lépcsőfok az önzetlen szeretethez.....	123
Czibak Ilona	
Megcsókolj élet	
Gönczi Tamás	
Piliscsillag, Napcsillag	124
Napúton	
A Fekete Madonna titka.....	125
Nimród Gyűrűje	
VERSEK	
Fridrich Klára	
Attilának és Rékának	125
Mezopotámia	
Jacsó Pál	
Nem tanultuk meg a versedet	
Túróczi Péter	
Madárétek.....	126
Valek Tünde	
Együtt az úton	
A sebzett, kék madár.....	127
Molcsányi Jenő	
Réthy Judit	
Álmok álmodói	128
SZABINA ROVATA	
PhS Tibold Szabina	
A Deák Ferenc utca szellemei: Ibolya néni	129
ZÁRÓ GONDOLATOK	
PhS Tibold Szabina	
Művészetek fényében: Irodalmi és Zenei Délután a Gyárfás Kúriában	133

DR. CZEGLÉDI KATALIN

A magyarság és elődei hitéről

**A Volga-Urál vidéke földrajzi neveinek
nyelvtana és kapcsolatai**

**A turáni nyelvek (szkíta, hun, köztük a
magyar és a székely) alapja
I/V.2.**

Napkeltét várva

*Ajánlom a legszebb, legtisztább lelkű
festőnőnek*

*Isten véréből gyúrt szeretet
A tehetség. Meg kell osztani.
Kín-lángon ég, bár érdemtelen,
Gyötrelmek nem tudják megfosztani
Az alkotástól. Veritéke
Krisztusi sebek hullott vére.*

*Robbanó vulkán-rezdülés,
Utat tör bármerre fele.
A természetnek mond imát,
Pusztában, ha nincs embere.
Elporladni mind kevés,
Örök az áldott küldetés.*

*Millió év génekbe zárva
Nem tanít, mert többet tud:
Árva fények gyertyalángja
Évszázadok elébe fut.
Csillagként kering a jámbor,
Ezért nem téved el a vándor.*

*Apadhatatlan azaz őserő,
Mely áldani, átkozni készlet.
Szent Mózesek és Krisztusok
Viszik, tanítják a népet,
Égre nézzenek, törjenek igát!
S ne csak magukért mondjanak imát.*

*Ki nem lobbanhatsz, hunyorgó fáklya,
Fény, győznöd kell a sötéten,*

*Föld, nem fordulhatsz magad ellen,
Mert virrasztanak kéz a kézben
Kimondva, mit a gyáva nem mer:
Művészet, a Te neved: EMBER.*

Bendur István (Piliscsév, 1946-1912)

„Igazolhatóan az EMBER valóban művész és tudós, akit a gyötrelmek nem tudnak megfosztani az alkotástól. A szeretetet és a tudást meg kell osztani kimondva és leírva, amelyre ma is nagy szükség van. A Magyar Tudományos Akadémia és az őket finanszírozó mindenkori kormány ugyanis még mindig nem fogadja el a finnugor elmélet kritikáját és annak tarthatatlanságát, miközben megtevesztik mind a nyelvészeket, mind a más tudományágak képviselőit is. A finnugor elmélettel járó kitalált szakkifejezéseket használva pedig azoknak a munkáját is nehezítik, akik már visszautasították a finnugor elméletet. Nem szabad elfelejtenünk: a művészet, a tudás és a hit rokonok, maga az igazság, azaz a természet, benne az EMBER.”

(Czeplédi Katalin, Pilisvörösvár, 2023.)

III. Rész

1.7.1. A hun népek hitvilága

„A korai kínai forrásokban a hunok hitvilágáról szóló adatokat gazdagítani lehet a régészeti leletekkel. Ha a hun korban a Sárgafolyótól a Bajkál-tóig, az Altajtól a Kingán-hegységig terjedő széles pusztaságban a temetkezési szokások egyik formáját megvizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy a hunok hitvilága egységes lehetett. A temetkezési szokásokban a korai nemzetségek társadalmi változásában bekövetkezett mozgást és változást folyamatosan ki lehet

mutatni. A hunok elképzelése szerint az ember halála után a másvilágban ugyanúgy él, mint az itteni világban, állatot tenyészt és az állati nyersanyagokat is feldolgozza. A hun sírban lévő díszítő elemek, fegyverek, edények, evőpálcikák, ló, ökör, kecske és kutya mellékletek is azt mutatják, hogy a másvilágra költözött embernek az adott tárgyra, illetve állatokra szüksége lehetett, ezért zablakarikát, edényt készítő szerszámok, hangszerek és az életmóddal kapcsolatos dolgokat is helyeztek a halott mellé. A hitviláguk szerint a másvilágon az itteni világhoz hasonló nemzetségi társadalom volt, és néhány adatban azt látjuk, hogy ennek a két világnak az emberei állandó kapcsolatban voltak egymással. Az élő ember és a meghaltak közötti „találkozó” a lakomákon és temetkezéseken történtek ..., melynek az volt az értelme, hogy az elhalt ősök lelkének áldozzanak, és az ott megjelent ősök szellemét imádják. Erről a barga sámán énekben találunk bizonyítékot, aki az elhalt ősöket hívja és így ábrázolja a „találkozást”:

A Szelenge nevű sziklarajzoknál valószínűleg ezt a találkozást mutatták be. Ezek a képek négyszögletes kerítéssel ábrázolták a világ határán lévő világhegyet, és azon belül élő ősök szellemét. Oda táncoló embereket, rossz irányú, ártó szellemek ellen védő kiterjesztett szárnyú sast, a meghaltak szellemét a másvilágra eljuttató lovat, lelket védő kutyát stb. rajzoltak. ...A rajzokat vörös okkerfestéssel festették, melyek élethűnek látszanak, sőt a török és a mongol nemzetségek sámándobján lévő ábrák a fenti sziklarajzok témáihoz nagyon hasonlóak, tartalmi szempontból pedig megegyezők, ami nemcsak kulturális hasonlóságot sejtet.

A források adataiból kitűnik, hogy a hun sanjü reggel a Naphoz, este a Holdhoz imádkozott...A hunok másvilágról szóló elképzelése alapján a Nap és a Hold megléte megvan” számos sírban. „A Napot és a Holdat imádó ősi szokás nemcsak a hun előkelőknél,

hanem a közrendűeknél is megtalálható, általános hitelem volt. A mongol sámánok a jurta nyugati oldalán fából készült Holdat, a keleti oldalra pedig Napot akasztottak fel, mely valószínűleg az ősöket tisztelő szertartáshoz kapcsolódott. ...A Nap tisztelet korai formájának maradványa a mongol és a burját sámánöltözetben és szertartásokban... széles körben elterjedt, ezen kívül a nyugat-mongolok esküvői szokásaiban a menyasszonynak a háttára Hold formát szoktak tűzni. ...T.M. Mihajlov a körtáncnak, valamint az énekes körtáncnak az értelmét a Nap mozgásának a szimbólumaként vélte felfedezni, mely az imádat szokásával állhat kapcsolatban...A Nap tisztelettel kapcsolatos egyik szokás a tűz tisztelet...a koporsó vörösre festése is a tűz, valamint a Nap szimbolikájával értelmezhető. ...Bármely áldozat bemutatását tűzzel végezték, mellyel az evilágon élő embereknek a Felső Éggel való kapcsolatát akarták kifejezni. ...A mongolok a tűznek tisztító hatást tulajdonítottak, és hittek az ártó szellem elijesztésének képességében, ezért tisztelték a tűzhelyet, és mutattak be neki áldozatot...a fejet a testtől elválasztva temették el, ami ...nagyon régi, különleges szokás lehetett. ...A nomádok különleges hiedelmében ... a fejben lakik a lélek, amely az ember halála után a fejbe megy, ott ragad.

A hunok hitvilága a totemizmus, animizmus és a mágia a korai hitvilág elemeihez tartoznak...

A hunok saját eredetüket valamelyik legendás állattól eredeztették, ... Az altaji nyelvű népek között a szarvas, a disznó, a farkas, a kutya totem nagyon elterjedt. ...A kutyaival való temetkezési szokás legkorábban a Bajkál-tó környéki neolitikumból került elő, ...Liaodong tartomány északi részén élt az a szokás, mely szerint a kutya az ember lelkét vigyázza. ...A burját legendákban általános felfogás az, hogy a fehér farkas égi kutya...A hunoknál az állami áldozatokat különleges

emberek végezték, és a források elmondása alapján fekete színű állatot ajánlottak fel, és fekete zászlót használtak. ...hun sanjü sírjában sámánfejfedőt találtak, ...A hun sanjü fő feladata a határok és a terület védelme, a méltóságok és a tisztségek adományozása volt, háborút indíthatott vagy békét kötött, továbbá vezette a közös állami áldozatokat, és az általa kiválasztott területen varázslást is végzett. A sanjüt ...az Ég fiának nevezték...A hun hitvilágban szokás volt az ökörrrel, lóval, juhval és kecskével történt áldozat...a ló imádat a Nap és a fény tiszteletével volt kapcsolatos...A hunoknál fehér színű lovat áldoztak fel, és annál tettek fogadalmat is, ...a hunoknál a szarv viselési szokása a hatalom megnyilvánulása lehetett, ...Az ökörfejet, szarvat tisztelő hit a legkorábbi hiedelem volt, melynek használata a neolitikumtól megfigyelhető...

...látjuk, hogy a Kr. e. II. évezred közepétől kezdődően a lakosok lóáldozatot mutattak be és különleges kőformákat építettek, nagy tüzet gyújtottak és mély értelmű szertartásokat végeztek. ...a hunok a Földet, a Napot, Holdat és a tűzhelyet imádták. Akkoriban a totemizmus, az animizmus és a mágia, tehát a nagyon korai hitvilág elemei átalakultak. A közös áldozati helyeken a sámánok végeztek szertartásokat...” (ZAGD BATSZAJHAN 2006:171-181)

1.7.2. Az azerbajdzsán nép hitvilága

„Azerbajdzsánban a Szovjetunió felbomlása után újjáéledt a régi muszlim vallás és hagyomány, de az országban más vallásokat is szabadon lehet gyakorolni.” A kereszténység, a „Jézus Krisztus által hirdetett hitelvek ... Azerbajdzsánban is már a Kr.u.1. században megjelentek...”. Ismert volt a tengrizmus, amely „valójában annak az ősi természeti hitnek az elnevezése, mely a szkítáktól kezdve meghatározta az eurázsiai sztyeppe népek vallását. Régen az azerbajdzsánok ősei is ezt a vallást követték. Állítólag Oguz kán, az azerbajdzsánok egyik

mitikus őse vette fel először az iszlám hitet, korábban a türk törzsek a tengrizmust, vagyis a sámánhitet követték, amelynek nyomait az ország egyes helyein máig megtaláljuk.

A Tengri vagy az Ég istenének neve legelőször a sumér forrásokban Dengir alakban fordul elő. Ázsia szívében, a mai Kína területén is korán megjelent az ég kultusza, az ottani krónikások a Kr. e. 1045-ben említik először ezt az istent Tian alakban. Van olyan orosz kutató, például Vasziljev, aki úgy véli, hogy ez az istenség nem kínai eredetű az északi szkíta-hun népektől érkezett. A lovas népek elképzelése szerint a főisten az égen lakozik és ő irányítja a világegyetemet. A mindenkor megválasztott királyok pedig az ő rendelkezéséből uralkodnak. Hozzá imádkoztak hadjárat előtt és neki köszönték meg győzelmüket, vagy új területfoglalásukat. A hun főkirály uralkodói címe is a tengri kán volt, melyet leginkább sanjünek ismerünk a mai kínai olvasat szerint. A férfi jellegű istennek rendszeresen mutattak be áldozatot, ilyenkor a legnagyobb értékű ajándékot, fehér lovat áldoztak fel. A tengri hitben meghatározó természeti erők, valamint az elhalt ősök szellemének a tisztelete, akiknek az év bizonyos hónapjában mutatnak be áldozatot. Mivel a temetkezési hely már a szkíták óta ismeretlen maradt a tömegek előtt, ezért tiszteletükre bálványokat emeltek, hogy emléküket és ünnepi alkalommal ott áldozzanak tiszteletükre. Bálványokkal az egész eurázsiai sztyeppén találkozhatunk, számuk meghaladja az ezret. Bár a történészek és a turkológusok többsége máig a türkökhöz köti az első kőbálványok megjelenését, a bakui Történeti Múzeum kiállított régészeti leletek ellentmondanak a feltételezésnek, de vannak korábbi hasonló szobrok is.

A természeti elemek (víz, tűz, fa, fém) tisztelete a Tengri-hit alapja és szoros kapcsolatban áll a Földanya kultusszal, melyet a Kaukázusban is gyakoroltak. Azerbajdzsánban sok szent hely megőrizte

legősibb kultuszait, melyet ma az iszlám hit alatt gyakorolnak. A Besbarmag-hegy állatáldozatai ősi, sztyepei szokásra vezethetők vissza. Ugyanez mondható el a Nahcsivánhoz közeli Asabi Kahf barlangról, ahol még élnek a legősibb, tengri hagyományok. A Kaukázus magas hegyénél, a Babadagnál gyakorolt napnézés nagyon sok hasonlóságot mutat a székelyek Babba kultuszával.

Az ókori lovasnépek, az azerbajdzsánok ősei víznek gyógyító erőt tulajdonítottak. Sok forrást, legyen az hideg vagy meleg vízű, vagy akár a mi borvizünkhöz hasonló, különös tisztelet övezi. ... A hitvilágban egyik ősi természeti elem a fa, ami a szkíta népeknél a női istenség megnyilvánulási formája volt. Az egyedülálló, különleges alakú fákat nagyon tisztelik és szent szalaggal szokták feldíszíteni. Következő elem a tűz, mely legkorábban a szkíta népeknél nő volt, gondoljunk csak Hérodotoszra, aki Tabiti, a szkíták istenét azonosította Hesziával. Az istennőt a belső-ázsiai török és mongol népek szerencse és a gazdagság jelképeként imádják, akinek a legfőbb tulajdonsága a tisztaság, ezért nem csoda, hogy sok tárgyat, vagy akár idegenből jött követeket tűz által tisztítottak meg. Az istennő a régi sztyepei hitvilágban a ház gazdaasszonya, aki előtt a nők régen meghajoltak. Azerbajdzsánban főleg a tűz kultusza volt erős, hiszen a talaj alatt lévő hatalmas mennyiségű metángáz sokszor önmagától meggyulladt és a hegyekből vagy a talajból tűz csapott ki. A legkülönlegesebb hely Janar dag, az Égő hegy, ahol máig bárki láthatja, hogyan égnek a valóságban a hegyek a feltörő gázok miatt. Állítólag a görögök Prométheusza, aki a korabeli görög források szerint a szkíták királya volt, innen, a Kaukázusból lopta el a tüzet, hogy segítsen az embereken.” (OBRUSÁNSZKY Borbála – CEYHUN ALAKBAROV 2015:27-36)

1.7.3. Az uráli nyelvcsaládba sorolt népek hitvilága

Elsőként a **vogulok és az osztjások**, önnevezésükön *mansik* és *hantik* hitvilágáról szólunk: „A nemzetségek ... a vérrokonság tudatán alapulva a közös származás kultuszát bensőséggel ápolják,.. Az őst megszemélyesítő állat totemállat... Az ősökön, az elhaltak szellemein kívül babonás tiszteletben részesítették a természeti jelenségekben és tárgyakban sejtett szellemlényeket, a víz, az erdő, a halászat, a vadászat segítő és rontó szellemeit, valamint a legfelsőbb istent, Numi-Toremet. Régebben a sámánok, varázslók, jósok több kategóriáját különböztették meg. A sámán a nemzetség papja volt, akinek közre kellett működnie az áldozatok bemutatásában, betegség gyógyításában, baj elhárításában.... Vallási elképzeléseiknek sajátos vetülete a medvekultusz. Igaz ugyan, hogy ez más vadásznépeknél is kimutatható (sőt hajdan egész Euráziában elterjedt volt), az osztjások és a vogulok között azonban olyan változatos, a néphagyomány legjavát magába sűrítő formát öltött, amelyet más népeknél nem találunk meg.” (HAJDU-DOMOKOS 1980:153-154)

Fontos megjegyezni, hogy a medvének, mint állatnak a víz, a folyóelágazás adta a mintát az elnevezéshez. Ennek az oka az, hogy a *medve* is olyan erős, mint a folyóelágazás, hiszen benne van a mag, a forrás annak minden erejével és nagyságával, ugyanakkor a folyóág hegyes, éles is, mint a medvének a karmai és a fogai. Egyszóval a medvének is nagy tekintélyt tulajdonítottak, amelyhez a mintát a vízelágazás adta. Egyrészt van *Medve* víznév, folyónév, illetőleg a szó a megnevezés részeként ismert, vö.: mar. *Maska kup* or. *Medvežje Zv.*, mocsár neve; bask. *Medvedixa* or. *Medvedixa* Burz., az or. Kana baloldali mellékfolyója. Másrészt a név szerkezeti felépítése is támogatja mindezt, vö.: *Medvežje* név az oroszban átvétel, többszörösen

összetett szó, az előtag *Med*, alakváltozatai közé tartozik a *ved* 'víz' jelentésű szóval rokon. A *vež* első utótag az oroszban vagy *veg forma átvétele és az oroszban ment végbe a *-g > -ž* változás, vagy pedig az átadóban is *-ž* volt. Ha az előbbi az igaz, akkor összetartozik a magy. Vág folyónévvel, ha az utóbbi, akkor a *vež* szó rokona a ko. *vož* 'elágazás, mellékfolyó', ud. *vož* 'torkolat' szónak. A név utótagja *je*, amely összefügg a han., man. *je* 'folyó' szóval. A baskír és az orosz *Medvedixa* az oroszban átvétel. Töve a *Medvedi*, az utótag *xa* alakváltozata lehet a szelk. *kí, ke* 'folyó'. Megjegyezzük, hogy az orosz *medved* 'medve', valamint a magy. *Medvigy* személynév is a szó nagy családjába tartozik. Ugyanakkor a mariban a *maska* 'medve' jelentésben ismert, miközben a víznévi *Maska* (< mas vö.: ko. *mos* 'forrás' + ka vö.: szelk. *kí, ke* 'folyó') szerkezetileg összetett szó és a folyóelágazásra utal. A második tagnak a mari *kup* 'mocsár' szó szolgált alapul.

A **zürjének** közé tartoznak a **permik és a komik**: „...a zürjének már a XIV-XV. században felvették a keresztséget, a legutóbbi időkig sok-sok maradványa élt tovább régi hitüknek. A különböző erdei, vízi, házi szellemekben való hiedelmek részben a szomszédos népeknél is megtalálhatók. A zürjén mitológia sajátos vonása az ort-ban való hit. Minden embernek megvan a maga ortja, védőszelleme: amit az ember tesz, ugyanazt teszi kísérő szelleme is. Régebben varázslók, jósök (tun) is voltak közöttük, akik talán hajdani sámánjaik kései utódai, s arról is van tudomásunk, hogy a szellemek kegyének elnyeréséért a régmúltban áldozóhelyeken áldozatokat is mutattak be. Régi hitéletük eredeti formája azonban töredékes adalékokból nehezen rekonstruálható.” (HAJDU -DOMOKOS 1980:189)

A **votjákok** önelnevezése szerint **udmurt**: „...hosszú ideig fennmaradtak a votjákok régi hitvilágának az emlékei. Ennek jellemzői

közül elsősorban az elhaltak kultuszát kell megemlítenünk, amely különböző temetkezési szokásokban és a halott emlékének, illetőleg szellemének tiszteletében nyilvánult meg. Az általános vonások mellett jelentős különbségek voltak a hitélet részleteiben az egyes nemzetségek, esetleg családok között. Külön nemzetségi és családi szent helyeik (*kvala*) voltak, melyeket a gazdaság udvarán állítottak fel. Ezekben tartották azt a ládikát vagy nyírhéj-edényt, amely a nemzetség vagy a család őset, oltalmazóját jelképező szent tárgyat tartalmazta. A nagyobb társadalmi egységet képező *viži*-nek külön közös *kvala*-ban vagy a falutól nem messze eső elkerített szent helyeken, a lud-okban mutatták be. A lud jobbadán a rossz szellemek kiengesztelésére hozott állatáldozatok színtere volt, s a szertartásban fontos szerep jutott az úgynevezett *tuno*-nak, akinek a funkciói sok tekintetben a sámán tevékenységére emlékeztetnek.” (HAJDU -DOMOKOS 1980:213)

A cseremiszek, önelnevezésükön marik: „A nemzetségi társadalom őskultuszának a maradványai gyaníthatók azokban a szokásokban, amelyekkel a cseremiszek halottjaikat gyászolják; régebben az elhunyt tiszteletére bemutatott áldozat is idetartozott. Talán a kudo-ban őrzött házi bálványokban is a nemzetség őset gyaníthatjuk, bár a házi istenhez ilyen emlékek nem fűződtek. ... régi hitük sok sajátos vonását őrizték meg szinte napjainkig. ... A halottak tiszteletén kívül különböző, emberalakúnak képzelt jó és rossz szellemekben hittek, megszemélyesítették a természet tárgyait és jelenségeit (ezek közé tartozik a legfelsőbb isten, a *jumo*¹, aki egyben az ég és időjárás fogalmát is megszemélyesíti, de megszemélyesítették a napot, a holdat, a csillagokat, a szelet, a felhőt, a földet, a vizet és az erdőt is). A tiszteletben részesülő szellemeknek áldozatokat mutattak be, s e

¹Ez a finn *Jumala* 'isten' cseremisiz megfelelője.

célra külön áldozóhelyeik voltak (még a múlt század végén is 64 áldozati berekről számol be egy tudósítás). Ezeknek több fajtájuk is volt. Legismertebb közöttük például a *keremet*: körülkerített áldozati liget, ahol a keremeteknek, azaz a rossz szellemeknek áldoztak. Ide nő nem léphetett be. Ellenben a *jumon oto* (isten ligete) elnevezésű ligetek ünnepein nők is részt vehettek.” (HAJDU -DOMOKOS 1980:234)

A **mordvinoknak** két nagy nyelvjárása az **erza** és a **moksa** víznévi eredetű: „...a mordvinok vallási élete a cseremisiz és a permi népekéhez hasonló lehetett. A nemzetségsők kultuszának már minden nyoma feledésbe merült. Noha a cseremisiz *jumo*-nak és a votják inmar-nak megfelelő legfőbb isten képzelet nem mutatható ki a mordvin néphagyományban, a kisebb helyi szellemek, isteni lények babonás tisztelete közöttük is megvolt, s ezeknek áldozóhelyeken áldozatokat mutattak be. Úgy látszik, hogy a ... lóáldozatnak itt is megvoltak a régi hagyományai, sőt a mordvinok kutatói még olyan szertartásokról is beszámolnak, melyek az emberáldozatra emlékeztetnek. ... Bálványaikról sincsenek megbízható adataink. Abból azonban, hogy a XVII-XVIII. században ikonjaikkal díszítették az áldozati szent fát, s az ikonokon ábrázolt szenteket „megvendégelték”, a hajdani bálvány-állítás és tisztelet szokására következtethetünk.” (HAJDU -DOMOKOS 1980:251-52)

A **finn** nép országának egyik neve Suomi, összetett szó, a suo 'mocsár', a mi 'föld' jelentésű szavakkal tartozik össze. Az országnév jelentése tehát 'mocsárföld'.² „Gazdag népi szájhagyományukat megőrző népköltészetüket a Kalevela és kisebb mértékben a Kanteletar tette világszerte ismertté. ...A finn népköltészetéről és a népi pogány hitéletről Mikael Agricola, a bibliafordító finn püspök emlékezik meg első ízben. Zsoltárfordítása elé írt verses

előszavában (1551)...Beszámol Väinänöinen „dalkovácsolás”-áról, és felsorolja a pogány finn istenségek hosszú lajstromát, köztük szerepelnek: Häme, Tápio, Ahti, Äinämöinen, Rahkoi, Liekkö, Ilmarinen, Turisas, Kratti, Tonttu, Tongoteus, Äkräs, Köndös, Ukko, Rauni, Kekri, Hiisi, Nyrkkes, Hittavainen. Szerepelnek még benne a következő szavak: ördög, Hold-manók, Kaleva-fiak, Karjala, Virankannos szavak, nevek. „...ezek előtt hajbókoltak. Halottak sírjához ételt hordtak s ott jajgattak, sírtak, panaszkodtak. Jó szellemeknek is áldoztak, mikor özvegyek házasodtak. Még sok egyéb bálványuk is volt, kövek, fatörzsek, csillagok és hold. Még a pápa hitén is nemrég nyíltan és titokban tisztelték a teremtett természetet, szentség gyanánt, Isten helyett: a földet, vizet és a szelet, ágakat, fákat, holt tetemet, sót, tojást, húst és füvet, az Úr helyett uralták ezeket. ...” Képes Géza fordítása. (HAJDU -DOMOKOS 1980:282-3)

„Az **észt** népköltészetnek, hitvilágnak, szájhagyománynak sok a közös vonása a finnekével és egyéb balti finn népekével.” (HAJDU -DOMOKOS 1980:304)

A **lappok** esetében „A sámánizmusra emlékeztető ősi lapp hitvilágnak számos emlékeiről számolnak be régi leírások meg a lapp szájhagyomány. Ez a természetet megszemélyesítő, s annak jelenségeit tiszteletben tartó hitvilág azonban átítatódott régi skandináv meg keresztény elemekkel. Régen különböző fokozatokba sorolt varázslóik voltak, akiknek a tevékenységéhez valaha a sámándob használata is hozzátartozott.” (HAJDU -DOMOKOS 1980:340)

A **samojédok** közé sorolt nyelvek (nyenyec, enyec, nganaszán, szölkup) közül a nyenyecéknél „a családi élet patriarchális jellegű volt. ...a nőnek alárendelt szerepe volt, akárcsak az obi-ugoroknál. Számos, részben

²Ld. CZEGLÉDI Katalin.

vallásos jellegű tilalom vette körül őket. A nőt tisztátalan teremtménynek tartották...

A **nyenyec**ek sámánhitűek. A világot elképzelésük szerint a legfelsőbb isten: *Num* teremtette. *Num* neve egyben a „mennybolt” fogalmát is jelöli. *Num* nemcsak az égben uralkodik, hatalmát a földre is kiterjesztette, s az emberek jóléte tőle függ. Az ő fia *Nga*, a halál istene, akitől *Num* csak akkor védi meg az embereket, ha áldozatokkal fordulnak hozzá.

Az emberek és *Num* között közvetítő lények is állnak. Ezeket a közvetítő szellemeket *tādebcjo*-nak nevezik. Velük csak a sámánok tudnak érintkezni, s általuk fürkészik ki az istenség akaratát.

A nyenyec nép a természet jelenségeiben, a tavakban, folyókban, hegycsúcsokban, az erdőben is szellemlényeket sejt. Ezek közül némelyik rosszindulatú (pl. a vízi szellem), s haragját gyakori áldozatokkal lehet csak kiengesztelni.

Vallásos tiszteletben részesülnek az elhaltak szellemei is. Elképzelésük szerint ugyanis az ember testből, lélekből és árnyéklélekből áll, s halála után lelke ugyan kiszáll belőle, de árnyéklelke vagy szelleme – amely egész életében örködött felette – tovább él a másvilágon. Híres sámánok szelleme *tādebcjo*-vá válik, s ezért az elhalt sámánról bálványképet készítenek, amelyet babonás tisztelet övez.

A halottak kultuszával függ össze, hogy a nemzetség őseit megkülönböztetett tisztelet illeti meg. Rendszerint állatalakban képzelik el, az az ős-totemállat, melytől származtatják magukat, régebben a nemzetség számára tabu volt: megölni, húsát megenni nem volt szabad. A nemzetségi totemállatokon kívül a medvét és a farkast mindenütt babonás félelemmel kerülik, általában nem vadásznak rá, sőt nevén sem nevezik, csupán körülírással emlegetik.

A szellemeket fából faragott vagy különös alakú kőbálványok képében ábrázolják. A *häehe*-t, a bálványt vászon- vagy pamutdarabkába öltöztetik, s állandóan magukkal hordozzák. Áldozóhelyeiket fából faragott bálványképeket (*sjādaj*) tartottak.

A szellemeknek bemutatott áldozatoknak sok fajtájuk volt. Véres (rén, kutya) és vértelen (étel-ital, pénz) áldozathoz egyaránt gyakran folyamodtak. E szertartásokon fontos szerepe volt a *tād'ib'e*-nek, vagyis a sámánnak. A sámánt természetfölötti képességekkel rendelkező lénynek tekintették, akinek az árnyéklelke el tudja hagyni testét, s a *šīmšir*údon át a szellemek világába is eljut, ahol kívánságukat, a jövőt, a baj elhárításának módját megtudakolja. A sámánok tehát közvetítők az emberek és a szellemi lények között, jósolnak, betegeket gyógyítanak, az elhaltak szellemeivel tárgyalnak, visszahozzák az elpártolt vadászszerencsét, elveszett tárgyak felkutatására vállalkoznak és egyéb csodálatos tetteket hajtanak végre. A legmagasabb kategóriába tartozó sámánok arra is képesek, hogy testüket megvagdadják, szívükbe kést szúrjanak anélkül, hogy megsérülnének. ...

A sámán funkcióit különös szertartásokon végezte. A sámánnak régebben külön ruhája volt, de a XIX. században már csak a sámánsapka különböztette őt meg más földi halandótól. Legfontosabb eszközük a sámándob volt. A sámándob kerek fakávéra feszített rénbőr, mely a fából készült dobverővel ütögetve rejtelmes, kongó hangot ad. A sámán-szertartásokon a sámán dobszóval kísérte sámánénekeit, varázsigéit, közben egyre vadabb táncot járt: így ejtette magát révületbe. Amikor a földön összeesett, akkor hagyta el árnyéklelke a testét, hogy kitudakolja az istenek akaratát. Midőn ismét visszatért belé az élet, énekszóval közölte a jelenlevőkkel azt, hogy „utazása” alatt mit tapasztalt, s hogy mi a szellemek kívánsága.

A sámánoknak valaha nagy hatalmuk volt a nép felett, tanácsukat minden ügyben kikérték, s jól meg is fizették. A XIX. század végén és a XX. század elején azonban már megrendült a nép között a sámánok rendkívüli képességeibe vetett hite. ... például a ráolvasó sámán csak akkor kapta meg a tiszteletdíját, ha a beteg valóban meg is gyógyult a „kezeléstől”.

Hitvilágukkal szoros kapcsolatban áll a nyenyec népköltészet, ...” (HAJDU - DOMOKOS 1980:360-62)

Az **enyec**ek „Sámánjaikat ... a nyenyec nagyra tartották. Az enyec azonban gyakran fordultak ket vagy szölkup sámánokhoz is, mert azokat saját sámánjaiknál erősebbnek vélték. Mindenesetre a sámánizmus az enyec között több jellegzetességet őrzött meg, mint a nyenyecéknél. Az enyec sámánokat például képességeik szerint három, egymástól jól elhatárolható kategóriába osztották. A legmagasabb sámán-kategóriába azok tartoztak, akik a felső szellemvilággal érintkezni tudtak (neve *budtode*, felismerhető sámánruhájáról, dobjáról, sámánbotjáról). A középső kategóriába tartozott a *djano*, aki az embereket a gonosz szellemektől megvédte (külön sámánruhát nem hordott, csak dobját volt). A legalsó osztályt a *sawode*-nak nevezett sámánok alkották. Ezeknek az elhunytak szellemeivel való érintkezés, a temetési szertartásokon való részvétel volt a feladatuk (sem sámánruhájuk, sem dobjuk nem volt).” (HAJDU -DOMOKOS 1980:364)

„A **nganaszánok** apai jogú nemzetiségű szervezete megmaradt a társadalom vagyoni rétegződése ellenére. ... Sámánizmusuk a többi szamojéd nép hitével egy töről sarjadt. Sok régi vonását híven megőrizte, a szomszédos sámánhitű népek hatására pedig részleteiben bizonyos mértékig új elemekkel is gyarapodott. (HAJDU -DOMOKOS 1980:370)

„A **szölkup** társadalomban a nő helyzete nem annyira hátrányos mint Szibéria más népeinél. ... sokáig kitarítottak a sámánizmusnál. A szölkup sámánizmus emlékei híven megőrizték a világról kialakított szemléletüket. Szertartásaik közül figyelemre méltó a sámándob „felélesztésének” szertartása. Elképzelésük szerint a dob a sámán háttámaszává, rénszarvassá válik, s ezen jut el a varázsló a szellemvilágba. Az újonnan készült dob azonban életre kell kelteni ahhoz, hogy e funkcióra alkalmassá váljék. A felélesztés mintegy 10 napig tartó szertartását a madarak tavaszi vonulásakor végezték el.

Népi hagyományaik rendszerint konkrét történeti háttérű mondáikban is tükröződnek. Ezeknek egyik központi alakja *Itje* volt, ... (HAJDU -DOMOKOS 1980:376)

1.8. A hála

Az akadémiai álláspont szerint a magy. **hála** 'köszönet' szó déli szláv eredetű, vö.: óe.szl. *xvala* 'dicséret, köszönet', bolg. *xvalá* 'dicséret, dicsőség', mac. *fala* 'köszönöm, köszönet', szb.-hv. *hvála*, *vála* 'dicséret, köszönet', szlovén *hvála* 'ua.' Megfelelő szó a nyugati és keleti szláv nyelvekben is van, a 'köszönet' jelentés azonban itt általában nincs meg. (TESz) A szócikk írója idetartozó adatokat hozott, ám a magyar szónak a szláv eredete nem igazolt. Szerkezeti felépítésük szerint abszolút gyök + képzőből állnak: magy. *há-* + *-la*, óe.szl. *xva-* + *-la*, bolg. *xva-* + *-lá*, mac. *fa-* + *-la*, szb.-hv. *hvá-* + *-la*, *vá-* + *-la*, szln. *hvá-* + *-la*.

1.8.1. Idetartozik az oroszban ismert **xvala** 'hajlás, hajlat, lejtő, tisztelet' (SIS) szó, amelynek a szerkezeti felépítése: *xva-*: abszolút gyök + *-la*: képző. Figyelemre méltó, hogy az abszolút gyök teljesebb alakja *-v-*t is tartalmaz, vö.: *xva-*, *hvá-*. Ennek nyoma a magy. *-á-* hosszú magánhangzóban van meg, vö.: *há-*.

A mac. *f-* kezdő mássalhangzójának az értelmezésére elvileg kétféle lehetőség van. Az egyik szerint az eredeti *t-* szókezdő a *t- > ʒ- /th- > ɸ- > f-* változáson ment keresztül, de még a szkíta, hun, szarmata nyelvben, ez esetben már az *f-* szókezdős forma volt az átadó. A másik lehetőség szerint az *f-* keletkezése jóval későbbi, az átvevő nyelvben keletkezhetett úgy, hogy a *xv-* mássalhangzó kapcsolatban a *-v-* zöngétlennek hangzott, a *x-* eltűnt és maradt a zöngétlen *f-*, amely így a szó elejére került. Bármelyik legyen az igaz, a szó a szláv nyelvekben átvétel a szkítáktól, hunoktól, szarmatáktól. A magyarban pedig az ősi gyökér jogán használatos.

Alakváltozatuk az or. *slava* 'dicsőség, hír, hírnév', vö.: or. *Slava Bogu* 'dicsőség Istennek'. A szónak van igei képzett formája, vö.: or. *slavit'* 'dicsőíteni, magasztalni'. A szerkezeti felépítésük szerint abszolút szótő + képző: *s-* + *-lava*, *slavi-*: relatív gyök (< *s-* + *-lavi*) + *-t'*: főnévi igenév képző.

1.8.2. Amint már szóltunk róla, a magy. *szent* szó *szen-* tövével rokon az ang. **thank** 'köszönet, hála', amely világosan átvétel – álláspontunk szerint – a szarmatáktól. Az eredeti *t- > ʒ-/th- > 1. s-/sz-, 2. h-* változásokat őrzik a példák.

1.8.3. Végül szólni kell a csuv. **tavtapuś** 'köszönöm, hálás vagyok' szóról, amely többszörösen összetett szó, vö.: csuv. *tav* 'hála' ld. *tavtapuś* 'hálát adok, hálás vagyok, köszönöm', *tav tu* 'hálát adni', tat. *tay* 'hála', *tay it* 'hálát adni'. (JEGOROV 1964) A *tav* előtag tartalmazza az eredeti szókezdő *t-* mássalhangzót, a második mássalhangzó a *-v-* pedig *-t-* fejleménye ugyanúgy, mint az *-l-, -z-, -r-, -w-* (> 1. *-v-*, 2. *-V->0-*), *-n-*, amelyek már eddig is előfordultak.

1.9. A lélek

A *szent* szó *szen-* tövével összetartozik a törökségben jól ismert 'lélek' szó, amelyeknek hangtani alakváltozata a magy. *lélek*. Vö.:

csuv. **čun** 'lélek', ÓT., ujj., oszm. *džan*, AFT., azerb. *čan*, kirg., kazak, k.kalp., türkm., tat. *žan*, üzb. *žon*, nog. *jan*, bask. *jän* 'lélek, élet, lényeg', perzsa *džan* 'lélek, élet', vö.: szanszkrit *džan* 'születni', *džana* 'ember, nemzetség, törzs, nép'. (JEGOROV 1964)

Már a megfogant gyereket a szülő a saját lelkének tekinti. Személynévként összefügg vele a magy. *János* szó *Jáno-* töve. Másrészt 'oldal' jelentése is lehet, azaz, tartalmazza az 'oldal, utód' szavakat.

A magy. *lélek* szóval összefüggnek az ún. finnugorba sorolt nyelvek adatai, ám a magyar szó finnugor eredete nem igazolt, mint ahogyan azt a TESz állítja. Vö.: magy. **lélek**, vog. *lil* 'lélegzet', *lelt* 'lélegzik, lehel, sóhajt', osztj. *lil* 'lélegzet, lélek', *lält* 'lélegzik', zürj. *lov* 'lélegzet, szellem, élet, lélek', *lul* 'lélegzet, szellem', votj. *lul* 'lehelet, lélegzet, pára, lélek, szellem, szív, kedély, élet', finn *löyly* 'hőség (a fürdőben), gőz, pára', észt 'gőz, pára, félelem, szükség, lélegzet, élet', lp. *liewlá* 'gőz, pára (a fürdőházban)'. (TESz)

Szerkezeti felépítésük szerint abszolút szótő + képző: magy. *lé-* + *lek*, vog. *li-* + *-l*, *lel-*: relatív gyök (< *le-*: abszolút gyök + *-l*: képző) + *-t*: képző, osztj. *li-* + *-l*, *läl-*: relatív tő + *-t*: képző (< *lä-*: abszolút gyök + *-l*: képző), zürj. *lo-* + *-v*, *lu-* + *-l*, votj. *lu-* + *-l*, finn *löy-* + *-ly*, lp. *liew-* + *-lá*. Figyelemre méltóak a zürjén adatok, mely szerint az egyikben *-v*, a másikban *-l* van ugyanazon a helyen. Ennek az a magyarázata, hogy mindkettő eredeti *-t* fejleménye, csak részben más irányú változások eredményei, vö.: *-t > -δ > 1. -l 2. -w > -v*. Ezekben a változásokon alapul a komi-zürjénben ismert két nagy nyelvjárás, a *v-* és az *-l-*es nyelvjárás, továbbá a magyarban a tiszántúli nyelvjárásnak az a jellemzője, hogy hanghiány vagy diftongus második magánhangzója van – miközben az előző magánhangzó megnyúlt - ott, ahol az irodalmi nyelvben *-l-*, pl. magy. *volt*, *vóut*, *vót*.

A kutatásaink eredményeképpen ez szarmatahun jelenség.

Megjegyezzük, hogy a zürj. lov formához kötődik az ang. love 'szeret', live 'él, élő, eleven' szó. Az angolba a szarmatáktól kerülhetett a szó.

1.10. Az élet

A magy. **él-** ige számos jelentésváltozata ismert a TESz szerint is, vö.: 'életben van, táplálkozik, valamivel fenntartja magát, használ, igénybe vesz, valakivel (tartósan) együtt van, valakivel együtt lakik, valamilyen életmódot folytat, házastársi viszonyban van, valahol tartózkodik, lakik'. Képzett alakja: **élet** 'lét a születés és a halál között, életmód, élelem, megélhetés, használat, gabona, ház és udvar, belsőség' stb. Ősi örökség az uráli korból, vö.: vog. *ilt* 'meggyógyul', osztj. *iäläw* 'új, friss (hús, hal, hó)', zürj. *olni, ovni* 'él', votj. *ul* 'él, lakik, van, létezik', cser. *äl* 'él, lakik', fi. *elää* 'él, lakik, fenntartja magát', észt *elama* 'él, lakik', lp. *ællet* 'él, van', szam.jur. *jilē* 'él, lakik', jeny. *iđi, jire-* 'él', tvg. *nile-* 'ua.', szelk. *ili-* 'ua.', kam. *t'ilī-* 'feléled', *d'ili* 'eleven, élő'. Az osztjákban a szókezdő *i-*, a jurákban és a kamasz-szamojédban a *j-* illetőleg a szókezdő *t'-, d'-* másodlagos fejlemény. (TESz)

Nem igazolt az, hogy a magyar szó ősi örökség az uráli korból. Szerkezeti felépítésük szerint relatív szótó + képző, vö.: magy. *él-* (*é-*: abszolút szótó + *-l-*: képző) + *-ni* 'főnévi igenév képző', *éle-* (*é-*: abszolút szótó + *-le-*: képző) + *-t-*: képző, osztj. *iäläw* (*iä-*: abszolút szótó + *-läw-*: képző), zürj. *ol-* + *-ni*: főnévi igenév képző, *ov-* (*o-*: abszolút szótó + *-v-*: képző) + *-ni*: főnévi igenév képző, cser. *äl* (*ä-*: abszolút szótó + *-l-*: képző) fi. *elää* (*e-*: abszolút szótó + *-lää-*: képző) észt *ela-* + *-ma-*: főnévi igenév képző (*e-*: abszolút szótó + *-la-*: képző), szam.jur. *jilē* (*jī-*: abszolút szótó + *-lē-*: képző), jeny. *iđi* (*i-*: abszolút szótó + *-đi-*:

képző), *jire-* (*ji-*: abszolút szótó + *-re-*: képző), tvg. *nile-* (*ni-*: abszolút szótó + *-le-*: képző) szelk. *ili-* (*i-*: abszolút szótó + *-li-*: képző), kam. *t'ilī-* (*t'i-*: abszolút szótó + *-lī-*: képző), *d'i-*: abszolút szótó + *-li-*: képző.

Eredetileg volt szókezdő mássalhangzó, a *t-*, amelynek fejleménye a 0- (zéró) is.

1.10.1. Összhangban van velük az oszm. **ilâç** 'gyógyszer, orvosság' *ilâ-* töve, a *-ç* pedig képző. Figyelemre méltó, hogy a magyarban a szótagolás, azaz a szótaghatárok összhangban vannak a szerkezeti elemekre bontással, illetőleg az alkotó elemek határaival. Alakváltozata az ang. *live* 'élő, eleven, élénk, lakik, tartózkodik', ugyanazt a *-v-* mássalhangzót tartalmazza, mint a zürj. *ov*³, amely *-v* megvan az or. *žit'* 'élni' ige *ži-* tövében, amely a ragozáskor jelentkezik, vö.: or. *ja živu* 'én élek, lakom' (*živ-*: relatív tő + *-u-*: igei személyrag E/1. szem. Mind az angolban, mind a szlávban és az uráli nyelvcsaládba sorolt nyelvekben a szó átvétel a szkítáktól, hunoktól, szarmatáktól. Az osztj. *iäläw* a magy. *élő* (*é-*: abszolút szótó + *-lő-*: képző < *-lőü* < *-leü* < *-lew* < *-ley* < *-lek*) szó korábbi alakváltozata. A zürj. *-ni* ugyanaz a főnévi igenév képző, mint a magyarban. A zürj. *-l-* és *-v-* alakváltozat esetében ugyanaz a helyzet, mint a *lélek* szónál. Az észt *-ma* főnévi igenév képzőhöz képest a teljesebb *-mak, -mek* változat ismert az oszmánban. Nem igazolt az a megállapítás, hogy az osztjákban a szókezdő *i-*, a jurákban és a kamasz-szamojédban a *j-* illetőleg a szókezdő *t'-, d'-* másodlagos fejlemény, azt azonban egy egész rendszer bizonyítja, hogy eredetileg szókezdő mássalhangzó volt a szóban, mégpedig *t-*, amelynek a palatalizált változatát (*t'*) őrzi a kamasz-szamojéd. A használat során ebből egyrészt – különösen *-i-* előtt – *j-* illetőleg *č-* fejlődött. Ez utóbbit majd a csuvasban találjuk meg. Másrészt a *t'*- zöngésedett, ez a *d'*-

³Megjegyezzük, hogy a szócsalád bővebb körébe beletartozó létigékben is szerepel az *l* és a *v* megfelelőként, pl. szó elején, vö.: magy. *van, lét, lenni*.

szerepel szintén a kamasz szamojédban. Figyelemre méltó a szókezdő *n*- nazális a tavgi szamojédban. Ez az adat azért is fontos, mert a magyarban sok más szó esetében megőrződött a nazális *n*, amely eredeti *t* fejleménye különböző helyzetekben. A többi példában szókezdő magánhangzót találunk. Az osztják *iälw* esetében az *i*- szókezdő az eredeti *t*- fejleményének a vokális állapota maradt fenn *i*- formájában: *t* > *δ*- > *w*- > *V*-. A többi magánhangzó kezdetű példában az eredeti szókezdő *t*- elenyészett: *t* > *δ*- > *w*- > *V*- > *0*-. Az abszolút tőhöz járult képző változatok: *-l*, *-IV*, *-IVC*, ahol az eredeti végső mássalhangzó *-k* volt, amely *-IVk* széleskörűen ismert nemcsak a földrajzi nevekben, hanem a közszókban is mind a magyarban, mind a szkíta-hun utódnyelvekben, pl. a törökségben.

1.10.2. A magy. *él*- igében az eredeti szókezdő *t*-nek a *0*- (zéró) fejleménye van meg, a végső mássalhangzó pedig *-l* szintén *-t* fejleménye. Az előbbinek az oszmánban *j*- (*y*-), az utóbbinak pedig *-š*- a megfelelője, vö.: oszm. *yašmak* (*yaš*-: relatív szótó < *ja*-: abszolút szótó + *-š*-: képző + *-mak*: főnévi igenév képző) 'élni' igében, a második mássalhangzó pedig nem *-l* és nem *-v*, hanem *-š*-, amely szintén eredeti *-t*- fejleménye: *-t*- > *-t'*- > *-č*- > *-š*-.

A csuvas már szókezdő *č*-t használ, vö.: csuv. *čěř* 'élnék, fürge, ügyes, eleven', ld. a 2. Az élet forrása, a víz pontban.

Az *élni* ige a csuvasban *purăn*, ahol a szókezdő *p*- szintén eredeti *t*- fejleménye, a szóbelseji *-r*- pedig ugyanaz, mint a *čěř* szóban. Megjegyezzük, hogy szorosan kötődnek ide a létigék, amelyeknek a bemutatása már nem fér be jelen dolgozat keretei közé.

1.11. A szív

A léleknek köze van a szívhez s a magy. szív és rokonai idetartoznak, ám a szónak az

uráli eredete nem igazolt. Vö.: magy. *szív*, vog. *šem*, osztj. *säm*, zürj. *šelem*, votj. *šulem*, cser. *šüm*, mdE. *šed'ej*, *šed'eŋ*, mdM. *šed'i*, fi. *sydän*, *syväm*, *sy(v)än*, *syön*, észt *süda* 'szív', szam.jur. *šèi*, jeny. *seijo*, *seo*, tavgi *sa*, *soa*, szelk. *sīd'e*, *sidže*, kam. *sī*, kojb. *sei* 'szív'. (TESz). Megjegyezzük, hogy a TESz *k*-kezdetű példákat is hoz, ám azok etimológiailag nem tartoznak ide. Az adatok közt olyan változatokat találunk, ahol a magy. *-v*- megfeleléseként *-m*-, *-l*-, *-d'*-, *-d*-, *-0*-, *-i*- szerepel. Valamennyi eredeti *-t*- fejleménye és azoknak a különböző állomásait őrzik: *-t*- > *-d*- > *-d'*-; *-t*- > *-δ*- > 1. *-l*-, 2. *-w*- > 2.1. *-v*-, 2.2. *-m*-, 2.3. *-V*- > *-0*-. A magyar szavakban nyelvjárási szinten a zéró (*-0*-) esetében az előző magánhangzó megnyúlik, vö.: magy. *szű* 'szív'. Szerkezeti felépítésük szerint abszolút szótó + képző: magy. *szí*- + *-v*, vog. *šɛ*- + *-m*, osztj. *sä*- + *-m*, zürj. *še*- + *-lem*, votj. *šu*- + *-lem*, cser. *šü*- + *-m*, mdE. *še*- + *-d'ej*, *še*- + *-d'eŋ*, mdM. *še*- + *-d'i*, fi. *sy*- + *-dän*, *sy*- + *-väm*, *sy*- + *-(v)än*, *sy*- + *-ön*, észt *sü*- + *-da* 'szív', szam.jur. *šè*- + *-i*, szelk. *sī*- + *-d'e*, *si*- + *-dže*.

Alakváltozatuk a csuv. *čěre* 'szív', ÓT., MK., tefs. XII-XIII. sz. *jüräk*, ujj. *žüräk*, ujj.-kašg. *jürek*, üzb. *jurak*, kirg. *žürök*, kazak, k.kalp. *žürek*, nog., kum. *jurek*, oszm., türkm. *jürek*, azerb. *üräk*, tat., bask. *jöräk*, ojr. *d'ürek*, tuv., hak. *čürek*, jak. *sürex* 'szív', vö.: mong. *zürx(en)*, burj.mong. *zürxe*, *zürüxe* 'szív', vö.: av. *zered* 'szív'. (JEGOROV 1964)

Szerkezeti felépítésük: abszolút szógyök + *-képző* 'valamivel ellátott', vö.: csuv. *čě*- + *-re*, ÓT., MK., tefs. XII-XIII. sz. *jü*- + *-räk*, ujj. *žü*- + *-räk*, ujj.-kašg. *jü*- + *-rek*, üzb. *ju*- + *-rak*, kirg. *žü*- + *-rök*, kazak, k.kalp. *žü*- + *-rek*, nog., kum. *ju*- + *-rek*, oszm., türkm. *jü*- + *-rek*, azerb. *ü*- + *-räk*, tat., bask. *jö*- + *-räk*, ojr. *d'ü*- + *-rek*, tuv., hak. *čü*- + *-rek*, jak. *sü*- + *-rex*, mong. *zü*- + *-rx(en)*, burj.mong. *zü*- + *-rx*e, *zü*- + *-rüxe*, av. *ze*- + *-red*.

A képzők végső mássalhangzója a legtöbb esetben az eredeti *-k*, amelynek a fejleményei

közé tartozik a *-x* vagy a *-0* (zéró). A kutatásaink eredményeképpen a *-rVtk* képző teljesebb alakja *-rVtk* volt és egy másik irányú változás során a *-k* tűnt el és a *-t-* vagy a fejleménye maradt meg. Ez történhetett az av. *zered* esetében is, ahol a *t-* zöngésedett.

Megjegyezzük, hogy ide kötődnek a *Jurak* személynevek a szlávban. Az or. *serdce* 'szív' az av. *zered* formával van közelebbi kapcsolatban, ahol a végső *-d* mássalhangzót korábban követte még egy *-k*, amely a fenti szavakban részben megőrződött, részben tovább változott. Az előtte álló mássalhangzó eredeti *-t-* volt, amely vagy eltűnt, vagy *-d-*vé zöngésedett, vö.: av. *zered*, or. *serdce*. Az oroszban a *-c-* eredeti *-k-* fejleménye lehet, amely nem a szkíta-hun-ősmagyar nyelvek sajátja, következésképp a szlávban keletkezett a *-c-*. A szó a szlávban átvétel.

1.12. Az ember, fiú, fia valakinek

A magy. *szent* szó *szen-* első relatív gyökével rokon számos 'ember' jelentésű szó, vö.: csuv. *šyn* 'ember', vö.: s.ujg. *žin* 'ember', jak., ojr. *d'on*, tuv., hak. *čon* 'emberek, nép', vö.: burj. mong. *zon* 'nép, emberek, lakosság', mong. és burj. mong. *xūn* 'ember, emberek', vö. kínai *žen'*, *jin* 'ember, emberek', vö.: perzsa *džan* 'lélek'. (JEGOROV 1964)

1.12.1. Az 'ember' és a 'lélek' jelentésű szavakhoz igen közel áll az oszmánban is ismert *Can* (ejtsd *Džan*) személynév, a magy. *János*, *Jáno-* töve. Az *-s* képző 'valamivel ellátott' jelentésben, amelynek a teljesebb alakja őrződött meg a szlk. *Jánosik* név *-sik* képzőjében. A név a szlovákban átvétel.

Továbbá mind a kínaiban és mind a perzsában a szó átvétel a hunoktól, ugyanakkor világosan átvétel az or. *syn* 'fia valakinek', ang. *son* 'fiú, fia valakinek'. Közelebről hangtanilag és jelentésanilag valamennyi az oszm. *čan* 'lélek' és társaihoz szóhoz is kapcsolódnak.

Hangtani oldalról nézve az eredeti szókezdő *t-* valamely fejleménye használatos a fenti szavakban: *ś-*, *s-*, *ž-*, *d'*, *č-*, *z-*, *x-*, *j-*, *dž-*. A *t-* egyrészt megőrizte a zöngétlenségét és így változott, másrészt zöngésedett és tovább fejlődött: *t-* > 1. *t'* > *č-*; 2. *ʒ'* / *th'* > 2.1. *ś-*, *x'*; *t-* > 2. *d'* > 2.1. *dž-* > *ž-*, 2.2. *j-*; *t-* > 3. *ʒ-* > *s-*, *x-*; *t-* > 4. *δ-* > *z-*. Külön figyelemre méltó a mong. és burj. mong. *x-* szókezdős alak, mert bizonyíték arra, hogy nemcsak a baskírban ismert a *x-/h-* szókezdő az *s-*szel szemben. Ez azért lehetséges, mert mindkettő eredeti *t-* fejleménye.

1.12.2. Ugyanakkor a csuv. *yvāl* és rokonai a magy. *lélek* és társaival vannak közelebbi hangtani kapcsolatban, vö.: csuv. *yvāl* 'fiú, fia valakinek', ÓT., MK., ujj., azerb., oszm., türkm. *ogul*, polov. *ogul*, *ovul*, üzb. *ugil*, xor., karaim *uvul*, kirg., alt., ojr. *uul*, gag., tuv., hak. *ool*, kazak, k.kalp., nog., bask., tat. *ul*, jak. *uol* 'fiú, fia valakinek'. (JEGOROV 1964)

Szerkezeti felépítésük szerint abszolút gyök + képző: csuv. *yvā-* + *-l*, ÓT., MK., ujj., azerb., oszm., türkm. *ogu-* + *-l*, polov. *ogu-* + *-l*, *ovu-* + *-l*, üzb. *ugi-* + *-l*, xor., karaim *uvu-* + *-l*, kirg., alt., ojr. *uu-* + *-l*, gag., tuv., hak. *oo-* + *-l*, kazak, k.kalp., nog., bask., tat. *u-* + *-l*, jak. *uo-* + *-l*. A szótó gyakran teljesebb alakban fordul elő, amely az 'anya' szóval tartozik össze. A fenti 'fiú, fia valakinek' jelentésű szavak jelentése: 'anyával ellátott' lehet, vö.: ÓT. *ög* 'anya', stb. Eredetileg volt szókezdő mássalhangzó, amely eredeti *t-* vagy valamely fejleménye, ezekben az esetekben a *0-* (zéró) a fejlemény: *t-* > *δ-* > *w-* > *V-* > *0-*. A szótóban az eredeti *-k-* zöngésedett (*-k-* > *-g-*), réshangúsodás, vokalizáció és zárhangúsodási folyamatok révén újabb változatok alakultak ki, vö.: *-k-* > *-γ-* > *-w-* > 1. *-v-* 2. *-V-* > *-0-*.

A cikk folytatása a következő számban olvasható.

Rövidítések

A.	Alikovszkij rajon	kirg.	kirgiz
Abz.	Abzelilovszkij rajon	kkalp.	karakalpak
alt.	altaji	ko.	komi
ang.	angol	Kozm.u.	Kozmogyejmjanszkij ujezd
av.	aveszta	Kra.	Krasznoarmejszkij rajon
azerb.	azerb.	Kugarč.	Kugarcsinszkij rajon
B.	Batyrevszkij rajon	kum.	kumük
Bajm.	Bajmakszkij rajon	Kumert.	Kumertauszkij rajon
bar.tat.	baraba tatár	Kuzn.u.	Kuznyeckij ujezd
bask.	baskír	lat.	latin
Belokat.	Belokatajszkij rajon	ld.	lásd
Belor.	Beloreckij rajon	Ld.	lásd
Bug.u.	Bugurszkij ujezd	Loc.	Locativus
Burz.	Burzsinszkij rajon	lp.	lapp
Buu.	Buinszkij ujezd	M.	Morgauszkij rajon
Bu.u.	Buinszkij ujezd	magy.	magyar
burj.mong.	burját mongol	md.	mordvin
Burz.	Burzsinszkij rajon	mdE.	mordvin erza
C.	Civilszkij rajonban	mdM.	mordvin moksa
Cu.	Civilszkij ujezd	Mijak.	Mijakinszkij rajon
Č.	Csebokszarszkij rajon	MK.	Mahmūd al-Kāšyari
csag.	csagatáj	mn.	melléknév
Čgs.	Csebokszárszkij gorszovjet	mong.	mongol
Čist.u.	Csisztonszkij ujezd	M-P.	Marinszko-Poszadszkij rajon
csuv.	csuvas	ném.	német
d.	domb	nog.	nogaj
Davl.	Davlekanovszkij rajon	ófn.	ófelnémet
f.	folyó	ojr.	ojrot
fi.	finn	óözb.	óözbég
fn.	főnév	or.	orosz
fr.	francia	orh.jeny.orhon-jenyiszeji	
gag.	gagauz	oszm.	oszmán
gen.	genitivusz	osztj.	osztják
Gm.	Gornomarijszkij rajon	ÓT.	ótörök
h.	hely	óujg.	óujgur
hak.	hakasz	pl.	például
hn.	helynév	Še.	Semursinszkij rajon
Xval.u.	Hvalinszkij ujezd	Šix.	Sihazanszkij rajon
I.	Ibreszinszkij rajon	Šu.	Sumerlinszkij rajon
ieu.	indoeurópai	Salavat.	Szalavatszkij rajon
ir.szlk.	irodalmi szlovák	Szimb.u.	Szimbirszkij ujezd
Išim.	Isimbajszkij rajon	szlk.	szlovák
i. sz.	időszámítás szerint	szn.	személynév
Ja.	Jadrinszkij rajon	Sterlib.	Szterlibasevszkij rajon
jak.	jakut	SZU	Szovjetunió
Jal.	Jalsikszkij rajon	t.	tó
Jal.u.	Jalsikszkij ujezd	Tar.	Tarhanovszkij rajon
Jan.	Jantikovszkij rajon	tat.	tatár
Jau.	Jadrinszkij ujezd	Tet.u.	Tetyusszkij ujezd
jeny.	jenyiszeji	Tujm.	Tujmazinszkij rajon
Ka.	Kanasszkij rajon	tuv.	tuvai
Kal.	Kalinyinszkij rajon	türkm.	türkmén
kalm.	kalmük	U.	Urmarszkij rajon
Kalt.	Kaltaszinszkij rajon	ua.	ugyanaz
kfn.	középfelnémet	ud.	udmurt
		ujg.	ujgur

üzb.	üzbég
v.	vallás
V.	Vurnarszkij rajon
vm.	vármegye
vog.	vogul
vö.	vesd össze
Zianč.	Ziancsurinszkij rajon

Források

AK Akadémiai Kislexikon I-II. Akadémiai Kiadó Budapest, 1989.

Ar. Archivális anyag ld. NIKITIN

Ašm. Ašmarin, n. i. 1928-50: Thesaurus linguae Tschuvaschorum I-XVII. Čuvaškoje Gosudarstvennoje Izdatelstvo. Kazan- Čeboksari

BAHŠI 1680 BAHŠI Iman, Džagfar története. Bulgár évkönyvek gyűjteménye 1680. A „Džagfar tarihi” 'Džagfar története' szöveg ismertetése orosz nyelven. Készítették I.M.- K. Nigmatullin és Petropavlovsk város lakói 1939-ben. „Bulgaria” közlöny szerkesztése. Orenburg 1993. Orosz nyelvről magyarra fordította: Czeglédi Katalin 2017-18. Kézirat.

CZEGLÉDI 2021 CZEGLÉDI Katalin Földrajzi Nevek Etimológiai Szótára - Volga-Ural vidék I-VI. kötet 2021. Heraldika Kiadó, Budapest.

BAKOS 1989 BAKOS Ferenc, Idegen szavak és kifejezések szótára Akadémiai Kiadó, Budapest 1989

B-r. Ld. Б-Р. Башкирско-русский словарь. Москва 1958.

Č.Č. ČERNECOV – ČERNECOVA Kratkij marijsko-russkij slovar'

D.A.DLUGI – B.G.RAJEVSKIJ – N.R.BURAVCEVA 1974 - (D.A.DLUGI – B.G.RAJEVSKIJ N.R.BURAVCEVA Csesszko-Russzkij i Russzko-Csehszkij Szlovar' 1974)

DTS. Ld. ДТС. Древнетюркский Словарь I-II-III. Издательство „Наука” Ленинградское Отделение Ленинград 1969.

Fa. Fasmer, M. Etimologičeskij slovar russkovo jazyka I-IV. Moskva, 1964-73.

GYÖRKÖSSY 1986 - GYÖRKÖSSY Alajos Latin-Magyar szótár Akadémiai Kiadó Budapest 1986

JEGOROV 1964. JEGOROV, V. G. 1964: Etimologicseskij szlovar csuvasszkovo jazyka. Csuvaszskoje Knyizsnoje Izdatelstvo. Csebokszari

Kāšy. Maxmūd al-Kāšyari 2008. Orosz nyelvről fordította Czeglédi Katalin. A könyv eredeti címe Dīvān Lugāt at-Turk, oroszra fordította, az előszót és a megjegyzéseket írta Z. – M. Auezova. A szómutatót összeállította R. Ermersz. – Almati: Dajk-Press, 2005. – 1288 oldal + 2 oldal.

KB. Ld. КБ. „Кутадгу Билиг” Древнейурусский памятник, написанный Юсуфом. Баласагунском в 1069 г.

KISS 1980 Kiss Lajos 1995: Földrajzi neveink nyelvi fejlődése. Akadémiai Kiadó, Budapest

KOZMÁCS 2002 KOZMÁCS István, Udmurt-Magyar szótár. Savaria University Press, Szombathely, 2002.

LELKES 1998 - LELKES, György 1998. Magyar helységnév-azonosító szótár, Baja, Talma Könyvkiadó.

LYTKIN – GULJAJEV 1999 – V. I. LYTKIN – Je. Sz. GULJAJEV, Kratkij etimologičeskij slovar komi jazyka, Syktyvkar 1999.

MÉK 1972. Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó Budapest 1985.

MK. Ld. Kāšy.

NAP Naszeljonnyje punkty csuvasszkvoj ASzSZR. Csuvaszskoje Knyizsnoje Izdatelstvo. Csebokszari, 1974.

Nikitin Nikitin, i. d.: Toponimika (nazvanija urocsis, ovragov, leszov i drugih punktov szelenij) Csuvaszskvoj ASzSZR. Naucsnyj arhiv CsNII, knizsnoje posztuplenije N. 72. Kézirat.

SIS Ld. ŠIŠ. N.M. Šanszkij-V.V. Ivanov-T.B. Šanszkaja 1975: Kratkij etimologičeskij slovar russkogo jazyka. Moskva.

SZINNYEI 1884 – SZINNYEI József 1884. Finn-Magyar szótár. A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása.

TB. Slovar Toponimov Baškirskej ASSR, Ufa 1980.

tefs. Ld. тeфс. XII-XIII. вв. А. К. Боровков. Лексика среднеазиатского тeфсира М., 1963.; тeфс. XI-XV. вв. А. К. Боровков. Опыт грамматической характеристики языка тeфсира XI-XV. вв.

TESz. BENKŐ Loránd (főszerk) 1976: A magyar nyelv történeti etimológiai szótára I-III. Akadémiai Kiadó, Budapest.

TSK A. I. Turkin 1986: Toponimicseskij szlovar komi ASzSZR. Komi Knyizsnoje Izdatelstvo. Szyktyvkar

VARSÁNYI 1963 - VARSÁNYI István Magyar – lengyel szótár Budapest 1963)

VÁSÁRHELYI – FÁBIÁN 1991 - VÁSÁRHELYI Júlia – FÁBIÁN Zsuzsanna Magyar – Olasz Útiszótár Terre Budapest 1991

Zamaxš. Zamaxšari, Mongolskij slovar, „Mukaddimat al-adab”. I-II- —L., 1938-1939.

Zol.bl. Ld. Зол. бл. Сутра „Золотогo блеска” Адтун Ярук. Памятник уйгурской письменности.

Irodalom

ARADI 2005 ARADI Éva, A hunok Indiában. A heftalíták története HUN-idea Kiadó Budapest 2005

ARADI 2008 ARADI Éva, Egy szkíta nép: a kusánok. HUN-idea Kiadó Budapest 2008.

ARADI 2012 ARADI Éva, Indoszkiták. HUN-idea Kiadó Budapest 2012.

BAKAY 1996 BAKAY Kornél A magyar őstörténet kérdései - régész szemmel in: Belvedere JGYTF Kiskönyvtára 9. Szeged, 1996

BAKAY 2002 BAKAY Kornél Az Árpádok országa. Őstörténetünk titkai. Második Kiadás, Budapest 2002.

BAKAY 2004 BAKAY Kornél Magyarok lenni büszke gyönyörűség! Tanulmányok, előadások. Pomáz, 2004.

BAKAY 2013 BAKAY Kornél, Őstörténetünk régészeti

forrásai I-II-III. Budapest 2003.

BATSAJHAN 2006 BATSAJHAN Zagd A mongol népek története. Fordította Obrusánszky Borbála. Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó Budapest 2006.

CZEGLÉDI 2004 CZEGLÉDI Katalin Nyelvi kapcsolatainkról másképpen (Ellentét és ekvivalencia a földrajzi nevek jelentésében in: Eleink 2004:5-31. III. évf. 1. szám (5.)

CZEGLÉDI 2007 CZEGLÉDI Katalin, Szkíta-hun nyelv őstörténete, Hangtan. Farkas-Lőrinc Imre Könyvkiadó 2007.

CZEGLÉDI 2007 CZEGLÉDI Katalin, Szkíta-hun nyelv őstörténete, Ósmondattan. Farkas-Lőrinc Imre Könyvkiadó 2007.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, Számjelölés a Volga vidéki orosz használatú földrajzi nevekben. in: Nyelvi kapcsolatainkról másképpen. I. Általános és alkalmazott nyelvészeti tanulmányok. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában IX. A magyar-bolgár nyelvviszony. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában I. Nyelvészeti őstörténeti tanulmányok. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában II. Nyelvészeti őstörténeti tanulmányok. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában III. A magyar-csagatáj nyelvviszony. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában IV. A magyar-mongol nyelvviszony. Második, bővített kiadás. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2013. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában V. Személynevek, népnevek, címnevek. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában VI. Törzsneveink. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012., 15. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában IX. A magyar-bolgár nyelvviszony. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2013 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában X. A magyar-török nyelvviszony. Mahmüd al-Kāšyari török szótárának és nyelvtanának alapján. I. kötet. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2013. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2013 CZEGLÉDI Katalin, A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában X. A magyar-török nyelvviszony. Mahmüd al-Kāšyari török szótárának és nyelvtanának alapján. II. kötet. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2013. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, A szkíta-hun nyelvek története. Gyökrendszer. I-II-III. kötet. Czeglédi Katalin, Hungary,

Pilisvörösvár, 2012. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin, Könyvbemutatók-könyvkritikák I. 'Egyek vagyunk a teremtőnkkel' (Gyárfás Ágnes). Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2012 CZEGLÉDI Katalin A magyar nyelv szerepe őstörténetünk kutatásában VII. A magyar népnév és a torgaji magyarok neve, A keleti magyar szeszerék nyelvi tanulsága, Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012: 13-15. old. Második, bővített kiadás.

CZEGLÉDI 2013 CZEGLÉDI Katalin, Nyelvi kapcsolatainkról másképpen III. A komi-zürjén nyelvjárási és a magyar nyelvi kapcsolatok nyelvi és őstörténeti tanulságai. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2013. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2016 CZEGLÉDI Katalin, A földrajzi nevek etimológiai szótára. Volga-Urál vidék 1-5 kötet. Magánkiadás. Megjelenés alatt.

CZEGLÉDI 2013 CZEGLÉDI Katalin, Nyelvi kapcsolatainkról másképpen. Számneveink. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár 2013

CZEGLÉDI 2013 CZEGLÉDI Katalin, A hitünk alapja. in: CZEGLÉDI Katalin, A nyelvi kapcsolatainkról másképpen II. Általános és alkalmazott nyelvészeti tanulmányok. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár 2013

CZEGLÉDI 2017 CZEGLÉDI Katalin fordító, Nimrod Könyve. Kézirat. 2017.

ДЕНИСОВ, П.В., 1959 Религиозные верования чуваш, 1959.

GYÁRFÁS 2004 GYÁRFÁS Ágnes, Tur-án népének nyelvén. Képjel-írás magyar olvasata. Miskolc, 2004.

HAJDÚ 1966:68 HAJDÚ Péter Bevezetés az uráli nyelvtudományba Tankönyvkiadó Budapest, 1966

HAJDU-DOMOKOS 1980. HAJDU Péter – DOMOKOS Péter, Uráli nyelvrokonaink. Tankönyvkiadó Budapest, 1980.

LIGETI 1977. Budencz József: A mandsu nyelv alaktana Újra közreadja Ligeti Lajos, Kőrösi Csoma Társaság Budapest, 1977. :

NAGY 1898 NAGY Géza, Tanulmányok a Sunirokról. Ethnographia. 1898. 9. 27-41. Különlenyomat.

NAGY 1899 NAGY Géza, A történelmi korszak kezdete. Századok 1899:696. Különlenyomat.

OBRUSÁNSZKY Borbála – CEYHUN ALAKBAROV 2015 Azerbajdzsán. Táltos, Sepsiszentgyörgy 2015. Második Kiadás.

ПОТАПОВ Л, П. 1991. ПОТАПОВ Л, П. Алтайский шаманизм. „Наука”. Ленинград 1991.

RÓNA-TAS 1996 RÓNA-TAS András, A honfoglaló magyar nép, Balassa Kiadó Budapest 1996.

UCSIRALTU 2008 UCSIRALTU, A hun nyelv szavai, Napkút Kiadó Budapest, 2008.

ZAGD BATSAJHAN 2006 ZAGD BATSAJHAN, A hun népek története, Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó 2006. Fordította Obrusánszky Borbála.

AGÓCS KÁROLY

Részletek a Remekmű c. könyvből

A nagy lehetőség

A férfi hetvenéves születésnapján számot vetett az életével, és arra a következtetésre jutott, hogy elhibázta. Fohással fordult Istenhez, hogy újrakezdhesse. Mert becsületben öszült meg, Isten irgalmas volt hozzá, és meghallgatta a fohását.

– És honnan szeretnéd újrakezdeni? – kérdezte tőle.

– Húszéves koromtól – vágta rá gondolkodás nélkül.

– Rendben van. Akkor hát ötven évet fogsz visszamenni az időben – válaszolta az Úr. – De ahhoz, hogy lélekben is húszéves legyél – folytatta –, ezt az ötven évet mindenestől törölnöm kell az emlékezetedből. Erre az alkura sem fogsz hát emlékezni. Rendben?

– Természetesen, Uram – felelte ő. – Hálásan köszönöm!

Kimondhatatlanul boldog volt, nem győzött hálálkodni.

Máris ott találta magát az ötven évvel korábbi világban, húszévesen, élete első húsz esztendejének minden élményével, emlékével és tapasztalatával.

Ám mivel nem emlékezett a további múltjára, melynek az isteni kegy folytán újból mint jövőnek nézett elébe, sorra ugyanazokat a döntéseket hozta meg, amelyeket egyszer már meghozott, ugyanazokat a hibákat követte el, amelyeket egyszer már elkövetett, és ugyanazok a dolgok történtek meg vele, amelyek egyszer már megtörténtek. Némelyikre számított, némelyik meg váratlanul, felkészületlenül érte, éppúgy, mint annak idején. Pontosan úgy alakult tehát a sorsa, mint előzőleg. Hetvenéves korára megint úgy ítélte meg, hogy elhibázta az életét, és ugyanazzal a fohással fordult Istenhez.

Isten irgalmas volt hozzá, és meghallgatta a fohását.

– Rendben van – mondta neki. – Húszéves leszel megint, ám lélekben koros emberként, hetven évednek minden élményével, emlékével és tapasztalatával. Erre az alkura azonban nem emlékezhetsz majd.

– Köszönöm, Uram – mondta ő. – Hálásan köszönöm!

Kimondhatatlanul boldog volt, nem győzött hálálkodni.

Máris ott találta magát a száz évvel korábbi világban, húszévesen, ám hetven évének minden élményével, emlékével és tapasztalatával.

Az egykori legelső fontos, ám most elhibázottnak ítélt döntése helyett lelkesen, nagy reményekkel hozta meg azt, melyet akkor elvetett. Ám ennek folyományaként a továbbiakban sorra olyan döntések előtt találta magát – nem ritkán tanácstalanul –, melyeket a múltban nem kellett meghoznia. Némelyik aztán jónak, némelyik meg rossznak bizonyult. Azt többnyire sikerült elkerülnie, hogy elkövesse ugyanazokat a hibákat, amelyeket egyszer már elkövetett – majd az isteni kegy folytán tudtán kívül megismételt –, ám óhatatlanul elkövetett másokat. Szinte semmi hasznát nem vette tehát a már kétszer is megélt múltjából hozott tapasztalatainak. Más, olykor egészen más dolgok történtek meg vele, mint amelyek abban történtek. Némelyikre számított, némelyik meg váratlanul, felkészületlenül érte, éppúgy, mint annak idején. Egészen másként alakult a sorsa, ám hetvenéves korára ugyanúgy elhibázottnak ítélte meg az életét, és ugyanazzal a fohással fordult Istenhez.

Isten irgalmas volt hozzá, és nem hallgatta meg a fohását.

Fekete mágia

Felfuvalkodott, goromba, cinikus, gátlástalan, hazug, jellemtelen ember volt, telhetetlen élvhajász, olykor fékeveszett duhaj. Pokolra való, mondták róla.

Ám ha tollából vers fakadt, az csupa báj volt, melegség, szeretet, fény és derű: egy ártatlan, tiszta lélek fennkölt szárnyalása.

Köztudott volt – alighanem a valamikori, egyetlen barátja, egyszersmind pártfogója és jótevője révén –, hogy az Óda a nyárhoz című, egyik legszebbnek tartott versét egy zord téli estén, sivár padlásszobájában fagyoskodva írta, a hasonlóan nagyra becsült Óda a télhez címűt pedig egy tikkasztó nyári estén, ugyanott, a hőségtől gyötörve. Az is köztudott volt – alighanem szintén a valamikori, egyetlen barátja, egyszersmind pártfogója és jótevője révén –, hogy a világirodalom egyik legszebb szerelmes verseként számon tartott Óda a szerelemhez ihletője egy alig húszéves bordélyházi szajha volt – ő akkor már túl járt a negyvenen –, akit pár héten át rendszeresen látogatott, s akit ily alkalmakkor beleegyezésével, együttlétük rituáléjának elmaradhatatlan részeként a legváltozatosabb módon bántalmazott. A rosszéletű lánynak egy napon nyoma veszett, ő pedig érezte, szinte teljes bizonyossággal tudta, hogy soha többé nem fogja visszontlátni. Akkor fogant meg benne az a vers.

Azt azonban – hogy, hogy nem – talán csak a későbbi életrajzírója tudta, hogy a valamikori, egyetlen barátját, egyszersmind pártfogóját és jótevőjét, aki nagy rajongója volt, és maga is verselgetett, a legmesszebb menőig kihasználta, valósággal élősödött rajta, miközben előszeretettel alázza meg – ám hogy el ne veszítse, mindannyiszor ki is engesztelte valamiképpen –, és mindvégig érezte vele a maga felsőbbrendűségét. Végül pedig elszerezte tőle a feleségét, akinek alig néhány hónap múltán azonban kiadta az útját, öngyilkosságba kergetve az ilyenformán mélységesen megalázott és az önbecsülését végleg elvesz-

tett férjet. Ezt követően írta meg Óda a barátságához című versét, az egyik legnemesebb emberi értékeknek és köteléknek e páratlanul gazdagon árnyalt poétikus értelmezését, dicsőhimnuszát, egyben megkapó, személyes tanúságtételét.

Még nem volt ötvenéves, amikor megírta Himnusz az élethez című, háromszázharminc sorból álló, egybefüggő versfolyamát, amelyet méltán tartanak számon a világirodalom talán legszebb, legegységesebb tartalmú és legnagyobb hatású költeményeként. Szerteágazó gondolattársításai, gazdag jelképisége, sokszor merész hasonlatai és szóképei ellenére üzenete egyértelmű, és összefoglalható egy közhellyel: az élet felbecsülhetetlen kincs.

Megírása után a költő teljesen megváltozott, egyik napról a másikra. Elhagyta a rossz szokásait, magányba vonult, és naphosszat csak heverészett a padlásszobájában. Egy vásárnap templomba ment, hogy meggyónjon, de amint belépett, visszarettent a felismeréstől, hogy nem győzné sorolni a bűneit, és úgy érezte, nem is érdemelne feloldozást. Aznap éjjel, álmában érte a halál. Szép halála volt tehát; talán mégis feloldozást nyert.

Az életrajzírójában, aki igencsak jártas volt az alkotáslélektan akkoriban ugyan még gyerekcipőben járó tudományában – neki magának is voltak elképzelései és elméletei e téren, melyek többsége később igazolást is nyert –, e vers kapcsán felmerült a gyanú, hogy megírásához a költőnek, egyéniségéből, lelki alkatából, a benne működő „motivációs mechanizmusok” sajátos jellegéből adódóan ki kellett oltania egy emberéletet. Ez irányú, alapos kutatásainak eredményeként arra a következtetésre jutott – melyről említést is tesz az életrajzban –, hogy egy rejtélyes, felderítetlen gyilkosság, amely nem sokkal a vers megszületése előtt történt, összefüggésbe hozható övele. Pontosabban nem zárható ki, hogy ő volt a tettes.

Az ítézés

Bölcs remetének tartanak, pedig nyomába sem érhetek néhai mesteremnek – nyugodjék békében. Mikor tanítványául fogadott, azt mondta, mozgalmas, kalandos, megpróbáltatásokban és fordulatokban gazdag életem oly sok tanulsággal szolgál, hogy jószerével bárki fordulhat majd hozzám tanácsért. Tény, hogy még sose vallottam szégyent. Legutóbb, alig néhány napja, egy valamikori bíró keresett fel zarándokútja során, nem kis meglepetésemre.

– A legszentebb dolog volt számomra az igazságosság – kezdte a mondanivalóját. – Kérlelhetetlen szigorral ítékeztem, ami miatt igen nagy tekintélyre és megbecsülésre tettem szert. Enyhítő körülmények nem léteztek számomra, csak bűn és méltó büntetés. Egyszer mégis égbekiáltó igazságtalanságot követtem el, és ma sem értem, hogy miért: életfogytiglani rabságra ítélt valakit, pedig ártatlannak találtam. Furcsamód elégtételt éreztem, és tiszta volt a lelkiismeretem: mintha felsőbb sugallatra hoztam volna azt az ítéletet. Sok év elteltével azonban egy napon arra ébredtem, talán egy álmom nyomán, amire nem emlékeztem, hogy büntudat gyötör. Azóta sem tudok szabadulni tőle. A hivatásomat otthagytam, a vagyonomból pedig csak annyit tartottam meg, amennyiből szerényen éldegélhetek. Rendszeresen tartok szigorú böjtöt, és gyakorta kelek zarándokútra, de mindhiába. Tudom, csak akkor lelnék megnyugvást, ha elnyerném az ő megbocsátását.

– A megbocsátás nem gyógyír a büntudatra – szólaltam meg némi gondolkodás után –, csak a vezeklés. A megbocsátás ugyanis csak azt oldozza fel, aki ellen vétkeztünk; az ő lelkét tisztítja meg a sérelemtől, haragtól, vagy akár a gyűlölelettől és bosszúvágytól, csak az ő

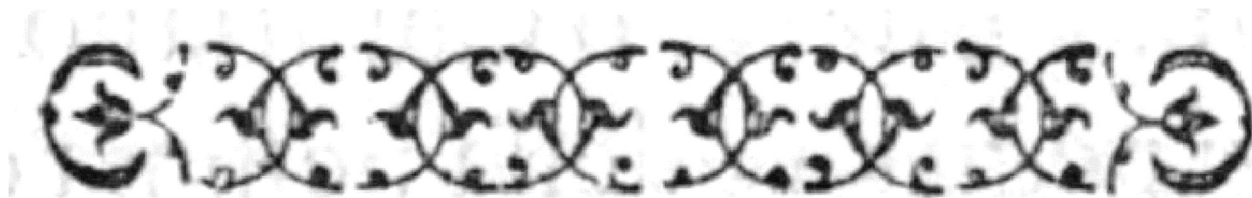
lelkének hoz megbékélést. A sértő, a vétkes, a bűnös csak önkéntes vezeklés által nyerhet feloldozást. Ha életfogytig tartó rabságra ítélted azt az ártatlant, akkor életed végéig vezekelned kell. Ám könnyíthet a lelkiismereteden például annak a gondolata, hogy ő időközben megszökhetett a börtönből, és új életet kezdett valahol, ahol nem ismerték és nem keresték, vagy akár a világtól elvonulva. Miért ne hihetnél benne?

– A Várbörtönbe zárattam – mondta –, ahonnan szinte lehetetlen megszökni.

– Szinte lehetetlen, tehát lehetséges – mondtam erre én. – Abban is hihetsz, a lelkiismereteden könnyítendő, hogy elkövetett valami súlyos bűnt, amire nem derült fény, és amiért valóban életfogytig tartó rabságot érdemelt volna. Vagy éppen egy ilyen bűn elkövetését forgatta a fejében. Tudtodon kívül bár, de mindkét esetben helyesen ítéleztél. Talán éppen ez volt ama felsőbb sugallat mögött, Isten a tudója. Minderről bizonyosságot ugyan nem szerezhetsz, hinni azonban hihetsz benne, és akkor fel is hagyhatsz a vezekléssel. A hit olykor fontosabb és hasznosabb, mint a bizonyosság. Ennél többet nem is nagyon mondhatnék.

– Köszönöm, hogy meghallgattál – válaszolta némi gondolkodás után. – Azt hiszem, sokat segítettél.

Nem ismert fel. Igaz, csak egy futó pillantást vetett rám, amikor kimondta fölöttem azt az ítéletet, és sok-sok esztendő eltelt azóta. Nem bocsátottam meg neki, és nem is fogok. Valójában nincs mit. Annak idején súlyos bűnt követtem el, amiért életfogytiglani büntetést érdemeltem volna, de nem derült rá fény. Vérszemet kaptam, és egy újabb, hasonló bűn elkövetését forgattam a fejemben, de már nem állt módomban végrehajtanom. Szökésem a Várbörtönből regénybe illő történet, ahogy mondani szokás.

BACSÓNÉ MELHER MÁRIA

Húsvét emlékei

Kislány koromban a húsvétra már karácsony előtt készültünk. A télen levágott sertés egyik sonkáját, felfüstöltük, majd papírba csomagolva, – levegőzzön, de ne porosodjon –, két, három szál füstölt kolbász kíséretében elraktuk magunk elöl a padlásra. Hiába epekedtünk utána, nem lehetett megdézsmálni, mint ahogyan a fonott korsóban ledugaszolt házi bort, az üvegbe zárt szilvapálinkát, és kamrában a savanyúságok mögé eldugott málnaszörpöt is, húsvétra tartogattuk. Nagypénteken lekerült a füstölt sonka és a kolbász a padlásról, a hús ázott egy napot, majd nagyszombaton jó félnapos főzés után, saját levében, kiraktuk a kamrába. A tűzhelyen rotyogott a töltött káposzta, de jó katolikusok lévén, a böjt miatt mákos gubát ebédeltünk. Sűrögtünk, forogtunk, készült a foszlós kalács, sütemények, s a nagyszombat megkoronázásaként könnyezve, szípigva lereszeltük a tormagyökeret. Nagymamám szerint, a torna azért olyan erős, hogy emlékeztessen Jézus kínszenvedéseire. Alig vártuk, hogy este legyen, amikor hazaérkezünk a feltámadási körmenetről, és végre jóllakhatunk töltött káposztával. Másnap korán reggel tányérra raktuk a szeletelt, főtt tojást, sonkát, kolbászkarikákat, kalácsot, beletettük egy hímzett kendővel bélelt szentelő kosárba, s gondosan, - ahogy illik- a kendő sarkait visszahajtva betakartuk, és elvittük a templomba megszentelni. Csak megszentelve fogyaszthattuk el a húsvéti reggelit. Sokáig azt hittem, azért olyan finom a húsvéti sonka, és tojás, mert meg van szentelve. Húsvét hétfőjén ismét korán keltünk, ünneplőbe öltözve vártuk a locsolkodókat. Emlékszem, egyszer kockás, terliszter szövetből készült, térdig érő, hosszú ujjú, fehér, legömbölyített gallérral díszített, és plizírozott szoknyarésszel készült ruhát kaptam húsvétra. Hozzá fehér cérnahrarcsnyát,

fekete spanglis lakkcipőt. Nem kaptunk új ruhát minden húsvétra, de azon a tavaszon bérnálózkodásra készültem, így előre megkaptam az új ünnepi ruhát. A hálószobában lévő, fiókos kisszekrény fölött lévő három szárnyas toalett tükörben néztem, hogyan pörög a rakott szoknyám.

Elsőként a kisebb utcabeli fiúk jöttek csapatokba verődve, egyenként elmondták verseiket, majd az öntözésért járó csokoládétojást és aprópénzt elfogadva trappoltak a következő lányos házhoz. Később, jöttek a rokon férfiak, velük jöttek fiúgyermekük, aztán a szomszédok. Minden vendéget illet megkínálni főtt tojással, kolbászkarikákkal díszített sonkával, kaláccsal, süteménnyel. A fiatalokat málnaszörppel, a férfiakat borral, pálinkával kínáltuk. A gyerekek a kezdeti pirulás, szemlesütős versmondásuk után, boldogan gyűrték zsebre a ropogós papírpénzt, s kis kezükben szorongatták, - rokoni fokozattól függően - a kisebb-nagyobb csokoládényulat, tojást. A kisfiúkkal érkező locsolkodók az apróságok izgatottságára való tekintettel hamar odébb álltak, majd jöttek helyettük a komolyabb legények, férfiak. Örült a ház asszonya, és leányai, hiszen annyi vizet kaptak, hogy egy esztendőig biztosan nem hervadnak el, de járt is a kezük szaporán, mert az egyik csapat épp, hogy ment, a másik már az ajtóban állt. Alig győzték cserélni a tányérokot, poharakot, kínálgatni, szép szóval tartani a betérőt. Fogyott a pálinka, sonka, kolbász, bor, szódavíz. Megesett, hogy a bor, és pálinka okozta fergeteges jókedvében, valamely locsolkodó, kölni helyett szódavízzel, vagy egy vödör hidegvízzel öntözte meg a háziasszonyt, és a rémüldöző leánykáját. Valljuk be, ez a fajta locsolkodás – képletesen szólva is – a kölni malmára hajtotta

a vizet, még akkor is, ha egyik-másik illata már-már meghaladta a pacsuli jelző mértékét. Mégis, valami olyan élményben volt részünk, amelyet csak azok az emberek tudnak becsülni, akik hisznek a barátságban, az emberi kapcsolatok fontosságában. Estére járt, amikor az öreg szomszéd bácsi, – szokásához híven – utolsóként átballagott hozzánk. Kérges tenyerébe szorított néhány csepp vizet, ránk fröcskölte, elszívott egy pipára való dohányt, majd – ki tudja hányadszor – elmesélte élete történeteit, s akkor ő is hazaballagott. Mi lányok, asszonyok a nap végén, a férfiak által e napon nagyon megtisztelt női nem, leszedtük az ünnepi asztal romjait.

Évek teltek el azóta, kihaltak az öreg locsolkodók, egyre kevesebben őrzik e szép hagyományt, s ha manapság megtisztel egy elszánt locsolkodó, adj hálát, hogy gondolt rád. Biztos, hogy fontos vagy számára.

És most egy kis fanyar humor következik:

Kedves modern felfogású, hagyományokat elvető, vendégeskedést nem szerető hölgyek, és urak, tanulmányozzátok az alábbi tanácsaimat.

Néhány ötlet, ha eddig vendégeket fogadtál, de már azt szeretnéd, hogy jövőre senki ne jöjjön hozzád locsolkodni!

1) A kedves locsolkodók előtt többször hangoztasd, mennyire fárasztó az ünnepi készülődés.

2) Mondd el, mennyire fáj a fejed a kölnitől, és ha még egy cseppet rád önt valaki szétrobban a fejed-.

3) Jelentsd ki, jövőre inkább elmentek kirándulni valahová.

4) Ne engedd el a párodat sehová locsolkodni, így jövőre hozzátok sem jön senki.

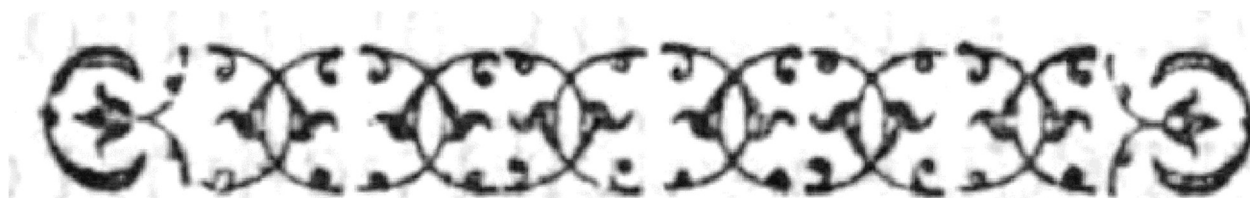
5) Legyél szófukar, vagy fennhéjázó, keveset törődj a vendégekkel.

6) A gyerekekkel érkező apáknak, nagyapáknak ecseteld, mekkorát nőtt ez a fiú, ezért már a pénzzel, tojással nem is próbálkozol, biztosan nem fogadná el.

7) Ha végképp unod az egészszet, húzd be a függönyt, engedd le a redőnyt, és tegyél úgy, mintha nem lennétek otthon.

8) Megeshet, hogy csönget valaki. Lábujjhegyen osonj az ajtóhoz, és lélegzet visszafojtva néz ki a kémlelő nyíláson, de a világért se nyiss ajtót! Ha elment, halkan bekapcsolhatod a televíziót.

Évek múlva, ha már sikerült mindenkit elriasztani, s számodra érthetetlen kíváncsiság okán a család legifjabb tagja szeretné tudni, milyen a húsvét, menjetek le az istállóba, akarom mondani a garázsba. Fogjatok be egy Suzuki, esetleg Audi névre hallgató lovat, ki-ki ízlése és tehetsége szerint, és a táltosok kedvétől függően, komótosan, vagy vágtaözva elnyargalhattok Hollókőre megnézni az igazi falusi húsvétot, s ha még némi szerencsétek is lesz, egy vödör hideg vizet is kaphattok a nyakatokba

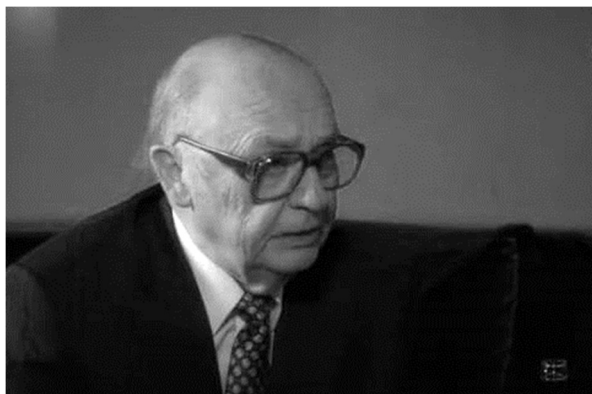

Dr. BAKAY KORNÉL

Zalavár-Vársziget és a Mosaburg-kérdés

I. rész: Kutatástörténeti áttekintés

Valamennyi, ezzel a korszakkal foglalkozó történész és régész tisztában van azzal, hogy Mosaburg Zalavárra helyezése, egy hipotézis, amelyet két körülmény alapján fogadnak el mind a hazai, mind a külföldi történészek. „/Mosaburg/ a mai Zalavár helyén feküdt a IX. század második felében...E tanítás helyesége mellett legerősebben az az érv szól, amely Szent Adorján ereklyéire hivatkozik...A zalavári apátság mai napig Szent Adorján vértanúról van elnevezve. Mosapurec és Zalavár között tehát Szent Adorján temploma közvetíti a honfoglalással meg nem szűnt pannóniai kereszténységet.”⁴ „Mosaburg és Zalavár azonosítását a közös mocsárvár-jelleg és a Szent Adorján patrocínium alapján fogadjuk el”.⁵

Feltevés tehát, de nem súlytalan hipotézis! Olyan hiteles történeti forrás ugyanis nem

ismert, amely Mosaburgot a Balaton délnyugati végénél helyezi el! A lelőhely egykori jelentéktelenségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a Magyarország Régészeti Topográfiája első kötetében (1966) alig lehetett érdemleges szakmai jellemzést adni.

Mosaburg/Moosburg helynév és településnév, késégtelenül volt, létezett a IX. századi Európában, és utána, de nem a Balaton délnyugati végében, hanem Stájerországban, Karintiában és Bajorországban. De az 1945 utáni hazai politikai légkör elvárta, hogy Zalavár legyen a mintája és a példája a Kárpát-medencei szlávok történelmi szerepvállalásának.⁶ „A történeti köztudatban ezért Zalavár-Vársziget ma is a nyitrai szláv fejedelemség éléről elűzött Priwina és Chezil által alapított, frank fennhatóság alatt álló, pannon-szláv fejedelemség központja.”⁷ „Ezt a sablonos és felületes történelemképet” kétségtelenül meg kell változtatni.⁸ Kiragadott példaként elég talán Bartha Antal álláspontját idézni: „A pannóniai szlávok nagy történelmi érdeme, hogy a népvándorlás hullámainak elülésével ismét munkába vették az elvadult földeket (die verwilderten Felder) és megteremtették a magyarországi korai feudális civilizáció alapjait.”⁹ Hiába mutatta

⁴ Melich János, Zalavár és Mosaburg II. Századok 40 (1906) 270-271. – Juhász Péter, Egy legenda nyomában: Priwina és Kocel. Hol kereshetjük Mosaburgot? In: Tavaszi Szél 2017. III. kötet. Szerkesztette Dr. Keresztes Gábor. Budapest, 2017, 444-454.

⁵ Györfly György megfogalmazása 1968-ban. Vö. Bakay Kornél, Östörténetünk régészeti forrásai II. Miskolc, 1998, 258.

⁶ Bakay Kornél, Östörténetünk régészeti forrásai II. Miskolc, 1998, 259.

⁷ Szlovákia arany emlékérmét is veretett Pribinának, Nyitra hercegének a tiszteletére: Slovakia issues gold coin in honor of Prince Pribina of Nitrava. Newsletter 2012.1.12.

⁸ Szőke Béla Miklós, Pannónia a Karoling-korban. (Pannonia in der Karolingerzeit). Akadémiai doktori értekezés tézisei. Budapest, 2011.

⁹ Bartha Antal, Zur Frage der ungarisch-slawischen Beziehungen im 9. und 10. Jahrhundert. Acta Archaeologica ASH 17 (1965) 8.

ki Püspöki Nagy Péter már 1982-ben, hogy Mojmir 833-ban nem az északi Nyitráról üzte el Privinát,¹⁰ és hogy az un. Nagymorva birodalom nem a későbbi (felvidéki) morva örgrófság területével volt azonos, noha ott is volt 873 után egy Moravia (Kismorávia), mind I. Mojmir, mind Rasztiszláv, mind pedig Szvatopluk Nagymorávia fejedelme volt, akiknek országa délen terült el, a Dráva-Száva között, a szerbiai Morava (korábban Margus) folyóig terjedve. Csak Szvatopluk egyesítette a déli és az északi Moráviát, később kiegészült az országa a csehek földjével (Boiohaemum). Sem Püspöki Nagy Péter,¹¹ sem Boba Imre¹² eredményeit nem vették figyelembe. Sőt, nagymértékben felerősödtek a zalavári kutatások.

2020 későnyarán pedig megjelent (2019-es évszámmal!) Szőke Béla Miklós vaskos, új könyve, A Karoling-kor Pannóniában címmel, amelyben kísérletet tesz a szerző a Zalavár – Vársziget azonos Mosaburggal hipotézis meggyőző igazolására.¹³

Az A/4 formátumú, 535 oldalas monográfia hatalmas tömegű forrást és igen kevés régészeti anyagot tartalmaz, illetve szinte a teljes vonatkozó szakirodalmat felsorakoztatja és elemzi (az irodalomjegyzék 58 oldalas!), amely komoly tudományos teljesítmény, de még sem dönthető el, hogy tudományos monográfia van-e a kezünkben, vagy egy vaskos tudományos ismeretterjesztő kötet? Számos illusztráció ugyanis csak színes betét, amelyek nem bizonyítanak semmit. A temetkezéseket és a leleteket pedig nem mutatja be.

A szerző ebben a kötetben sem tud megszabadulni rögeszméjétől, vagyis attól,

hogy mindjárt az Előszóban kikiáltta, amit lépésről-lépésre kellene szakszerűen bizonyítania: „A Karoling Birodalom legkeletibb grófságának székhelye Mosaburg/Zalavár, amely a 840-es évektől a 10. század elejéig Alsó-Pannónia politikai, közigazgatási és egyházi központja.” Zalavár-Vársziget tehát, ab ovo, Mosaburg. Ez alapigazság. Az ellenvélemények egy részét bemutatja ugyan (295-306. oldal), de igyekszik hiteltelenné tenni mindazokat, akik szerint Moosburg/Mosaburg Karintiában volt, nem pedig a Balaton délnyugati részén. Több kutató érveit pedig egyszerűen meg sem említi.¹⁴

A kötet 50%-a az írott történeti források ismertetése, amelyeknek sokadik bemutatása teljesen feleslegesen foglal el 267 oldalt. Nagyon hiányoznak viszont az ásatásokat összegző részletes térképek, nincsenek értékelhető temetőtérképek, sírrajzok csak illusztrációként szerepelnek (Sopronkőhida, 18. kép, 142. o., Zalakomár, 85. kép, 420.o., Alsórajk, Garabonc, 86. kép, 422. o.), magáról Zalavár-Várszigetről mindössze féltucat sír rajzát mutatja be (87. kép, 425.o.) A sírok (temetők) szakszerű bemutatása kellett volna megelőzze a történeti fejtegetéseket. Ez igen súlyos fogyatékosága a kötetnek!

Még a 2019-ben előkerült 20/19. számú kardos sír 1:10 léptékű rajzát sem mutatja be (445. o, 2886. jegyzet). A legfurcsább azonban az, hogy két összesítő alaprajz kivételével, (81/1. kép 400. oldalon, Radnóti Aladár récéskúti templom alaprajza, és Sós Ágnes alaprajza, de ott már nincs feloldás) sehol sincs jelkulcs! Ez használhatatlanná teszi a közzétett, rendkívül kis léptékű

¹⁰ Püspöki Nagy Péter, Nagymorávia fekvéséről. (On the Location of Great Moravia). New York, Püski-Corvin, 1982, 4 skk., 20-21.

¹¹ Püspöki Nagy Péter, A tények erejével. Püski, New York, 1985.

¹² Boba Imre, Morávia története új megvilágításban. Kísérlet a középkori források újraértelmezésére. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1996.

¹³ Szőke Béla Miklós, A Karoling-kor Pannóniában. Mosaburg-Zalavár. Vol. 1. Redigunt Ágnes Ritoók et Béla Miklós Szőke. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet, Magyar Nemzeti Múzeum, Martin Opitz Kiadó. Budapest, 2019.

¹⁴ Hans-Ditrich Kahl álláspontja „nem több szellemes, de igazolhatatlan feltevésnél.” (306. oldal). Salamon Ferenc, Stessel József, Juhász Péter, Bakay Kornél tanulmányait meg sem említi.

rétégrajzokat (42. kép, 310.o., 47. kép, 318. o., 48. kép, 319. o., 51-52. kép, 326,331. o.) és az összesítőket (34. kép, 258. o., 44. kép, 312. o., 46.kép, 314, o. 39. kép, 307. o., 53.kép, 334. o.), amelyek egy részén még a számok feloldása is hiányzik.

Amikor a szerző bemutatja például az un. zalavári zarándoktemplom maradványait, amelyet minden bizonyíték nélkül, Hadrianus templomának mond, (352-398. oldal), nem vonultatja fel az ott feltárt, valamennyi korhatározó leletet (az előkerült több százezer darabos cseréptömegből például mindössze 12 db edényt és 4 db edénytöredéket közöl a könyvében, de csak illusztrációként!). A megtalált alapfalak ill. alapozási árkok körüli temetkezések közül is mindössze 24 sírt mutat be (összesen négyezer sírt említ!). A legfőbb hiányosság azonban a nagy léptékű, összehajtogatott (un. tasak mellékletes) összesítő térkép elhagyása.¹⁵

Teljesen elhibázott a zalavári ásatások anyagainak közzétételi programja. Az első kötetben kellett volna publikálni a feltárt objektumokat, épület-maradványokat, a feltárt sírokat és a megtalált mellékleteket, mégpedig kivétel nélkül valamennyit! Majd a sorozat záró kötetét lehetett volna, (kellett volna!) az írott források elemzésének szentelni.

Az alábbiakban bemutatjuk, milyen módszerekkel dolgoznak, és milyen bizonyítékokkal rendelkeznek a Mosaburg azonos Zalavárral-teória hívei.

A Mosaburg-'hitvallók' már 1999/2000-ben, annyira sarokba szorultak, hogy egyik 'szószólójuk' Tóth Endre tanulmányt írt, „Mosaburg oder Moosburg” címmel. Menteni akarta a menthetőnek vélt menthetetlent, hiszen az 1980-as évektől újabb és újabb tanulmányok jelentek meg Moosburg/Mosaburg karintiai lokalizálását bizonyító forrásokról.

Karoling Pannoniából¹⁶ (Nyugat-Dunántúlról) számos földrajzi név ismert, amelyeknek a lokalizálása azonban nagyobb részt bizonytalan, állapítja meg Tóth Endre,¹⁷ igazodva az általánosan elfogadott tételhez, hogy a 820-as évektől 900-ig egész Dunántúl frank uralom alá került,¹⁸ de nagyon is felületesen ítélkezik, mert a település-, templom és egyéb helynevek zöme, nem a későbbi Dunántúlon keresendő.¹⁹ Tóth csak Sabaria nevét tekinti továbbélőnek. (A Karoling császári birodalom regesztái 751-918, ezt megerősítik.), ahol az egyház fennmaradása is igazolható.²⁰ A források, szerinte, csak egyetlen egyház honfoglalás utáni továbbélését igazolják: Mosaburgét, azaz Zalaszigetet (Insula Zaladiensis), a későbbi Zalavár-Várszigetet, ahol I. István király, a IX-XI. században²¹ a Pannoniában

¹⁵ Ennek okaként a sírok feldolgozatlanságát jelölte meg Szőke Béla Miklós, op. cit. (2019) 424., 2835. jegyzet

¹⁶ Nagy Károly Pannóniája Karinthiára és a mai Ausztria területére terjedt ki, de nem foglalta magában délnyugat Magyarországot. Vö. Márki Sándor, A középkor kezdete Magyarországon I. Századok 24 (1890) 319.

¹⁷ Tóth Endre, Mosaburg und Moosburg. Acta Archaeologica ASH 51 (1999/2000) 439-456.

¹⁸ Régebben úgy vélték, hogy a 856-ban először említett marchio orientalis, fénykorában, a mai egész Dunántúlt magában foglalta. Vö. Gombos F. Albin, Történetünk első századaiból. Századok 44 (1911) 499. – Sós Ágnes, Die slawische Bevölkerung Westungarns im 9. Jahrhundert. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 22 (1973) 83. – Alexander Avenarius, Die Awaren in Europa. Hakkert, Amsterdam, 1974, 184:A frank birodalomba kebelezték be az avar terület leglényegesebb részét, amely az egész egykori római Pannónia provinciát magában foglalta. Az egész területből lett Ost-

mark, amelyet egy örgróf kormányzott. Ugyanakkor egy szinóduson, amelyet Pippin Pannónia közelében, egy ismeretlen folyó partján tartott, lerakták az újonnan meghódított terület kereszténnyé tételének alapjait.

¹⁹ „Sajnos, e helységek azonosítása – egy kivételével – lehetetlen... Sajnos, a forrásokban található helységnevek azonosítása igen nehéz.” Vö. H. Tóth Imre, Konstantin-Cirill és Metód élete és működése. Gyorsuló Idő. Magvető, Budapest, 1981, 114-115. – „Nehezen és bizonytalanul azonosítható nevek”- írta Györffy György is. Vö. A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai. (MKH). Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 292., 460. jegyzet – A helynevek azonosítása fel sem vethető. Juhász Péter op. cit. (2017) 445. Ezt elismeri Szőke Béla Miklós is (op. cit. 2019, 182-186.)

²⁰ Szőke Béla Miklós op. cit. (2019) 224-225.

²¹ SRH I. 125: 1019 dedicatur ecclesia Sancti Adriani M/onasterium ord. S. Benedicti in oppid. Zalavár/. és SRH II. 493: de Zaladino.

alig ismert védszent,²² Hadrian (Adorján) mártír tiszteletére szentelt templomot,²³ és bencés apátságot alapított 1019-ben, majd az 1024-ben kelt, hamis oklevelében (amely csak egy 1347. évi átiratban maradt fenn) megerősítette birtokait.²⁴ S itt, hirdetik az érintett kutatók, etnikai és kulturális továbbélés történt, a Zala folyó mocsaras medencéjében. Azt állítják ugyanis, hogy egy IX. században élt, Privina nevű herceg²⁵ egykori magánegyházát, az Istenszülő Mária templomot szentelték fel **újra** 1019-ben, Szent Adorján tiszteletére. Mindezt történeti tényként hirdetik, annak ellenére, hogy többen elismerik: „Ma már a régészeti kutatás eredményeiből tudjuk, hogy a 9. századi Szent Adorján templom és a Szent István által alapított hasonló titulusú egyház között nincs kontinuitás. Első királyunk alapítása a korábbi Szűz Mária templom maradványainak felhasználásával történt. Ezt az egyházat a 16-17. században végvárrá alakították át, majd 1702-ben, I. Lipót császár parancsára felrobbantották és lebontották. Maradványainak nagy részét elbányászták, így alaprajzát csak Giulio Turco 1569 körül készült alaprajzából ismerjük.”²⁶

Tóth Endre nézeteit már 2002-ben kritikával illette Hans-Dietrich Kahl, a giesseni egyetem tanára,²⁷ felhasználva Robert Svetina korábbi érvelését. Úgy vélte, hogy a Balaton melletti, (szerinte) bizonyított szláv fejedelemség (das nachgewiesene

slawische Fürstentum am Plattensee) létezése mellett, nyomós érvként nem lehet felhasználni, Reginonak a karantániai Moosburgra vonatkozó adatát, mert az nem a Balaton melletti Mosaburgra vonatkozik. Nincs alapja annak a feltételezésnek, hogy a Balaton-melléki helyet, húsz éven át ugyancsak Mosaburnak hívták. „Regino Mosaburh-ja (és ezzel együtt a karantán Arnolf) a mocsarak védte sziklasziget, Karantania Wölfnitz földjén marad, mint a tartomány legrégebbi, hitelesen bizonyított fő vára (Die sumpfgeschützte Felseninsel im Wölfnitzgrund Kärtens bleibt die Mosaburh Reginos /und damit Arnulfs von Kärnten/ und die ältestbezeugte Hauptburg des Landes). H. D. Kahl újabb érveivel Szőke Béla Miklós legújabbban is foglalkozik, hiszen Kahl minden Mosaburgról szóló utalást, adatot a karintiai Moosburgra vonatkoztatja. Kahl adatainak hiteltelenítését megkísérli Szőke, érvelése azonban méltatlanul alacsony színvonalú: „Kahl formailag logikus gondolatmenete a konkrét tényeken mégis megfeneklik.” Szőke tudálékosnak nevezi Kahl-t, és azt javasolja, mellőzzük(!) Regino értelmezését.”²⁸

Tekintsük át vázlatosan az előzményeket Zalavár-Vársziget vonatkozásában.²⁹

A templom lelőhelyét már 1841-ben felkereste Jan Kollár és Anton Dolezsálek, két szlovák ember, mert az elpusztított romokat „más nyugati népek is magukénak

²² Adrian néven, több mint 15 szent szerepel, de általában a nikomediai vértanú jelenik meg (mártírhalála 303-ban). Vö. Mező András, A templomcím a magyar helységnevekben (11-15. század). Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség. Budapest, 1996. Adorján (Adrian) titulusú templom van Kismaróton, Söjtörön, Lisperzentadorjánon és Mártélyon. György barát krónikájának folytatásában olvashatjuk, hogy a makedonok, amikor meglátták a magyarok végtelen tömegét, könnyezve kiáltottak fel, így szólva: Szent Adrian istene segíts nekünk!” MHK Reprint 102. és MEH 103. A Karoling-korban azonban Adrianus tiszteletére sem bajor, sem stájer, sem karantán területen nem szenteltek templomot!

²³ Talán sógora, II. Henrik és felesége Gizella hatására, akik Hadrianus pápa tisztelői voltak. Vö. Juhász Péter op. cit. (2017).

²⁴ 1019: ecclesia Beati Adriani martyris preciosi de Insula Zaladiensi. Györffy György, Diplomata Hungariae Antiquissima I. (DHA) Budapest, 1992, 101-102. No 14, 17.

²⁵ Biborbanszületett Konstantin, A birodalom kormányzása (De administrando imperio) c. művében, a 31. fejezetben szerepel egy Pribüna (Πριβονία) nevű bán, aki Mirosláv horvát fejedelmet eltette láb alól. A 30. fejezetben pedig szerepel egy Kocel nevű frank vezér, akit megöltek a horvátok. A görög szöveget kiadta és magyarra fordította Moravcsik Gyula. Közoktatástügyi Kiadó, Budapest, 1950, 145., 151. Vö. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 150, 1092. jegyzetben a friauli herceg nevével hozza kapcsolatba a Kocel nevet.

²⁶ Vándor László, Zalavár a királyi vármegye központja. Központok a Zala mentén. Katalógus. Zalaegerszeg, 2002, 103.

²⁷ Hans-Dietrich Kahl, Die Kärtner Pfalzgrafschaft und ihre Verbindung zur alten Moosburg. Carinthia 192 (2002) 185-235.

²⁸ Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 297-299.

²⁹ Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 347-351.

vallották,³⁰ ők pedig ős szláv régiségeket kerestek.³¹ De a magyar régészetet sem hagyta hidegen ez a kérdés. Rómer Flóris Ferenc, majd Récsey Viktor több alkalommal (1862, 1879, 1880, 1881, 1887, 1891) vezetett ásatásokat a helyszínen, 1913-ban még Csák Árpád is próbálkozott, de a nagy pusztítás miatt, kevés eredményt értek el.³²

Mivel egy nagyméretű homokgödör súlyosan megsértette, elpusztította a bencés kolostor templomát és a kolostor épületeit, értékelhető részletek nem ismertek. Ez a bencés monostor, a (feltehetően) három (?) hajós templommal együtt, később erődített kolostor (vár) lett. Lehetséges azonban, hogy ez a templom csak egy temetőkápolna volt, amelyet Mária tiszteletére szenteltek (capella in honorem Beate Virginis in corpore dicti monasterii Beati Adriani martiris constructi, 1347). A temetkezések, noha ezeket a szerző nem mutatja be, (kivéve 425. oldalon látható 87. képet), döntően Árpád-koriak.

Ennek a templomnak a keleti és északi oldalán tártak fel az ötvenes években egy 394 síros temetőt, a legalsó rétegben un. nagykoporsós sírokkal.³³ 2006 és 2011 között, a palánkkal övezett Árpád-kori megyeközpont területén sikerült a homokbánya északi szélét meghatározni, valamint újabb sírokat feltárni,³⁴ de ezeket sem mutatja be.

A XI. században a zalavári Várszigeten épült ki Zala vármegye ispánsági központja, lakótoronnyal, boronaházakkal (udvarházakkal), földsáncokkal, cölöpös védfalakkal, valamint természetesen

templomokkal, és körülöttük létesített temetőkkel.³⁵ Földvár azonban nem állt itt sem.³⁶ „Az ispánsági központból azonban, sajnos csak az övező sáncokat, és a vár egy részét ismerjük. Az egykor a sziget déli részén álló ispánsági vár nagy részét egy homokbánya megsemmisítette.” Az L alakú Vársziget északkeleti harmadát, egyelőre csak geofizikai mérésekkel vizsgálták 2010-ben, és ott „egy sűrűn települt elővár maradványaira következtek.”³⁷

Az ásatások Zalavár-Récéskúton 1946-ban, a Várszigeten 1948-ban indultak meg, majd folytatódtak, kihagyásokkal, 1993-ig, illetve 1997-től 2012-ig. A „sziget szélén körben egy kő-fa szerkezetű, gerendavázás sánc épült, amit később többször megújítottak. Ezen belül a sziget északnyugati felét még egy paliszádfalas belső erődítés választotta el a többi területtől...”³⁸ A Várszigeten feltárt sáncok és sáncárcok többségét IX. századnak vélelmezték, és az alaptételnek megfelelően, Privina megtelepedésével hozták kapcsolatba anélkül, hogy ennek bizonyítékait felmutatták volna. Azt, a feltáró régész, Szőke Béla Miklós is elismeri, hogy ezek a védművek nem igazán felelnek meg a jól védhetőség kritériumainak. A sáncárcok falai nem meredek, nem mélyek, mesterséges akadályok nincsenek benne. Arról nem is szólva, hogy a feltárt fagerendák keltezése nagyon bizonytalan.³⁹

Zalavár-Várszigeten három templomot kellett keresni, ha meg akartak felelni a *Conversio Mosaburgra* vonatkozó adatainak: 1/ Szűz Mária templom, 2/ Hadrianus mártír

³⁰ H. Tóth Imre szerint Mosaburnak a mai Zalavárral való azonosítását először a "szlavisztika atyja," a cseh Josef Dobrowsky mondta ki elsőnek. H. Tóth Imre id. mű (1981) 115.

³¹ Récsey Viktor, Zalavári emlékek. Archaeológiai Értesítő 12 (1892) 58.

³² Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 348-349. – vö. MRT 1. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966, 59/20 lelőhely

³³ Sós Ágnes, Die Ausgrabungen Géza Fehérs in Zalavár. Archaeologica Hungarica 41 (1963). Akadémiai Kiadó, Budapest.

³⁴ Régészeti kutatások Magyarországon 2011, 388. tétel

³⁵ Ritoók Ágnes, Zalavár-Vársziget Árpád-kori „tornya”. Zalai Múzeum 17 (2008) 228.

³⁶ Bóna István, Az Árpádok korai várairól. 11-12. századi ispáni várak és határvárak. Debrecen, 1995, 15. Jellemző, hogy a szerző nem vonja kétségbe a mosaburg/zalavári föld-fa vár létezését, hiszen az a „közmegegyezés” ellen szólna. Vö. id. mű (1995) 15, 29, 41.

³⁷ Vándor László, A királyi hadiút mentén. In: Évezredek üzenete a láp világából. Kaposvár-Zalaegerszeg, 1996, 146. Vö. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 222.

³⁸ Szőke Béla Miklós, Karoling-kor. In: Évezredek üzenete a láp világából. Kaposvár-Zalaegerszeg, 1996, 125.

³⁹ Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 332: a paliszádfalnak nem hadászati funkciója lehetett.

temploma és 3/ Keresztelő Szent János temploma.

A várban lévő templom (kápolna) elpusztult, a Keresztelő Szent János tiszteletére szentelt templom építményével egy fa épületet véltek azonosítani, az un. Hadrian templomtól nyugatra 15 m-re. Ez a 12, 2 x 7, 5 m-es, fagerendavázás építmény, amelynek volt egy déli átriuma is, állítólag templom volt. Hozzá tartozott, állítólag, egy kútház is, a keresztelő szenteltvíz kinyerésére.⁴⁰

Az 1983 és 1991 között, Cs. Sós Ágnes feltárása révén kerültek napvilágra a Vársziget középső részén, egy nagyméretű épület (templom) kiszedett alapfalainak szerény maradványai. „Az utóbbi évek feltárásai révén (Szőke Béla Miklós 1998-2000 között lényegében újra feltárta) tisztázódott, hogy a sziget közepe táján, a paliszádfallal elkerített területen belül (?), egy még hatalmasabb (29, 3 x 16, 7 m-es), háromhajós, nagyméretű előcsarnokos, és un. szentélykörüljárós templom állt. A templom körül, ugyancsak többretegű temető sírjai kerültek elő,⁴¹ de ezeket sem tették közzé! „A legalsó sírrétegben többször is sikerült viszonylag jó állapotban maradt deszkakoporsó, fa sírépítmény maradványait kibontani. A sírok, jórészt melléklet nélküliek voltak, de egy bolygatott gyermeksírból késő avarkori, keskeny pajzsos, öntött bronz övveret /volt/. A palánkfal közelében pedig, egy sírban edény mellékletet találtak.”⁴²

1995 után tehát folytatódott a régészeti feltárás (1997-2012), amelynek során a Szent István-kori apátságtól északra, a korábban

előkerült templom kiszedett alapfalait ellenőrizte és hitelesítette Szőke Béla Miklós. Az új helyzetet így foglalta össze: „A templomról először 1998-ban jelent meg egy alaprajz, túlnyomórészt Cs. Sós Ágnes dokumentációjára támaszkodva. 2000-ben befejeztük a Cs. Sós Ágnes halálával (1993) megszakadt kutatásokat, tisztáztuk az alaprajzzal kapcsolatos kérdéseket, bizonytalanságokat, így ma már egy jóval letisztultabb alaprajz áll rendelkezésünkre. Az 1998. évi, és a jelen leírás közötti eltérések – a méretekig bezárólag – ezzel vannak összefüggésben. Az épület felmenő falaiból gyakorlatilag semmi sem maradt meg, sőt több helyen az alapfalakat is annyira kitermelték, hogy már csak az alapozási árkok jelezték a helyüket.” Az 1999. évi feltárásokat az ásató így foglalta össze: „A Cs. Sós Ágnes által a nyolcvanas években megtalált, és nagyrészt feltárt templom területén és közvetlen környékén végeztünk ásatást. A templom oly mértékben elpusztult, hogy csak a korabeli járószint alatti rétegeket lehetett feltárni. Ezeket a viszonyokat Cs. Sós Ágnes feltárása több helyen még tovább rontotta. Revíziós ásatásunk, ennek ellenére jelentős eredményeket hozott. Újra feltártuk a templom nyugati felét....A nyugati fal előtt ásott hatalmas gödörök betöltésének feltárásával...egyértelműen bizonyítható, hogy a templomot a korai Árpád-korban, talán már a 11. században lebontották, és falait az alapárkok aljáig kitermelték.”⁴³

A templom részletesebb jellemzésére később térünk ki, most csak az un. mártír sír kérdését emeljük ki. „Az apszis tengelyében,

⁴⁰ A korai kereszténység idején (a VIII-IX. században) gyakoribb volt a fatemplom Bajorország területén is, de a fatemplomokat a X-XII. században átépítették szilárd falazatú épületekké (Kleinlangheim). A templom körüli temető sírjaiban megjelentek a keresztény falképek. Christian Peschek, Zum Beginn des Christentums in Nordbayern. Bayerische Vorgeschichts Blätter 51 (1986) 343-355.

⁴¹ Szőke Béla Miklós, Karoling-kor. In: Évezredek üzenete a lap világból. Kaposvár-Zalaegerszeg, 1996, 125.

⁴² Régészeti kutatások Magyarországon 1998, 174-175, 195. tétel. Az edény melléklet elhelyezése a sírokban későavar szokás a Kárpát-medencében, amelyet a szlávok is átvettek. A szokás keleti eredetű, és a XI. század után teljesen felhagyják ezzel a temetési szokással. Vö. Kiss Attila, Über mit Keramik verbundenen Bestattungs-arten im Kárpätenbecken des 10-11. Jahrhunderts. Móra Ferenc Múzeum Közleményei, Szeged, 2 (1969) 175-182.

⁴³ Régészeti kutatások Magyarországon 1999. 266-267, 341. tétel

annak belső falához támaszkodik az amorf kövekből rakott, közel téglalap alakú szent ereklyesír (2, 5 x 2, 3 m). „A templom legsajátosabb építési eleme mégis a főszentély alatti mártírsír megközelítését, a mártírral a sírjára nyíló ablakocskán (fenestella) keresztül, közvetlen kontakttust lehetővé tevő, föld alá süllyesztett, fedett folyosókripta, és abból nyíló három kápolna (oldalfülke) koszorúja.”⁴⁴ Az ásatási beszámolóban a következő összefoglalás olvasható: „/a templomban/ egy ún. folyosókriptás szentélyfejet építettek, amelynek széles, félig föld alá süllyesztett folyosójáról három kis oltárfülke, kápolnácska nyílt. Tisztázódott... hogy milyen volt a templombelső felosztása: négy-négy pillérrel három hajóra osztották, a félköríves szentélyfej mellett az oldalhajók egyenes záródásúak.... A templomot nyugatról egy karzat zárta, ahová külön egy kis lépcsőtorony vezetett fel a dny-i saroknál. Ettől tovább nyugatra épült a templomhoz az ugyancsak három hajós, nagy alapterületű és emeletes narthex.” Így a templom nyugat-keleti hosszúsága 50 m, észak-déli szélessége 25 m.⁴⁵

A szentélykörüljáró téglapadlója (járószintje) alatt, összeégett, festett és színezett üveglak-szemek darabjai kerültek elő, Krisztus, szentek, angyalok ábráival, illetve feliratok betűivel.⁴⁶ Napvilágra jutottak faragott homokkő és mészkő díszek (ajtókeret, oszlopfe). A nyugati oldalon volt egy négyzetes

tér (átrium vagy narthex, ezzel együtt a teljes hosszúság 50 m lett), valamint egy torony fundamentuma. Ettől a templomtól délre feltártak egy másfélezer síros temetőt,⁴⁷ a sírok között volt egy, Salamon denárral eltemetett halott, három halott, I. Géza érméjével került sírba, egyet pedig I. András király denárjával hantoltak el.

Összegezve: az I. István király által alapított Szent Adorján-monostor (1019) maradványai csaknem teljesen megsemmisültek, bár egyes falazatok facölöpös alapozásai és egy kaputorony maradványai előkerültek 1951-1954 és 1963-1965 között, jöllehet az 1998-ban újra induló feltárások ezeket az alapfalakat már nem találták meg!⁴⁸

Az egykori bencés kolostor templomától keletre és északra előkerült temetkezések korát a IX-XI. században határozták meg, ám ezidáig csak néhány érme került elő a feltárt sírokból!⁴⁹ Ezt a temetőt, megszakítás nélkül használták a IX. század után is, noha a magyarokra jellemző tárgy nem került elő. Viszont a Várszigettől nem messze „tipikus magyar leletanyag, kéttagú ingnyakdíszek, fonott nyakperec került felszínre.”⁵⁰ A várszigeti temetőben a temetkezés tehát folyamatos volt.⁵¹ A homokbánya gödrétől északra (később) feltárt sírok kora XI-XII. század, mint említettük, öt sírban voltak a magyar királyok XI. századi érméi!⁵² A monostortól északra feltárt cölöpös védmű talán XI. századi, de a keltezése bizonytalan. Ez a védmű Zala

⁴⁴ Szőke Béla Miklós, Mosaburg/Zalavár. In: Központok a Zala mentén. Katalógus. Zalaegerszeg, 2002, 93-94.

⁴⁵ Régészeti kutatások Magyarországon 2000, 236-237, 425. tétel

⁴⁶ Szőke Béla Miklós, Karoling-kor. In: Évezredek üzenete a láp világából. (Régészeti kutatások a Kis-Balaton területén 1979-1992). Kaposvár, Zalaegerszeg, 1996, 125. – Uő A Karoling-kor a Kárpát-medencében. In: A Kárpát-medence a Karoling-korban és a honfoglalás korában. Szerk. Gergely Katalin és Ritoók Ágnes. MNM állandó kiállítása; Budapest, 2014. illetve uők. Das Karpatenbecken in der Karolingerzeit. A Magyar Nemzeti Múzeum állandó kiállítása. Üvegolvastó kemencéről (Glasschmelzofen) nem esik szó!

⁴⁷ Az eddig közzé tett temető-térképek alapján elemzések nem végezhetőek el! Vő. Ritoók Ágnes, The Benedictine monastery of Zala/Zalavár (County Zala). Mensch, Siedlung und Landschaft im Wechsel der Jahrtausende am Balaton. Castellum Pannonicum Pelsonense 4. Hrsg. Orsolya Heinrich-Tamáská

und Peter Straub. Budapest, Leipzig, Keszthely, Rahden. 2014, 290, 7. kép; 296. 13. kép; 298, 14. kép. – Szőke Béla Miklós, A Karoling-kor a Kárpát-medencében. A Magyar Nemzeti Múzeum állandó kiállítása. Szerk. Gergely Katalin és Ritoók Ágnes. MNM, Budapest, 2014, 48-105.

⁴⁸ Ritoók Ágnes id. mű (2014) 303.

⁴⁹ 2019-ben egy kétélű kardos sírban V. Konstantinosz bizánci császár szirakúzai, verdefényes arany solidusa volt a bordák között. Ennek a sírnak az anyaga is közvetlen.

⁵⁰ Vándor László, Honfoglalás- és Árpád-kor. In: Évezredek üzenete a láp világából. Kaposvár-Zalaegerszeg, 1996, 144.

⁵¹ Sós id. mű (1973) 182-186.

⁵² Ritoók Ágnes, The Benedictine Monastery of Zala/Zalavár (County Zala). Mensch, Siedlung und Landschaft im Wechsel der Jahrtausende am Balaton. Castellum Pannonicum Pelsonense 4. Hrsg. Orsolya Heinrich-Tamáská und Péter Straub. Budapest, Leipzig, Keszthely, Rahden. 2014, 298.

vármegyei ispáni vár része lehetett, hasonlóan az un. lakótoronyhoz.⁵³ A XIII. század végéig itt volt a zalai ispáni székhely, de részletek nem ismertek. „Az ispáni központ szolgáló népe a XI. század derekától a Vársziget északi felében álló plébániatemplom (un kápolna, amelyet újra felépítettek) köré temetkezett.”⁵⁴ Ennek a temetőnek az értékelése sem ismert, amint a többi feltárt síré sem.

Elemzésre vár még a récéskúti kőtemplom (hossza 21 m, szélessége 13 m) köré temetettek anyaga is. A több rétegű, igen szegényes mellékletű sírok keltezése bizonytalan.⁵⁵ Volt temető a Zalavár-Kövecses nevű területen (35 sír), Zalavár-Rezeháznál (205 sír). Ez utóbbi lelőhelyen a sírok egyharmadában voltak mellékletek.

Zalavár területén volt, a fentiekén kívül, egy hetedik temető is, Zalavár község belterületén (Lebujpuszta), amelyben 135 sírt tárt fel B. Mikes Katalin.⁵⁶ A sírokban nem volt fegyver, csak néhány vaskés, valamint (egy tűn kívül) egyszerű testékszerek (S-végű hajkarikák, karkötő, gyűrűk, gyöngyök). Egy női sírban I. András király ezüst dénárja került elő. A túlnyomórészt női és gyermek sírokból álló temető megnyitását Szent István korához (X. század vége-XI. század) kötik, és új népeség ide telepedésével magyarázzák,⁵⁷ holott a várszigeti temetőkhöz hasonlóak ezek a sírok.

A nagyméretű templom értelmezése azonban, a sokoldalú elemzések ellenére is, számunkra bizonyítatlan maradt. Ezt az építményt a mosaburgi Szent Hadrianus tiszteletére szentelt templomnak vélik, amelyben

a keresztényi hitélet nem szakadt meg, „csak így tudjuk magyarázni, hogy a 9. században itt felszentelt Szent Adorján templom titulusa átöröklődhetett 1019-ben az I. (Szent) István által alapított benedekrendi kolostorra.”⁵⁸ Nyitott maradt azonban a kérdés, hogy ez az építmény a Conversioban említett mosaburgi Szent Adrian zárándoktemplom lehetett-e?⁵⁹ A kérdés tehát nem az, hogy Zalavár-Várszigeten vagy Zalavár-Borjúállás-szigeten álltak-e, állhattak-e egykor, a IX. században (vagy akár korábban is) templomok, akár fából, akár kőből építve, hanem az, hogy ez a hely volt-e az írott forrásokban, elsősorban a Conversioban, emlegetett Mosaburg?

Az írott és a régészeti források jellemzése

A XII. század végén vált ismertté egy egyházi propagandairat a bajorok és karantánok megtéréséről (Conversio Bagoariorum et Carantanorum⁶⁰), amely 870/871 táján készülhetett, szerzője ismeretlen (Salzburgi Névtelen). Első kiadása 1597-ben volt. Ennek az irománynak az volt a célja, hogy hirdesse a salzburgi (Iuvavium) érsekség tértitési sikereit, és biztosítsa az egyházi joghatóságot. Ennek a régi írónak a művét Magyarországon kiadta Szalágyi István 1780-ban, majd 1804-ben Koller József pécsi püspök. A magyar történettudósok közül többen (Bitnitz Lajos, Horváth János⁶¹) gyorsan „azonosították” Mosaburgot Zalavárral, a Sala/Zala folyó említése miatt, örvendve, hogy a pogány magyarok előtt már volt itt keresztény élet. Így

⁵³ Ritoók Ágnes id. mű (2008) 221-228.

⁵⁴ Vándor László id. mű (1996) 104.

⁵⁵ Szőke Béla Miklós id. mű (1996) 134. – Szőke Béla Miklós id. mű (2014) 65-66.

⁵⁶ B. Mikes Katalin, Le cimetière dit „de la commune” de Zalavár. Acta Archaeologica ASH 4 (1954) 275-280.

⁵⁷ Sós Ágnes id. mű (1973) 184.

⁵⁸ Vándor László id. mű (1996) 145.

⁵⁹ Több szerző is hangsúlyozza, hogy a Conversio-ban Szent Adrian mártír mosaburgi relikviájának említése lapszéli megjegyzés, tehát feltétlen későbbi beszúrás!

⁶⁰ A magyar honfoglalás kútfői. Szerkesztette Pauler Gyula és Szilágyi Sándor. Budapest, 1900. Reprint Nap Kiadó, 1996,

301-313. – Herwig Wolfram, *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. Das Weissbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantänien und Pannonien. Böhlau Quellenbücher, Hrsg. Berthold Sutter und Helmut J. Mezler Andelberg. Hermann Böhlhaus Nachf. Wien-Köln-Graz, 1979. – MMFH IV. 292-321. – F. Lošek, *Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum und der Brief des Erzbischofs Theotmar von Salzburg*. MGH Studien und Texte, XV. Hannover, 1997, 90-117.

⁶¹ Prof. Bitnitz, A Vass és Szala Vármegyei Tótokról. Tudományos Gyűjtemény 1819/III. 66-69. – Horváth János, *Az Egyházi Kormány (Hierarchia) története a Magyaroké lett tartományokban a IX-X. században*. Tudományos Gyűjtemény 1819/III. 8-24. – 819/IV. 30-35.

foglalták össze a *Conversio* vonatkozó részeit, tudomásom szerint először magyar nyelven: „Lajos, a kisebbik, Bojár (Bajor)ország és Pannonia királya lett....A rossz fiak ...attyok elhunytá után (840 eszt.) ezek közt gyúlt ki az egyenetlenség tüze, mely csak a véres Fontenay-i csata után (843 eszt.) a Verduni egyezés által oltatott el, és ennek erejével is egyéb nyertt tartományain kívül Bojár és Pannonia Királyságot meg tartotta Lajos. Országlása alatt nevezetessé lön Privinna, másképpen Bribinus, Mojmártól napkeleti Morva országból kiűzetett Slav Herczeg, ki fiával Kotzellel, ellensége ellen Ratbodhoz, a Pannoniai Határ Grófhhoz folyamoda fegyveres segedelemért; ennek közbenjárása által Lajosnál kegyelmet találá, és meg kereszteltetvén, herczegségét vissza nyerte; de utóbb Ratboddal is ellenségesedésbe keveredett, kivel csak hosszabb bujdosás után Salacho, a Karentaniai és Tót országi Határ Gróf békélteté meg; mivel pedig buzgó vala az isteni tisztelet előmozdításában, Lajos királytól egy jeles zsold jószággal megajándékozottván, Alsó Pannonia egy részének Herczegévé lett. Oda sok népet öszvehódítván Privinna, a *Szala berkes posványában* magának egy erős várt épített, melyet Mozburgnak /nevezett/ és Várost népesített, melyet Salaburnak nevezett; alatt valói erdőket irtottak, vadonyokat termékenyítettek, és így inkább szorgalmokkal mint fegyver viseléssel terjesztették birodalmát. Salczburgból mesterembereket kapván, Mozburgot két templommal, Szalapurgot (a mái Szalavárt) egyel, és Sz. Adrián tiszteletére szerzett monostorral, Bettobiat (Petau), Linovels-Chirchent (Lendva), Quinque Basilicat (Pécs), Weidheres-Chirchent (Friedau, Ermosd), nem külömben más tizenegy helyeket (Tót-, Alsó-Magyar és Stájer országokban) ugyan egyel-egyel ékesített fel. Ezen nevezett s más helyek, hol Privinna és népe akaratyára templomok emelkedtek,

kételkedni sem hagynak arról, hogy a nálunk található Vendek eleji is Privinna jobbágyai voltak.⁶² Megölettetvén 865 eszt. a Morvaktól Privinna, a fia Kotzel lett Mozburgnak s a hozzá tartozó tartománynak Ura; ez is Attya példájára a keresztény Religionak terjedését ügyelte, több templomokat építettvén. Valamint pedig Privinna, úgy fia is Kotzel vazallai voltak a Németh Királyoknak....887 eszt. Karlmann fia Arnulf, kire Karentaniának és Pannoniának igazgatása, Attya utolsó szándéka szerint, bizattatott vala, lett a Németh Birodalom Királya; ez a bérohanó Magyarokkal békességben, sótt szövetségben élt, mivel a Magyarok ötet Svatopluk, a napkeleti Moravok fejedelme ellen segítették, tartván még is ezen új szomszédoktól, 896 eszt, Alsó Pannoniának, Mozburggal együtt védelmezését Braxlavora, kit némelyek Kotzel fiának tartottak, bizta”.....

Különösen lelkesen merített a *Conversio* szövegéből Horváth János, aki ugyancsak határozottan kiállt Mosaburg = Zalavár mellett. Elemzi Privina adományozását az altaihi Szent Móric kolostornak.

1821-ben Horvát István így foglalta össze a legfontosabb tudnivalókat:⁶³ „E régi írásból szokták megbizonyítani a Magyar Anyaszentegyház hajdani Történeteiben, hogy már a Magyar Nemzet idejövetele előtt Pannoniának nagyobb része a Római Keresztyén Hitet követte, a saltzburgi Érsek fő pásztorsága alatt; ebből és a Saltzburgi Érsekeknek néhány igen régi ókleveliből szokták meghatározni Szalavár, Péts, Szombathely, Mosburg s egyéb Pannoniai Városoknak helyeknek és folyóknak régi állapotait és a Saltzburgi Érsek uradalma alatt voltokat. Mennél többször olvassa valaki e Régiségeket magánosan, annál hamarabb elhiszi, szoros vigyázás nélkül, mindazokat, amiket belőle Tudósaink mostanig egyezőleg állítottak. Sokáig

⁶² A karantánok, más néven vendek, magyarul bömhéceknek is hívták őket. Prof. Bitnitz, A Vass és Szala Vármegyei Tótokról. Tudományos Gyűjtemény 1819/III. 60.

⁶³ Horvát István, Veszprém vára nevééről. Tudományos Gyűjtemény 1821/III. 43-45. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 295, 2267. jegyzetben tévesen mondja, hogy Horvát István is elfogadta a Zalavár = Mosaburg azonosítást.

Pannóniára vettem én is a benne előjövő *Quinque ecclesiae, Sabaria, Mosburg, s.a.t.* helyeket, míg végre által láttam a Német Országírólevelekből és hiteles Történetírókból tsalatozkozásomat. E hasonló nevű helyek egyenként közel feküdtek Saltzburghoz, és még a XII. században is a Saltzburgi Érsek jószágai voltak.....Ha meg nem keresztelkedett atyáink állandóan üldözték a Templomokat és a Papokat, ha a fogságban náluk tartózkodott Rabokat a Keresztségtől is eltiltották, hogy szenvedték meg Pétsét, Szombathelyt, Szalavárt, s.a.t a Saltzburgi Érsek birtokában? Hogy adhatta Arnulf Német Király 890-dikben, hogy később II. Ottó 978-dikban a Magyar Országí helyeket ajándékol birtokba a Saltzburgi Érseknek? Hogyan erősíthette meg ezen Ajándék Leveleket, különösen Pétsre nézve III. Henrik Német Tsászár 1051-dikben, és Fülöp Római Király 1199-dikben, ha bizonyos, amit tagadni nem lehet, az esméretes Magyar Országí Péts, a Pétsi Megyés Püspök Jószágá volt, nem pedig a Saltzburgi Érseké.”⁶⁴

Ebben az okiratban szerepel tehát, hogy egy bizonyos Privina, a morvák duxa, aki ekkor még pogány volt, mivel Mojmir elűzte, a Dunán túlra ment, majd Lajos király parancsára megtérítették és megkeresztelték. A király később, Privinának adományozott Pannonia Inferior területén, a Sana/Sala folyónál egy birtokot, amelyet később Mosaburnak neveztek el. Noha Pannoniában, a

későbbi Dunántúlon, soha nem volt ilyen nevű hely, sem Mosaburg/Mocsárvár, sem Mosaburg/Sárvár néven, számos, fentebb jelzett előzmény után,⁶⁵ a két szlovák atyafi ismét hitet tett (Jan Kollár és Anton Dolezsálek, 1841-ben) a mellett, hogy Mosaburg azonos Zalavár-Várszigettel. 1864-ben a német Georgius Henricus Pertz kiadásában, a *Monumenta Germaniae Historica (MGH)* kritikai forráskiadványban (*Scriptorvm XI. Hannover, 1864, 4-14.*) W. Wattenbach ráerősített erre, és már úgy közölte a *Conversiot*, forráskritikai kiadásában, hogy Mosaburg = Zalavár.⁶⁶ Ezzel, hosszú időre, sőt mind a mai napig, eldőlt Mosaburg lokalizálása.

E szerint a Kis-Balaton és a Zala folyó mocsaras vidékén helyezkedett el Mosaburg, amely a Karoling-korban jelentős pannoniai településsé vált. Ezt írja és vallja, többek között Tóth Endre, Szőke Béla Miklós, és sokan mások, itthon és külföldön.

Mosaburg lokalizálása azonban egyáltalán nem bizonyított, és a legkevésbé sem igazolt, még olyan szenzációs régészeti leletek ellenére sem, mint egy polirozott palack oldal-töredékeire bekarcolt glagolita betűk, amely agyag palack darabjai egy kútból (?) vagy egy

⁶⁴ Érdemes megemlíteni, hogy Horvát István 1821-ben kimutatta a Veszprémre vonatkozó feltevések tarthatatlanságát, amit Bogyay Tamás 1960-ban igyekezett bizonygatni: *Die Kirchenorte der Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Südost Forschungen 19 (1960) 67-69.* Tóth Endre viszont csak 1991-ben cáfolta ezt a feltevést.

⁶⁵ A *Conversio* közzététele után többen lelkesen csatlakoztak a Mosaburg = Zalavár feltevéshez. Horváth János, *Az Egyházi Kormány (Hierarchia) története a Magyaroké lett tartományokban a IX-X. században. Tudományos Gyűjtemény 1819/III. 3-45.* – Prof. Bitnitz, *A Vass és Szala Vármegyei Tótokról. Tudományos Gyűjtemény 1819/III. 60-69.* Azt hihetnénk, hogy a 200 évvel ezelőtti nézetek már feledésbe merültek, de egyáltalán nem így van. 45 évvel ezelőtt (1975-ben) vezető magyar történész (Györffy György) angolul tette közzé, hogy a IX. századi Pannóniában általunk ismert közel száz helységnév és személynév egyikéről sem lehet kimutatni magyar voltát: *There it has to be said to start with that not one of the close to a hundred toponyms and personal names of*

ninth-century Pannonia known to us can be shown to be Hungarian... Vö. Györffy György, The Original Landtaking of the Hungarians. MNM Budapest, 1975, 10. Ez a kijelentés ma is érvényes!

⁶⁶ *MGH Scriptorvm XI. 12, f. jegyzetben sana áll sala helyett, de elfogadva Kopitar szláv író „javítását” W. Wattenbach Sala-t ír, még hozzá nagybetűvel! Azt állítja, hogy Mosaburg korábbi neve Salaburg volt (prius nomen fuisse Salaburg). A saltzburgi Névtelen szerint először Privina városának hívták (primo eam civitatem Privinae vocat), majd noviter Mosaburg. Mivel németül a Moos (palus) mocsarat (is) jelent, Mosaburg urbs Paludarum, azaz mocsárvár, szlávul Blatensk. Ebből csináltak a magyarok Balatont. Ausztria és Bajorország határán 1156-ban említenek egy Roten Sala-t, amely Vörös mocsarat jelent. Ma a das Salet mocsaras ligetes berket jelent. Vö. MHK Reprint 1996, 290. Erre, Fekete Zsigmond nyomán, Rudnay Egyed is felhívta a figyelmet. Atilla trilógia I. Igazságok, ferdtések. Bruxelles, szerzői kiadás, 1964, 14-16.*

metszetből kerültek elő,⁶⁷ vagy a szántás közben napvilágra került, szórvány lelet, Georgiosz érsek ólom bullája 878-ból.⁶⁸

A Mosaburg/Moosburg elnevezés gyakori a német nyelvterületen (Hessen, Oberbayern, Svájc) és persze Karintiában. Tóth Endre mégis kijelenti, hogy már csaknem egy évszázada (ezt 2000-ben írta) Mosaburg helyes lokalizálásához kétség nem fér! (Schon beinahe ein Jahrhundert besteht an der richtigen Lokalisierung kein Zweifel mehr.) A bizonytalanságot mégis az okozza, enyhíti később a kijelentését, hogy számos forrás említ Mosaburgokat Bajorországban és a keleti örgrófságokban, állítása szerint, három helyen említenek Mosaburgot! Ámde valójában csak két helyen, Karintiában, a Wörther See mellett és Freising közelében neveznek így helységeket. Az Isara folyónál fekvő kolostor, in loco Mosaburg. A Tóth Endre által harmadikként említett helynév, a Balaton nyugati végén, a Zala folyó közelében lenne. Csakhogy éppen ez volna a bizonyítandó! A szerző tehát tényként szerepelteti a feltevést, vagyis már előre kimondja az „eredményt.” Ez a helysége név tehát bizonyítékként egyáltalán nem használható!

A Freising melletti Moosburg-i Szent Castulus kolostort a VIII. században alapították, majd Arnolf király 895-ben eladományozta a freisingi püspöknek. Bajorországban a négy püspökség egyike volt a freisingi (Salzburg, Passau, Regensburg és Freising⁶⁹). Később is szerepel ez a Freising melletti Moosburg az oklevelekben, például 1043-ban, amikor III.

Henrik, a Moosburg helységtől északra eső leletet a moosburgi kolostornak adja (Die Urkunden der deutschen Könige und Kaiser. V. Berlin 1931, 140). Ez a Moosburg tehát jól elkülöníthető, és a mi témánk szempontjából a továbbiakban már nem játszik szerepet.

Nehéz azonban eldönteni, hogy a Karoling-kori források Mosaburgja Karintiában vagy Pannoniában lévő helységgel azonosítható-e? – teszi fel a kérdést Tóth Endre. (Denn oft fällt es schwer, zu entscheiden, ob das Mosaburg der karolingerzeitlichen Quellen nun mit der Ortschaft in Kärnten oder in Pannonien identisch ist.)

Többen, már a XIX. század utolsó évtizedeiben, súlyos kritikával illették Mosaburg Zalavárra helyezését. „Mostmár álljunk a geographiai szempontra, hogy vajon Mosaburg helynevet a Balaton tájékán, a Szala folyó mellékén kell-e keresnünk?” – írta Salamon Ferenc 1882-ben, majd így folytatta: „A Szala folyó és Balaton táján senki egy Mosaburg nyomát ki nem képes mutatni. Ellenben Stiria, Karántföld, Krajna felette sok Moos-féle helynevet mutat fel.” Koch Sternfeld földrajztudósra hivatkozva említi, hogy „Klagenfurttól két órányira áll egy régi vár, mely már a IX. század végén királyi palotává (Pfalz) lett, Mosaburg név alatt, s ma is mocsarakkal környezve látható a részletes térképeken.” „A másik Moosburg Cilly közelében állott régen....A Klagenfurt melletti Mosaburgot az ottani vendek (karantánok) Blatogradnak nevezik.”⁷⁰ „Különben van Stiriában egy patak név is, mely úgyszólván azonos a Salaval. Található Köflachon feljül egy Salla nevű

⁶⁷ A templomtól délre, a sírok alatt, egy homokkő lapokkal körberakott kút, benne viszonylag sok vas tárgy és egy polirozott felületű palack darabjai kerültek elő. Régészeti kutatások Magyarországon 2001, 246, 309. tétel. – Vö. Szöke Béla Miklós id. mű (2014) 105, 240.

⁶⁸ Szöke Béla Miklós, A Kárpát-medence a Karoling-korban. A Magyar Nemzeti Múzeum állandó kiállítása. Szerk. Gergely Katalin és Ritoók Ágnes. MNM Budapest, 2014, 89, 93-94. Uők id. mű (2019) 265. Szöke azt írja, Ivan Jordanovra hivatkozva, a 886-889 közé keltezett bulla kapcsán, Metód tanítványai arról informálják a bolgár uralkodót, hogy harcos-társaik vannak Zalavár monostorába zárva. Ezért az uralkodó

kéri Georgioszt, írjon levelet a zalavári monostor apátjának. De itt Mosaburg nem szerepel, csak Zalavár!

⁶⁹ Regensburgban elhelyezték Szent Emmeram relikviáit, 764-ben Taszilo Passauba vitette Szent Bálint ereklyéit, 765-ben Arbeo püspök Freisingben helyezte el Szent Korbinian földi maradványait, végül 774-ben Virgil püspök gondoskodott Szent Rupert és társai ereklyéinek tiszteletéről a salzburgi dómban. Vö. Nótári Tamás. A salzburgi historiográfia kezdetei. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 23. Sorozatszerkesztő Makk Ferenc. Szeged, 2007, 24.

⁷⁰ Salamon Ferenc, Mosaburg és megyéje. (Kútfő tanulmány). Századok 16 (1882) 108-109.

patak, s ugyanazon nevű helység... Köflachon alul még Mooskirchent is találunk a folyó mellett.” Moseburch/ Mosaburg helynév Karintiában nagyon gyakori, és ezt Tóth Endre is elismeri, csak ezeket az adatokat a XII-XIII. századi források tartalmazzák, így semmit sem bizonyítanak, szerinte, a IX. századi Mosaburgra vonatkozóan.⁷¹ Ez azonban egyáltalán nincs így!

Ó-Moosburg (Alten Moosburg) erődítmény-rendszere, három nagyobb és egy kisebb, különálló dombból (Felshügel) áll, amelyek a Wörthersee-től északra eső, 2 x 2 km-es, 600-1000 m magas hegyektől körülvett lapályból emelkednek ki. A 450 x 250 m-es sziklatetőt (Felsinsel) mocsár veszi körül, amelynek szintje (Moorniveau) 12 m-rel lennebb van. Ezt a szigetet eredetileg, egy több mint 100 m széles mocsár-övezet vette körül. Bemenni csak két, valószínűleg védett, pallóhídon (Bohlenwege) keresztül lehetett. Dél felől egy dús erdő zárta le a mocsarat, nyugaton magasodott a Gallinberg, északon a Zingels és a Freudenberg határolta a bejáratot. Keleten található a Ratzeneggerberg és a Seltenheimerberg. Három dombtetőn erődítmény volt. Északon és délen húzódott a római hadiút. A bejáratokat könnyen le lehetett zárni. Ezt a helyet már 880, 888 és 889-ben Moosburg néven említik az oklevelek. 1150-ben pedig az írott források ezt a helyet Arnolf császárhoz kapcsolják. Itt állt egy torony, az un. Arnolfsfeste, amelyet először egy 1370. évi oklevélben említenek. Később, az újkorban, tévesen, Etilburgnak nevezték el.⁷²

Szőke Béla Miklós, legújabb munkájában is megkísérli hitelteleníteni Regino forrásadatait, amelyek pedig vitán felülivé teszik,

hogy Mosapurh Karintiában volt, és maradványai ma is ott lelhetők fel, nem pedig Zalavár-Várszigeten!⁷³

Klagenfurt közelében, Feldkirchentől és Gradeneggtől délre, a karintiai Moosburg területén 1959 óta régészeti feltárásokat végeznek,⁷⁴ és jelentős, Arnulf-kori, tehát IX. századi emlékek kerültek felszínre.⁷⁵ 1959-ben és 1961-ben F. X. Kohla végzett ásatást három dombon. A Rauthügelen előkerült egy alacsony, száraz falazású védőfal, amely egy 5 m széles, enyhén emelkedő kijáráthoz vezetett. A legnyugatibb oldalon, a nehezen megközelíthető Thurnerhügelen egy várépítmény állt. Az építmény technikája a karnburgi Karoling-kori templom falazásával egyezett meg. Ez kifejezetten a románkort megelőző időkre (ausdrücklich vorromanisch) utal. Az Arnulfhügelen az un. Arnulfsturm, egy 12 m széles, négyzetes alaprajzú torony állt, magassága 17 m volt, eredetileg négy szintje volt. 1992-ben Manfred Fuchs végzett ásatást a Thurnerhügelen, majd ugyanebben az évben folytatta az 1990-ben megkezdett feltárását a Moosburghoz tartozó Szent Péter templom romjainál. A feltárt emlékek, így a pompás szentélyrekesztő (Chorschranken), egyértelműen Karoling-koriak. A régi Moosburgtól 1, 7 km-re fekvő St. Peter templom romjainál, amely 1879-ben leégett, már a XX. század elején találtak öt szalagfonatdíszes és kagylómintás kőfaragványt. A 4000 m²-en elterülő temető sírjai nagyobb részt melléklet nélküliek voltak, ami arra mutat, hogy az elhunytak keresztények lehettek. Előkerült azonban félholdalakú függő, un. dobozos fibula és mozaikszemes gyöngy is, amely lelettipusok a VIII-X. század közötti időre keltezhetőek. A hajdani St. Peter templom és a temető, felismerhető megszakítás nélkül létezett a Karoling-korban is. (Die Kirche und der

⁷¹ Tóth Endre id. mű (2000) 442-443.

⁷² Moosburger Museumshefte 2 (1993) 27-31.

⁷³ Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 295-306.

⁷⁴ Franz X. Kohla, Eine Versuchgrabung in Moosburg. Carinthia I. 150 (1960) 49-53 A feltárt objektumokról megállapítja a szerző: Die Art und Weise der Befestigung entspricht

ganz karolingische Zeit (Curticula). – Uő Zur Geschichte der Moosburg. Zweite Versuchgrabung im Burgstall der alten Moosburg. Carinthia 152 (1962) 233-248. – Uő Die Wehr-gestalt der alten Moosburg in Kärnten. Carinthia 152 (1962) 79-91.

⁷⁵ Bakay Kornél id. mű (1998) 266-267.

Friedhof von St. Peter bei Moosburg bestanden ohne erkennbare Zäsur auch in der Karolingerzeit).⁷⁶ Az ásatás során több egyházi építmény maradványai is napvilágra kerültek, amelyek feltehetően a Pfalzkirche részei lehettek.

Mosaburgot, a Klagenfurt melletti ősi Karantana város helyén álló Karnburg-Maria-Saal tájékán kereste már Stessel József is 1906-ban, mert az utóbbi hely, írta, ma is egy prépostság székhelye és a salzburgi érsek birtoka.⁷⁷

A Privina-tábor hívei igyekeznek minden írott forrásadatot összegyűjteni feltevésük alátámasztására. Azonban nem veszik kellően figyelembe, hogy a rómaiak Pannoniája nem lett a frank birodalom része, és nemcsak azért, mert Nagy Károly mindkét Pannoniát és Dáciát átengedte a bizánci császárnak,⁷⁸ hanem azért is, mert a IX. században a Pannónia név más tartományt jelölt, mint a rómaiak korában. Ezt igazolja például Kegyes Lajos 817. évi császári rendelkezése (ordinatio imperii), amely azt mondja ki, „Akarjuk pedig, hogy /Német/ Lajosé legyen Baioaria, a karantánok és a beheimannok (csehek), valamint az avarok és a szlávok, akik a bajoroktól keletre laknak (Item Hludowicus volumus ut habeat Baioariam et Carantanos et Beheimos et Avaros atque Sclavos, qui ab orientali parte Baioariae sunt). Pannóniát nem említi a forrás, mert Ausztriáról van szó, Tulln vidékéről. Majd csak 1042 után kezdik emlegetni a Lajta völgyét, mint bajor területet. 984-ben még Géza fejedelem birtokolta Melk várát (Medelich), és csak fokozatosan került a németek kezére a Lajta és a Fischa köze.⁷⁹

De Pannonia Inferior lokalizálása sem egyértelmű. Az bizonyos, hogy a lázadó Liudevit 818-ban Pannonia Inferior duxa volt.⁸⁰ Ez a terület a Dráva-Száva köze, valamint Karantánia és Stájerország. A Liudevit ellen felvonuló hadsereg Pannóniába ment, ami elől Liudevit Siscia városába, a szorbokhoz menekült.⁸¹ Avaria tehát, Sclaviniával együtt, más területet jelentett, mint korábban. Kegyes Lajos király (813-843) 836-ban a passauai egyháznak ajándékozott egy, az avarok tartományában fekvő helyet, amelyet Kirichbachnak hívnak (in provincia Auarorum in loco, qui dicitur Kirichbach).⁸² 859-ben Német Lajos keleti frank király (843-876) a regensburgi Szent Emmeram szerzeteseinek adományozza a pannóniai régióban fekvő Tulln fiscalis birtokot (unius fisci, qui vocatur Tullina, situs in regione Pannonia).⁸³ 864-ben Lajos király Adalwin salzburgi érseknek adományozza a Pannóniában fekvő Labenza és Wisitindorf helyeket (in Pannonia, id est ad Labenza ad Wisitindorf...)⁸⁴ Labenza azonos Lafnitzcal, de Wisirtindorf is e tájon feküdt.

Tóth Endre közli, hogy Arnolf herceg 876 és 887 között ura volt Karintiának és Pannoniának is, és trónra lépése után (887) több oklevelet állított ki Mosaburgban. Manapság ezt a Mosaburgot, általában a karintiai Moosburggal azonosítják.⁸⁵ Arnulf császár és király (887-899) itinerariumában⁸⁶ az szerepel, hogy 888. januárjában Arnolf (Arnulf) Regensburgban tartózkodik, február 18-án Öttingenben, február 20-án Braunauban állít ki oklevelet. Majd folytatta az útját kelet felé. A Felső-Ausztria-i Alterhofban (Attersee) 888. február 23-án állított ki oklevelet, majd március 13-án és 19-én

⁷⁶ Stefan Eichert, Die frühmittelalterlichen Grabfunde Kärntens. Forschung und Kunst 37 (2010) 90-99.

⁷⁷ Stessel József id. mű (1906) 269.

⁷⁸ Ekkehard, MGH VI. Ed. H. Pertz, Hannoverae, 1844, 173.

⁷⁹ Gombos F. Albin id. mű (1911) 502, 507.

⁸⁰ Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte 1. Theil. Hrsg. Reinhold Rau. Ausgewählte Quellen zur Deutschen Geschichte des Mittelalters (AQDGM) V. WBG Darmstadt, 1955, 17.

⁸¹ AQDGM V. 128.

⁸² MMFH III. 34.

⁸³ MMFH III. 49.

⁸⁴ MMFH III. 64.

⁸⁵ König Arnulf hat in Moosburg drei Urkunden ausgestellt, und zwar am 13. März 888, am 19. März 888 und am 20. Jänner 889. Vö. Ausstellungskatalog „1100 Jahre Moosburg.“ Moosburg 1998, 11-12.

⁸⁶ Tóth Endre id. mű (2000) 449.

Mosaburgban, és végül 888. április 1-én a Felső-Ausztria-i St. Florianban. Visszatért Regensburgba 888. április 13-án. Többen, spekulatív módon, azt igyekeztek bizonygatni, hogy a császár csakis a Balaton felé, Zalavár felé mehetett, mert egyébként, a karintiai Moosburg esetén, kétszer kellett volna keresztül mennie, átkelnie az Alpokon, ami (állítólag) nagyon nehéz lett volna. Ha viszont Mosaburg, Zalavár-Várszigeten volt, vagy lett volna, akkor az Alpokon nem kellett átkelnie.

Tóth Endrének elég volt a Balaton melléki Mosaburg lokalizálásához, és (vélt) hitelesítéséhez, Bóna Istvánnak egy felvetése, egy ötlete arról, hogy 890. március 21-én Arnolf a Zalaszigeten lévő Mosaburg regia civitas-ban állított ki oklevelet! Ezt a fuldai évkönyvek bejegyzése is alátámasztaná, amelyben a 890. évnél az szerepel, hogy a király Pannoniába utazván, a nagybőjt közepén (március 18-án) általános gyűlést (generale conventum) tartott Zwentibald fejedelemmel azon a helyen, amelyet közönségesen Omuntesperchnek neveztek. Ez a hely pedig az Enns folyó és a Bécsi erdő között lehetett, ha azonos Omuntesdorffal,⁸⁷ vagy talán Karintiában volt.⁸⁸ Azt állítják, hogy kevés volt az idő még egy oklevél kiállításához Mosaburgban, ezért egyesek azt vélik, hogy itt íráshiba történt, és Regensburg helyett írtak Mosaburgot. Ez elég siralmas feltevés. Tóth Endre is elvetette.

A fuldai évkönyvek a 884. évnél is beszámol a császár és Zwentibald fejedelem valamint főembereivel való tanácskozásról a Tullina folyó közelében fekvő Monte Comiano-ban, amikor is Zwentibaldék

hűséget fogadnak. Ezután Braszláv herceg jött el, aki abban az időben a Dráva és a Száva közötti országot uralta (Postea veniente Brazlavoni duce, qui in id tempus regnum inter Dravo et Savo flumine tenuit suique militiae subditus adiungitur).⁸⁹

Az írott források bizonytalansága miatt, a bizonyítás legfontosabb alapjainak, a régészeti ásatások újabb eredményeit tekintik.

Az ásatások (Rómer Flóris és Récsey Viktor XIX. századi kutatásai után) 1946-ban és 1948-ban indultak meg, Radnóti Aladár, majd Fehér Géza vezetésével. Később Cs. Sós Ágnes irányította a feltárásokat 1991/1993-ig. 1998-tól Szőke Béla Miklós lett a kutatások vezetője.

A Zalavár-Vársziget egy L-alakú, 12 hektáros térség, amelynek déli részén volt egy erődítmény, amelyet egy széles (12 m) és mély (2, 5 m), ny-k-i irányú sáncárok védett. Az egészet egy sövényfonatos falak közti, cölöpös földsánc is övezte. Ezt a térséget, egy négyszögletes metszetű tölgyfagerendákból álló palánkfal is körbevette. Egy fából készített építmény nyomára is akadtak, amelyet templomnak véltek (Keresztelő Szent János templom?). Az egész térséget tehát egy cölöpökből álló kerítés (paliszádfal) vette körül, amelynek maradványai felszínre kerültek. A vizsgálatok kimutatták, hogy kocsánytalan tölgyfából készítették őket.⁹⁰ A Vársziget, a feltárók szerint, három részre osztható: a déli, sáncokkal védett térség, északabbra a palánkfalal védett terület, itt állhatott két fapalota (az egyik 112 m², a másik 72 m²), és keletre az elővár, amely egyelőre

⁸⁷ Szádeczky-Kardoss Samu id. mű (1998) 281: Omuntesdorf, nem azonosítható! – Deér József, Karl der Große und der Untergang des Awarenreiches. Düsseldorf, 1965, 743.

⁸⁸ Fuldai évkönyvek. Annales Fuldenses. Fordította Darvas Mátyás. Budapest, MKI Kiadványai 5. 2019, 344-345. – Reinhold Rau id. mű 150-151. A 94. jegyzet szerint ismeretlen hely a Bécsi Erdőnél. Egyesek Pannonhalmával próbálták azonosítani. Fritz Zimmermann viszont Omuntesberget a Nagykanizsa melletti Omunkfalvával (ma Petri) próbálta azonosítani. Fritz Zimmermann, Die vormagyarische Besiedlung des burgenländischen Raumes. Eisenstadt, 1954, 45-46.

⁸⁹ Fuldai Évkönyvek id. mű (2019) 328-329., 344-345.

⁹⁰ Szőke Béla Miklós, Mosaburg – ein neues Zentrum der Klein-Balaton-Region und seine Beziehungen zu Keszthely-Fenekpuszta. In: Keszthely-Fenekpuszta, im Spiegel der Jahrtausende, Az évezredek tükrében. Leipzig-Zalaegerszeg, 2009, 93-100. – Gryneus András, Famaradványok a 9. és 10. századból. In: A Kárpát-medence a Karoling-korban és a honfoglalás korában. A MNM állandó kiállítása. Szerk. Gergely Kataklin és Ritoók Ágnes. MNM Budapest, 2014, 129-134.

ismeretlen. A korábbi feltárások eredményeit 1998 után átértékeltek (lásd alább).

De erre a térségre vonatkoznak-e a sokat idézett írott források? Megcáfolták-e az ellenérveket? Ezt az erődítményt milyen bizonyítékok alapján keltezik a IX. század második felére? Elvégre számos magyar vár épült hasonló szerkezettel a X. században és a XI. században.⁹¹ A győri ispáni várnál az ásató kihangsúlyozta, hogy Es gab also gar keine Spur eines großen awarischen Zentrums, das man hier etwa hätte vermuten können. A győri nagy avar központban nem lehetett avar nyomokat feltalálni, vajon miért lehet Zalavár-Várszigeten szláv erősséget feltételezni? Győrben el lehetett különíteni a nemzetségfői várat és az ispáni várat. Ugyanezt Somogyvár-Kupavár esetében nem sikerült bizonyítani.⁹²

Tóth Endre, Salamon Ferenc elemző tanulmányával mindösszesen másfél sorban(!) foglalkozik, annyit jegyezve meg, hogy ő úgy sejtette (wähnte), hogy a *Conversio Mosaburgja* a karintiai Moosburggal azonos, Fekete Zsigmond, Stessel József és Bakay Kornél munkáit pedig meg sem említi.⁹³ Pedig a Századok 16 (1882) évfolyamában közzé tett kútfő tanulmány teljesen hitelteleníti a fő forrásnak tekintett *Conversio Bagoariorum et Carantanorum-ra*⁹⁴ épített teóriát, de Tóth úgy tesz,

mintha állításai megdönthetetlen alapigazságok volnának.⁹⁵

Az érveit három csoportra osztotta. Az elsőbe sorolta azokat az adatokat, amelyek biztosan (mit Sicherheit) a pannóniai helyszínrre vonatkoznak, a másodikba, amelyek Karintiára vonatkoznak és a harmadikba a vitatott említések kerültek.

Azok az írott forrásadatok, amelyek szerint Mosaburg a pannóniai Zalavár-Várszigeten volt, lett volna, a *Conversio* megfogalmazásaira épített spekulációkon alapulnak. A *Conversio* szövege pedig nem lehet bizonyíték arra, amit éppen vitatunk, és amit éppen bizonyítani szeretnénk. Ez történelemhamisítás.⁹⁶

A *Conversio* ugyanis arról számol be (Cap. 1.), hogy Theodo herceg (dux), Ruperttel, a szent férfúval (sancto viro) egyezséget (licentiam) kötött arra, hogy maga és övéi számára, abban a tartományban, ahol csak nekik tetszik, alkalmas helyet válasszanak ki Isten templomainak megépítésére, és egyéb, egyházi tevékenységet szolgáló házak készítésére.⁹⁷ Az engedély megszerzése után az Úr említett férfiúja, a Duna medrében haladva (per alveum Danubii usque ad fines Pannoniae inferioris inter arripuit) lehajózott egészen Pannonia Inferior végvidékéig, az örök élet magvait elhíntve. A 3. caput utolsó mondata szerint

⁹¹ Például Abaújtúr, amelyet a Hernád vizes, mocsaras területe vesz körül, a faszervezetes (Kastenbau konstruktion) sáncfalas vár területe 3, 9 ha. A gerenda-maradványok jó állapotban voltak. Vö. Gábor Judit-Nováki Gyula, Ausgrabung in der Erdburg von Abaújtúr. Acta Archaeologica ASH 28 (1976) 425-431. – Uő Ausgrabung in der Erdburg von Abaújtúr. Eine Kirche in der Gespanschaftsburg. Acta Archaeologica ASH 32 (1980) 444-454. Ez a sáncszerkezet általános volt Magyarországon (Borsod, Hont, Moson, Sopron, etc.), de Európában is. Sopronban a sánc legalább 5 m magas, 20 m széles és 1200 m hosszú volt. Vö. Tomka Péter, Erforschung der Gespanschaftsburg im Komitat Győr-Sopron. Acta Archaeologica ASH 28 (1976) 397.

⁹² Bakay Kornél id. mű (2011).

⁹³ Fekete Zsigmond, Hol nem volt Pribina országa? 1880.. Új kiadása: Népszerű Történelmi Füzetek 3. Ősi Gyöker Kiadása, Buenos Aires, 1978. – Stessel József, Zalavár és Pécs Privina tartományában. Századok 36 (1902) 832-839. – Uő Zalavár és Mosaburg. Századok 40 (1906) 268-270. – Bakay Kornél, Őstörténetünk régészeti forrásai II. Miskolc, 1998, 253-267.

⁹⁴ Herwig Wolfram, *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. Das Weissbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien. H. Böhlau Nachf. Wien-Köln-Graz, 1979, 34-58.

⁹⁵ A feltevéseiket cáfoló vagy megkérdőjelező tanulmányokat meg sem említi. Nem vesz róluk tudomást, ami által dolgozata eleve hitelét és értékét veszti.

⁹⁶ Fekete Zsigmond így fogalmazott: „Ha az ily történetírás nem hazugság, akkor nincs hazugság a világon!”

⁹⁷ Szádeczky-Kardos Samu, *Az avar történelem forrásai 557-806-ig*. Magyar Őstörténelmi Könyvtár 12. Balassi Kiadó, Budapest, 1998, 225. A magunk fordítása nem egyezik teljesen ezzel. Vö. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 375. /Hrodbertus/ „elkezdte Theodo herceget arra kérni, ajándékozza neki a hely feletti rendelkezés hatalmát, hogy ő ott a/z erdőt/ (erről a szöveg nem szól!) helyeket megtisztíthassa (ad extirpanda et purificanda loca), és ott az egyházi szolgálatot (ecclesiasticum officium) bevezethesse”...

„azokat a hunokat (avarokat), akik az igaz hitnek engedelmeskedtek, és elnyerték a keresztiséget és a királyok adófizetőivé tették (tributarios fecerunt regum), és földjüket, melyet ott maradván birtokolnak, mind a mai napig (usque in hodiernum diem) megtarthatják a királyi adó fejében. Ez az egyezés tulajdonképpen Nagy Károly 791. évi felhatalmazása alapján érthető, amikor a bajor egyház jogot kapott arra, hogy térítés közben elfoglalhatnák Avariában fekvő birtokokat (Schon daraus, daß Karl der Große nach 791 den Kirchen Baierns die generelle Ermächtigung erteilte, von dem Boden der Avaria nach Belieben Besitz zu ergreifen⁹⁸).

Salamon Ferenc így foglalta össze a vitatott hipotézist: „a mi Balatonunk táján feküdt *volna* a német királyok és a salzburgi érsekek egy telepítése, kevéssel Árpád honfoglalása előtt 850-870 táján. Egész egy grófság, vagy hercegség lett *volna* az, melyet első szláv kormányzójáról, Privina birtokának, fővárosáról Mosaburg megyének nevezhetnénk. Feküdt *volna* maga a főhely a Balaton délnyugati sarkánál; megyéje pedig a mai Stiriába is benyúlt, mert Pettau (Bettobbia) hozzá tartozott, másfelől a Dráva torkolatánál érte végét, mert a mai Pécs (Ad Quinque Basilicas), *állítólag*, benne foglaltatott. Tehát legalább a mai Baranyát, Somogyot és Zalát ölelte magába.”⁹⁹

„A salzburgi Névtelen által készített *Conversio*-ban harmincnégy helynév szerepel, amelyek között kiemelkedik *Quinque Basilicas*, *Salapiugin*, *Mosaburg* és a *Sana/Sala* folyó. Ezen, többnyire német hangzású neveknek nem is próbáltak, tudtommal, a hipotézis vallói a Balaton táján valami nyomára

jutni,”-írta Salamon Ferenc 1882-ben. A *Quinque Basilicas* nem lehet Pécs neve, tette nyomban világossá Salamon, amire Tóth Endre csak 109 év múlva jött rá!¹⁰⁰ Ezután már a vitatott helységet valahol Délnyugat-Dunántúlon, Zala megyében, Szlovéniában vagy Steiermarkban keresi.¹⁰¹

Mosaburg Dunántúlra helyezésének fő „bizonyítéka” a *Sala* folyó és a *Mosaburg* helynév. A *Sala* folyó neve *Sana* alakban is előfordul, és egészen önkényesen tették egyesek a mi *Zala* folyónk nevévé.¹⁰² A salzburgi érsekség történetírói a XVIII. században a *Sana* folyót az Alsó-Ausztriához tartozó Cillei grófság területén említik. Az *Annales Regni Francorum*-ban, a 790. évnél említik, hogy Károly király (768-814) hajón utazott a Majnán a saltzi palotájába, amely a *Sala* folyó mellett épült fel (*Rex autem...per Moenum fluvium ad Saltz palatium suum in Germania iuxta Salam fluvium constructum navigavit*¹⁰³). De *Sana* a neve a Száva egyik mellékfolyójának is, Stájerországban. A *Conversio*-ban is így írták a folyó nevét, csak a forrás közlésekor W. Wattenbach „átírta.”

A Salzburgi Névtelen, a *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* c. művét Adalwin érsek (859-873) megbízásából írta, Német Lajos király (843-876) informálására 869/871 táján. Többen „a legfontosabb hiteles történeti dokumentumnak tekintik, Pannonia IX. századi etnikai, politikai és egyházi állapotáról.”¹⁰⁴ Holott valójában egy propagandairat,¹⁰⁵ sok elhallgatással, sok csúsztatással, szubjektív szempontok manipulálásával, későbbi betoldásokkal. Hans-Dietrich Kahl azt írta róla „merész játékot fo-

⁹⁸ Deér József id. mű (1965) 751.

⁹⁹ Salamon Ferenc id. mű (1882) 93.

¹⁰⁰ A *Quinque Basilicae* nem helynév, mutatott rá Stessel József, Zalavár és Pécs Privina tartományában. Századok 36 (1902) 832-839. Ezt már Horvát István is tudta 1819-ben!

¹⁰¹ Tóth Endre id. mű (2000) 442.

¹⁰² MGH Scriptorum. XI. Hannoverae, 1854, 12, 54. és 55. jegyzet, valamint 14, 64. jegyzet

¹⁰³ *Fontes ad historiam regni francorum aevi Karolini illustrandum. Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte.*

Erster Teil. Neubearbeitet Reinhold Rau. AQDGH V. WBG Darmstadt, 1955, 58. A *Sala* folyó = a frank Saale.

¹⁰⁴ Korai magyar történeti lexikon (9-14. század). Főszerkesztő Kristó Gyula, szerkesztők Engel Pál és Makk Ferenc. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994, 141-142. A cikk szerzője Szőke Béla Miklós – Vö. Olajos Teréz, A IX. századi avar történelem görög nyelvű forrásai. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 16. Szeged, 2001, 163.

¹⁰⁵ *Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum als frühmittelalterliche Propagandaschrift.*

lytat az igazság határán, állításai a jól tájékozott olvasók számára éppen csak támadhatatlanok, a járatlanok számára pedig számos eltérő kombinációs lehetőséget hagy nyitva, sőt sugall, a tényekkel és a feladatával legteljesebb mértékben tisztában lévő szerző, nem csekély rafinériával hallgat el nemkívánatos és veszélyes összefüggéseket és tényeket, és kapcsol össze egymástól távol álló eseményeket.”¹⁰⁶ „Célzatossága részben tények hallgatólagos mellőzésében nyilvánul meg, például abban, hogy az aquileai patriarkátus szerepéről az avarok megkeresztelésében egy szót sem ejt...A 870 körüli helyzetet vetíti vissza anakronisztikusan a távoli múltba,

amidőn egy, a Duna-Dráva-Rába határolta Alsó-Pannónia diocesisről beszél, mint Salzburg Nagy Károly kori keleti térítő munkájának színteréről. Valójában ez a színtér eredetileg a Rábától nyugatra eső helyeket is magában foglalta. Csak a 830 körüli időszakban válik a Rába a salzburgi és a passauai egyházmegyék közötti határvonallá.”¹⁰⁷ A Névtelen szerző, a salzburgi egyház keletkezéstörténetét akarta megírni, egyúttal emlékiratban rögzíteni a birtokjegyzéket. A Karoling birodalom roppant nagy kiterjedése és színes társadalmi szükségessé tette a törvények, a jog tartós rögzítését.

¹⁰⁶ Idézi: Nótári Tamás, A salzburgi historiográfia kezdetei. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 23. Sorozat szerkesztő: Makk Ferenc. Szeged, 2017, 238. Hans-Dietrich Kahl kutatási eredményeivel Szőke Béla Miklós (id. mű 2019, 295-306 és 501-502) behatóan foglalkozik, de prekoncepciója miatt, erősen elfogult és minden áron igyekszik megállapításait hitelíteni.

¹⁰⁷ Szádeczky-Kardoss Samu, Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig. Magyar Óstörténeti Könyvtár 12. A sorozatot szerkeszti Zimonyi István. Balassi Kiadó, Budapest, 1998, 304.

PhS TIBOLD SZABINA

Énheduanna

Énheduanna, Innana Főpapnője

22. templom himnusz

Nansí, Szirara temploma

Ó Ház!

Nansí, Te vad tehén, hozz fel jeleket itt a jóslatokhoz!

Megjelenesz, gazdag öltözetben a hercegnő, Szirara elé.

Óriás és uralkodói hely ez, te álmnyitogató!

Magasztos értéket kap Asszonyunk Nansí szent helyén,

Ki hatalmas vihart szül,

Erős, sötét vizet a tenger partján,

S kacagása a vizekben ül,

Hab játszik-játszadodik a hullámokban

Isteni Nansí, emelkedett hölgy!

Ó, Szirara háza

Építetett e ragyogó helyen

És helyezte székét a Te emelvényedre

Énheduanna az akkád Sargon király leánya volt, Úr városállamban, cir. 4000 évvel ez-előtt.

Mint minden magas születésű hercegnő, ő is szakrális neveltetésben részesült. Magas szintű, írástudó, művelt nő volt, s Mezopotámiában főpapnői rendre emelkedett. A Hold Isten Nanna papnője lett. Ez az emelkedett hivatás nem csak uralkodói származásának volt

köszönhető, hanem több mint valószínűleg ő maga is látnok volt. Ez az adottság, még nagyon sokáig a papnők tulajdonában volt, az utolsó látnoki papnők a Szybilek voltak Théba templomában.

Énheduanna az első költő, akinek a saját neve alatt jelennek meg versei, s akit a világ-irodalom először ismer el költőként. Legalább is előtte nem maradt fenn hasonló írásos dokumentum.

I.e. 2334 – circ. 2279 élt. Mint főpapnő a Hold isten templomában, versei mégis Inannát magasztalják, mert Nanna Hold isten doméniuma valójában az ősi Istennő Inanna uralma alá tartozott, mindig is a női tükör volt a Hold, s ma is az.

Inanna, az ősi istennő neve magában rejti az ANNA nevet, mely átmentődött szent Anna ősanayi minőségében Szűz Máriáig, aki Jézust adta e világnak.

Az ősi istennő kultusz természetesen a matriarchális társadalmak értékrendjét őrizte meg. Az anyajogúság, a Teremtő szülői képessége és a Természettel azonosuló varázslatosága az, melyet Énheduanna elmesél nekünk csodálatos himnuszaiban. Ezeknek a himnuszoknak a töredékei még ma is megtalálhatók a zsoltáros könyvekben.

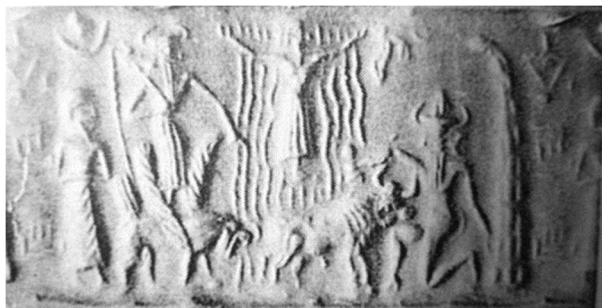
A kiválasztott, megnyitó versben is kitűnik a papnői hivatás látnoki képessége. Megemlíti az *álmodást*, mely szoros kapcsolatban van a látnok több dimenziót átölelő tudatszintjével. A látnok révülés alatt megnyitott 'átpillantása' egyik valóságból a másikba, beenged a tér/idő más síkjain megjelenő eseményekbe. A papnői neveltetés fontos aspektusa volt a révülés.

A női minőség, mely abban a kultúrában domináns volt, nem csak a termékenység különböző fázisait dicsőítette, hanem a Természetben megjelenő minden megnyilatkozást, a félelmetes viharharkítórésektől az elemek birtokló táncáig. Ezek mind az Istennő domíniumába tartoztak.

Az álmodás művészete is Istennői ajándék volt, mint a látnoki képességek és a természet jeleinek interpretálásai. A szél is a nőkhöz beszélt, hitték, hogy a légmozgásokat csak a nők voltak képesek megérteni, üzenetét megfejteni. A szél titkokat suttogott az asszonyoknak. A hajók oromzatain is nyitott keblű női védőerők néznek bátran és bájosan szembe az elemek táncával, megóva a hajósokat a viharok tombolásában.

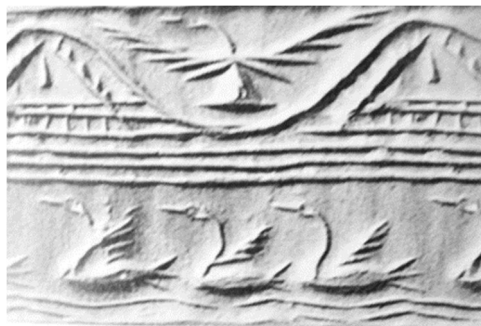
A női erő minden gonoszt képes legyőzni, fegyverek nélkül is.

Tehát az álmodás művészete egyáltalán nem újkeletű, az ősök is ismerték az álmovilág csodálatokba hidaló útjait.

Himnusz Inannához

*Minden erők Asszonya
Kiben megjelenik a Fény
Te Sugárzó!
Imádott Mennyben és Földön,
Tiarával koronázott,
Papnője a leghatalmasabb Istennek!
Asszonyom, Te vagy az óvója
minden megszámlálhatatlannak –
Kezeidben tartod a Hét Erőt –
Te emeled fel a létezés titkait
Ujjaidon függenek,
Összegyűjtöd őket,
Most összekapcsolod nyakékként,
s szorítod kebleidhez*

A Holdistennő (I)Nanna, mint a női minőség megtestesítője, s minden, amit a Természet tükrözött, hozzá tartozott. A termékenység aspektusai, magvetéstől a fogamzásig, aratástól a gyermekszülésig, táplálástól a gyógyításig, mind Inanna áldásaihoz tartoztak. (I)Nanna, a Hold istennője, a legfontosabb feladatokat látta el. Nélküle nem volt időrendje a Földanyának, hiszen a Hold 28 napos 13 hónapos ritmusa adja meg a Föld természetes időrendjét, mely a női menstruációs ciklussal egyezik. Tudták, hogy Hold nélkül nicsen apály és dagály, nem lennének áradások a termőterületek biztosítására és nem volna szerelem sem. A Hold változó fázisai adták azokat az érzelmi behatásokat az élővilágnak, mely meghatározta a társulás és a kötődés mágiáját. Az élővilágban mindentől függünk, s ez a függés olyan, mint az anyaméhben fejlődő embrió függése a köldökzsinórtól.

Inanna minden szakrális tevékenysége a Nőt tükrözte. Ő mindig is a Hold istennője volt. A 13 holdhónap, s a 13. csillagjegy, a Hattyú, erőt adott az asszonyoknak, reményt a leányoknak és biztonságot a várandós nőknek. Inanna három aspektusa az *Istennő három arca* volt. A szűz, az Anya és a Vénasszony, ez utóbbi a Bölcsesség kútját, a mindentudás tárházát jelképezte.

Énheduanna költői incantációi óriási köröket írnak le az Istennő adottságai körül. Ezek a versek és himnuszok nem csak az adoráció ódáit zengik, hanem döbbenetes, kataklizmákról, égi háborúkról regélnek, melyekről a Főpapnő elképedve kérdőre vonja az Istennőt. A költőnő viszont olyan képeket fest le az utó-

nemzedékek számára, melyek levonják a fátylat egy ismeretlen kor számunkra teljesen ködbevont történéseiről. A háború, amit élénk tár, nagyon „modern” hadműveleti sújtást tűnik igazolni. Nem csak égi, de galaktikus méretű e földre mért csapás:

A pusztítás Istennője

*Mint a sárkány,
Mégmérgezted a földet,
amikor dühödöt ontottad Földanyánkra
mennydörgéseiddel –
Nem élhet semmi, ami zöld.
Árvíz ömlött a hegyekről –
Te, Inanna,
Leghatalmasabb Mennyben és Földön,
Meglovagolod a Szörnyet –
Tűzzivatart ömlesztettél az emberek fejére,
Vetted erődet a Legfelsőbbtől –
Követted parancsát a Legfelsőbbnek,
Asszonyunk az igazságért,
Ki értheti mind ez a Tiéd?*

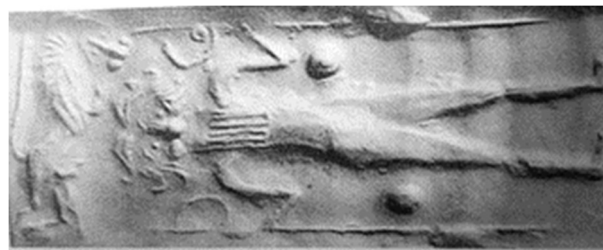

Megsemmisítés

*Lesújtott minden általad
Ó, szárnyas Hölgy,
Mint egy madár
Turkász, falatozol a haldokló földről.
Üvöltesz, mint egy erősödő vihar
A csata élvonalában,
Mennydörögsz a mennydörgésben,*

*Horkansz a dühöngő szélben.
Lábaid nem pihennek.
Sóhajok hárfáját cipeled,
S a gyász zenéjét kileheled.*

Amikor e verseket először olvastam angol fordításban, megremegett bennem az emlékező lélek. Mintha ott álltam volna a letarolt, zsarátnokoktól izzó ősi csatatéren. Átéreztem a fájdalmat, a döbbenetet és hitetlenséget, hogy imádott Istennőjük ezt a pusztítást hozta ránk. A háború alanyai nincsenek megnevezve. Fentről jön gyilkos tűzeső, a költő Énheduanna csak isteni erők pusztítását látja benne, nem a szomszéd népek hadait, hiszen nem álltak hadban senkivel. Fentről jött a kárhozat oly magnitúddal, mely csak isteni eredetű lehetett számára.

Kiátkozva

*Szolgalatodban
Léptem először
A Szent Templomba,
Énheduanna, én,
A Legfelsőbb Papnő!
Vittem a szertartási kosarat
Dicséretedet dalolva –
Most száműzve vagyok
a leprások közé.
Nappal jön,
De a csillogása rejtett köröttem.
Árnyék takarja a Fényt,
Homokviharba burkoltan,
Gyönyörű ajkaim csak
zavarodottságra nyílnak –
Még az érzékiségem is por, por por...*

Vajon miért sír Énheduanna? Sorsa, az emberiség sorsával összefonatan, szinte egyik pillanatról a másikra megváltozik. Papnői, lát-noki emelkedettségéből letaszítottan a legal-

jább helyen találja magát, hiszen akkor a leprásoknál lenézettebb és kitzasztottabb emberi réteg nem létezett, úgy gondolom. Énheduanna vallomásában megpillanthatjuk összetört lelkét, testét. Több mint 4000 év távlatából elének vetíti azt kort, melyben az emberiség sorsfordulója gyökerestől megváltoztatja világunk képét. Bepillantást nyerünk az anyajogú társadalmak letiprásába és a pátriák vérbe áztatott hajnalának dicsőségmámorába. Énkidu megrontása Gilgames álnok barátsága által, a lebanoni cédrusok kiirtása és Hunbaba meggyilkolása, aki a cédrusok őre volt. Mit látunk ma? Az Anyatermészet egyre durvább meggyalázását, kihasználását és az igaz női erő és bölcsesség semmibe vételét, lenézését. Emlékezünk ugye a „legyőzzük a természetet” mellveregetésre, s hogy el ne felejtsem azt a nagy mondást, hogy „aki uralja a természetet, az uralja a világot”.

Mit csinálunk mi emberek éltető, tápláló világunkkal? Elgépesítjük és elembertelenítjük? Minden, ami szép és csodálatra méltó, tökéletes rendre és mintára alkotott, elpusztítandó? Miért nem szeretjük és ápoljuk Anyánkat, otthonunkat? Miért nem ragaszkodunk a jóhoz, ami a szeretet fényében mutatkozik meg? Talán befejezésül hallgassuk meg Énheduanna hitének újjászületésében félelmetes istennői dicséretét:

Inanna magasztalása

*Amit valaha Nannáról énekeltünk,
Legyen most újra Tiéd –
Hogy Te, oly fennkölt vagy mint a Mennyek,
Tudtára legyen mindenkinek!
Hogy Te oly széles vagy mint a Föld,
Tudtára legyen mindenkinek!
Hogy Te elpusztítod a felkelőket,
Tudtára legyen mindenkinek!
Hogy te bebarangolod a földet,
Tudtára legyen mindenkinek!
Hogy Te ütéseket zuhogtatsz fejükre,
Tudtára legyen mindenkinek!
Hogy te lakomázol a hullákon, mint a kutyák,
Tudtára legyen mindenkinek!*

*Hogy a Te pillantásod rájuk emelt,
Tudtára legyen mindenkinek!
Hogy a Te pillantásod villámló
Tudtára legyen mindenkinek!
Hogy Te győzedelmes vagy,
Tudtára legyen mindenkinek!
Hogy ez nem Nannáról szól,
Hanem Rólad,
Ez a Te Nagyságod,
Te egyedül vagy a Leghatalmasabb!
Ó, Asszonyom!
Mennyek imádjátja!
Elmondtam dühödöt igazul.
Most, hogy papnőd
Visszatért helyére,
Inanna szíve is hazatért.
A nap jó jelben áll,
Papnőd női szépségben.
gyönyörű ruházatot öltött.
Mintha az emelkedő Hold fényében
Az Istenek megjelenének,
illő helyeiken –
A megnyílt Mennyek ajtóit
kiáltják „ÜDV!”
Fohász a Megsemmisítő erőnek,
Asszonyomnak, ki szépségbe öltözött,
Fohász érted Inanna!*

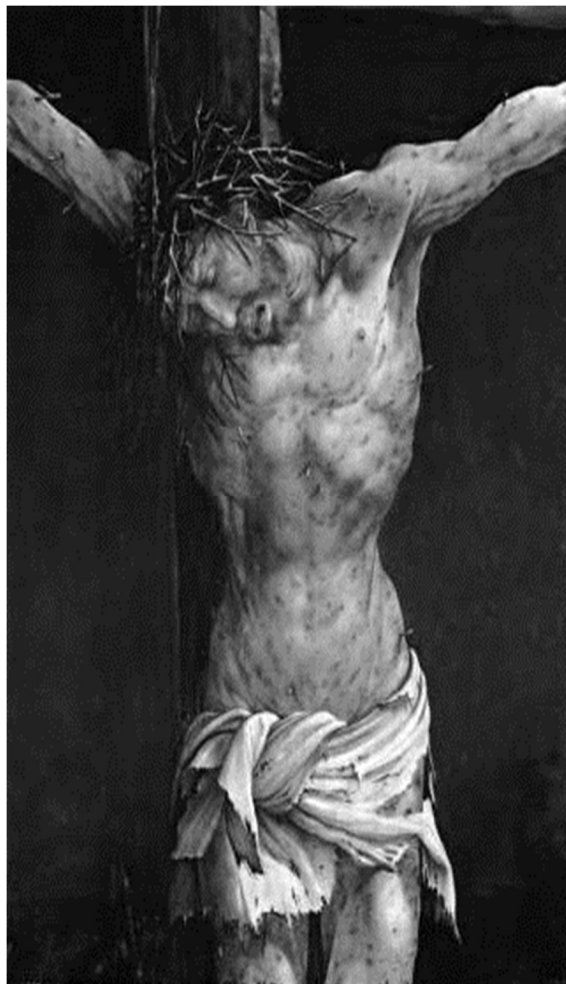

Irodalom, referenciák:

*Dr. Gyárfás Ágnes – Tellói Jóslat
Dr. Gyárfás Ágnes – Vizek könyve I.-II.
Dominique Collon – First Impression (Cylinder Seales in the Ancient Near East)
Jane Hirshfield editing from Women in praise for the Sacred (HarperCollins 1994)*

Bakk István PhS – Bakk Erzsébet PhS

A németalföldi remeték. Az ősi magyar Pálos-rend németországi jelenlétéről

1. kép Keresztre feszített Jézus. Matthias Grünewald (1480 k.-1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal 425. kép.)

Már 1328-ban XXII. János pápa újabb kiváltsága nyomán Szlavóniában, Dalmáciában és Isztriában is felépültek az ősi magyar Pálos-rendnek az újabb monostoraik is.¹⁰⁸A pálosok megtelepedtek Palesztinában, és felvették a kapcsolatot a német-alföldi remetékkel, akik szintén átvették a magyar pálosok szabályzatát.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Eggerer szerint 1244-ben csatlakoztak az ősi magyar Pálos-rendhez. „1244 villae de Dubicza ... Slavoniae, Croatiae, Dalmatiae ... Eggerer A.: Fragnem panis corvi... Viennae, 1663. p. 71.

Sok öreg és fiatal csatlakozott, később pedig valószínű, a közös imádságokra és érdemeikért,

fejedelmek, bárók több országban alapítottak monostort. Oltárat emeltek bennük Isten dicsőségére, és napról napra, mindenütt növekedett a keresztények áhítata, és a számuk egyre szaporodott.

A ruhájuk miatt az egyszerű nép fehér barátoknak hívja őket. Ha igaz az, hogy minden kultúra lelke a lélek kultúrája, akkor elgondolhatjuk, micsoda igazi értéket jelentett a középkor virágzásában a 170 magyar pálos kolostor. Jelentett ugyanannyi tűzhelyet az istenszeretet melegének, jelentette a nemzet építő erőinek forrását. A keresztény lelkiség csodálatos kisugárzását hirdetik a Horvát-, Szlavón-, Dalmátországek, Isztria, Lengyelország, Litvánia, Oroszország, Poroszország, Szilézia, Morva- és Csehország, Ausztria, Portugália, Franciaország, Itália, Spanyolország, Németország, Szentföld és Amerika pálos kolostorai.

Az egyetlen szerzetesrend az Egyházban, melynek feje és középpontja nem Rómában, hanem hazánkban volt... *A Regnum Marianum dicsőséges múltjának imádságos hajlékai az ősi magyar Pálos-rend.*

Ma már jól tudjuk, hogy 1382-ben 16 magyar pálos szerzetes indult el Márianosztráról Lengyelországba, hogy ott beindítsák az ősi magyar Pálos-rendet és egyben a kegyhely gondozását. Ez lesz később a híres Jasna Góra-i kolostor (Fényes Hegy). Sőt tudjuk azt is, hogy 60 évvel korábban alakultak meg a

¹⁰⁹ 1328-ban XXII. János pápa újabb kiváltságokkal ruházta fel a rendet.

németalföldi remetéből a német tartományai az ősi magyar Pálos-rendnek a lengyel alapítás előtt.

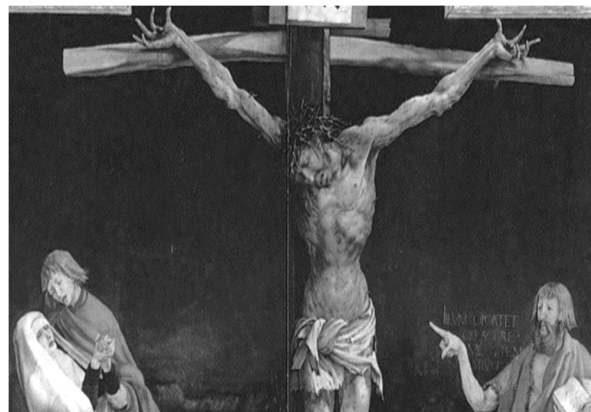
A 8. pontban: A kolostoralapításra vonatkozóan. „Kolostoralapításra új helyet csak akkor szabad elfogadni, ha azt az idő szerinti hivatalban levő Rendfőnök, vagy annak a tartománynak, ahová a hely tartozik, tartományi főnöke meglátogatta és érett megfontolással alkalmasnak találta. Kolostort csak akkor alapítsanak, ha ésszerűen feltételezhető, hogy a Testvérek megfelelő lakása és megélhetése vagy a kolostor saját bevételeiből, vagy a szokásos adományokból, vagy egyéb módon biztosítva van. A kolostorok alapításához ezen felül az Apostoli Szentszék és a hely illetékes Főpásztorának írott engedélye is szükséges.”

A 9. pontban: A templomokra és építményekre vonatkozó rendelet. „A templomaink és kolostoraink építményei olyanok legyenek, hogy azok az intézményünkhöz illő szerzetesi szerénységnek és illendőségnek megfeleljenek.”¹¹⁰ A 3. fejezet tartalmazza az újonc kolostorokra vonatkozó rendelkezéseket. A 10. pontban: Az újonc kolostorokról.

„Az újonckolostorok legyenek távol mindattól, ami az újoncokat az isteni dolgokba való elmélyedésben veszélyeztethetné, vagy lelkük nyugalmaát megzavarhatná.” A 11. pontban: Az újonc kolostorok helyére vonatkozik a következő megállapítás. „Éppen ezért, az újonc kolostor helyét egy, a várostól kissé távolabb fekvő, nagyobb kolostorban jelöljék ki, ha csak a Rendfőnök és a Rendi Tanács ésszerű okokból másként nem dönt. Megtiltjuk azonban, hogy ebben a kolostorban akár a Rend-, akár a Tartományfőnöknek állandó tartózkodási helye legyen, vagy abban tanulmányokat folytassanak, vagy gyakran vendégeket fogad-

janak.” A 12. pontban: Az újonc kolostor perjelére vonatkozóan: „A Rendfőnök gondoskodjék arról, hogy az újonc kolostor perjele azokból kerüljön ki, akik előzőleg a Rendben, mint újoncmesterek, dicséretes munkát végeztek. A perjel pedig ne felejtse el, hogy a kolostor fegyelme érdekében neki is serénykedni kell.”

Az első forrás, ami remete Szent Pál zsolozmáját említi először, egy grünewaldi kézirat. Kaspar Elm tanulmánya, az egykoron a grünewaldi pálos kolostorból származó és jelenleg a lavanthali Szent Pál kolostor könyvtárában található kódex, amely az eddigi ismereteink szerint a legrégebbi pálos alkotású konstitúciót is tartalmazza. A kódexben 53 rubrikát tartalmaz a kézirat. E munkának keltezését 1356-1381 közé teszi Kaspar Elm. A liturgiákra vonatkozó rubrikák a következők:

2. kép. Keresztre feszített Jézus. Matthias Grünewald (1480 k. -1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal 424. kép.)

A divinum officium egységes végzéséről, fol. 134., A mi legszentebb atyáinknak, Ágostonnak és első remete Pálnak ünnepeiről, fol. 135., Úgymint: „Mindegyik prior leíratassa ezeket a históriákat egy kötetbe. Szent Ágoston históriáját az ő átvitelének történetével együtt, Szent Pál első remete históriáját az ő átvitelével, Mária visitatiojának históriáját

¹¹⁰ Első Remete Szent Pál Rendje Testvéreinek Konstitúciója: Első Remete Szent Pál Rendjének konstitúciója, melyet Őzsentsége, a mi Urunk XI. Pius pápa jóváhagyott és megerősített az Úr 1930. évében. Előzményként a Rend konstitúcióját VIII. Orbán pápa 1643-ban megerősítette, és a 1644-ben

tartott Rendi Nagykáptalan elfogadta, később 1974-ben javításokkal újra kiadták. Megjegyzés: „Az írni tudást és a könyvtárak gyarapodását nagyban segítette az a kötelezettség, mely szerint a szerzetesi fogadalom letételekor minden novícusnak egy saját kezűleg másolt könyvet kellett adományoznia az őt befogadó kolostornak.”

más lejegyzett históriákkal. Egy testvér se végezze a órákat egyedül, mindig kórusban, másokkal együtt.”

135. fólióról a 15. pontban az alábbi rendelet: „*Elrendeljük, hogy a mi szent atyáinknak, tudniillik Sz. Ágoston doktornak, kinek regulája alatt az Úrnak katonáskodunk, és Szent Pál első remetének, mi legelsőbbünknek, akinek méltatlan és érdemtelen utódai és követői vagyunk, ünnepeket bírjunk, az egyes napok fölött, hacsak nem akadályozza nagy ünnep, vagy advent, vagy nagyböjt, vagy bármi más idő, ezekről a mi atyáinkról antifónákkal és kollektákkal vesperásokban és laudésekben kommemorációt végezzünk.*”

A rend szabályzata rendelkezik először a két legjelentősebb védőszent megünnepléséről, majd ezek ünnepeinek, illetve (mivel itt a "hystoria" kifejezés a szent zsolozsmáját jelenti) a zsolozsmáknak külön könyvbe való leírásáról.

Szent Ágoston históriáját az ő átvitelének történetével együtt, Szent Pál első remete históriáját az ő átvitelével,¹¹¹Mária¹¹² visitatiojának históriáját más lejegyzett históriákkal. (Török József).

Az istentisztelet fő részei: szentmise és a zsolozsma. E két fő rész meghatározta a Pálosrend életét. A szentmise végzése, a nyugati Egyház liturgiája ezen a ponton a legegységesebb. Az áldozatbemutatásban való megegyezés a pálosok előtt is lényeges szempont volt. Mégis találunk néhány rájuk jellemző imádságot, melyeket a mise bevezetéseként végeztek.

Grünewald híres isenheimi oltár készítője Grünewald Matthias¹¹³ élete és származása majdnem ismeretlen, de az ősi magyar Pálosrend kapcsolata bizonyítást nyert abban a

tényben, hogy magyar pálos festő a művész. Azt is biztosan láthatjuk a képen, hogy a Krisztus testét ábrázoló festő pontosan tudta, hogy az éles szerszám barbár módon sebesítette fel Jézus Szent Testét.

A rómaiak által használt korbács végein a visszacsapódó ólomgolyók szinte a test minden részét felszakították. Milyen leírásból ismerte Krisztus szenvedéstörténetét a festő?

Pál és Antal remetének ábrázolásait a pálosok templomaiban gyakran felfedezhetjük. A két idős remete ülve vagy állva beszélget a barlangjában, melyben forrás és előtte pálmafa van, és egy holló hoz nekik kenyeret, így: M. Grünewald, Isenheim-i oltár, Colmar, a temetésénél segítő két oroszlán, a pálmafa és a kenyeret hozó holló. Szakadozott, alkalmanként háncsból való ruhákba öltözött férfiak gyakran botra támaszkodva (Budapest. Egyetemi templom homlokzata.)

3. kép Szent Anna (?) (Forrás: Matthias Grünewald: Isenheimi oltár)

Tehát a Duna- és Rajna-mente és a mai Németország területén élők szerzete 1328-tól csatlakoztak a magyar rendhez. A magyar Pálosrend 1340-től jelen van még nagyobb mér-

¹¹¹Bakk István - Bakk Erzsébet - Gyárfás Ágnes - Juhász Miklós - Kovács Bea - Kovács Balázs: Pálosok a történelemben, Traditio 2. Bp., 2013. 91-106, 107-122, 145-154 p.

¹¹² Bakk István - Bakk Erzsébet. A magyar Pálos-rend a Nagyboldogasszony védelmében http://epa.oszk.hu/02300/02387/00006/pdf/C5%90si%20Gy%C3%B6k%C3%A9r_2011_3_026-045.pdf

¹¹³ Grünewaldi híres isenheimi oltára. Grünewald Matthias (Aschaffenburg 1470 körül – 1529). Neve kitalált, élete majdnem ismeretlen. Minden hátra hagyott rajzai, töredékei becsesek és világhíre tettek szert. „A képen látható Kálváriájának megrázó ereje a német misztikuson is túlszert.” In: Művészeti Lexikon.

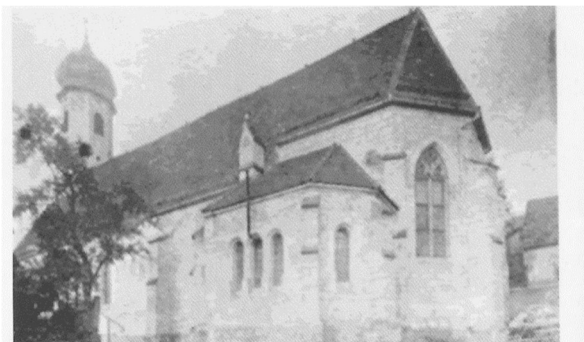
tékben a német területen, nevezetesen az *andenhauseni*, *hallei*, *áwéi*, és a *baseli* kolostorok is a megalakulásuk nyomán elfogadták magyar Pálos-rend szervezetét és életmódját. Az új tartomány így gyors fejlődésnek indult.

Rövidesen Miklós¹¹⁴ rendfőnök is a német fejedelem segítségével több kolostorokat alapított, mint például a *lagnauit*, a *tannheimit*, és *aschwöbisch* Hall közelében és a *pasleit*, szám szerint tizenhatot.

A Rajna vidékén a baseli, constanci és a strassburgi megyék területén éltek még remetéik. Amikor I. Péter (1336)¹¹⁵ kormányozta a pálosok szerzetét, a német területről két követet küldtek (Rudolf Mezeller, Hermann Tennebach rendtársakat) a Szent Lőrinc-i főmonostorban tartott egyetemes káptalanra, hogy ott a szerzeti szabályokat, a rend nevének felvételét, remete Szent Pál szervezetébe való belépésüket jóváhagyassák a rendi konstitúció szerint és kérjék, hogy továbbiakat alapíthassanak. 1341-ben már Miklósnak, a rend kormányzójának 16 monostorról tesznek jelentést, és továbbiakat alapítanak. Kisbán Emil szerint a XIV. században alapított 109 kolostoruk a következő képpen oszlott meg. Hazánk területein 64 és Erdélyben 3, Szlavóniában 8, Lengyelországban 2, Sziléziában 1, Németországban 16 és Portugáliában 15.¹¹⁶

III. Péter (1376-)¹¹⁷ rendfőnök elsőnek maga rendszeresítette a vizitátorokat Német-, Szlavón-, Horvátországban. 22 konventje és több háza lett a rendnek, melyeknek egy része azonban a reformáció idejében Gusztáv Adolf svéd király seregeinek esett áldozatul. Ekkor sérül meg a Fájdalmas Szűzet ábrázoló szob-

ráról híres grünwaldi zarándokhely is. A harmincéves háborúban, sajnos, a kolostorok egy része erősen sérül, vagy néhol áldozatul is esik. De az életképes tartomány az 1600-as évek végére kiheverte a pusztításokat.

4. kép. Rohrhaldeni pálos kolostor. (Forrás: Magyar Pálosok I. Pálos emléknap a Pálos Rend teljes körű pápai jóváhagyásának 700. évfordulóján 2008. december 13. Bp., 2009. MVSZ, 112. oldal, 24 ábra).

5. kép. Inshoim (Forrás: képeslap)

A németországi pálos kolostorok a magyarországi központhoz tartoztak: a *Bonndorf*, (Németország, Schwarzwald környéke) 1402-1786 (Szent Péter és Pál), a *Grünwald*, (Németország, Baden környéke) 1328-1786, a *Langnau*, (Németország, Württemberg tartomány) 1405-1786, a *Rohrhalden*, (Németország, Württemberg tartomány) 1342-1786, a *Tannheim*, (Németország, Baden környéke)

¹¹⁴ 1341-ben Miklós pálos rendfőnök, a német fejedelem segítségével Németországban és Svábföldön is több kolostort alapított, mint pl. a *lagnauit*, *tannheimit*, *pasleit*, számszerint 16-ot. Miklós I. (rendfőnök) 1330-1335 és 1341-1344; Miklós II. (rendfőnök) 1353-, Miklós III. (rendfőnök) 1381-1387; Miklós IV. (rendfőnök) 1500-

¹¹⁵ 1336: I. Péter, 1345: I. Péter másodsor, 1367: II. Péter, 1376: III. Péter, 1418: IV. Péter, 1468: V. Péter, 1488.: Zalánkeméni VI. Péter, Zalánkeméni 1496.: VI. Péter másodsor, 1563: VII. Péter, 1571: VIII. Péter. Megjegyzés Az

1336-ban megválasztott Péter rendfőnököt önálló tanulmányban dolgozzuk fel. Bak Péter prior Kalodva perjele azonos-e a rendfőnök I. Péterrel és egyben feltárjuk Kalodva és Diósgyőr ősi magyar pálos kolostorainak kapcsolatát.

¹¹⁶ U. o.

¹¹⁷ 1336: I. Péter, 1345: I. Péter másodsor, 1367: II. Péter, 1376: III. Péter, 1418: IV. Péter, 1468: V. Péter, 1488.: Zalánkeméni VI. Péter, Zalánkeméni 1496.: VI. Péter másodsor, 1563: VII. Péter, 1571: VIII. Péter

1353-1786. Ma már azt is tudjuk, hogy a német kolostorok mindvégig kitartottak a magyar rend mellett egészen az ősi Pálos-rend megszűntéséig, azaz 1786-ig.

FACULTAS
REVERENDISSIMI
PATRIS GENERALIS.

Cum *Annalium Eremiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli primi Eremitae Volumen Secundum*, per Reverendum Patrem Nicolaum Benger, praebati Ordinis Definitorem Generalem, & SS. Theologiae Doctorem concinnatum, duo Theologi ejusdem Ordinis, quibus commissum fuit, recognoverint, & posse in lucem dari probaverint; Nos ut typis mandetur, si iis, ad quos spectat, videbitur, praesentibus facultatem in Domino concedimus. **MARIE-THALL** die vigesima quarta Augusti. Annò 1742.

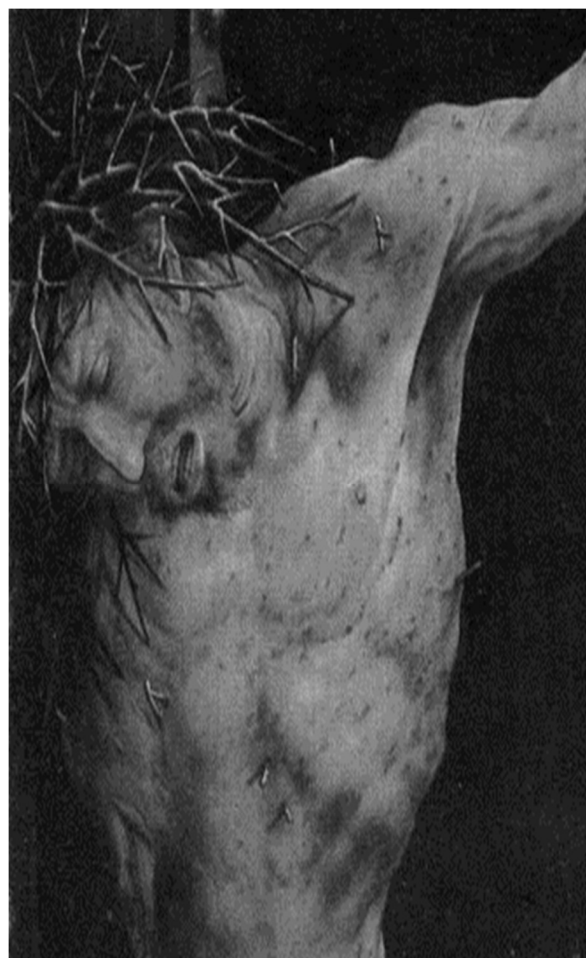

Fr. Andreas Mufar, Ordinis
S. Pauli primi Eremitae Prior
Generalis indignus. mp.

6. kép. N. Benger rendtörténeti munkája. Forrás: *Annalium...Pozsony*, 1742.

Az előbb említettekből látható, hogy a pálos szerzetesség követése magyar jelenség lett. Vonzó ereje idegen országok fiait is követésre biztatta. Tudjuk, hogy Portugáliában és Németország egyes részein már korai időktől éltek remeték. Ma már azt is tudjuk, hogy Miklós rendfőnök komoly erőfeszítéseket tesz a Duna és Rajna menti területeken a kolostorok alapításra. Sőt kimondottan az *Andenhauseni*, *hallei* és *baseli* kolostorok alapítása az ő nevéhez fűződik. Ezeknek a kolostoroknak a lakóival a kezdetől fogva elfogadtatta a magyar rend szervezetét és életmódját. Majd rögzítette - 4 év¹¹⁸ múlva hazatérve véglegesítette a német tartomány e részét is - csatlakoztatva a magyar rendhez.

¹¹⁸ Itt természetesen nem a rendfőnöki négy évi időtartalomról van szó. mert IV. Jenő pápa (1441-1444) rendelte el a rendfőnök négyévi időtartamát. In: Eggerer A.: *Fragmen panis corvi...* p. 205. Lásd még: XXII. János, XI. Gergely, IV. Jenő, II. Gyula, VI. Kelemen, V. Orbán stb. bulláit. Átíró, megerősítő oklevél: 1343. július 17-én (venioni XIV Cal. Augusti.)

7. kép. Keresztre feszített Jézus. Matthias Grünewald (1480 k. -1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: *Művészettörténet képekben*. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal)

8. kép. Kép a *Passió* c. filmből.

VI. Kelemen pápa átírja és megerősíti a XXII. János pápa által Remete Szent Pál Magyarországon élő tanítványainak adott és 1319. november 6-án kelt kiváltságlevelét. VIII. Orbán pápa átírja ezt 1623. évi bullájában, mely a fenti jelzet alatt 1754. évi hiteles másolatban van meg. DL 25782.

További eredményes munkája nyomán a Rajna vidéki kolostorok, valamint a *strassburgi*, *baseli* és a *konstanzi* egyházmegyék területén létesültek már 1340-ben tartott Szentlőrinci nagykáptalanon részt vettek. Még I. Péter (1336-) volt a rendfőnök, amikor a nagykáptalan tagjaival együtt ünnepélyes külsőségek mellett vette fel, mint rajnai tartományt a magyar ősi pálos rendjébe, a pápától szerzett minden rendi jog és privilegium részeseivé tette őket. *Mezeller* Rudolfnak, akinek székhelyül az *áwéi* azaz Sulz város melletti monostort választotta ki, Péter rendfőnök megengedte a német tartománynak, hogy maguk közül provinciálist¹¹⁹ is válasszanak, akit hivatalában a magyarországi nagykáptalan erősíti meg.

1345-ben ismét Péter lett a rendfőnök, azaz a prior generális, s mint ilyen ismét meglátogatta a fejlődő német pálos tartományt, aki ekkor örömmel látta, hogy az ott megindult szerzetesi élet szép fejlődést mutat. Gyöngyösi Gergely könyvéből ma már megismerhetjük a rendfőnök feladatait és kötelezettségeit is.¹²⁰

¹¹⁹Dajbukát Gergely: A Magyar Országos Levéltár fond- és állagjegyzéke 2. rész: Q-X szekciók és a mutatók (A Magyar Állami Levéltárak fond jegyzéke I. Budapest, 1959); Sinkovics István - Felhő Ibolya: Pénzügyigazgatási levéltárak (Levéltári alaplétárak I. Országos Levéltár 2. 1952); Borsa Iván: Ausztriai levéltári anyagról készült mikrofilmek az Országos Levéltár Filmtárában 1960. január 1-én: Repertórium (Levéltári leltárak 11. Budapest, 1960)

¹²⁰1528-ban a következő munkákat írta Gyöngyösi Gergely, a rend generálisa: a) *Commentaria in antiquas ordinis constitutiones*, b) *Chronicon ordinis*; nyomtatásban nem jelent meg, de több kéziratban példányban ismeretes; c) *Breviloquia de profectibus et defectibus religiosorum, dedicata p. Stephano Bakk generali pro tunc concionatori existenti*, d) *Directorium fratrum officialium ordinis, dum erat prior Romae in Monte Coelio, dedicatum Bernardo episcopo Sabinensi et cardinali s. crucis*. Művének keletkezéséről maga Gyöngyösi az előszavában feljegyezte, hogy feldolgozta a rendi birtokokra vonatkozó oklevelek adatait, elsősorban Dombrói Márk szlavóniai vikárius gyűjtését, a rendi szabályzatok, a káptalani határozatok gyűjteményét. Igyekezett elődei munkáját még teljesebbé, hitelesebbé tenni, és ezért maga is kutatott magyar, szlavón és német kolostorok leveles szekrényeiben, ládáiban. Azok tartalmáról kivonatokat, inventáriumokat készített. Használta a rendi „instrumenta litteraria” mellett még a szóbeli hagyományt, az anekdotákat is. Az egész *Vitae fratrum* összeszerkesztéséhez, amint a címben is jelezte, az életrajzi formát, a

9. kép. Matthias Grünewald (1480 k. -1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal 424. kép.)

10. kép. Matthias Grünewald: Isenheimi oltár (Forrás: Internet)

rend főnökeinek sorra való bemutatását választotta. Mellettük azonban megemlítette mindenkit, aki valamiképpen a tudományban, a rendi életben kitűnt. Így kerültek a *Vitae Fratrum* rendjének nevezetes írói is, a rendalapító *Frater Eusebius* („... scribebat libros”), *Warsányi István* („... distichon super fundatione Monasterii S. Crucis Pilisiensis”), a magyar nyelvű bibliafordító, *Báthori László* („... tota Biblia, et multorum sanctorum vitas Hungarice conscripsit”), a Máttyás humanistái között is forgolódo *Michael Pannonius*, a beszédgyűjteményt író *Szombathelyi Tamás* („... Propiriis manibus scripsit sermones populares”), *Hadnagy Bálint* (*Frater Valentinus*, „... dictabat varios sermones”), *Jacobus de Segeto* (talán *Szegedi Jakab*, edidit multos sermones de tempore et de sanctis, exposuit psalterium”), az anyanyelvén verselő és sokak által idézett *Csanádi Albert* (levelét idézi: „... Dictaueram mihi ante duos annos duoshymnos ... Dictaui etiam totum seriem passionis Domini rithmico stilo in vulgari”), a krakkói egyetemen tanult *Stephanus Bakk*] („vitamsancti Patris nostri..., de Beatissima Virgine Maria, defuncto rege Stephano ... tam elegiaco, quam saphico carmine edidit elegantissime”). A végén még önmagáról is röviden megemlékezik. A későbbi európai historia litteraria-irodalom valóban leginkább csak az övét, a *Canticacanticorum*hoz írt, a XVI. században Párizsban kétszer is kinyomtatott (1541, 1571) kommentárját tartotta számon. In: *Bakk István - Bakk Erzsébet: A magyar Pálos Rend oktatási irodalmi életének története, szerk., Gyárfás Ágnes, Miskolc: MBE, 2014. p. 564.*

11. kép. P. Árva Vince atya (Csaba testvér) az ősi magyar pálos szerzetes. (Forrás: Magyar teológia oldala)

Az új tartomány rendházainak száma gyorsan növekedett. A század végére már 16 nagyobb kolostoruk volt, Benger Miklós¹²¹ szerint pedig 20 konventjük és több házuk volt. Gyöngyösi szerint különösen a *langnau*, *andenhausen* (hanhaysoni), *hallei* (suesvishalli) és a *baseli* (paslei) kolostorok emelkedtek nagyobb jelentőségre. Orosz Ferenc szerint pedig „*rorhaldei*”¹²² kolostor”. Továbbá N. Benger említ Chronotaxisban¹²³ több kolostort, így az *andenhausenit* (1341 körül) és az *argenhartit* (Argenthal, 1359) az *aweit*, mint a vikárius székhelyét. Sőt a *blumenstabil* (Blumenthal), a *donnersbergit* (Donnersberg) az *engenthalit* (in valle Stauffensi), a *goldbachit* (Hallan és Waldenburg között) 1382-től már működőnek írja a pálosok történetének írója; *gundelsbachit*, a *kaiserstuhlit* (Konstanzi egyházmegye), a *kirnhaldit* (Konstanzi egyházmegye); Würtenberg hercegség területén a *Rubra Domust* (Rothenhaus), a *sulzit* és a *tennbachit*. A fájdalmas szünet ábrázoló szobra miatt híres grünwaldi kolostor pedig már régen búcsújáró hely lett. Az 1408-ban alapított *mainspachi* is kiemelkedő volt az ősi magyar pálos kolostorok között.

¹²¹ A rendtörténetírás terén számosan ténykedtek, Bálint atya, Gyöngyösi Gergely, Dombroí Márk munkáját folytatta Eggerer Endre bécsújhelyi szerzetes, aki 1663-ig jegyezte a rendi krónikát, és Benger Miklós 1727-ig.

¹²² rohrhaldeni

12. kép. Remete Szent Pál és Remete Szent Antal találkozás (Falikép)

Az ősi magyar Pálos-rend konventi központjait az 1700-as években a következő monastorok képezték: *Mária-völgyi*, *elefánti*, *újhelyi*, *bondorffi*, *pápai*, *pesti*, *nagyszombati*, *szakolcai*, *nisideri*, *terebesi*, *vranovai*, *kés-márki*, és *pécsi*.

Volueminis II. Liber II. 487
 In eadem Hungariae Provincia R. P. Emericus Bakay XII. Prior Felthienensis folicitá curá, & assiduá industriá providere fíbi credito Conventui cupiens, materialium & sumptuum nervum collegerat, & novi Monasterii aedificium (cúm hactenus exiguum Patres habuissent inhabitandi commoditatem) hoc annó assumpsit extruendum, jačtő die 24. Maii primó lapide pro novo tractu meridiem respiciente. Ubi inter diversas Sanctorum Reliquias recondita est particula ex ossibus S. Sebastiani, & lamina B. V. Czeftochovienensis imago. Ejusdemque tractus fundamenta hoc eodem annó supra terram notabiliter eduxit, nullius nisi Divinó ex puris economicis; & industrialibus proventibus collectó subsidio adjuvatus.

In Provincia Croatiae Illustrissimus ac Reverendissimus XIII.
 13. kép. Részlet a könyvből „a Bakay Imre (pesti prior) a későbbi pesti konvent felépítőjének az 1715-ben erre az ünnepélyes eseményre Mária képet a S. Sebastian festményét küldi az ősi magyar Pálos-rendnek...” vagyis ez a Fekete Madonna kép (Benger: Annalium...¹²⁴ 486-487. p.)

A német-horvát tartományt képviselik: *lepoglavai*, *bécsújhelyi*, *remetei*, *csáktornyai*, *uliminai*, *krumlovai*, *rannai*, *obozisti* (Csehországban) a *szveticai* (Crikvenica ma Horvátországban, Primorsko-goranska megyében). Crikvenicában található Horvátország legnagyobbkikötője. Neve a horvát crkva (= templom) főnévből való, és régi pálos templomára és kolostorára utal. A horvát tengerpart e vidékét csak a 8. században szállták meg a horvát törzsek.

Ezen terület birtokosai 450 évig a Frangepánok voltak.¹²⁵ A Dubranica folyó tor-

¹²³ „Chronotaxim monasteriorum ordinis s. Pauli primi eremitaе.”

¹²⁴ Kiadási év 1743. Pozsony

¹²⁵ A Frangepán és a Bakk család kapcsolatáról az új családörténeti munkánkban emlékezünk meg.

kolatánál épített, Szűz Mária Mennybemene-tele templomot 1412-ben adományozta Frangepán Miklós a pálosoknak, akik 1659-ben már felújították és bővítették. Természetesen a pálos kolostor köré épült ki a későbbi város, úgymint Lepoglaván. Nevezetessége a hófehérre meszelt saroktornyos Frangepán-kastély. Ma szálloda. A városka a 19. század végére a tengerpart egyik legfontosabb nyaralóhelyévé épült ki. Ma a régi isztriai és horvát-szlavón tartományok területén 3 kolostor van 7 szerzetessel és 3 növendékkel (Horvátország).

Rómában már 1350-ben is volt pálos kolostor, ahol a procurator generális lakott, akinek az volt a feladata, hogy a Szentszék és a prior generális között közvetítsen. VI. Sándor pápa megerősítette IV. Jenő bulláját, mely a rendtagok átlépését tiltja meg más rendekbe, a még szigorúbb rendbe léphetnek át, csak a pálosok a karthauziakhoz (1499).¹²⁶

A Mária-völgyi nagykáptalanon 1638-ban a német kolostorokból még több előjáró részt vett, és ezen a nagykáptalanon kérték, hogy a német tartományi rend tagjai közül a rend magyarországi intézetében tanulhassanak.¹²⁷

Továbbá több ízben is kérték a nagykáptalant, ennek okán is jutottak arra a döntésre, hogy Mária-völgyben,¹²⁸ pálos rendi egyetemet alapítson az ősi magyar Pálos-rend.¹²⁹

14. kép. Pálos templom, Bonndorf (Forrás: Magyar Pálosok I. Pálos emléknapi a Pálos Rend teljes körű pápai jóváhagyásának 700. évfordulóján 2008. december 13. Bp., 2009. MVSZ, 113. oldal, 26. ábra).

„Sváb-rajnai pálos tartomány állt az öt monostorból a langnau, rothaldei, bondorfi¹³⁰, grünwaldi (griedwaldi) és a thani székházból.” A grünwaldi jelentőségét pedig emelte az a tény, hogy 1692-ben Szent Lucidus vértanú földi maradványait, amelyeket egy római temetőből kiemelték, és a Szentszék engedélyével itt helyezték el véglegesen. A XVI. században Luther tanítványa Münzer Tamásnak a szereplése miatt kénytelenek voltak elhagyni a langnau kolostort, de a lázadás leverése után újra visszatérhettek az atyák a saját kolostorukba. Később a langnau prépostság lett (Lindau város közelében) 1732-ben újították fel, a XVII. században 18 szerzetes¹³¹ lakott állandóan benne. Ez volt a tartományfőnök székhelye és a rendi bölcseleti-teológiai tudományok állandó helye.

A rothaldei kolostor is sok viszontagságon ment át. Rottenburg közelében, a (Neckár folyó mellett) 1358-ból is van adtunk. 1633-ban a lutheránus württembergi herceg üzte el a pálos atyákat, a templomukat lefoglalta és átadta az új hit képviselőinek, de már 1634-ben visszatértek a pálosok a lutheránusok távozása

¹²⁶ A. Eggerer: *Fragnum panis corvi* ... Bécs, 1663. p. 279.

¹²⁷ A pálosok Mária-völgyi egyeteméről. Lásd: Bakk István - Bakk Erzsébet: *A magyar Pálos Rend oktatási irodalmi életének története*, Miskolc: MBE, 2014. 250-253. p.

¹²⁸ Lásd: Schwarzenberg Frigyes máltai lovag, porosz, lucai, francia, szicíliai kintünetések birtokosa, alezredes: Károly, Edmund, Ferdinánd 5 | Bécs | 1845.08.21 | kegyúri jog - A 57 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Libri regii - 67. kötet - 587. oldal - A 39 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Acta generalia -

1845 - N°. 13352. - n.a. - Pozsony / Mária-völgye-Mariathal - 67.758 - pozsonyi káptalan.

¹²⁹ U. o.

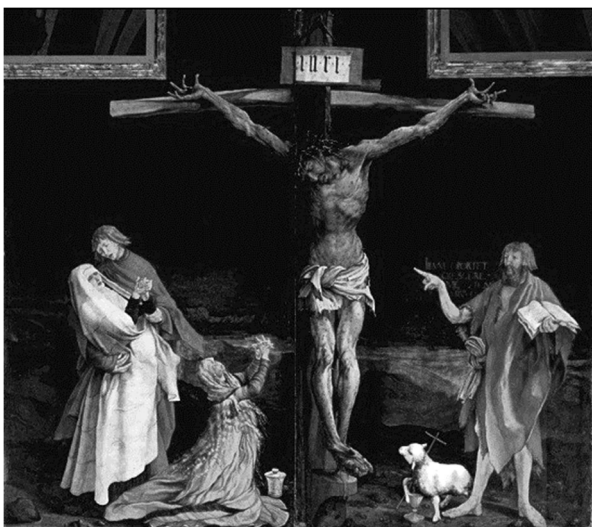
¹³⁰ Lásd: A német kolostorokra vonatkozó N. Benger Chronotaxisát. - 1408-ban alapított in oppido Hercinae-t említi.

¹³¹ Kisbán szerint. Valószínű, sokkal több szerzetesről lehet itt szó, ha tartomány főnök székhelye és oktatási központ és prépostsággá lett.

után. Sőt, egy új novícius intézményt is létrehozottak és a Madonnájáról híres templomukat Scheible Ágoston költségén hozatták rendbe 1684-ben.

15. kép. Mariahilf-Passau kegytemplom és pálos kolostor. (Forrás: Magyar Pálosok I. Pálos emléknep a Pálos Rend teljes körű pápai jóváhagyásának 700. évfordulóján 2008. december 13. Bp., 2009. MVSZ, 112. oldal, 25 ábra).

16. kép. Grünewald híres isenheimi oltára. (Forrás: Matthias Grünewald (1480 k. -1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal 424. kép.)

A rorhaldei kolostor is sok viszontagságon ment át. Rottenburg közelében, a (Neckár folyó mellett) 1358-ból is van adtunk. 1633-ban a lutheránus württembergi herceg üzte el a pálos atyákat, a templomukat lefoglalta és átadta az új hit képviselőinek, de már 1634-ben visszatértek a pálosok a lutheránusok távozása után. Sőt, egy új novícius intézményt is létrehozottak és a Madonnájáról híres templomukat

Scheible Ágoston költségén hozatták rendbe 1684-ben.

A rend kiválóságai közül Hocberger Ciprián (†1653.) és Krempel Rudolfot (†1732.) ide temették el. Willingen város közelében a fenyesek övezte Thanban már 1353-ban székházuk és templomuk volt a magyar ősi Pálos-rendnek.

Az asceteriuma¹³² arról is híres, hogy itt van a csodás eseményekben gazdag életű Boldog Kunó pálos silentáriusnak¹³³ a sírja. N. Benger a kortársak feljegyzéseire hivatkozva említi a szerzőket, hogy itt - halálos betegek nyerték vissza egészségüket¹³⁴

1757. április 3-án született Versegly Ferenc Szolnokon, bölcséleti doktor, szerzetes, költő és nyelvész, pálos tanár. 1759-62 között épült fel az esztergomi pálosok nagy háza.¹³⁵ Oratsek Ignác tervezte, aki a budai várpalota barokk átépítésének kivitelezője is volt.

Az 1760-as évektől kezdve az egyházi értelmiség legfiatalabb és legtehetségesebb képviselőinek is a tevékenységében újra egyértelműen a magyar nyelvű szépirodalom áll az előtérben.¹³⁶

A németországi tartomány a magyarországi ősi Pálos-rend központjával évszázadokon át igen meghitt viszonyban élt. 1758-ban német tartomány rendfőnöke *Luzan* Gergely terjedelmes iratot küldött a tartomány nevében a Szentszékhez. Kérése az volt, hogy a portugál kolostorok mintájára helyezték őket a helyi, vagyis az ő esetükben a konstanzi megyéspüspök fennhatósága alá. A dátum 1758-ban, azaz Mária Terézia¹³⁷ serege csatát nyert

¹³²A zarándokok fölmenetele v. följárása általában a dombra, ahol a zarándoklat fő célja (helye) van.

¹³³Silentes v. hallgató, így nevezeték magukat Pythagoras tanítványai is. A sacerdos-t, - istennek szentelt ember, pap - Benger ezt a megnevezést használja önmagára a rend történeti munkájában.

¹³⁴Benger hivatkozik Weissshabautra (1663-1673) és Kollerre (1704), akik a negyven év leforgása alatt 565 csodás eseményt fel B. Kunóról. (Benger i. m. p. 557.)

¹³⁵Erről önálló tanulmányban emlékezünk meg.

¹³⁶Nagy Lajos - Bónis György: A török kiűzetéstől a márciusi forradalomig. Budapest története III. Akadémia Kiadó, Bp. 1975.

¹³⁷Mária Terézia (1740-1780) csökkentte az egyházi ünnepek számát. A vasárnapokon kívül 16 ünnepnap maradt meg. In: Királyok Könyve: Magyarország és Erdély királyai, királynői fejedelmi és kormányzói, Gyula: Officina Nova, 4 kiad. p. 171.

Szászországban, majd visszavonul Csehországba. 1759-ben az orosz-osztrák egyesült sereg Kunersdorfnál legyőzi a poroszokat. Már ekkor a Habsburg-Lotaringiai ház mindent elkövet, hogy tönkre tegye a magyar pálosokat, hiszen már tudjuk, hogy Fráter György halála miatt a Habsburgokat 150 évre kiátkozta a pápa. A nagy dráma előjátéka már megkezdődött. Vagyis bekapcsolja a frissen főnemességre jutott Eszterházyt a rend elleni tevékenységéhez.¹³⁸ Eszterházy László Pál¹³⁹ (Paulus II. Eszterházy 1769)¹⁴⁰ személyében is kiváló kiszolgáló személyt találtak a hatalmi törekvéshez a köznemesi családból származó, eredeti nevén *Eszterács* famíliában a Habsburg-Lotaringiaik.¹⁴¹

Mert Eszterházy Imre¹⁴² (pálos generális)¹⁴³ koronázza meg az apostoli Szent Koronával

Mária Teréziát.¹⁴⁴ Majd esztergomi érsek, Magyarország primása és m. kir. helytartósági tanácsos lett.

Meghalt 1745. dec. 6-án Pozsonyban. Azt, hogy ő koronázta meg Mária Teréziát¹⁴⁵ a törvénysértő magatartása a rendi jegyzőkönyvekben is tetten érhetőek. Rokona Eszterházy Pál László (kétszer megválasztott generális) tovább folytatja „áldásos” tevékenységét. Pedig tudjuk, hogy a nagykáptalan döntése nélkül nem lehetett eljárni a rendi ügyekben, ez is kimeríti a törvénysértő magatartást. A nagykáptalan döntése nélkül nem járhatott volna el Eszterházy az ősi magyar Pálos-rend ügyében. Nem hívja össze a nagykáptalant, hanem önhatalmúlag jár el a boldogtalan emlékü Kelemen pápánál¹⁴⁶ és visszaminősíteti a magyar ősi Pálos-rendet kontemplatívva,¹⁴⁷ mint egy előkészítve a rend felszámolását. Majd 1773-

¹³⁸ Meszlényi Antal: A magyar hercegprímások arcképsorozata (1707-1945) Bp., 1970. 50-75. p.; Schmith Nicolaus: Archiepiscopi Strigonienses compendio dati, Tyrnaviae, 1752. 150-158. p.; Karcusú Arzén: II. köt. 210-211.; Balanyi György: A szerzetesség története, Bp., 1923. 182. p.; Dolinay Gyula: Történelmi arcképcsarnok, Bp., 1897. 679-683. p.; Kisbán Emil: A magyar pálosrend története (1711-1786) II. köt. Bp., 1940. 11. 28. p. - Szluha György: Compendium ... Vác, 1804. 20. p.

¹³⁹ „1770-ben *Esterházy* László Pál generális perjel (a magyar Pálos-rend nagykáptalanjának összehívása nélkül) kérésére a boldogtalan emlékü XIV. Kelemen pápa a monasztikus rendek közé soroltatta a Pálos-rendet. Sőt 1770-ben a pápa *Eszterházy Pál kérésére* Migazzi Kristóf bécsi érseket és váci adminisztrátort nevezte ki rendfőnökké, aki azt kérte, hogy a megbízást a pesti pálosoknál vehesse át.”

¹⁴⁰ Holik József: A máriavölgyi kegyhely története (sokszorosított gépirat)

¹⁴¹ Eszterházy Pál (Eszterács a család eredeti neve) rendfőnök váci nagyprépost, c. püspök, majd pécsi püspök lett. Ő volt az első „generális infulatus”. Mint kiváló diplomata, igen jó szolgálatot tett Mária Teréziának. In: Kisbán Emil p. 240. Megjegyzés: A 400 évvel korábbi oklevélre hivatkozva minősítették monasztikus rendnek a pálosokat: „1393-ban IX. Bonifác pápa engedélyezi, hogy a Karhauzi-rend kiváltságaiban (kegyelemeiben) részesüljön a Pálos-rend!” Erről bővebben: Bakk István - Bakk Erzsébet: P. Árva Vince atya, az egyetlen magyar pálos emlékére, 23-34. p. In: Ősi gyökér, 2013. XLI. évf. 1-2. szám, 2013. január-február. In: <http://epa.oszk.hu/02300/02387/00003/pdf/>

Lásd még: Buzási János: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs: A Birodalmi Levéltárak magyar vonatkozású iratai I. kötet: A Birodalmi Udvari Tanács és a Birodalmi Udvari Kancellária levéltára 1. rész (Levéltári leltárak 76. Budapest, 1979)

¹⁴² Eszterházy Imre (gróf, herceg) és Eszterházy László Pál ketten kivéztetik az ősi magyar Pálos-rendet. A grófságot és a hercegséget is Habsburgoktól kapja a család. Lásd még: Bélay Vilmos: Magyar kancelláriai levéltár: Repertórium (Levéltári leltárak 59. Budapest, 1973)

¹⁴³ Eszterházy Imre választókáptalanjának iratai elvesztek. (!) In: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története, 1940. p. 160. Megjegyzés: Azt már tudjuk, hogy másolatban is meg kellett lenni a nagykáptalan végzéseinek, mert ezeket minden perjel és a két kísérője megkapta a gyűlés. Ezeket a saját kolostorai-iban is le kellett másolni és archiválniuk azaz a levéltárakba elhelyezni rendi előírás volt. A két Eszterházy remeklést önálló tanulmányban is érdemes lenne feldolgozni az Acta Paulinorum V. pag 168 és a további kötetek alapján.

¹⁴⁴ Mária Terézia megkoronázása 1741. június 25-én. Megjegyzés: A magyar törvények szerint nő nem viselheti a Szent Koronát. Lásd erről: Bakk István: A Pálos Rend szerepe a magyar nemzet életében, avagy miért apostoli királyság Magyarország?

<http://www.youtube.com/watch?v=OC2w8Ibv4ho>, Lásd még: Bakk István: Miért apostoli királyság Magyarország? 1-2.

http://epa.oszk.hu/02300/02387/00030/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2013_3_024-044.pdf

http://epa.oszk.hu/02300/02387/00031/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2013_4_20-30.pdf

¹⁴⁵ Mária Terézia (1740-1780) csökkenti az egyházi ünnepek számát. A vasárnapokon kívül 16 ünnepnap marad meg. In: Királyok Könyve: Magyarország és Erdély királyai, királynői fejedelmi és kormányzói, Gyula: Officina Nova, 4 kiad. p. 171.

¹⁴⁶ XIV. Kelemen pápa (1769–1774) 1770-ben kelt bullájában a monasztikus rendek közé sorolta a Pálos-rendet, arra hivatkozva, hogy a Rend 1418-ban is részesült a karhauzi rend valamennyi privilégiumában, és így a rendet elhagyni akarók csak a karhauzi rendbe érthették fölvetelüket.

¹⁴⁷ A nem hasznos rendek közé kellett visszatorlasztani a magyar ősi Pálos-rendet, hogy így II. József (Kalapos) meg tudja szüntetni. Eszterházyak végjátékai az ősi magyar rend ellen megbocsájthatatlan bűn volt. Hiszen az ősi magyar pálos-rend az oktatással, pasztorációval és a gyógyítással is foglalkozott 1250-1786-ig. Sőt már 1802-ben írásában Eszterházy kétségbe vonta azt is, hogy Remete Szent Pál szent testét Magyarországra hozták. Lásd ebben a témában: Bakk István - Bakk Erzsébet - Gyárfás Ágnes - Juhász Miklós - Kovács Bea

ban XIV. Kelemen pápa a *Domus ac Redemptor* kezdetű bullájával feloszlatta a jezsuita rendet. 1773-ban a jezsuita rend felszámolása után a Habsburg Birodalom állami kiterjesztéseként most már egységesíthette, centralizálhatta a „közoktatást” egész Magyarországon.¹⁴⁸ Ennek eredményeként elkészítették a Ratio Educationist, azaz egységes központi tantervet, amelyet 1777. augusztus 22-én adtak ki. A Rend megtöretésének előjátékaként 1770-ben Esterházy László Pál generális perjel kérésére a monasztikus rendek közé soroltatta, hivatkozva IX. Bonifác pápa 1401. évi privilégiumára, amelyben a karthauziak özszes kiváltságában részesítette őket.¹⁴⁹ II. József (1780-90)¹⁵⁰ nem látta „hasznosnak” tevékenységüket. A jezsuiták feloszlata miatt boldogtalan emlékü XIV. Kelemen pápa (1769–1774) 1770-ben kelt bullájában a monasztikus rendek közé sorolta a Pálos-rendet, arra hivatkozva, hogy a Rend 1418-ban is részesült a karthauzi rend valamennyi privilégiumában és így a rendet elhagyni akarók csak a karthauzi rendbe kérhették fölvetelüket.

A jezsuita rend 1773-ban történt eltörlése utáni években Horvátországban a *pozsegai* és

a *varasdi*,¹⁵¹ Magyarországon az *ungvári, székesfehérvári, szakolcai, szatmári* és a *sáros-patak*i gimnáziumokat a pálosok vették át, és igyekeztek bizonyítani társadalmi hasznosságukat, vagyis a magyar Pálos-rend nem volt monasztikus rendek közé sorolható.

A pálosok, másokhoz hasonlóan jól érzékelték a jozefinizmus egyházpolitikájának előretörését már a névadója színre lépése előtt. Ennek lett a következménye még, hogy „VI. Pius pápa 1784. december 3-án pápai „*Apostolice Sedis Auctoritatis*” kezdetű brevével, melyet Szaniszló Ágoston lengyel király kérésére adott, leválasztotta az ősi magyar pálosok lengyel tartományát a Rend egészéről, kiemelve ezzel az általános generális hatóköre alól. Ily módon megalakult a lengyel Pálos Kongregáció,¹⁵² ennek lett a következménye az a sok üldöztetés és haláleset, amit a Pálos-rendnek el kellett szenvednie még a 1950-es években is,¹⁵³ sőt napjainkig ennek a döntésnek súlyos következményei itt vannak a magyar társadalomban.

Miért nem tudták visszaállítani az ősi magyar Pálos-rendet? Miért nem adta vissza a

- Kovács Balázs: Pálosok a történelemben, Traditio 2. Bp., 2013. 91-107, 145-154. p.

¹⁴⁸Lauschmann Gyula: Székesfehérvár története II. Közlemények Székesfehérvár történetéből. Székesfehérvár 1998.

¹⁴⁹„Esterházy Károly képes volt az egri gótikus székesegyházat leromboltatni...”. Lásd: Tóth Sándor kutatásait. Lásd még: Esterházy Pálnak adta át az ősi magyar Pálos-rend a nagy értékű javakat (Felsőelefánton) 1676-ban, hogy a teher kamatait fizeti. In: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története I. 1938. p. 282. Tehát visszatérve a már 1761-től (először) és 1769-től (másodsor) rendfőnök Esterházy nem tétlenkedik, így 1770-ben Esterházy László Pál generális perjel (a magyar Pálos-rend *Nagykáptalanjának összehívása nélkül*) kérésére a boldogtalan emlékü XIV. Kelemen pápa a monasztikus rendek közé soroltatta a Pálos-rendet. Megjegyzés: Nagykáptalan összehívása nélkül nem dönthetett rendi kérdésekben a generális.

Sőt 1770-ben a pápa *Esterházy Pál kérésére*, Migazzi Kristóf bécsi érseket és váci adminisztrátort nevezte ki rendfőnökké, aki azt kérte, hogy a megbízást a pesti pálosoknál vehesse át. Megjegyzés: Rendfőnök 1769: Esterházy László Pál (másodsor), 1761-1767: Esterházy László Pál (először). A több évig generális ebben az időben akkor 1761-1767-ig és 1769-1776-ig ezért is érdemes áttekinteni a pálos levéltári anyagokat ebben az időszakban, hogy a Pálos-rend dokumentumait ki(k) és milyen célzattal kérték, ki ill. milyen dátum bejegyzések szerepelnek az iratokon (dokumentumokon).

¹⁵⁰ Megjegyzés: A kalapos király (II. József) már tudta, hogy a rend megszüntetését titokban kell elvégezni. Ezért 1786.

február 7-én éjjel a császáriak - hirtelen villámként csaptak le a pálosokra azért, hogy ne legyen idejük elrejteti azokat a tárgyakat úgymint Szentlőrincen, tették ezt - amelyeket évszázadokon keresztül gyűjtöttek össze. A magyar hívők által adományozott tárgyakat és értékeket és támogatásokat, iratokat. A magyar ősi Pálos-rendet támogató családok generációinak a jövőjét is elvették ezzel. Részadat a 37 magyar kolostornak ingóságából tíz millió forintnyi a szerzett javakból 23629 forint jövedelmet szereztek meg. 381 főből álló részint tanítói, részint lelkipásztorokból álló magyar pálosokat szűken kiszabott nyugdíjpenzzel alázták meg, amely nem biztosította az emberi sorsra méltó életet számukra. A pálos birtokokat először a Vallásalap kapta meg, majd kiosztotta a császár a hű emberei között. Ezzel megsemmisítették az építészeti múltunkat, (a gótikát, reneszánszt) mert nem érezték a sajátjuknak a múltnak ezen a darabjait sem. Természetesen a barokk építészet fontosságával magyarították ezt. Később a törökkel.

¹⁵¹Topusko vára (birtokosa a Pálos-rend) Várasd (Varazdin) In: Levéltári Közlemények, 43. (1972)

¹⁵²Juhász Miklós: Pálosok. Magyar rend vagy Lengyel rend? In: Bakk István - Bakk Erzsébet - Gyárfás Ágnes - Juhász Miklós - Kovács Bea - Kovács Balázs: Pálosok a történelemben, Traditio 2. Bp., 2013. 32-30. p.

¹⁵³Szabó Csaba: Egyháziügyi hangulat - jelentések, 1951, 1953. Bp., Osiris, BFL, 2000.p. 134. - Szabó Csaba: Egyháziügyi hangulat - jelentések, 1951, 1953. Bp., Osiris, BFL, 2000. 136-140. p.

Vallásalap a pálos birtokokat¹⁵⁴ a régi tulajdonosoknak?¹⁵⁵

Az ősi magyar Pálos-rend 1250-től 1789-ig több mint 500 év a nemzet életéből előbb nemzetségek, majd a családok összefogásának eredménye volt az ősi magyar Pálos-rendnek a működése, az oktatási, gyógyítási és pasztorációs tevékenysége, szigorú fegyelmezett-ség a nemesi nyugalom, a szerzetesi szabályok pontos betartása az emelkedett hittudományi életre való törekvés. A kor zagyva és olykor barbár viszonyai közt jó néhány évszázadon át valóságos mentsvárakká teszik a pálosok ezeket a kolostorokat. Az intő példájuk hatása azonban nemcsak szűk körre szorítkozik. A magyar nemzet megmaradásának egyik főpillére volt a magyar Pálos-rend. Így a valós történelem kutatóinak izgalmas feladatnak ígérkezne az a kérdés, hogy kik és milyen mértékben részesedtek az ősi magyar Pálos-rend birtokaiból. A pusztuló monostorokat a kapzsi főurak és főpapok foglalják le vagy a városok foglalják a birtokaik közé?

Visszatérve a német tartományra a Congregatio de Propaganda Fide a rend római procurator generálisnak, majd a rendfőnöknek adta ki véleményezésre a beadványt, Löderer György rendfőnök Luzan és néhány német pálos atyának a beadvány mögött meghúzózó intrikájára hamarosan rájött. Ebből a jelentésből láthatjuk, hogy öt konventből állt a német tartomány: a *rorhaldei*, *langnau*, *bondorffi*, *thani* és a *grünwaldi* rendházaikból, amelyekben kolostoronként 46 fogadalmas szerzetes élt. A tartomány adminisztrációs költségére is van adat, hogy a nagykáptalanokon való meg-

jelenő discretusainak költségét (14 napos utazás) személyenként könnyen tudják viselni. Végül a beadványnak az elvetéséről a konstitúciókra hivatkozva a Szentszéknek a német tartomány kérésének elvetését javasolta a generális Rósa III. Ferenc. (Mária-völgy 1759. április 21.) A Szentszék 1760 végén jóváhagyta a rendfőnök döntését. (Róma, 1760. november 8.) *Cavalchini* bíboros és *Bonacorzi* titkár aláírásával. Végül a két német szerzetes (*Luzan*, *Eyselin*) kiváltak a rendből és világi papként működtek tovább. A német atyák pedig rendre megjelentek a Mária-völgyi nagykáptalanokon, a rend főnökei pedig továbbra is járták a vizitációk fárasztó útját Németországban is.¹⁵⁶ Németországban, pedig addig küldték a vizitátorokat és a megbízottakat a rend nagy hasznára és erejének gyarapítására, amíg II. József megszüntette az ősi magyar Pálos-rendet.

A pálos kolostorok napjainkban, Németországban a lengyel Kongregáció vezetése alatt áll. 1981-ben a pálosok Németországban újra alakultak. Jelenleg ma 6 helyen található pálos kolostor. Mainburg (Diözese Regensburg 1981), Todtmoos (Erzdiözese Freiburg 1987), Erding (Erzdiözese München-Freising 1992), Regensburg (Diözese Regensburg 1994), St. Märgen (Erzdiözese Freiburg 1995), Passau (Diözese Passau 2002).

Érdekes kérdés lenne még megvizsgálni a Pauliner sör készítését és feldolgozását, a pálosok múltjának ezt a résztémát, miként maradt meg a német területen ez a magyar pálos különlegesség a pálos sör, ami eredetileg biztosan Hungaricum lenne.

¹⁵⁴Budapest főváros (1892-től székesfőváros) törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyveinek adatbázisa - 1873-1949. 554. p.

¹⁵⁵Lásd erről: Csátka: "Conscriptio" 1806. október 12. Másolat példány, hozzákötött mellékletekkel. 102 eredeti szám. pag., latin. Hitelesítette a kamara vicearchivariususa. Beírt mellékletei között német és magyar nyelvűek is. "Conscriptio" úrbéres adatokkal, amelyet a pápai pálosok javairól készítettek, a rend feloszlata után a Vallásalapra szállt, ahonnan gróf Eszterházy Károly szerezte meg. Csátka elmúlása: Egyetlen helységből áll, a róla nevezett faluból, 1786-ban szállt a Val-

lássalapra, birtoktörténeti adatok. etc. - Maksay Ferenc: A Magyar Kamara Archívuma (Magyar Országos Levéltár kiadványai, I. Levéltári leltárak 8. Budapest, 1992); Lásd még: Felhő Ibolya - Buzási János - Nagy Lajos - Pap Gáborné: Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában. Dunántúl (Budapest, 1970) In. Földesurak mutatója (493. oldal) - Magyar Eszter: Visegrád története, 1684-1756 (Pest Megyei Levéltári Füzetek 28. Budapest, 1998) 78, 85, 107, 259-260. p. Lásd még: Urbaria et Conscriptio adatait.

¹⁵⁶A német kiválási kísérletről: In: Acta Paulinorum, Tom VIII. (BEK = Budapesti Egyetemi Könyvtár)

17. kép. Béke kút (Forrás: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Budapest Gyűjtemény).

A magyar Pálos Rend szolgálatot végzett a nemzet érdekében Mária országáért.¹⁵⁷ Ők ugyanis tudták azt, hogy a „*nemzet szolgálata egyben az Isten szolgálata*”, ami abból adódik, hogy a Szent István-i időszakban is az ország Mária országa volt. A társadalom és az ország csak akkor tud fejlődni, ha a nemzetben minden egyes tagnak a viszonya egymáshoz a mellérendelés, annak minden egyes tagjának, különösen a nőknek a szerepe felértékelődik. Mellérendelő szerepe volt Máriának az isteni családban. Mivel a nők nevelik a jövő társadalmát, rendkívül fontos volt, hogy a magyar társadalom Szent Istvántól kezdő-

dően folyamatosan mellérendelő társadalomként szerepelt. A különböző kultúrák beáramlásával az alá-fölérendelés és a mellérendelés állandóan váltakozott egymással.¹⁵⁸

A Pálos Rend tudta, hogy a fejlődéshez a „*tökéletes tudás és a tökéletes bölcsesség a földi létben, abban rejlik, hogy átadjuk magunkat Isten akaratának*”, ami azt jelenti, hogy Isten fia Jézus, akinek birtokában van a maximális tudás és a tökéletes bölcsesség. A pálosok azt akarták elérni, hogy ezt a tudást megközelítsék, és ha megközelítették, akkor ezt visszaadják a társadalomnak. Vagyis a társadalom akkor fejlődik megfelelően, ha a tanításaik eredményeképpen a tudás fejlődése lehetővé teszi az egyetemek alapítását is. Ennek a pálos szellemiségnek a hatása volt az az erő, ami tulajdonképpen Mátyás királyt is abba a helyzetbe hozta, hogy a reneszánsz hatalom, birodalom megerősödött Magyarországon. Mindez azonban nem sikerült volna a Pálos Rend tevékenysége nélkül.¹⁵⁹

Altero anno Christophorus Filius in ipsis pueritiæ annis extinctus, communi cum Patre tumulo requiescit, indicante id metro ibidem affixo.

*Hic jacet extinctus crudeli morte Ioannis
Corvini natus, Principis egregij
Christophorus Princeps, cui nondum venerat ætas
Maior; sed puer hic sanctificatus obiit.
Cara precor genitrix manantia lumina fletu
Comprime, sidereum suffinet umbra polum.*

18. kép. Az atyák így emlékeznek meg a Corvin grófról. (Forrás: Eggerer: Fagnem panis... Bécs, 1663. 271-272. oldalakon)

Hatásukkal a hatalom elérte azt Európában, hogy az ország történelmi nagyhatalommá vált. Elérte azt, hogy a német-római műveltség meghatározó állama lett. Mind a mai napig visszahat a magyar társadalomra, hogy ez a magyar (szkíta)¹⁶⁰ szellemiség: évszázadokon

¹⁵⁷Dobrossy István (szerk.): Miskolc a millicentenárius évében. 2. kötet Miskolc, 1997. In: Török József: A pálos rend hatszáz éve hazánkban és Európában (33. oldal)

¹⁵⁸Bakk István: A Pálos Rend szerepe a magyar nemzet életében, avagy miért apostoli királyság Magyarország?
<http://www.youtube.com/watch?v=OC2w8lv4ho>

¹⁵⁹Bakk István: A Pálos Rend szerepe a magyar nemzet életében

http://www.egipatrona.hu/mvsz/images/doc2/247_262_bakk_istvan.pdf

Bakk István: Miért apostoli királyság Magyarország? 1-2.

http://epa.oszk.hu/02300/02387/00030/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2013_3_024-044.pdf

http://epa.oszk.hu/02300/02387/00031/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2013_4_20-30.pdf

¹⁶⁰Remete Szent Pál, Szent Jeromos, Szent Ágoston a ősi magyar Pálos-rend választott és szigorú hűséggel megtartott ős atyái, példaképei. A Szent Jeromos-ról, Lásd: Leonardo Pittoni Libraro: Historia Delle Attioni De Re Dell Ungari, „dell’ primo libro, p. 2.

keresztül átjárta és vezette a magyar társadalmat, a magyar embereket.

Erre az erőre akár emlékszik a család, akár nem, ha ebből megmaradt bármilyen hagyomány is, ez ellen a különféle politikai áramlatok mit tettek. Egy dolgot itt hagyott a pálos szellemiség a progresszivitást. Ez az okos progresszivitás volt alapja annak a modernizációnak, ami egész Európán végigvonult és kialakította a polgári demokráciát. Magyarországon ez volt az alapja a fejlődésnek. A magyar történelemből a magyar pálosságnak ez a mai üzenete. Ezt a magas európai szimbólumot kormányunk Brüsszelben tudta produkálni, ezt az úgynevezett intellektuális polgári szintet egész Európa irányába. Lehet azt mondani, hogy a mostani kormányunk brüsszeli magatartása olyan jelenség, mint ami annak idején a '48-as szabadságharcval elindult Palermóval.¹⁶¹

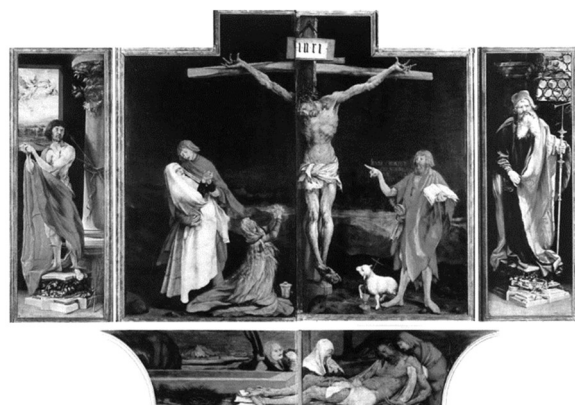
19. kép. A grünwaldi a magyar pálos zarándokhely napjainkban. (Németország, Baden környéke) (1328-1786)

20. kép. Historia Delle Attioni De Re Dell Ungari (1685) c. könyv borító fedele.

21. kép Nicolas Benger munkájának címlapja.

22. kép. Matthias Grünewald: Isenheimi oltár (Forrás:Internet)

Végezetül „Ily ének lehetett az is, melynek töredékét Maurolycus adja Bollandnál január 15.”

¹⁶¹ Pilisi Pálos Passió könyv bemutató In: Duna Tv Pálos Passió: <https://www.youtube.com/watch?v=kuEnsdj5gFg>

“Sancte Paule Eremita
Infirmorum spes et vita;
Fac me digne te laudare,
Venerari et amare
Perpeti memoria.”

„In adversis sis protector,
Mediator, dux, et rector;
Ne cum pravis condemnemur,
Imo tecum gloriemur
In coelesti patria. Amen.

Azaz :

Szent Pál remete,
betegek reménye s élete,
add, hogy méltólag dicsérjelek,
tiszteljelek és szeresselek
álhatatos emlékezettel.

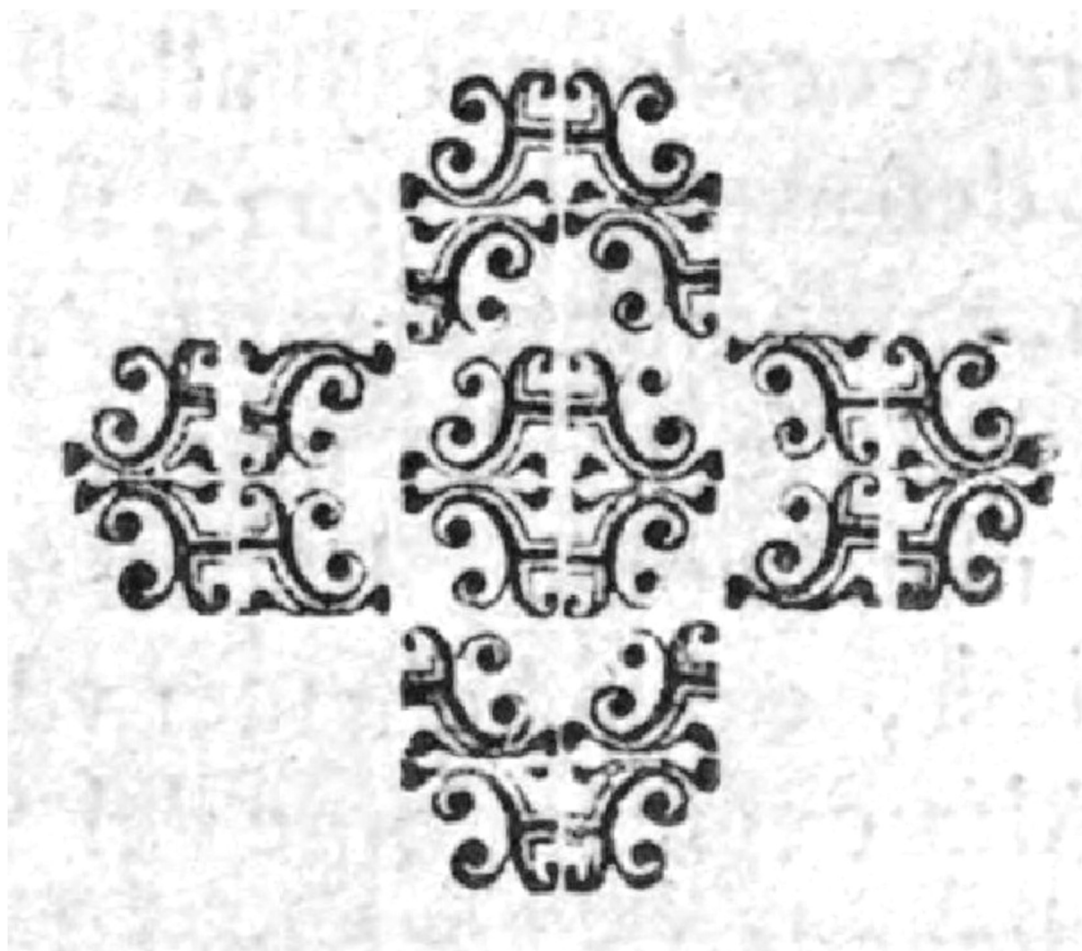
A szerencsétlenségekben légy védő,
közbenjáró, vezér és fölsegélő,
hogy a gonoszokkal el ne kárhozzunk,
hanem inkább veled megdicsőíttessünk

a mennyei hazában.
Úgy legyen.

23. kép. I. Ferenc pápa

Feltámadunk!

Dr. ARADI ÉVA

Keletkutatóink Indiában: Kőrösi Csoma Sándor és Stein Aurél

Kőrösi Csoma Sándor arcképe

Stein Aurél arcképe

A tanulmányban a régi, történelmi Indiáról van szó, nem az 1947-ben, a gyarmatosítók által szétszabdalt országról, amikor kialakult Pakisztán és Bangla Desh. Hiszen 1947 előtt mindkét tudósunk a történelmi több ezer éves Indiában járt, Stein Aurél is Lahórbán, a jelenleg Pakisztánhoz tartozó városban volt professzor, majd az egyetem rektora. És később is, noha járt és kutatott a ma is Indiához tartozó területen, de Kasmírban élt, híres sátrában.

Érdemes megtekinteni híres Kelet-kutatóink munkásságát (röviden) és utóéletüket haláluk után mind Magyarországon, mind külföldön. (pl. Japánban, és Indiában). Nagyon eltérő elsősorban a két zseniális kutatóé: Kőrösi Csomáé és Stein Aurélé. Míg Stein életében szerencsésebb volt - jómódú családból származott és később az angolok mindenben segítettek -, Csoma éppen ellenkezőleg, szegény székely családba született. Ráadásul Stein jóval tovább élt, így többet alkotott, de haláluk után Csoma sokkal jobban elismert lett, ezt a dardzsilingi sír is bizonyítja, ahol az indiaiak is gondozzák a sírt. Ezzel ellentétben Stein sírja a kabuli anglikán temetőben van, elhanyagolt volt, a magyar tudományos élet nem törődött vele, és a gazdag Stein hagyatékot is csak néhány éve kezdték feldolgozni, igaz ez Csomával kapcsolatban is. Mindkét zseni hagyatéka az akadémia raktárjában, vagy Csoma Alexander könyvei¹⁶² a polcokon voltak egészen a kétezres évek elejéig. Ezeket tibeti nyelven írták meg a lámák és a buddhizmus lényegéről szólnak. Orosz Gergely tibetista fordította le a könyveket 2022-ben magyar nyelvre, a lefordított könyv címe: „Bevezetés

¹⁶² Az úgynevezett Alexander könyveket Orosz Gergely tibetista lefordította 2022-ben jelent meg, az MTA Könyvtár kiadásában

a tibeti buddhizmusba, válaszok Kőrösi Csoma Sándor kérdéseire”. Kiderült a szövegből, hogy nem Puncog fő láma (Kőrösi által „a Láma” ként emlegetett) írta a kérdésekre adott válaszokat, hanem egy tibeti nyelven írott: Kun_dga_chos_legs_rdo_rje¹⁶³ nevű láma. Puncognak hivatalos teendői voltak, hiszen mint fő láma neki kellett kapcsolatot tartani a lhászai központtal.

Csoma a tibeti lámáktól azért kérdezett olyan sokat és a lámák szerint egyszerű dolgokat a buddhizmusról, mert az Alexander könyvekben egészen a kezdetektől akarta megmagyarázni az olvasók, tanulók számára a buddhizmus ismertetését. Nagyon jól ismerte a vallást, hiszen Göttingenben tanult erről, de ha a lámák mondták el a vallás alapját és lényegét, hitelesebb volt, mintha egy *feringhi* (idegen) mondaná.

Csoma és Stein munkásságának ismertetése után egy külön fejezetet szöl kettőjük összehasonlításával kapcsolatban. Csoma egy cél érdekében és egy nép, az ujugurok megtalálására indult el, pénz és mindenféle segítség nélkül, míg a gazdag családba született Stein már gimnáziumi tanulmányai alatt kikerült német iskolákba a német nyelvtudását tökéletesíteni, keletkutatással foglalkozni, majd Oxfordban diplomázott, sőt doktori címet szerzett 1883-ban.¹⁶⁴ Ott figyeltek fel különleges nyelvtudására, ami Csománál is megvolt, mindketten legalább 12 nyelven tudtak. De míg az angolok támogatták Steint és mivel India angol gyarmat volt, kiküldték a 25 éves fiatal Lahórba, ahol rögtön tanári állást kapott. Szanszkrit nyelven már a Tudományos Akadémia könyvtárában középiskolás korában tanult,¹⁶⁵ de indiai tartózkodása alatt még tökéletesítette azt. Lahórban a szanszkrit teljes el-

sajátítása után bízták meg a Selyemút kutatásával, Kelet Turkesztán részletes térképezésével, ami addig nem létezett teljesen, hiszen Sven Hedin sem tudta befejezni a feltárást és a térképezést. Mivel Csoma kb. 20 évvel előbb született, nem tudta, merre menjen, még akkor nem voltak térképek. Csak ment Keletre. Nem is sejtette, hogy Ladakban már viszonylag közel volt Jardkándhoz és azon túl az ujugurokhoz. Igaz, hogy ez a viszonylagos közelség sok veszélyt rejtett. Még Indiában is, a múlt század 60-as éveinek végén különösen éjjel közlekedni gépkocsival nagyon veszélyes volt. Ha az egyik tartomány határához érkezett az ember, a tartomány határőreinek be kellett mutatni az útlevelet, felírták a nevet, útlevél számot és rádiótelefonon értesítették a másik tartomány határőrét, hogy jelezzék az utazó érkezését. Rablók járták főleg a középső, erdős tartományokat és elsősorban a külföldieket, ahogy ők nevezték a *feringhieket* kirabolták. Ezeket a rablókat Indiában dakoitoknak nevezték, de hindi nyelven *dakunak*. Mikor megérkezett az utazó a másik tartomány határőrségére, azok jelentették az előző helyre, hogy megvan az illető. El lehet képzelni, hogy mindez a Himalája hegyeinél és azon túl a közép-ázsiai területen milyen lehetett a 19-ik században. Elég csak Moorcroft meggyilkolására gondolni.¹⁶⁶

Tehát Csomát sok olyan hátrány érte, ami Steint nem. Ő egyedül, gyalog ment Keletre, csak néha talált segítőkre, mint a teheráni angol követségen élő *Willock* testvérekre, majd a francia katonatisztekre Kabul és Peshavar között.¹⁶⁷ És mivel később kezdte tanulmányait Nagyenyeden, majd Göttingenben is eltöltött két évet, elég későn érkezett sok veszély és nélkülözés után Indiába, azaz Lahórba, India észak-nyugati területére. Elmúlt

¹⁶³ Orosz Gergely fordításában az Alexander könyvek, a könyv címe: „Bevezetés a tibeti buddhizmusba – válaszok Kőrösi Csoma Sándor kérdéseire”, MTA Könyvtár kiadásában, Budapest, 2022

¹⁶⁴ Halász Gyula: Stein Aurél, Nyugat, 1922. 22. szám 1. old.

¹⁶⁵ Halász Gyula: Stein Aurél, Nyugat, 1922. 22. szám 2. old.

¹⁶⁶ Stein Aurél: Ázsia halott szívében, Tanulmányok, Helikon, Budapest, 1985; 405, 421 oldalak

¹⁶⁷ Duka Tivadar: Kőrösi Csoma Sándor dolgozatai, Budapest, 1885, a Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, 25-26 old.

harminchét éves. Stein tovább élt és jóval fiatalabb volt Csománál, mikor Indiába érkezett. És igaz, hogy nagy tudása és tehetsége volt neki is, de mivel angol segítséggel és végzettséggel ért Lahórbá, a gyarmati angol-indiai kormány támogatta. *Ő pénzt, paripát, fegyvert* kapott a kormánytól, ezen túl két tehetséges szikh segítette, akiket leszerződttetett, az egyik térképész, a másik fényképész volt. A „pénzt, paripát, fegyvert” csak a mondás kedvéért írtam. Valójában számráhaton és pónilovakon közlekedett Stein és csapata. A megtalált és kiásott leleteket pedig tevékre rakták és India felé vezető útukon vagy Kotánban, vagy Káshgarban csomagolták be alaposan, hogy kibírja az utat Kasmírig, majd onnan Angliáig, részben szárazföldön, részben hajóval.¹⁶⁸ A fentemlített szikh segítőkön kívül még egy becsületes muszlim munkatársa is volt: *Ibrahim*, aki megszervezte a különböző helyeken a segítőköt, azaz a *kulikat*. Stein már az első belső-ázsiai útján sok mindent létrehozott, ásott és a leleteket elhozta, térképeket készíttetek (ő is értett ehhez, a budapesti *Katonai Akadémián* tanulta, mielőtt Angliába ment),¹⁶⁹ ezek után 1904-ben lett angol állampolgár. Utána még több megbízatást, segítő embereket és pénzt kapott; barátja, a káshgari angol konzul kínai tolmácsot¹⁷⁰ is biztosított számára *Csiang (Jiang Siye) személyében*. Ekkor érte el Dunhuangot és a titkos kamra kincseit, amit el is hozott, bár igaz, hogy a kincsek felét India kapta, láthatók ezek Delhiben a Nemzeti Múzeumban, egy egész emelet tele van a leletekkel. Tehát többet kutatott, utazott a harmadik útja után még eljutott nyugat felé Irakba és Iránba, sőt helikopterrel fentről nézhette, hol érdemes ásni. Polihistor volt: földrajz tudós, nyelvész, történész, régész és térképész. Mindketten zsenik voltak, de látni, mit tesz a *karma*, vagy nyugati értelemben a *sors*, hogy

ki hová születik: egyikük egy szegény székely földműves családba, a másik egy gazdag budapesti értelmiségi családba. Steint születésekor evangélikusnak keresztelték, Csoma református volt. Azért került Csomáról kevesebb írás a tanulmányban, mert ő egy ügynek szentelte az életét, ami sajnos nem sikerült, viszont egy új tudományág megteremtője lett, a *tibetológiaié*.¹⁷¹ És a buddhizmus alapos ismertetője is, annak leírása, közzé tétele (Duka Tivadar fordításában),¹⁷² több jeles tanulmányában.

Azonban míg életükben Stein volt szerencsebb, haláluk után (nem lehet elfelejteni, hogy Stein 23 évvel tovább élt, mint Csoma és ez alatt sokat kutathatott) Csoma túlszárnyalta kortársát. Titokzatos élete, zsenialitása és tragikus halála sok költőt megérintett, még angol költőt is. Több hosszú vers, például Magyar Lajosé: *Kőrösi Csoma Sándor naplója* címen, mely hét nyelvre került lefordításra, *dr. Kádár László* földrajz professzor kezdeményezésére és a debreceni Kossuth Lajos Egyetem kiadásában.¹⁷³ A hét nyelv sorrendben: angol, orosz, francia, japán, német, román, magyar. Indiában találkoztam a professzorral, aki egy Kalkuttában rendezendő földrajz kongresszusra jött, de Bombayban (mai nevén *Mumbaiban*) is megállt. Mikor megtudta, hogy én az Indiai Tudományok Főiskoláján hindi nyelvet tanulok, megkért, hogy fordítsam le a verset hindire, ez külön kis füzetben jelent meg 1977-ben, mivel a hétnyelvű már előzőleg kiadásra került. Hazatértünk után lefordítottam és mivel 45 évvel ezelőtt nem volt még Magyarországon internet, jóminőségű filctollal magam írtam le dévanágari betűvel (ez a szanszkrit és a hindi ábécéje) a híres verset: *Alexander Csoma de Koros kí Dinpatriká*

¹⁶⁸ Stein Aurél: *Ázsia halott szívében*, 263-267 old.

¹⁶⁹ Kelecsényi Ágnes: *A Selyemút rejtett kincsei*, MTA Könyvtára, 2007, 3. old.

¹⁷⁰ *A Selyemút rejtett kincsei*, MTA Könyvtára, 2007, 8. old.

¹⁷¹ Duka Tivadar: *Kőrösi Csoma Sándor dolgozatai*, Budapest, 1885, a Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, 115. old.

¹⁷² Duka Tivadar: *Kőrösi Csoma Sándor dolgozatai*, Budapest, 1885, MTA Kiadása, 165-420 oldalak, részletek.

¹⁷³ Magyar Lajos: *Csoma Sándor naplója*, Kriterion kiadásában, 1970, Bukarest, valamint 7 nyelven, Kádár László professzor szerkesztésében, 1976, Debrecen, a Kossuth Lajos Tudományegyetem kiadásában

címen.¹⁷⁴ De Magyar Lajoson kívül is sokan írtak róla versben és prózában egyaránt. A fiatalok körében szinte *mesehős* lett, nemrég írt róla ifjúsági könyvet egy szolnoki fiatal író és rajzművész: *Máté Orsolya*. Csomának Tokióban az egyetlen szobra van, mint buddhista szentnek. Magyarországon és Erdélyben, legalább tíz szobra található, köztük az Akadémián is, nagyon szép fehér márvány, Indiában a kalkuttai (*Kálikat* a mai neve) múzeumban, amely valamikor az angolok által alapított *Bengáli Királyi Társaság* palotája volt, s melynek egyik hátsó kis szobájában lakott Csoma, mint szerény, zárkózott könyvtáros. Dardzsilingi sírján olyan sok a márványtábla,¹⁷⁵ hogy külön falat kellett húzatni, hogy azon elférjen a sok megemlékezés. És a sírt közösen gondozza a magyar és az indiai állam.

Stein kabuli sírja egyszerű és sokáig elhanyagolt volt, az anglikán temetőben. Jó, hogy Kabul nem az a hely, ahová a tudósok kimenének, féltve az életüket. 2007-ig kellett várni, míg a NÁTO rendfenntartó csapatában részt vett magyar katonák, közöttük is a szolnokiak csináltattak egy muszlim kőfaragóval egy fekete gránit táblát, melyre magyarul is felírták Stein nevét, születési évszámát, helyét, úgyszintén a haláláét is; addig csak angolul volt mindez. Kimentek a temetőbe, rendbe hozták a már elhanyagolt sírt és elhelyezték a magyar nyelvű emléktáblát, sőt egy faragott turulmadarat is, valamint egy magyar zászlót. Az Akadémia megdicsérte őket egy levélben.

De Steinről nincs utca elnevezve, egy költő sem írt róla, egyetlen kőszobra van az Érdi Földrajzi Múzeumban, ez is Kubassek János múzeumigazgató érdeme.

Pedig az Akadémiával szemben, a Tüköri utcában született, legalább egy kis utcát elnevezhetnének róla a Belvárosban; Stein mindig magyarnak vallotta magát, nem csak angol-

nak. És minden iratát, naplóját, fényképeit, levelezését az Akadémiára hagyta. Még sebesülten is Velencéből „*szeretett szülővárosába, Budapestre*” vitette magát, csak utána érkezett Londonba.¹⁷⁶ De a városvezetés idegen énekesről, rádiós riporterről, valamint másodrangú színészekről nevez el utcákat, nem ilyen nagy tudósról. Életükben ki volt a szerencsés és haláluk után kire emlékeznek, ki ihlette meg a magyarokat, erről is tudnunk kell.

Kőrösi Csoma Sándor életművének egyik kiemelkedő hagyatéka az úgynevezett és az előzőekben említett *Alexander könyvek*. A ladaki Zanglába érkezve és a lámákkal megbarátkozva, - mint már említettük - kérdéseket tett fel nekik egészen egyszerű, a buddhizmussal kapcsolatos dolgokról. Tudta, hogy nagy művéhez, a tibeti szótárhoz és a tibeti kultúra ismertetéséhez tudós és hiteles embereket kell kérdeznie, hogy meggyőzze majdani olvasóit elsősorban a *gyémánt buddhizmus* lényegéről. A lámák – teljes joggal – nagyon egyszerű, naiv kérdéseknek tartották ezeket. Feleleteik világosak, mindent megmagyaráztak, de tibeti nyelven. Ezeket Csoma lejegyezte, s ezek a már említett *Alexander könyvek*. Hiszen angolul Sándor: Alexander, ezt a nevet használta már keletre vezető útján is. Érdekes ezeknek a könyveknek a sorsa. Mikor végre elindulhatott nagy célja *Lhásza* felé, az egyetlen hozzá közeli személynek, a Kalkuttában élő angol ismerősének: *Malan* anglikán tiszteletesnek adta át a könyveket megőrzésre. Malan leckét vett Csomától tibeti nyelvből. Nem sokkal Csoma halála után Malan visszatért Angliába, vitte magával az *Alexander könyveket*. Több év múlva, a magyar szabadságharc leverése után, Görgey egyik főtitjtje: *Duka Tivadar* kivándorolt Angliába, elvégezte az orvosi egyetemet, majd Indiába helyezték. Egy bengáli körzet orvosa lett, közben Kalkuttában sok mindent megtudott Csomáról és hallott az

¹⁷⁴ Magyar Lajos verse hindi nyelven, fordította Aradi Éva, szerkesztette Kádár László, Debrecen, 1977

¹⁷⁵ Fénykép, saját felvétel, 2003

¹⁷⁶ Stein Aurél: *Ázsia halott szívében*, Helikon Kiadó, Budapest, 1985, 267 old.

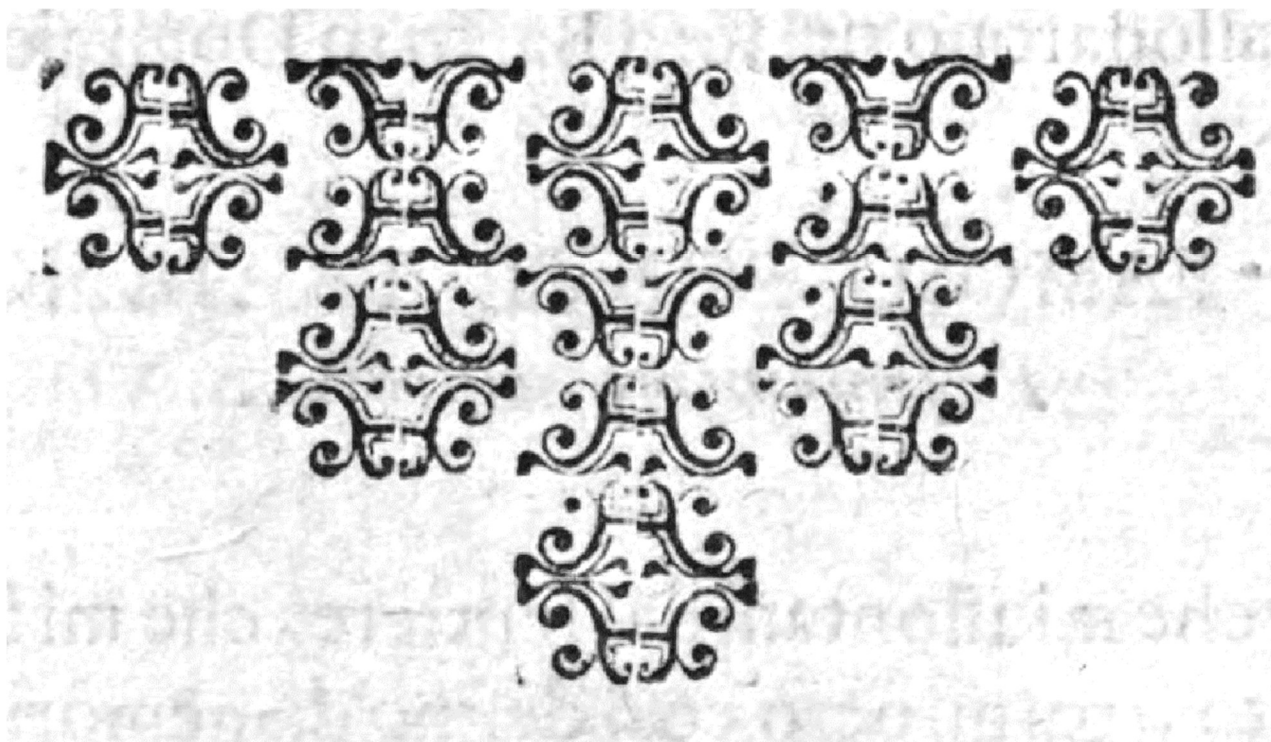
Alexander könyvekről, valamint Malan tiszteletéről. Meglátogatta Csoma dardzsilingi sírját is. Majd visszatért Londonba és megkeverte az akkor már idős tiszteletest. Malan megmutatta Dukának a féltve őrzött Alexander könyveket. Duka többszöri látogatása után rávette Malant, hogy adja át neki a könyveket, ez megtörtént. Duka a kiegyezés után Magyarországra látogatott, az Akadémián beszédet tartott és átadta a tudós társaságnak a könyveket.¹⁷⁷

Érdekes, hogy Stein Aurél is megismerkedett a már nyugdíjas Duka Tivadarral, aki beszámolt neki indiai életéről, Csoma sírjáról és a fentemlített könyvekről. Stein Aurél is elzárándokolt indiai tartózkodása alatt a dardzsilingi sírhoz.

Ennek a tanulmánynak az volt a célja, hogy összehasonlítsa mindkettőjük zsenialitását, de nem egyforma életüket, valamint haláluk utáni hírnevüket, megbecsülésüket.

IRODALOM:

- 1) Duka, Tivadar: Körösi Csoma Sándor dolgozatai, MTA kiadása, 1885
- 2) Stein, Aurél: Ázsia halott szívében, Helikon Kiadó, Budapest, 1985
- 3) Magyar Lajos: Csoma Sándor naplója, Kriterion, Bukarest, 1970
- 4) Magyar Lajos versének hétnyelvű fordítása, Kádár László szerkesztésében, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem kiadásában, 1976, Debrecen
- 5) Kiegészítés a hétnyelvű Magyar Lajos vershez hindi nyelven, Aradi Éva fordításában, Kádár László szerkesztésében, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem kiadásában, 1977
- 8) Az „Alexander könyvek” fordítása, fordította Orosz Gergely tibetista a következő címmel: „Bevezetés a tibeti buddhizmusba – válaszok Körösi Csoma Sándor kérdéseire”, MTA Könyvtár kiadásában, Budapest, 2022
- 9) Kelecsényi, Ágnes: A Selyemút rejtett kincsei, MTA Könyvtár kiadásában, 2007
- 10) Halász Gyula: Stein Aurél, Nyugat, 1922, Budapest

¹⁷⁷ Stein Aurél: Ázsia halott szívében, Helikon Kiadó, Budapest, 1985, 408-409 old.

Dr. KÉKES KATALIN

A géniuszság kötelez. Liszt Ferenc a zeneszerző géniusz

Magyar géniuszok sorozat

Génie oblige! Liszt Ferenc jelmondata volt. A legnagyobb természeti kincs az emberi tehetség. A kivételes szellemi képesség négy veleszületett adottságon nyugszik.

Liszt Ferenc felismerte kivételes talentumát. Az általános értelmi adottság megnyilvánulása, amit a hétköznapi nyelvben okosság-nak nevezünk Liszt Ferencnél biztosan meghaladta az átlagost. Öt elemi osztályt végzett ugyan, és ezért műveletlennek érezte magát. Később önszántából nagy erőfeszítéseket tett a hiányosságok pótlására, főleg Párizsban. Idős korában nemcsak műveltsége, hanem bölcsessége is feltűnést keltett. A speciális adottságokat tekintve, amely szintén a géniuszság egyik feltétele: ez a kivételes zenei adottság volt. Liszt Ferenc ezt a tehetségét, kivételes képességgé, talentummá fejlesztette. Az egészen kivételes talentumokat nevezhetjük talentumoknak. Liszt Ferenc zenei géniuszságát abszolút hallása, kiváló zenei emlékezet, improvizációs készsége, és kreativitása adta. A kreativitás a mesterségbeli tudás megszerzése után képes eredeti, addig nem ismert műveket alkotni. Liszt Ferencben megvolt a kreativitás, bizonyítja, hogy megteremtette a szimfonikus zenét, megújította az egyházi muzsikát, megteremtette a szóló koncert intézményét. Megalapította, a Budapesti Zeneakadémiát 1875-ben. Liszt Ferenc kreativitásában megtalálható a kreativitás más karakteri jellemzője is: túlérzékenység, és túlzott kritikai érzék. Elsősorban önmagával volt kritikus. Hordozta a géniuszok szokatlan viselkedési módját is, gondoljunk viharos szerelmi életére, majd papi elhivatottságára. A motiváció, amely szintén a géniuszság egyik kritériuma, az a komplett adottság, amely belső energia-ként képessé teszi az embereket adottságaik

valóra váltására. Kora gyermekkorában ráeszmélt zenei tehetségére és ettől kezdve nem a gyermekek szokásos életét élte, mindent zenei képzésének rendelt alá.

A veleszületett adottságok képessé válásának mértéke, a külső tényezőktől függ: családi hatások, iskoláztatás, kortársak és társadalmi hatások. Apja zenei képessége fontos szerepet játszott fia kivételes tehetségének felismerésében, a megfelelő tanárok megtalálásában. Liszt Ferenc öt elemi osztályt végzett el, iskola-szerű oktatását 11 éves korában befejezték. Ezután Bécsben másfél évig zenei képzést kapott, majd Párizsban magánórákat vett. Mindent megtett önképzése érdekében, kora egyik legműveltebb zenésze lett. Kortársaitól sokat tanult, de nem közvetlenül, nem volt tanítványuk. Később Liszt Ferencnek 400 növendéke volt, Wagner Richárd legfőbb támogatója lett, tisztában volt Wagner emberi gyengeségeivel, de a XIX. század legnagyobb zeneszerzőjének tartotta.

A képességeinek kibontakozását pozitív társadalmi megítélése segítette elő. Ezt jó külleme, virtuóz zongorajátéka alapozta meg. Ő volt az első hangszeres muzsikuskus, aki, egyedül mert vállalkozni koncertek adására.

Tudatosan ápolta társasági kapcsolatait. Életében mintegy 10.000 levelet írt.

Fiatal korában jóképű hódító férfi volt. Hosszú és keskeny keze, hosszú ujjai voltak. Az ujjak közötti bőrredők szinte hiányoztak, így jobban tudta terpeszteni, tíz hang átfogására is képessé vált. Ezen felül gyűrűs ujjja hosszabb volt az átlagosnál, így szokatlan ujjrendeket alkalmazhatott. Ujjbegyei laposak voltak, így nagyobb felületen érintkeztek a

billentyűkkel. Ezek az anatómiai jellegzetes-ségek, veleszületett adottságok voltak, melyet a sok gyakorlás tovább fejleszthetett. Liszt Ferenc valóban zongoristának született. Egy korabeli karikatúra zongora-kentaurként (félíg ember, félíg zongora) ábrázolta. Neki is nagyon tetszettek ezek a rajzok

Kuki Gabriella rajza Dr. Kékes Katalin elképzelése alapján

Dohányzott, cigarettázott, pipázott, később szivarozott. Túlhajszolt életmódjának feszültségét alkoholos italokkal csillapította. Részegnek sohasem látták! Kártyázni is szenvedélyesen szeretett, szeretőinek többsége grófnők, hercegnők voltak.

Extrovertált személyiség volt. Liszt Ferenc zongoraművész géniuszságát nemcsak kivételes zenei talentumának, hanem különleges intellektusának is köszönhetette. A pódiumra nem felment, hanem felugrott, majd levette és földre dobta glaszé kesztyűjét, meghajolt, majd minden bevezetés nélkül elkezdte mágikus zongorázását. Közönségsikerét Heine lisztomániának nevezte. Sohasem játszotta saját műveit, a hallgatóságát alkalmatlannak találta, hogy megértsék a műveit, illetve tisztában volt a hallgatóság elvárásával. 36 éves koráig koncert bevételekből tartotta el magát, édesanyját, gyermekeit. Ezért alkalmazkodott

a közönség igényeihez. A koncerthajszka nem elégítette ki, fárasztotta.

A géniuszokra jellemző túlérzékenység, és szélsőséges kedély alól Liszt Ferenc sem volt mentes. Visszaemlékezve apja törekvésére, hogy belőle pénzt csináló művészt faragjon, ezt írta: „a csodagyerek dicső és megszegyenítő bélyegével tisztelt meg.” Már akkor korai mélabú nehezedett rá. 16 évesen elhatározta, hogy felhagy a művészettel és pap akar lenni. Ezt apja nem engedte, de atyja halála után, ez a vágya el is enyészett.

Liszt Ferenc mániás, depressziós kedélyállapotú volt, azonban nem érte el a betegségküszöböt. A mániás fázist jelzik a túlhajszolt koncertkörútjai. 1839 és 1847 között több mint 1000 koncertet adott. Depresszióját levelei mutatják. 1857-ben például azt írta: „emészttem magam. Egész lelkem levertség, és a napjaim változatlan megtörtségben telnek.” Ez a művészetére, ugyanakkor jótékony hatású is volt, „mélységes szomorúságot hordok szívemben, melynek időnként egy hangban kell megnyilvánulnia. „

Liszt Ferenc személyiségének további két jellemvonása a mély vallásosság, és a hírhedten sok szerelmi kapcsolata.

A vallásosság neveltetéséből fakadt, apja is pap akart lenni, illetve hitvallása szerint a művészet amolyan második vallás, mivel a művészet küldetése, jobba eredményesebbé tenni, vigasztalni az Embert, áldani és dicsőíteni az Istent.” Wittgenstein hercegnővel meghiúsult házassága után, remete életet kívánt élni, a Vatikánba költözött, 1865-ben fekete papi ruhát öltött, mint laikus ferences testvér.

„Életem nem volt más, mint hosszas szerelmi tévelygés.” Fontos volt számára, hogy szeressék szélsőséges kedélyének egyik gyógymódja a szerelem lehetett.

Karakterének egyik fő vonása, hogy JÓ ember volt. Tanítványait ingyen tanította, jó-

tékonysági koncerteket adott, kortársait, anyagilag is támogatta. A bonni Beethoven-szobor felállításához jelentős összeggel járult hozzá.

Liszt Ferenc magyarsága

Édesapja magyar volt, édesanyja osztrák. Magyarnek vallotta magát, noha nem tudott magyarul. „a magyar nyelvnek sajnálatos nem tudásától eltekintve, én születésemtől síromig szívemben és gondolataimban magyar maradtok.” Anyanyelve német volt, öreg korában viszont magyarul kezdett tanulni. Magyarságát, a pesti árvíz ébresztette fel, nyolc jótékonyági hangversenye révén, 25.000 Ft-ot gyűjtött össze és adományozott az árvízkarok enyhítésére.

Ezután Pesten lakást rendezett be magának. Fia, Dániel azzal akart apjának örömet szerezni, hogy magyarul tanult Vörösmarty verseket. Gyermekei magyarok lettek, utazásai során magyar útlevelet használt. Élete utolsó éveiben az év elejét Magyarországon, a nyarat Weimarban, a telet Rómában töltötte.

1881-ben szülőházán Doborjában márványtáblát helyeztek el, magyar szöveggel: Itt született Liszt Ferenc 1811. október 22-én. Ezen Liszt Ferenc is jelen volt.

Bayreuth-ban halt meg 1886. július 31-én. Lánya és unokája végigkísérték utolsó óráit.

Számunkra szomorú érthetlenség, hogy ravatalánál, a fejéhez Wagner mellszobrát tette Cosima lánya. (Cosima lánya, apja halálát Wagner-kultusz részévé tette.)

Liszt Ferenc korának leghíresebb magyarja volt. Híre neve napjainkig nem halványult. Ez zenei zsenialitásának köszönhető.

Érdekesség, hogy Liszt Ferenc 3 gyermeke közül Blandine és Cosima zenei tehetségét értékelték, zongoraművészek készült. Cosima első férje von Bülow. második férje Richard Wagner, az ő Siegfried fiukból karmester, fiú unokáiból neves zenei rendezők, két fiú dédunokáiból elismert muzsikusok lettek. 3 lánya a bayreuthi játékokon rendezők lettek.

Dr. VÉGH TIBOR

Pál apostol képének felirata a magyar Szent Koronán

Pál apostolnak a magyar Szent Koronán levő latin feliratos képén az „u” hangot kétféle betű jelzi: V és U.(PAVLUS/

A rómaiak ugyan jelölték az „u” hangot kétféle betűvel is, de nem ugyanazon a feliraton belül, és különösen nem egyetlen szóban. A Szent Koronán semmi sem véletlenül van úgy, ahogy van. A méretek, az arányok, a forma, az elhelyezés nem önkényes, nem pusztán valamiféle esztétikai szempontot követ, nem egyéni ízlésből fakadóan van kialakítva, hanem alkalmazkodik a Kozmosz törvé-

nyeihez, és a Mindenség rendjének parancsához. Ezt mára már több kutató is felismerte és bizonyította.

Az a sejtésem, hogy Pál apostol nevében a kétféle „u” világos utalás Saul életének két szakaszára, vagyis ahogy a keresztényüldözésből apostollá emelkedett. És bár lehet, hogy alaptalan feltételezés, de gondolhatunk arra is, hogy ebből a kettősségből esetleg következtethetünk a Szent Korona készítési idejére és talán helyére is. A keleti kereszténység szláv-görög népei ugyanis meghagyták a „v”

hangot az „u” helyén (Pavel) a nyugati kereszténység latin népei viszont a „v” helyett a „b” hang irányába módosították. Hajrá nyelvészek

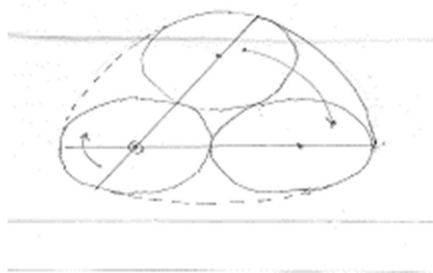
és történészek: mikor, hol, milyen körülmények között módosították és használták az „u” helyett a „v-t, vagy a „v-t is mikor, hol, mennyire volt ez elterjedt vagy kivételes?

Ékkő a Szent Korona homlokán

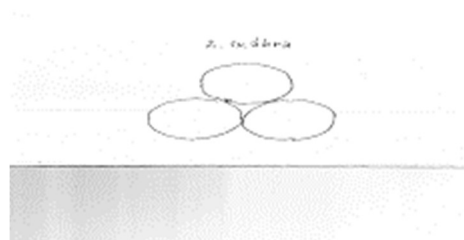
A Magyar Szent Korona abroncsán elől (a Krisztus képe alatt) különleges alakú ékkő látható: lekerekített sarkú, domború oldalú „háromszög”.

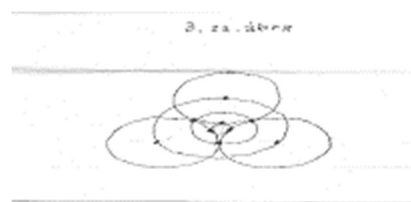
Ennek az idomnak szerkezete van. A szerkezet alapja egymáshoz szorosan illeszkedő azonos nagyságú 3 kör, melynek a burkoló görbéje úgy állítható elő, hogy 2 kör közös átmérőjét az egyik kör középpontja, mint forgáspont körül elforgatjuk addig, míg az átmérő hosszabbik szakasza elérkezik a 3. kör középpontjáig, aztán forgáspontváltás következik.

A 3 kör kerülete egyetlen folytonos vonallal megrajzolható.

Vajon lehetne-e a Szetháromság-Egyisten fogalmához kifejezőbb jelképet találni, és valóságának egyértelműbb magyarázatát adni? Az ékkő szerkezetében az alkotókon kívül még 3 kör adódik: a 3 kör 3 középpontján át meghúzható kör, a 3 kör 3 érintkezési pontján át meghúzható kör, és a 3 kör között kialakuló homorú oldalú háromszögbe írható legnagyobb kör.

De ezek jelentésének felismerése még várát magára, azonban minden bizonnyal ezek is a Szetháromság-Egyisten jelképét erősítik meg.

PhS TIBOLD SZABINA

A halasi csipke

„A csipkék királynője, a királynők csipkéje - a halasi csipke.

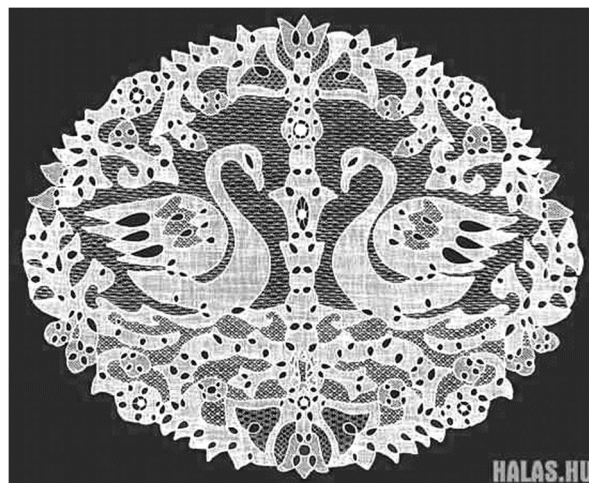
Az 1902-ben életre keltett halasi csipke – immár évszázados értékeivel – Magyarország és bátran mondhatjuk, a nagyvilág méltó büszkesége. A halasi csipkevarrás élő hagyománya 2010 szeptemberében felkerült a Magyar Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére, így a magyar kultúra védett szellemi örökségének hivatalosan is része lett.

A halasi csipke nemcsak egy alkotás, hanem Magyarország nagykövete is a világban. Számos kiválóság kapott halasi csipkét a magyar állam ajándékként, mint IV. Károly és Zita királyné, Julianna holland királynő, Hitachi japán hercegnő, a libanoni és a ciprusi köztársasági elnök felesége, a japán császárné, II. Erzsébet brit uralkodó, Bush amerikai elnök felesége és a jordán királyné. Halasi csipkét adhattunk át 1996-ban II. János Pál pápának is.

A csipkevarrás egyedülálló technikája nemzedékről-nemzedékre száll, s e tudással a Csipkeház kiváló népi iparművészei alkotják meg cérnából a csodát: Kiskunhalason. A technika, bár több mint 110 éves, csipkéink mégis minden évben új motívumokkal bővülnek, melyekben a hagyomány a jelen kor értékeivel társul.

A halasi csipke egy örök érték, mely a lehető finom, féltve őrzött alkotások mellett a mindennapi életbe, akár az öltözködésbe is elhozza szépségét, így ékesít mint gyűrű, medál vagy zsebkendő.

Minden év elején vendégül látjuk a világ csipkekészítőit a Csipkeházban, hogy megcsodálhassuk a más tájakon, más technikákkal készült alkotásokat.”

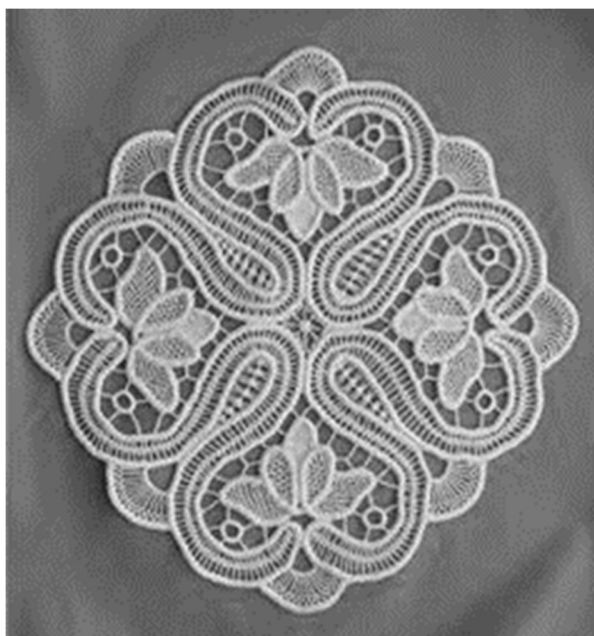
A fenti ismertető a mai Halasi Csipke szorgalmazójának internetes oldaláról van.

Mivel a családomnak megemléktem is sok köze van a halasi csipke népszerűsítéséhez és folytatólagosságához, szívemen viselem, hogy említést tegyek róla. Ma, amikor a kézimunka és finommívesség szinte kihalóban van az igény és igényesség hiányában, ezt a finom és szinte végtelen mintakincset kell, hogy méltányoljuk. A magyar asszonyok csak rá kellett, hogy pillantsanak egy kézimunkára, akár falusi földművelők, akár városi polgárok, akár nemesi családok női voltak is, s azonnal felbecsülték értékét, szinte átérték a benne rejlő munkát, az öltések finomságát és tökéletességét, a minta szépségét. Értettek hozzá, mert ők is csinálták, ujjuk ismerték az anyag és fonál mágiját.

Nagymamám csodálatos tehetséggel volt megáldva, s engem is megtanított kötni, horgolni, hímezni, varrni. Meg is tanultam mindent, de soha nem volt annyi gyakorlatom benne, mint nagymamámnak. Ő 1899-ben született Erdély országban Móga Margit néven, s átért két világháborút, Trianont és a forradalmat. Az ő szemével láttam hazánk és Nemzetünk sorsát, mert sokat mesélgettem nekem, míg megpróbálta irányítani a kezeimet.

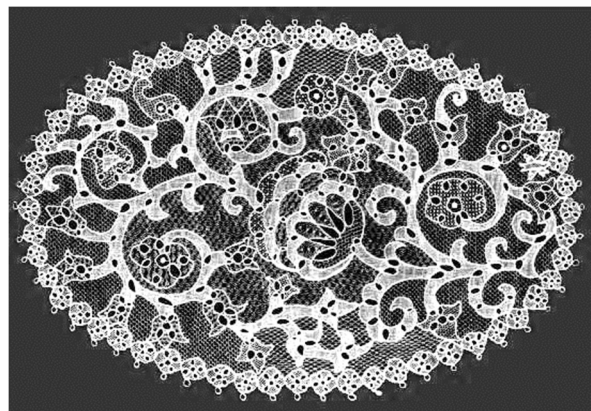

A nagymamám egyik nővére Gyöngyuka, ahogy becézték a családban, nem ment férjhez, de felkészült rá, mint nagymama többi nővére is, volt stafírungos ládája, ami nagymamának, mint a legfiatalabb leánynak, a nehéz idők miatt már nem jutott.

Gyöngyuka éppen olyan szépen kézimunkázott, mint a többi Móga lány (összesen tizenhárman voltak testvérek), de mivel nem volt családja, az ideje szabadon engedte a magyar kézimunkák világát feltérképezni. Így

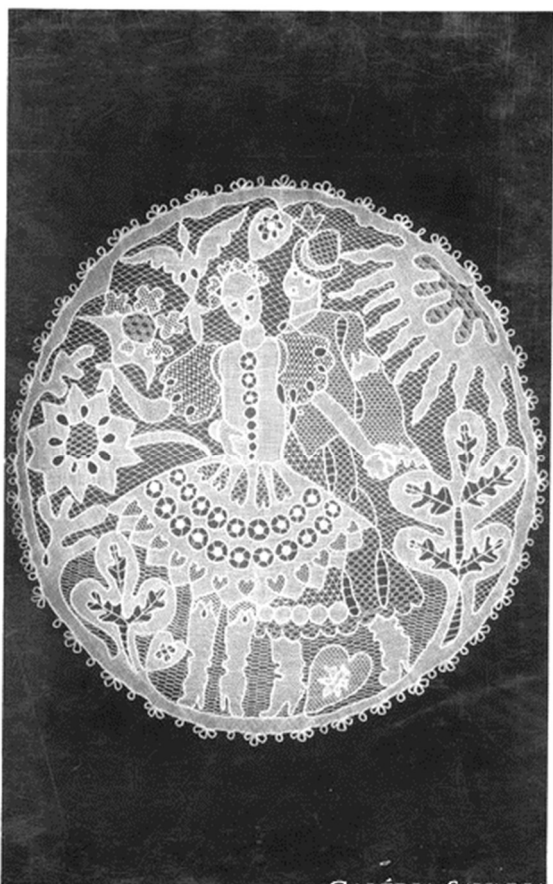
bukkant rá a halasi csipkékre, s azonnal felmérte szépségüket és az akkor még megbecsületlen értékét.

Idősebb bátyjuk Endre bácsi, patikus volt, s egy Reguly lányt vett feleségül, Margitot. Házasságuk gyermektelen maradt, de Reguly Margit nem maradt tétlen. Gyöngyuka felhívta a figyelmét a halasi csipkékre, s ő azonnal látta a bennük rejlő nem csak esztétikai értéket, hanem az anyagit is. Gyöngyukát és tehetségét kikerülve, manufaktúrát nyitott és több varró, hímző és csipkeverő nőt alkalmazott.

Európai hírre tett szert, s a csipkeverők köreiben ma is elismert név a Móga csipke. Ennek a háború és a rendszerváltást követő privatizáció vetett csak véget.

Galéria Székesfehérvár
Művelődési Központ

Szerettem őket, a kreatív mintai gazdagságát. Egyetlen egy apró Halasi csipketerítő volt csak nagymama féltett tulajdonában az is Gyöngyukától maradt.

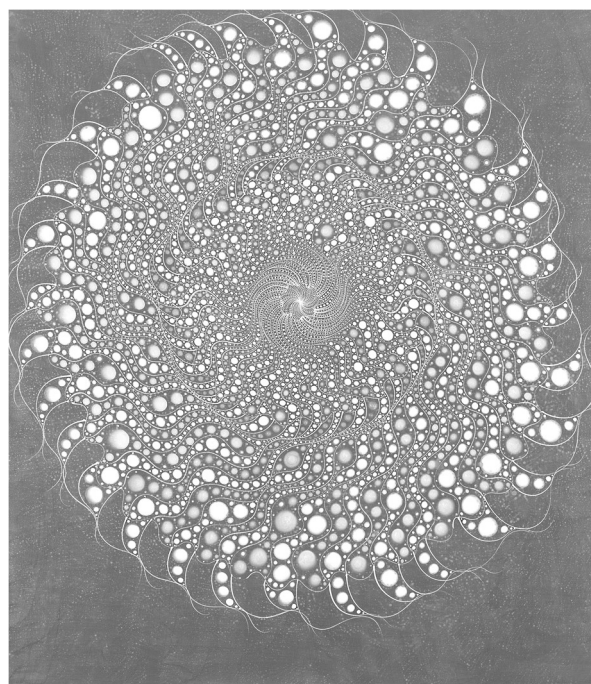

Szeretném, habár a mai otthonok már nem „praktikusak” csipkék és egyéb disztárgyak kiállítására, megtartani ennek a különlegesen szép és igényes művészetnek az értékét, s tovább adni. Ne felejtsük nagyanyáink, dédanyáink adottságait és szépérzékét. Szemünk, lelkünk fogadja be ezt a tündérvilágot, mely még a mindenséget is képes volt megálmolni.

Még emlékszem az idős hölgyre, mi csak Cica néninek hívtuk, mint erős, központi egyéniség, annak ellenére, hogy az egyik lába gépben volt gyermek-paralízis eredményeként. Nyaranta lejöttek hozzánk 1-2 hétre Endre bácsival vidékre, hogy szívjanak egy kis friss levegőt, s megízlelték, amit a gazdag edelényi termőföld adott.

A házukban volt tőle jó pár terítő és díványpárna, a 20-as 30-as évek divatja szerint.

Dr. GYÁRFÁS ÁGNES

Az aranyhajú királyfik – mese és elemzése

AZ ARANYHAJÚ KIRÁLYFIK

Székely népmese

Itt sem volt, ott sem volt, de valahol mégis volt, hetedhét országon túl, az Óperenciás-tengeren innét, volt egyszer egy öreg király. Ez az öreg király egyszer egyet gondolt, s meghalt. Hát, ha bizony meghalt, el is temették, az Isten nyugtassa meg, ott volt helyébe a fia, azt mindjárt meg is tették királynak. No, még ki sem hűlt az öreg király helye, elmegy az ifjú király az egyik hűséges inasával vadászni. Amint mennének egy nagy rengeteg erdőben, az inas meglát három eprésző leányt. Úgy kellett lennie, hogy ezek is észrevették a királyt, s fel is ismerték, mert a nagyobbik ezt mondá:

- Jaj! Halljátok-e, leányok? Ha engem feleségül venne a királyúrfi, egy aranymotollát adnék neki.

A második ezt mondá:

- Ha engem venne el, én egy orsó aranyfonalat adnék neki.

A kisebbik meg azt mondá:

- Csak venne el engem, tudom, Istenem, nem bánna meg: két aranyhajú gyermekkel áldanám meg!

Hallá ezt az inas, odamegy a királyúrfi színe elé, s mondja:

- Felséges királyúrfi! Hallá-e, hogy mit beszélt amarra az a három leány?

- Nem én - felelt a királyúrfi -, ugyan bizony mit?

Elmondja az inas, amit hallott. A királyúrfi azt monda, hogy ennek fele se tréfa, avval elment a három leányhoz, s kérdi tőlük:

- Melyik mondá közületek, hogy két aranyhajú gyermekkel áldana meg?

- Azt bizony én találám mondani, instállom - felelt a kisebb leány.

- No, ha te mondád, gyere velem, ez órától fogvást feleségem léssz te! Avval szépen karon fogta, hazavitte, megesküdtött vele, hogy csak ásó, kapa válassza el tőle.

Hej, volt, uramistenem, lakodalom a király udvarában olyan, hogy eligente-elig szakad-hata vége. Táncoolt még a lábatlan koldus is, csak az udvarbeli vén boszorkányt ette a mérreg s a bosszúság. Mert, hogy szómat össze ne keverjem, még az öreg király mellett szolgált egy vénasszony, egy ördögös szüle; ennek is volt egy szép leánya, s azt hitte, hogy valami ördögös praktikával megmaszlagosítja a királyúrfi fejét, s hátha még feleségül veszi az ő leányát. Ez az ördögös szüle, amíg a többiek ettek-ittak, vígan voltak, mindig rosszban törté a fejét.

No, telik-múlik az idő, egyszer csak a királynak háborúba kell mennie. Elbúcsúzik a feleségétől nagy keservesen, s erősen a szívére köti, hogy írja meg neki, ha gyermekei lesznek, akármilyenek legyenek. Sokáig, sokáig oda volt a király, s eközben a feleségének olyan gyönyörűséges két aranyhajú gyermeke született, mint két aranyalma. Hanem az ármányos lelkű, ördögös szüle már előre kerített egy árokból két kutyakölyket, s addig ügyelődött, addig forgolódott a királyné ágya körül, hogy a két kutyakölyket odalopta, az aranyhajú két szép gyermeket pedig elvitte a nagy folyóvízhez, s belévetette.

Aj, édes Jézusom! Búsult szegény királyné, hogy neki ilyen rusnya állatgyermekei születtek, de mit csináljon, mégis megírta az urának, ha nem tudom, mi lelné is miatta. Kapja a levelet a király, erősen megszorodik szívében, félbehagyja a háborúzást, s meg sem állott hazáig. Volt, istenem, szörnyű patália! Hogy milyen rútul rá is szedé őt ez a fejrényp! Mindjárt megfogatta, kihúzatá ágyából a királynét, elvitette a vadaserdejébe, ott derékig a földbe ásatta, s meghagyta a cselédeknek, hogy ha arra járnak, köpdössék, csúfolják, s száraz kenyérenél egyebet ne adjanak neki. Jó az is az éhenhalástól.

Aközben a két aranyhajú gyermeket nem hagyta el a jóságos Isten. A víz kivetette a túlsó partra, a jó meleg fővénybe, annak a melegségében felnőttek, derék nagy fiúk lettek. Azt mondja egy reggel az egyik legényke:

- Hallod-e, testvér, álmod láttam az éjszaka.

- Ugyan mit, testvér?

- Hát hozzám jött egy fehér szakállú ember, s azt rebegte, hogy nem vagyunk mi olyan ágrólszakadt teremtések, mint ahogy gondoljuk.

- Hogyhogy, testvér?

- Hát így s így. Mi királyfiak vagyunk, hanem mikor megszülettünk, egy ördögös szüle a vízbe vetett, a helyünkbe két kutyakölyket tett, s az apánk nagy bosszúságában derékig ásatta az édesanyánkat a vadaskertben.

- Ejnye, hékám, az Isten istenem ne legyen, ha én is éppen ezt az álmod nem láttam! Egyszeriben induljunk útnak!

Felszedelőzködnek, útnak erednek. Mennek, mendegélnek, s másnap reggelre abba a városba érnek, hol születtek. Éppen templomba harangoztak, s gondolják, hogy ők is bemennek, úgysem imádkoztak még templomban. Hátha megszállja őket ott a szentlélek, s elvezeti az édesanyjukhoz. A templomban volt a király is, s meglátja a két aranyhajú legénykét. Úgy rajtok feledte a szemét, hogy le sem vette, míg a pap áment nem mondott. Amint a nép omlott ki a templomból, a király odament a legénykékhöz, s meghívta magához

ebédre. A legénykék megígérték, a király pedig előreszaladt, megparancsolta a szakácsnénak, hogy ugyan jól készítse, mert szép vendégei lesznek.

Meghallja ezt az ördögös szüle, kisiet a kapu elé az utcára, s hát uramteremtőm, jó messziről lát két olyan aranyhajú legénykét, hogy ragyog tőlük az utca.

- Akasszanak fel, ha nem a királyné gyermekei! - mormogá magában. No, már most mit csináljon, merre forduljon. Ő bizony eleikbe fut, megállítja, körülvizitálja, összecsapdossa a tenyerét, s azt mondja:

- Jaj de szépek vagytok, fiaim! Jaj, de szépek vagytok! De Isten, Krisztus úgy segé'n, hogy még hétszerte szebbek lennétek, ha elmennétek a Nap barlangjához, s a Nap mosdóvizével megmosdanátok.

A legénykék összenéznek, s gondolják magukban:

A' bizon nem is volna rossz, akkor még jobban megszeretne a király. El is indulnak, mennek, mendegélnek hetedhét ország ellen, hegyen-völgyön által, hogy fölkeressék a Nap házát.

Amint így mennek, mendegélnek, találnak egy kis házikót. Bemennek oda, s hát a góc alatt egy nagy könyvből olvasgat az ősz öregember.

Köszönnek neki:

- Szerencsés jó napot adjon isten, öregapó!

- Adjon isten, fiaim! Hát ti miféle járásbeliek vagytok?

- A Nap házát keressük, öregapó, hogy a Nap mosdóvizével megmosdjunk, s kiedet kérdenők meg, hogy útbaigazítson.

- Éppen jó helyen jártok, fiaim, én vagyok Szent Péntek. Csak fogadjátok meg, amit mondok, mert a Nap házának nagy titka van, ott vesztek, ha szavamat nem fogadjátok. Hát tudjátok meg, fiaim, hogy a Nap háza minden nap 11 órakor nyílik meg, s csak addig van nyitva, míg 99-et olvashattok. A háznak több rejteke van. Ahogy bementek, az első rejtekben van egy kád rézpénz, a mellett ül egy vén

szüle, aki erősen csalogat titeket, hogy rakodjatok meg a pénzből, de ti reá se hallgassatok, mert az ördögös vénasszony csak azért csalogat, hogy megkéssetek, s mikor az idő reá telt, bécsapódjék a Nap ajtaja a hátatok megett. A Nap mosdótálja ott van mindjárt legelől, nagy hirtelen mosdjatok meg benne, s fussatok ki!

Megköszönik szépen a királyfiak a jó tanácsot, s azzal elindulnak a Nap házához. Éppen jókor érkeztek, mert a Nap kapuja egyszeriben megnyílt előttük, s ők bementek. Hívja a vénasszony:

- Jertek, fiaim, jertek, van itt pénz elég, vegyetek belőle! De a fiúk ügyet sem vetettek rá, nagy hirtelen megmosdottak, kifutottak.

Hát, teremtő szent Istenem, csakugyan hétszerte szebbek lettek, mint annak előtte valának!

Ezalatt pedig a király hiába várta őket, s a királynét, szegényt, köpdösték, csúfolták...

Másnap megint elmennek a templomba a fiúk. A király is ott volt, most még inkább eltelte a nagy gyönyörűséggel. Tüstént odafutott a szép fiúkhoz, másodszer is meghívja ebédre, s megint csak előrefutott megparancsolni a szakácsnénak, hogy ugyan jól főzzön, mert szép vendégei lesznek. Megtudja ezt a vén ördögös szüle, kiáll az utcakapuba, s úgy várja bé ott a legénykéket. Azt mondja nekik:

- Szépek vagytok, szépek, ugyan szépek vagytok, de még tízszer szebbek lennétek, ha a Nap kendejével megtörülköznétek.

Gondolják ezek magokban:

- Annál jobb, mennél szebbek leszünk, annál erősebben megszeret a király.

Azzal elindultak, s felkeresték Szent Pénteket, hogy adjon ismét tanácsot.

Azt feleli Szent Péntek:

- Szívesen megtenném, édes fiaim, de a Nap kendeje titkát Szent Szombat tudja, ahhoz menjetek tanácskérőbe.

Jól van, elmennek Szent Szombathoz. Hát ő is olvas egy rengeteg nagy könyvből a góc alatt. Szerencsés jó napot kívánnak neki, s elmondják, hogy mi járatban vannak.

- Jó helyen jártok, fiaim – mondá Szent Szombat –, csak menjetek el a Nap házához tizenegy órakor. Az első rejtekben tudjátok már, hogy mi van, ott meg se álljatok, a második rejtekben van egy kád ezüstpénz, a mellett ül egy ifjú asszony, csalogat, hogy menjetek oda, de rá se hallgassatok, hanem ott van az ajtószegen a Nap törülközőkendeje, azzal hirtelen törülközzetek meg, s szaladjatok ki.

- Megköszönik a fiúk a jó tanácsot, s elmennek a Nap házába. Bemennek az első rejtekbe, hívja a vén szüle, de ők ügyet sem vetnek reá, továbbmennek a második rejtekbe, hát ott van a szép ifjú asszony, csalogatja mindenféle szép szavakkal, de erre sem hederítenek, csak nagy hirtelenséggel megtörülköznek a Nap törlejével, s azzal kifutnak.

Ezalatt a király hiába várta ebédre az aranyhajú legénykéket, a királynét pedig köpdösték, csúfolták...

Másnap megint templomba mentek az aranyhajú legénykék, s a király ekkor is ott volt, s meglátta őket. Odamegy, számon kéri, hogy mért nem jöttek el ebédre, már kétszer nem állottak szavuknak. A legénykék ötltekhatoltak, hogy ilyen meg olyan nagy dolguk került útközben, de most már "Isten szentűgysegén" elmennek, ha őfelsége parancsolja. A király harmadszor is meghívta, ismét előresietett, hogy a szakácsnénak adja ki a rendeletet, mert most igazán lesznek vendégei, de még milyen szépek!

Hanem az ördögös vén szüle meghallotta a király beszédjét, kifutott az utcára, s az aranyhajú legénykéket megállította.

- Jaj, lelkem, gyermekeim, be szépek vagytok! De még százszorta szebbek lennétek, ha megnéznétek magatokat a Nap tükrében!

- Gondolják a legénykék, hogy ha már eny-nyiben van, még ezt is megteszik. Ha már így is olyan erősen megszerette a király, hát akkor még hogy megszereti! Egyszeriben el is indulnak Szent Szombathoz tanácsot kérni. Bemennek Szent Szombathoz, elmondják, hogy mi járatban vannak, de az öreg azt mondja, hogy ő ebben a dologban nem tud semmit tenni, hanem menjenek Szent Vasárnaphoz, ő eligazítja őket.

Elmennek Szent Vasárnaphoz. Hát ott olvas a góc alatt egy rengeteg nagy könyvből.

- Adjon Isten szerencsés jó napot, Szent Vasárnap öregapó!

- Adjon Isten nektek is, aranyhajú legénykék, hol jártok, hol még a madár se jár?

Elmondják, hogy miért jöttek, miben fáradoznak.

- Jó helyen jártok, édes fiaim - mondá nekik Szent Vasárnap -, csak hallgassátok meg, amit beszélek, mert különben ott vesztek. Tizenegy órakor nyílik a Nap ajtaja, akkor bémentek; az első rejtekben van egy kád rézpénz, mellette ül egy öregasszony, a másodikban egy kád ezüstpénz, mellette ül egy szép ifjúasszony, harmadik rejtekben van egy kád arany, a mellett pedig egy szép leány ül. Mind a három csalogat, hívogat, hogy vegyetek a pénzből, de ti meg se álljatok, hanem nézzétek meg magatokat a Nap tükrében nagy hirtelen, azzal forduljatok s szaladjatok kifelé, mint a sebes szél!

Megköszönik a jó tanácsot Szent Vasárnapnak, elsietnek a Nap házába, s tizenegy órakor befutnak. Hívja az öregasszony, ügyet sem vetnek rá; hívja az ifjú asszony, arra sem; az ifjú leány, még arra sem, hanem futnak egyenest a tükörhöz, belepillantanak, s nagy hirtelen sarkon fordulnak.

De az ifjú leány olyan mézesmázos beszéddel csalogatta, hogy az egyik legényke nem tudta megállani, s visszatekintett az ajtóból. Egy kicsit a szép leányon felejtette a szemét, s mikor az ajtón kilépett, éppen akkor csapódott bé, s a kandi legénynek lecsapott egy jó darab húst az egyik sarkából.

Ezalatt a király hiába várta az aranyhajú legényeket, a királynét pedig köpdösték, csúfolták...

Másnap megint elmennek a templomba, de már ekkor megfogta a király, s azt mondta nekik:

- Az apátokat csaljátok meg többet, hé, de engemet nem! Most velem jöttök ebédre! Azzal felültette aranyos hintájába, s úgy vitte a legénykéket palotájába.

Az ördögös szüle majd megpukkadt nagy mérgében, hogy már többet nincs hatalma az aranyhajú legénykéken. Meg is ijedt erősen, hátha kitudódik valamiféleképpen ördögös praktikája. Gondol erre, gondol arra, hogy mit csináljon, mert most már "elég a köles" neki, ha valamit ki nem fundál. Egyszerre csak eszébe jutott, hogy majd elvállalja a főzést a szakácsnétól. Az bizony oda is engedte neki szívesen, mert már ugyancsak elég része volt a főzésben.

No, asztalt terítenek, a király s a két aranyhajú legényke mellé telepednek. Ott játszadozott a két kutya is, akiket az ördögös szüle az aranyhajú legénykék helyébe tett volt. Behozták a levest, merít a király belőle, s kínálja a legénykéket is. Feláll az egyik, s azt mondja:

- Felséges királyom, életem-halálom kezdedbe ajánlom, én nem eszem a levesből, mert attól félek, hogy méreg van benne.

Megijed a király, de nem akarja hinni a dolgot. Azt mondja a legényke, hogy próbálják meg a kutyákon.

Megpróbálják, adnak nekik egy-egy tányérral, azok fel is locsták egy szempillantásra, s mindjárt szörnyet döglöttek. Hívatják a szakácsnét, kérdi a király: - Ki tett mérget a levesbe? Azt feleli a szakácsné, hogy a vén szüle tehette, mert az főzött helyette.

Ismét csak feláll a legényke, s elmondja, hogy mit beszélt neki álmában egy ősz hajú s ősz szakállú ember.

Hej, Uram, teremtőm, megőrül a király, felszökik az asztal mellől, összevissza csókolja

az aranyhajú legénykéket, még sírt is örömben, hogy mégsem a kutyák az ő gyermekei, hanem ezek a szép aranyhajú legénykék.

Mindjárt kiadta rendeletbe, hogy a vén boszorkányt lófarkához kössék, a városon végig-hurcoltassák, azután a testét négyfelé vágják, s tegyék ki a vár négy kapujára.

Azzal ismét asztalhoz ültek. De a szószóló legényke azt mondta most, hogy ők bizony addig egy béfaló falást sem esznek, míg az anyjuk is velük nincs. Nem is ettek, de a király sem, hanem egyszeriben elrendelte a hintáját, a vadaskertbe hajtattott, a szerencsétlen királynét kiásták a földből, szépen fölöltöztették, s a király sírva kérte: felejtse el az ő nagy kegyetlenségét.

Csaptak aztán olyan vendégséget, hogy híre ment hét országon túl, s azótától fogvást olyan boldogul élt az egész királyi familia, hogy ma is élnek, ha meg nem haltak.

A magyar család mintája az égre van ráírva

(Az Aranyhajú királyfik)

Ezt a mesét régen szerettem volna elemezni, de mindaddig, amíg pontos helyét meg nem találtam a csillagos égen, nem sikerült. A mezopotámiai csillagászati gyakorlat segített hozzá a megértéshez. A három sávra osztott Égbolt és a tizenkettőnél több csillagkép szerepeltetése a sávokon tette világossá a mese égi eseménysorát.

Az Évkör csillagképei a mese Téridejét adják, a szereplők pedig az Orion, a két Kutya és az Iker csillagkép, meg a Szíriusz csillag. A mese eseménye az égi szereplők égi cselekvéssorozatát vetíti elénk. Vagyis elmeséli a mesemondó az éber hallgatónak az égbolt jelentős csillagszemélyiségeinek életét, emelkedését, hanyatlását, mintha az egy királyi család sorsfordító eseménysora lenne. Úgy tanították az égbolt csillagvilágát, hogy az egymás közelségében lévő égi tüneményeket, mint egy királyi családot fogták fel és törvényszerű mozgásukból formálták meg a mese tartalmát.

Ha rápillant a kedves olvasó a közzétett régi mezopotámiai égtérképekre és az égi állapotokat megjelenítő határköre /KUDURRU/, világossá válik, mennyire összefügg az Orion, az Iker, a KIS- és NAGY Kutya csillagkép sorsa, s valamennyien egy sávban Bél útján az Ekliptika mentén helyezkednek el, mintegy fentről sugározva a család kiemelkedően fontos tényezőjét az emberi életben.

A misztikus Zodiákus a 12 csillagkép közötti lelki és szellemi kapcsolatot emeli ki. Ilyen mély, a tudattalan szintet is felölelő viszony van a banya és az ikrek, vagyis a Szűz és az Iker csillagkép között. Ahol Aranyhajú királyfik születnek, ott terem a banya. A Szűz kétarcú voltából a banya a rosszabb részt uralja, s ezt a rosszindulatú, galád magatartást erősokolja rá az egész királyi családra. Szó szerint aláássa jövőjüket. A királynét erkölcsileg ellehetetleníti, a királyt igazságtalan tettekre sarkallja, az ikrek sorsát az elemek kénye-kedvére bizza. Csak a kutyának biztosít jó bánás-

módot. A Szűz csillagkép, mint Térió sorszerű elemeket tartogat a mese szövege számára. A szereplők a maguk csillagtörvényei szerint viselkednek. A banya a Szűz Térió törvénye alapján hat. Az Orion, a Szíriusz, a két Kutya és a Kis Év vonatkozásában az Ikrék is eleget tesznek az Isten égboltozatán rendezett színjáték előírt dramaturgiájának, de a SZŰZ és az Ikrék viszonya a Nagy Napév vonatkozásában nagyon sok váratlan meglepetést is hozhat. A népmesék elemzésekor el kell dönteni, a Kis vagy a Nagy Napévben játszódik-e le az esemény. Itt ebben a mesében, a Kis évben folyik az égi színjáték, de a szereplők jellemét az idők kezdetén átlebegő lélektani minőségek is meghatározzák. Ez a minőség változékony, mint a Szűz.

A cselekmény főszereplője az Orion, a király. Fiatalon megörökli a trónt és élete felszálló ágba lép ezáltal. Aztán ez még fokozódik, midőn vadászat közben az erdőben szert tesz egy tündérfeleségre, aki két szép aranyhajú fiút ígér neki. Aztán a király leszállóban, elmegy háborúskodni, és otthon hagyja ifjú hitvéset. A tündérfeleség a Szíriusz akkor van delelőn, midőn az Orion leszáll. Boldog ifjú feleségként megszüli aranyhajú fiait, aztán leszálló ágba kerül, mert a banya a kutya kölyköket teszi mellé, és az ikreket vízre, vagyis a Tejútra bocsátja. A Szíriusz egy fél évre eltűnik, ezt a mese úgy fejezi ki, hogy a hazatérő király, az Orion derékig földbe ásatja gyönyörű feleségét. A királyné, mint Szíriusz egy fél évig tündököl, egy fél évig láthatatlan. A derekunk, testünk felezővonala, ezért kell félig eltűnnie a királynőnek, mert egy fél év az ő láthatatlan ideje. Az Orion a Nap születésének tanúja. A Szíriusz a nyári napéjegyenlőség királynője. És a király nyáron ismerte meg az erdőben tündérlány feleségét.

A banya és az Ikrék kapcsolata

A misztikus Zodiákus, melynek kapcsolatrendszerét mesemotívumokból munkálta ki az íratlan magyar bölcsélet, lelki és szellemi

együttműködést vagy ellenérzetet fejez ki, de felszínre hozza az emberi viszonylatok ösképeit is. Ilyen viszony rendszer van a banyát képviselő Szűz és az Ikrék között. Az Ikrék beavatásra váró ifjak, akik számára a banyát jelölte ki a sors a beavatási folyamat elindítójaul. A magyar mesékben azért nem pusztítják el a mese végén a gonosz, áskálódó boszorkányt, hanem csak szélnek eresztik, mert még szükség lesz rá a következő mesében, az új generációs ifjak beavatásánál.

A misztikus Zodiákusban tehát a 12 csillagkép nemcsak Tériót, hanem embertípusok közötti ösképi erejű kapcsolatrendszerrel is kifejez.

A banya galádkodása indítja el az ikrek nevelésének tengelyét. Vízre teszi őket, bejárják a Tejutat, mint őseink. Meleg főnyre kerülnek, ahol a Nap neveli fel őket, mint ősmeséink ifjú hőseit. A meleg fővény, a víz és az aranyhajú ifjak a legszebb aranykor képi megjelenítése. A banya ármánykodása nélkül nem kerültek volna ebbe a gyönyörű aranykori idillbe a fiúk. A banya segítette elő a Nap házában való beavatódásukat és azt is, hogy rá tudtak mutatni atyjuk átgondolatlan ítékezésének helytelen voltára. A banya nélkül nem ébredtek volna rá hivatásukra, mi szerint meg kell tisztítani a királyi házat a nem oda való elemektől, s atyjukat helyes belátásra kell bírni.

Banya a Térióban

A banya a Szűz csillagkép ura. A precessziós nagy Napévben, amikor a Föld forgása a Szűz korába ért, nagy, nehéz megpróbáltatásokat kellett átélniük a földi élőlényeknek. A Szűz-nél fejtette ki hatását az Extra galaktikus szuperhalmaz, amely kedvezőtlen természeti viszonyokat idézett elő. Ezt a krízishelyzetet az Ikrék a sors kegyelme révén túlélték, a király háborúzás ürügyével másfelé vette az irányt, a tündérlány királyné pedig félig földbe ásva várta sorsa jobbra fordulását.

A királyné félig földbe ásva

Pontosan kifejezi a Szíriusz égi magatartását, fél évig láthatatlan, de január 1-én teljes fényvel ragyog és uralkodik a csillagok felett. Aztán július 1-én reggel együtt kel fel a nappal a horizont legalsó rétegében. Ettől kezdve emelkedik újra felfelé, hogy január 1-én az égbolt tetejére érjen es újra találkozzék férjével az Orionnal. Térídeje is van a Tündérlány királynénak. Ő a Szűz csillagkép másik arca a jószágos, szépséges női ideál. Ezért van a mesékben jó és rossz tündér, mert a Szűz csillagkép karakterébe mindkettő belefér. Éppen azért, mert rokonlelkek, szakadatlanul üzik egymást ellentétes természetükkel. Szerencsés ember az, akiben csak az egyik szűzi tulajdonság él, s nem keverednek a tendenciák és az indulatok. A mese kristálytiszta mutatja fel, különválasztja a jót és a rosszat, a Szűz kétarcúságát. Csak így, ezt a kettőséget jól ismerve tudunk eligazodni a Szűz típusú emberek lelki életében és megtévesztő társadalmi megnyilvánulásaikban. A királyné, mint Szíriusz vezércsillaga volt az egyiptomi mitológiának. Ő volt Ízisz, s férje, testvére Ozirisz az Orion csillagkép. Az egyiptomi mítoszok a magyar népmeséhez képest zavarosak, költőietlenek, de a csillagos ég „családjáról” mégis pontos képet adnak, ugyanis nem kívánnak a család jövőjére nézve erkölcsi előképet nyújtani, hanem az égi szereplők mozgását rögzítik a mitológiában. Ebben a kis, Aranyhajú királyfik című meséből bontakozik ki lelki szemünk elé a Magyar Ősmesék, minden mitológiánál emelkedettebb volta. A magyar mese bölcelet, a tiszta emberi és isteni viszonyok áttekinthető, világos megjelenítése és egyben magyarázata, de erkölcsi intés a jövőendő kialakításához.

A kutyakölykök

A kutyakölykök sorsa a királynő sorsával párhuzamos. Tudjuk, hogy a Szíriusz a Canis Major csillagkép állkapcsának felső felén látható, tehát ők együttműködnek. A kutyakölykök és a Szíriusz együttes megjelenése törvényszerű,

de az is, hogy a kutyakölyköknek az Ikrek házában gyengül az erejük, mert a hazatérő Ikrek elfoglalják helyüket a királyi családban. Júniusban, a napforduló pillanatában csak a királynő, a Szíriusz dominál, minden más csillag és csillagkép elhalványul mellette. Ez a királyi palotába való bevonulásának pillanata. Vagy, mint ifjú hitves, vagy mint a földből kiásott, erkölcsi állapotában megerősödött fiatalasszony. A kutyakölykök a mesében szerepelnek. A magyar történeti hagyományokban oroszlánokkal találkozunk. A csillagászat ismeri a kutyák és az Orion alsó része táján kibontakozó, ködös oroszlánpofát. Így az oroszlán megjelenítése éppúgy jogos, mint a kutyáké. Hunort és Magyarat vadászás közben kutyákkal, még hozzá két kutyával szokták bemutatni, de a Szövetség táblán is két oroszlánt markol a maszkos madár. Ez a kettősség végigkíséri történetünket, meséinket és a fantáziadús költészetnek is virágoskertje. Az Aranyhajú királyfik című mesében a két kutyakölyök magatartása csillagászati és tisztán mutatja meg égi magatartásukat, s a Szíriusz-szal való szétszakíthatatlan voltukat.

Generációk

Több magyar bölceleti tartalmú mese az öreg király halálával és a trón új, ifjú várományosával, s ennek kalandjaival indul. Tény, hogy két generáció /sőt néha még több is/ szerepel a meséinkben. Ez a családi kapcsolatrendszer is az égen jelent meg először, azután szőtték meséikbe eleink, nehogy elfelejtsük sorsunk előképét. Az öreg király jellemét, sőt ókori rovásírásos üzenetét is kifejtettük a róla szóló tanulmányunkban.. /Ősi Gyökér 2000. 28. 2. 52-55. old./ Az öreg király erkölcsi mérce, ő az Aranykor embere, aki híven őrzi Isten ráruházott arcképét testi mivoltában és erkölcsi magatartásában. Miként a Szűz-BANYA kettős rátette bélyegét a hősnők sorsára, úgy a Nyilas csillagkép Téridőt rendező, sorsalakító ereje és az Orion, a Nagy Vadász sorsot megélő ka-

raktere egyaránt égi modellé vált, s ősi bölcséletünk sarkalatos kérdése lett. Az egymást követő generációk romlása és az ősi, az aranykori állapotok szépségéhez és erkölcséhez való visszatalálás magyar sorskérdés. Romlunk az évek folyamán, rossz házasságok, rossz baráti, megélhetési kapcsolatok rontanak. A világot már nem a régi, turáni erkölcsű, Isten kezéből kapott mintát élő emberek formálják. Az ősi modell már csak a mesék bölcséletében és Isten kegyelméből megmaradt éber szívekben él. A Zöld király típusú mesék is arra intenek, amire az Aranyhajú királyfik édesapja, a középső generációt képviselő király viselkedése, hogy a generációk sorsa hullámvonal mentén zajlik. A középső, az apa király gyorsan ítélkező, mondhatnám hebehurgya, befolyásolható, de jó lelkű, éppúgy hajlamos a jóra, mint az átgondolatlan rendelkezésekre. Szereti a szépet, hiszen a fiúk arany haja ragadta meg elsősorban is a templomban. A fiúk is azért álltak rá a banya tanácsaira, hogy a Nap házában a próbatételek során az édesapjuk örömeire még szebbek legyenek.

Szereti a családját, de nem gondolja át a család helyzetét, nem keresi a helyzet kulcsát. Ez a feladat az Ikrekre, a jövő generációra hárul. Az ikrek kerülnek a hullámhegyre, Ők mentik meg a családot a széthullástól és az elállatiasodástól. Van egy nagy szerencsájuk, édesapjuk házassága révén ők már tündérek és tündér édesanyjuk nemes ösztönvilága vezérli tetteiket. A Zodiákus kilencedik csillagképe a Sagittarius vagy Nyilas a férfi főszereplők Térítő egységének képviselője. Meghatározza a generációk sorsát, Úgy ad magatartásmintát, hogy nem tulajdonít el minden sikert az utódok elől. A csillagászati könyvek szerint, ha a Nyilas kissé magasabbra emelné iját, beletalálna a Tejút közepébe. De nem emeli, hanem a pontos célzás öröme átengedi fiának, a Nagy Vadásznak, aki példát ad célzásból, de átgondolt életvitelből megbukik. Egy jó dolog erősíti a család sorsát, ami az ő érdeme és ez a házassága, a tündérlány felesége és az ikerfiúk

édesanyja. Az Infántis Lacikában még erőteljesebben bontakozik ki a tündér feleség karizmatikus jelenléte a család minőségének megőrzésében. A Sagittarius Nyilas csillagkép és az Ikrek szoros kapcsolata a Tejúton átívelő összefogásuk a magyarság számára a fennmaradás, a szebb jövőkép biztosítója. Fennmaradásunknak az Égre írt dokumentuma.

A Nap háza és a templom

A banya mindig a Nap házába küldi az ikreket megmosakodni, megtörülközni és megnézni magukat a Nap tükrében, lelkiismeretük aranytükrében, ahogy Magyar Adorján mondotta. Az ikrek édesapjukat mindig a templomban találják meg; s onnan indulnának haza, a palotába, ha a banya újabb küldetésre nem sarkallná a fiúkat. A Nap háza az ég szellemi központja, Isten szeme. Egyben az Ég lelki központja is, Isten lelke közepe. Csak a magyarban ismerjük a „lelki szemével látta” kifejezést, mert a magyar ember előrkölte Isten, képmásán át a lélekkel látás csodáját és egyre többen művelik is azt. Azok elsősorban, akik szó nélkül megértik családtagjaikat, barátaik gondját, s úgy viselkednek, hogy elősegítsék a lélekben rászorulónak a kibontakozást. A fiúk erre már képesnek mutatkoztak. Nem magyarázgatnak a királynak semmit, hanem bebizonyítják tetteikkel édesanyjuk igazságát. És nem a saját keserű sorsukon siránkoznak, nem vetik szemére apjuknak a család szétszórását, hanem az újraegyesítésen munkálkodnak. Derűsen, következetesen és az igaz szeretettől vezérelve működnek. Az ő templomuk a Nap háza. A földhöz közel álló királyapjuk temploma az épített templom, ahová ő szorgalmasan el is jár, ez a templom azonban attól a pillanattól kezdve lesz Isten háza, attól a mozzanattól néz be Isten szeme a fény útjának hagyott ablakon, amidőn a királyi ikergyermek aranyhaja, a Nap sugara a tisztaság fényével átragyogja a kőbe merevedett imák házát. Ez keserű nagy üzenet minden vallási gyakorlatot folytató ember számára. Őseink sorra

rendre mindig megtisztították lelküket, istentiszteleti előkészületeiket, lélekvizsgálataikat a megkövesedés átkától. Figyeljük meg: a megtisztítás menete nem új eszközök és rítusok kimunkálására irányul, hanem a „vissza a régihez, a legősibb értékhez”. Isten és lelkiismeretünk vizsgáló szeme a Nap. Nagy nemzeti és egyéni magatartásminta lép elénk az ikrek cselékvéseiből. Hármass veszélyforrást vállalnak fel. Nincs más segítőjük, mint a szokásos hét három szentje: Péntek, Szombat és Vasárnap, vagyis a jól beidegzett, helyes életvitel, a köznapok és ünnepek rendje. Nemcsak a származásuk volt magasabb rendű, mint földi király édesapjuké, de ösztönéletükből eredő szokásaik is emelkedettebbek voltak. Ők az igazi templomba, a Nap házába mentek lelki megtisztulásért. Édesapjuk szorgalmasan eljárta a templomba, de nem kapta meg a lelki impulzust sorsa és családjuk sorsának rendezéséhez, ami számára a lelki megtisztulást is biztosította volna. Nem, ehhez a királyfik tiszta, egyszerű, ragyogó lelkülete hozta meg a megváltást. Elemzett mesénk a több ezer éves Aranykorba vezet minket. Népünk már itt, ebben az ősi állapotban is ismerte a megváltás fogalmát és az égitestek működésében is meghatározó erőként fedezte fel. Az IKREK, az ORION és a SAGITTARIUS-Nyilas egy vonalban vannak a Tejút mentén. Jellemük ennek megfelelően épül fel. Sagittarius-Nyilas az ősapja, a meghatározó erő. Az Orion a javakorbéli király, aki hibát hibára halmoz, de ha rávezetik, képes a megújulásra, akár az Orion, fél évig lent, fél évig fent. Az Ikrék a generációk megváltói, a születetten tiszta ösztönvilágú, következetes és másokért jót tenni akaró fiatalok. Az Ikrék felemelkedése és értelmes működése lehet megváltó hatású nemzetünk életében, mert a felnőtt generáció a maga erejéből erre már képtelen. Csak a fiatalokra számíthatunk. A magyar ember az imádság révült perceiben „lajtorján” közeledett az ég felé. Erre több népmesénk is utal. A kissikátori Árpád-kori templom kazettáin bemutatja az ég felé vezető lélek-lajtorját épített

környezetben, a földi templom előtt, ahol a fa kicsit görbén nő felfelé. Egyben bemutatja a szarvasok által őrzött lajtorját, melynek csúcsán a madár, a lélekhozó várja a felfelé igyekvőt, hogy szárnyain Istenhez röptesse. Az ábra rejtélyes gondolatot is tartogat. Lehet, hogy lélekben szarvassá kell válnunk ahhoz, hogy a lélek lajtorján eljuthassunk Istenhez. Hiszen, a szarvasok már emelkednek!

IRODALOM

Pap Gabor: Népművészetünk Téridő keretei. 41.-74. old. In.: Hazatalálás, Püski Kiadó. Budapest. 1999.

BUDGE, Wallis E.A.: Phoenician Amulets. 280-287. old. Az öreg király táblájának írását föníciai írásnak mutatja be. Amulets and Superstitions.

Gyárfás Ágnes: Az öreg király. Ősi Gyökér 2000. 28. 2. 52-55. old.

Gyárfás Ágnes: Az aranykor embere. Ősi Gyökér 2002. 30. 2. 27-34. old.

PhS TIBOLD SZABINA

Táltosi gyógyítás - lélekenergiával, a mások és magunk egészségre emelése

A gyógyítás és gyógyulás igénye oly ősi, mint maga a lét

Nem csak fizikai gyógyításra van szükségünk, hanem lélekgyógyításra elsősorban. A fenti képen a Nap illuminált fényében kisebb gömböket (szférákat, orbokát) fedezhetünk fel. Ez nem a fényképezőgép lencséjének véletlene hibája, hanem a fényben élő tudatos energiák megnyilvánulásai, melyek a napfény hatására láthatóvá varázsolódnak éppen úgy szemeink láttára, mint a fényképezőgép fókuszában is. Pár évvel ezelőtt, az egyik Őskutatási Fórumon kirándultunk a Felvidékre. Az egyik templomban különleges atmoszféra volt, szinte mindenki érezte a szentséget, a csendes rezonanciát, mely feltöltötte a templomot, s minket is. Nagyon sok templomot meglátogatott már, a csoportunk, mind fenséges a maga sajátosságában, de ilyen csodálatos érintését a teremtői fényben született szeretetnek még soha nem éreztem, sehol. Néztam a napfénybe, mely átvilágított a templom ablakain és döbbsen fedeztem fel a táncoló fény szférákat. Játékosak voltak és az az érzés sugárzott belőlük, hogy örülnek a jelenlévő, csodáló emberi csoportnak. Remélvén, hogy a fényképen is láthatók lesznek, több képet is csináltam róluk, s meg is jelentek minden képen. Megjegyzem, én nem voltam az egyetlen,

aki látta őket. Küldtem a felvételekből Tomory Zsuzsa néninek is. Láttukon ezt választotta:

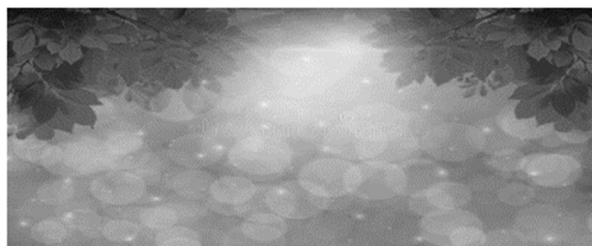
Egy itteni látó asszony Szylvia szerint az orbok angyalok jelenlétét mutatják. Pici kis orbocskák tömegének néha-napján történő megjelenése, tudom, születendő lelkecskék.

Személyes élményem viszont sokkal több volt, mint a fényszférák látása. Ez időben komoly betegségem volt, meg lettem fertőzve vérátömlesztés útján a Hepatitisz C vírussal. A vérátömlesztés előtt a kórházban alá kellett írnom egy papírt, hogy vállalom az esetleges AIDS vagy Hepatitisz C fertőzés lehetőségét. Ha nem írom alá, nem tud megműteni az orvosom. Aláírtam, nem volt más választásom, vagy lassan elhal a testem. A szemem rámeredt a Hepatitisz C-re és éreztem, hogy rám vigyorog. Egy év múlva már olyan beteg voltam, hogy a barátnőm vitát nem tűrő erővel elcipelt az orvosához. Az orvos vért vett tőlem és még azon délután felhívott a rossz hírrel, hogy Hep C fertőzött vagyok. Le voltam döbbenve. Akkor még nem volt egyszerű gyógymódja ennek a vírusnak, a kezeléstől betegebb lett a beteg, mint a vírustól. Amikor kiderült mi bajom van, azonnal a saját kezelésembe fogtam, ami sikeresen visszaszorította, de nem ölte meg a vírust, továbbra is positive volt a laboratóriumi eredményem. Amikor megpillantottam a fény-lényeket a templomban, felemeltem az arcom egy magasan álló ablak felé melyen besugárzott a napfény és könnyü révületbe esvén kértem Boldogasszonyunkat, hogy segítsen legyőznöm ezt a vírust. Éreztem egy gyengéd kéz érintését a vállamon, bár senki nem volt a közelemben, és gondolatban hallottam, vagy talán inkább éreztem, hogy minden rendben lesz. Azonnal felszabadultam ettől az

áldástól, megkönnyebültem és éreztem, hogy igaz. A következő évben előjöttek egy Hepatitisz C elleni új gyógyszerrel és bár nem volt egyszerű megkapni, nekem csodával határos módon sikerült. Két és fél hónap múlva a kezelőorvosom boldogan felhívott, hogy negatív a véreletem, a vírusfertőzés legyőzve. Modern orvosi gyakorlat fertőzött meg, az is gyógyított meg. Viszont azt is megmondta az orvosom, hogy az öngyógyításomnak párját ő még nem látta, én a füveim segítségével minimalizáltam a vírus rombolását és a májam gyönyörűen regenerálódot. Mi más, mint Mária tövis és Gyermekláncfű gyökere voltak a Természettől kapott gyógyszereim. Talán karmikus volt, hogy végül is az utolsó döfést az adta meg a vírusnak, ami megfertőzött: a modern orvostudomány.

Most itt beilleszthetjük a lélektan fontosságát, mivel valójában minden betegség valahol lelki eredetű, még a fizikai sérüléseink és különböző fertőzéseink is. Mély gyökerei vannak a betegségeknek, néha átnyúlnak más életeinkbe is. Gyakran azzal, hogy fellebbentjük különböző inkarnációinkat, gyógymódot is tudunk találni jelenünk gyakran megfejthetetlen gondjaira, mint pl. a fobiákra. (Dr. Nagy Kázmér: Ki volt Ön előző életében...? C. könyvében nagyon érdekes eseteket tárgyal.)

A betegség szenvedései a fizikai testben nyilvánulnak meg, de lelki eredetűek, s minden alkalommal lélekrombolók, mert megtámadják a fényttestünket és halványítják a vitalitásunkat.

A Mindenségben nincsenek véletlenek, még akkor sem, ha annak tűnik, így a baleseteink sem véletlenek, hanem complex módon lelki eredetűek. Amikor történnek, nem fogjuk

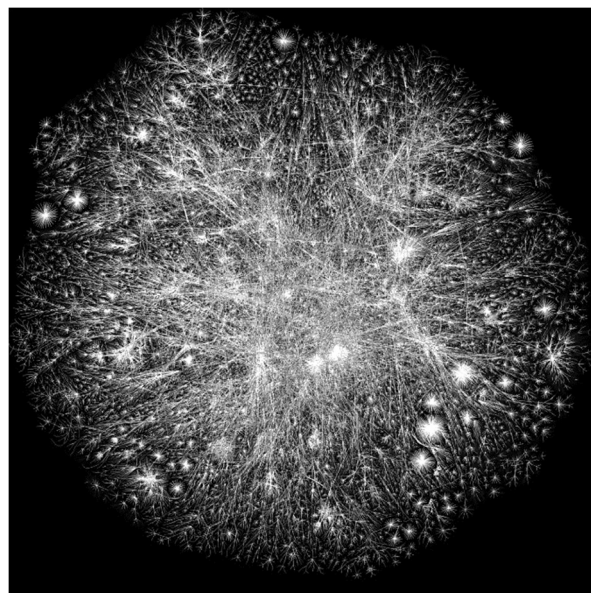
fel, hogy az a baleset valamilyen lelki, gondolati nehézségnek az eredménye, hiszen még a figyelmetlenségeink okozta apróbb balesetek is azért történhetnek, mert a gondolataink más mederben folynak és a belső feszültség eredményeként pl. megvágjuk a kezünket főzési közben. Példát mondok erre a lelki eredetre, hogy megvilágíthassam:

“Egy fiatal nő aki a házasság kötelékében élt, szerelmes lett egy másik férjbe. Szerette a férjét, de a házasságából hiányzott a szenvedély és a meghittség, inkább a baráti, testvéri érzések uralták a kapcsolatukat. Nagyon boldogtalan volt, mint nő. Egy napon megpillantotta a másik férfit, és nem tudta elnyomni magában a vonzalmat, bár erősen próbálta. Ez a férfi megjelent az életében de a körülményeik miatt nem akart a kapcsolat sem kialakulni, sem befejeződni, csak lebegett körülöttük a vágódás démonába bújva. A belső gyötrődés, büntudat az érzelmeiért, melyek a másik férjben is éppen úgy éltek iránta, keserítették mindkettőjük életét. Belátták, hogy lehetetlen a helyzet, elbúcsúztak hát és a férfi messzire elköltözött. Furcsa módon ez sem oldotta meg a házassága rendjét, minden olyan mederben folyt, mint eddig és a boldogtalansága vasmacskaként húzta lelkét a fájdalom sötétjébe. Egy szép napon, úgy érezte, hogy gyermeket vár. A szíve dobogott a lehetőségétől, igen, a gyermek elvenné a boldogtalanságát, gondolta reménykedve. Örömmel kérdezte a férjétől, mit szólna, ha most kisbabájuk lenne. A napfényes, kellemes reggel elsötétedett a férje szemében. Az valamit motyogott vissza, hogy most éppen nem a legjobb idő erre... Már akkor 8 éve voltak házasok gyermekáldás nélkül. A nő úgy érezte, megszakad a szíve. A férje nem vette észre a fájdalmát, döbbenete csendjét, hanem felállt a reggeli asztaltól, vidáman elbúcsúzott, majd eltávozott dolgára. A fájdalom áthasított rajta, görcsölni kezdett a méhe és erős vérzéssel elvetélt. Meg akart halni, nem látott kiutat a nyomorúságából. Megszólalt a telefon, nem is akarta felvenni, de mégis válaszolt rá. A másik férfi volt a vonalon. Már

4 éve nem volt semmilyen kapcsolat közöttük, de most, élete mélypontján az ő hangja volt a telefonban, elnézést kérve, hogy zavarja, de olyan rossz, baljós érzése volt, hogy fel kellett hívnia, minden rendben van-e? Elsírta neki bánatát és a férfi azt mondta, eljön hozzá, megbeszéljük a lehetőségeiket. El is jött, s a nő megtudta, hogy közben megnősült. A dolgok még komplikáltabbak lettek, a vonzódás éppen úgy meg volt közöttük, de most már mind ketten boldogtalanok voltak és nem volt könnyű kiút. Munka után a nő nem haza ment, hanem a férfi tartózkodási helyére, ami egy számára ismeretlen városrészben volt. Megtalálta a címet és egyedül lettek a szobában. Megölelték és nem akarták elengedni egymást. A nő végre azt mondta, ez egy lehetetlen szituáció és nem lát megoldást. Haza kell mennie. Elbúcsúzott, szinte szédiült érzelmeitől, melyek elárasztották. Hazafelé eltévedt, nem ismervén a környezetet. Nem tudott az útra figyelni, úgy tele volt a feje hánykolódó gondolatokkal, de végre rábukkant a kivezető irányra és csak arra tudott gondolni, hogy otthon legyen végre és át tudja nyugodtan gondolni a helyzetét. Az utolsó pillanatban vette észre az útkereszteződést, ahol nem volt közlekedést irányító lámpa. Nem volt ideje megállni. Egyetlen jármű volt még az úton, szembe jött vele és megállás nélkül balra kanyarordott elé, az ütközés elkerülhetetlen volt. A balesetben csak ő sérült meg, kishiján halálosan. De élt, és szembenézett mindennel az életében. A balesete megmagyarázható, két ember vezetési hibájából és figyelmetlenségéből történt, meg a város lustaságából, hogy nem vágták le a bokrot, ami a stop táblát eltakarta. Ez a hivatalos, racionális magyarázat. **De ez a baleset a lelki viharokban hánykolódó nő számára lélek eredetű volt.**

A baleset után nagyon sok felismeréssel gazdagodott és az életét helyre tudta állítani, de a legnagyobb felismerése az volt, hogy a balesete is a lelkében dülő káosz eredménye volt, lelkiismeretét megszegő tettének okozata. Rájött, hogy minden, amit megélünk az

életünkben, a lélekben gyökeredzik. A jó dolgok éppen úgy, mint a rossz dolgok, melyekkel nap mint nap szembe találjuk magunkat.”

Az agyban működő elektromos mozgás képlete

A felelősségvállalás minden tettünkért eszenciális és teljesen mindegy milyen kötelességen rángatnak az érzelmeink, a tetteinket korrektséggel kell vezényelni. Ez a baleset soha nem történt volna meg, ha ő egyenesen hazamegy munkából, és leül a férjével beszélgetni az életükről és a boldogtalanságáról. Nem ezt tette. Nem volt **feddhetetlen** és a **szándéka** sem volt tiszta, őszinte. **A Lélek tetemre hívta benne az erkölcsi erőket.**

Mégis, azt kell mondjam, hogy a földi utunk tele van **kihívásokkal** és **megoldásokkal**, s a kihívások és megoldások között élnek a **felismerések**.

A felismerések megmutatják betegségünk **okait**, s gyógyulásunk **lehetőségeit**.

Az egészségünk adott. Lélekszinten teljesekek és tökéletesek vagyunk. A magyar nyelvben az **egészség** pontosan kifejezi a teljesség állapotát, semmilyen más nyelvben nem találjuk ezt az organikus megfogalmazást.

Egész-ségre törekszünk, amit meg is kapunk, ha figyelemmel kísérjük és megpróbáljuk gondolatban előre vetíteni minden tettünk lehetséges kimenetelét.

A **Gyűjtőpontunk** is szerepet játszik egészségünk helyreállításában. Itt a gondolati gyógyító erőnket használjuk olyanképpen, hogy vizuálisan megjelenítjük magunk előtt tökéletes és egészséges formánkat, mely belső kép segítségével fókuszba hozzuk optimális egészségünket. A kép visszamozdítja gyűjtőpontunkat abba a pozícióba, melyben EGYek és tökéletesek vagyunk. Tehát a gyógyuló folyamat több szinten is működik egyszerre. *A gyűjtőpontunk visszaállítása a saját optimális szintünkre elsősorban tudati szinten működik.*

Erőt kell adnunk gyógyulásunk lehetőségének. Nem a betegségre koncentrálni, hanem az egészségre. Nem félni, hanem bízni a gyógyulásunk kimenetelében. Láttam halálra ítélt embereket tökéletesen meggyógyulni, és láttam gyógyítható embereket elsorvadni. Élünk, vagy halunk, a saját fókuszunk és bizalmunk eredménye.

A táltosi gyógymódok hatalmas skálán játszanak és személyre szabottak. A táltos egyéni erő-kisugárzása és belső látása adják meg a gyógyítás és gyógyulás útját.

Ha valaki táltosi segítséggel gyógyul ki bajából, maga is érintve lesz a tudás fényével. **Nincsen természetérőkkel elért gyógyulás valamilyen felsőbb rezonanciába való újjászületés lehetősége nélkül.**

Holló gyógyverő

A Holló nagyon erős táltos társ. Don Juan állat-szellemé Holló volt, mint alakváltoztató táltos, holló formájában gyakran megjelent tanítványainál. (Elöttem kígyó alakban jelent meg kétszer is, talán, mert a Keleti csillagövben én a Kígyó évében születtem.) A holló madár különlegesen intelligens lény és általában nyugodtan élheti le hosszú életét, senki,

semmi nem vadássza, mert nem jó a húsa fogyasztásra, ezért az alakváltó táltosok a holló formájában meglehetősen biztonságban vannak.

A Holló *“big medicine”* vagyis hatalmas gyógyverő. Szimbólikusan az alakváltást, gyógyító erőt, és bölcsességhozó mágikus energiát reprezentálják. **A Holló figyel és jelez.** Minden, amit a Holló csinál, jelentőséggel bír. Mindig segíti táltos társát munkájában. Az egyik legfontosabb feladata, hogy vigyázza a táltost, amikor az sebezhető, mégpedig abban az állapotában, amikor lélekben mozog világok közötti útjain. A Holló intelligenciája és a táltos tudása eggyé válnak, együtt mozognak és dolgoznak. A táltos nem csak felveszi a holló alakját, hanem szellemben is amalgám vele. Amikor a táltos alakot változtat, nem szórakozásból csinálja. Nem könnyű az alakváltás, sőt nagyon is veszélyes, hiszen ha nem tud visszajönni, megrekedhet hollóként a világok között.

Következő történetemmel bemutatom a világok közötti (dimenzióváltó) táltos gyógyító működését:

Donna Celestina volt ilyen táltosasszony. A táltosok között is vannak különböző tehetségekkel megáldott táltosok, mint ahogy közöttünk is van, aki szépen énekel vagy fest, vagy ügyes a kezével, van, aki a szavak mestere, vagy remek tervező. Mindenkinek meg van a

különleges tehetsége, bár lehet, hogy még nem találta meg magában, de ott bújik mindannyiunkban, csak ébredésre és felismerésre vár. Donna Celestina nagyon erős táltos volt, komoly és dönthetetlen meggyőződésekkel. Az egyik ilyen meggyőződése a **női erő és principium szentsége vot** és nem tűrte a női gyengeségeket. Ugyanakkor óriási energiát fordított arra, hogy segítse az elveszett, rossz sorsba került és degradációban élő fiatal nőket. Magához vette az utcáról és úgy kikupálta őket, hogy erős, önálló és hasznos emberekké váltak, sokan közülük a táltosi utat követték. Hatalmas tisztaság és rendezettség volt az otthonában, mely otthon mágikus volt. Donna Celestina körül görbült a tér és az idő állandó relativitásban változott. Egyetlen szoba volt, az ő szakrális helye, ahová nem léphetett be senki, csak, ha ő oda berendelt valakit, vagy ha elfogadott valakitől egy segélykérést és gyógyított. Egy ilyen segélykérő "kliens" volt "Az Asszony". Az Asszony járt Donna Celestinahoz rendszeresen, hogy a Donna gyógyítsa meg a testét, ami állandóan fekete foltokkal volt teli, a törött csontjairól nem is beszélve. Donna Celestina tudta Az Asszony sérüléseinek okát és próbálta rábeszélni, hogy hagyja el brutális, részeges férjét, de az asszony gyenge volt, sok gyereke is volt, nem tudta a menekülését megoldani. Abban az időben egy mexikói, apró településen ez túl nagy feladat volt az egyszerű, kilátástalan asszonynak. Olyan helyzetben élt, melyből nem látott, sem talált kiutat, még Donna Celestina felajánlott segítségével sem. Eljött a nap, amikor Az Asszonyt két szomszéd hordágyon hozta el Donna Celestina kapujához, ott letették és elrohantak, mindenki félt a "brujától", csak ha szükségük volt a segítségére, merészkedtek el hozzá. Donna Celestina tanulói behozták az asszonyt a Donna szobájába. Ott Donna Celestina nagy gyógyításokat művelt és megmentette a szerencsétlen nő életét, de épülnie kellett, így ott tartotta magánál az egyik vendégszobában. Azon az estén, miután Az Asszony gyermeke-

iért is elküldött, Donna Celestina eltűnt mágikus szobájában. Három nap és három éjjel nem jött elő. Erre a három napra és éjszakára úgy emlékezett a falu, hogy egy nagy fekete felhő ereszkedett le az asszony férjének házára és nem oszlott el. A házból ordítást, jajgatást hallottak, meg nyüszögést is, mint egy megfélemlített kutyáét. Senki nem mert a ház közelébe se menni, úgy remegtek még a búvkörétől is. A harmadik éjszaka eloszlott a fekete felhő és Donna Celestina ajtaja is kinyílt. Az arcán macska mosoly játszadozott és reggelit kért. A faluban híre ment, hogy Az Asszony férje egy hátizsákkal felszállt az első buszra és ezután soha többé nem látták. Az asszony felépült és megtanulta Donna Celestina titkát a szép és jó kukorica növesztéshez. Szeretettel nevelte a gyermekeit és soha nem volt munka nélkül.

Mit tett Donna Celestina e három nap és éjszaka alatt? Mély révülésben elvált a testétől, mely mélyálomban, lelassult szívveréssel, biztonságban volt szobájában. A lélektudata pedig hatalmas átvátózáson ment át, felvette a fekete felhő alakját, amivel befogta a házat, a tudata pedig megjelent az embernek, akit mindenféle ijesztgetésekkel világgá üldözött.

A táltosi gyógyításnak rengeteg módja van, s ők értik minden betegség lelki okozatát és fokozatát, mivel a fényttestnek, mint már tudjuk, rétegei vannak. Azokat a betegségeket, melyekre semmiféle fizikai magyarázat nincsen, sokkal nehezebb meggyógyítani, mert a **gyökere a mélytudatban rejlik**. Egy igaz táltos képes felfedni minden betegség okozatát, mert látja a Fényttestet és az abban megjelenő hiányokat, belelát az egyén inkarnációiba és megpillantja az összefüggéseket tettei, elménei között. **Azonkívül a táltos látja a lélek sebeit, melyeket az ego ejtett rajta. Mind gyógyítani, mind meggyógyulni csak feddhetetlenül és tiszta szándékkal lehet. Csak igazmondással és az életünk szeretetben való megélésével ismerhetjük meg feddhetlenségünk erejét.**

Az ÉN-tudat negatív kisugárzását Egonak nevezzük, bár a két kifejezés ugyan azt jelenti, az énünk megmutatja egyéniségünket, azt a képet, melyet önmagunkról mutatunk a világnak. Az EGO megnevezéssel viszont az ÉN-nek az árnyékoldalát értelmezzük, azt a személyes vetületünket, mely állandóan követel, felfuvalkodott és önmaga körül forog. **Az Ego csendre intése a táltos első reformja.**

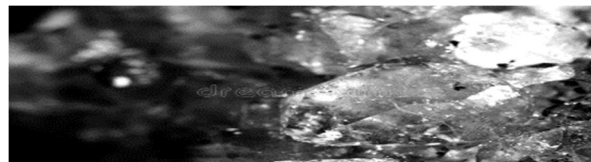
Kristályok, mint táltosi segítőtársak

Geoda hókristály képződménnyel

A kristályok minden nemű, színű, alakú változataiban élő segítőtársaink a gyógyításban. Nem csak szépségük, hanem az energiájuk is csodálatosan rezonál a mi organikus felépítésünkkel, vagyis a testünk, lelkünk, szellemünk egységével. **A kristályvilág az egyik legmagasabb rezgéshullámú élőlény földünkön.** A táltosok egyik legfontosabb segítőtársai a gyógyításban. A kvarc kristályok különösen erős vonzalommal kapcsolódnak az emberi rezonanciához, hiszen a mi egyik építő alapunk a szilikon, nem véletlen, hogy a számítógépek memória eleme is a szilikon. Kvarc kristályok a leghatalmasabb mennyiségű ásvány a földben, a föld 1/3 része kvarc. Nagyon fontos tudnunk, hogy a kristályok rezonanciája segít megtartani a kapcsolatot a Föld és a Mindenség tudatossága között. A táltosok gyógyító munkájához mindig van tulajdonukban legalább egy kristály segítőtárs. Nem véletlen, ha vonzódunk a kristályokhoz. Nagyon könnyű szeretni őket. Az ősök ismerték a kristályok erejét és minden ismert kristálykő rezonanciáját, egyéni hatását, mely tudás megmutatkozik

a **Királytükör** refleksiójában. **A Királytükör 12 kristálykőből áll,** s a későbbi iskolák alapbölcsestanát foglalja magába. (Részletesebben az Ő.Gy.2010, júl.-szept. XXXVIII.évf.3.sz.).

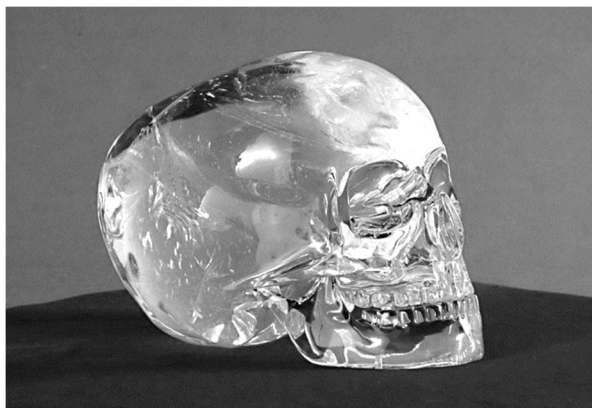
Máramarosi gyémánt (Herkimer kvarc kristály gyönyörű változata)

A Máramarosi gyémánt nem véletlenül kapta a 'gyémánt' elnevezést. Ez a Herkimer típusú kvarc kristály mind két végén piramisban terminál. Nagyon kemény kristálykő, csiszolt gyémántra hasonlító felületeivel csodálatosan törli a fényt, így a szivárvány spektrumát csillantja vissza szemünkbe. A kristályok regisztrálnak minden információt amivel kapcsolatba kerülnek és emlékeznek arra is, amit tapasztalnak. **Gyógyításban rezonanciájuk feloldja és harmonizálja a betegség diszordjait.**

A Természettel való gyógyításban rengeteg módja van a kristályok alkalmazásának. Minnél kifinomultabbak az érzékeink, különös hangsúlyt fektetvén az extrasensory érzékeinkre, annál tisztábban, hatásosabban alkalmazhatjuk gyógy módjait. A különböző struktúrájú, színű és keménységű kristályok más más alkalmazásra adaptálhatók. Tanulhatunk róluk a már sokrétű, megírt munkákból, de a legintimebb ismereteket maguktól a kristályoktól kapjuk. Ha megnyílnak előttünk, akkor tudatos szinten, mondhatnám telepatikus üzenetekkel segítik gyógyító munkánkat. Itt meg kell említenünk azokat a titokzatos kvarckristály koponyákat, melyek időnként előbukkannak a föld mélyéből. Nagyon sok kristálykoponya létezik, ezek közül úgy tudom nyolc ősi, ami azt jelenti, hogy eredete ismeretlen, technikája ismeretlen és maga a kristály is ősi, nem fiatal kvarc képződmény. A legenda szerint 13 ősi kristálykoponya van a földünk különböző pontjain elrejtve. Eddig

állítólag nyolc került felszínre és ezek különböző, titkos magántulajdonban vannak, a Londoni Természeti Múzeum és az amerikai Smithsonian Múzeumban tartottak kivételével. Ha mind a 13 felszínre került, akkor egy bizonyos délamerikai táltos csoport, akik generációkon keresztül adják át egymásnak a tudást, egy szertartás szerint körbe állítják majd a 12 kristálykoponyát egy eddig meg nem nevezett erőponton. A 13. ami az utolsó felszínre került koponya lesz, pedig a kör közepére kerül majd. Ez a szertartás állítólag segíteni fogja a föld aszcendensét a következő dimenzió rezgésszintjébe való átemelkedésre, vagyis segítségükkel belépünk az 5. Dimenzióba. Egyenlőre annyit mondhatok, a lehetősége elképzelhető...

A legismertebb kristálykoponya, melyet *Anna Mitchel-Hedges* talált az apja egyik ásatásán 1924-ben. Ez a kopony hatalmas érdeklődésnek, kontradikciónak és rengeteg kísérletnek volt alanya a Smithsonian múzeumban. Körülötte sok személyes beszámoló is lebeg, leginkább a múzeum esti dolgozóinak élményanyagából.

Anna Mitchel-Hedges kristály koponya

Az esti műszak csendjében, ha a koponya közelében dolgozott valaki, furcsa módon, telepátikus üzeneteket kapott tőle. Nagyon megijedtek az emberek, nem tudván, honnan jön a furcsa hang, amit a fejükben hallanak. Sokan nem voltak hajlandók a koponya körül dolgozni, de még a közelébe se menni, annyira babonások voltak. Felkeltette a kíváncsi kuta-

tók érdeklődését a kommunikatív kristálykoponya és sokan kísérleteztek vele. Az egyik kutató különböző színekkel világította át, még ultraviola fényel is a koponyát, s azt tapasztalta, hogy a színhatások alatt telepátikus üzenetek képekkel kapcsolódva különböző korokat elevenített meg előtte. Minden szín más-más történelmi kort játszott be gondolataiba. Ha újra visszatett egy már előzőleg használt szín filtert, az abból eredő információ ott folytatódott, ahol előzőleg megszakadt. Ez nagyon elgondolkoztató, de alá is húzza a tény, miért használunk szilikont a számítógépekben memória regisztráláshoz. Valahogy a kristályok képesek információ elraktározására, mentésére, meghatározhatatlan időre.

Hogyan gyógyítanak a kristályok? Ha tudnám, nagyon okos lennék, de csak találgatni tudok saját tapasztalataim alapján, s a fent már említett rezonancia tényére támaszkodván. Hozzám a kristályok *beszélnek*. Az első ilyen élményem Sedona, Arizonához köt, ami egy mágikus hely. Óriási, magas rezonanciájú energia örvények vannak ezen a területen. Rengeteget tudnék mesélni a csodálatos tapasztalatokról és élményekről melyeket ott átéltem, de most a kristály-kommunikációról szeretnék valamit felfedni. **Mint minden, ami ránk hatással van, megérint minket elsősorban érzelmileg.** A Sedonában töltött idő hatalmas hatással volt rám, valóban elhatárolta érzéseimet a racionalitástól és könnyedén át tudtam élni, magamévá tenni a magasabb rezgéshullámban történő nem mindennapi jelenéseket. Az utolsó napomon egy gyönyörű herkimmer kristály került a kezembe, amit el is hoztam magammal. Hazaérvén nézegettem kincsemet és elrévültem szépségén. Egyszerre csak hajszálfinom csilingelő hangot hallottam, s rájöttem, hogy a kristály hangját hallom. Oly halvány és finom, de mégis teljesen tiszta, átetsző hang volt. A kristály beszélt hozzám. Valamit megnyitott bennem, mert attól a pillanattól a kristályok, kövek különböző módon kommunikálnak velem. Hálas vagyok ezért az

ajándékért, mert szolgálhatom vele embertársaimat a gyógyítás és erő átadás területein.

A gyógyítás és gyógyulás kézenfogva jár. A gyógyítónak át kell esnie fizikai betegségeken, lelki meghasonlásokon és megújulásokon, hogy gyógyító munkája értelemmel és gyakorlattal fel legyen ruházva.

A gyógyító táltos **látó szeme** felméri az energiatest erősségét és hiányait, így pontosan tudja hol rejtőzik a betegség a testben és a lélekben. **A táltos látó szeme a balszeme.** Valamilyen konnektiója van a bal szemnek a toboz mirigyhez, amelynek segítségével a belső 'csillagkapunk' megnyílik és valóban **látunk**. A látó ezzel a belső, *extrasensory* látással képes felmérni az energiatest tisztaságát, sugárzást, így látja azokat az idegen energiákat is, melyek esetlegesen hozzákapcsolódnak, vagy ahogy mondják, meglovagolják az energiatestet és abból táplálkoznak. Ilyen esetekben nagyon komoly energia munkára van szükség. *(Érdekességképpen megemlítem, hogy a katolikus egyház exorcista papjai, bár más vetületből, de ugyan ilyen látással képesek a démoni pozessziókat felismerni és ha sikerül, kiűzni a megszállott emberből. Ne felejtjük, hogy maga Jézus is kiűzte a gonoszt a megszállottakból, nem ismeretlen fogalom sem a vallásoknál, sem a természet orientált hitvilágok gyakorlóinál a ráнкеtelepedő mássági energiák eltávolítása.)*

Don Juan is tisztította és gyógyította tanítványait a különböző energikus támadásoktól és kimerültségektől. A **föld**, a **víz**, a **füst** voltak bevált tisztító, gyógyító szereik, elemei.

FÖLD - A földbe egy méternyi mélyedést ásott, kibélelte különböző illatos levelekkel mint pl. eukaliptusz és az elerőtlenedett embert ide befektette. Lefedte frissen vágott, lombos ágakkal és ebben a **földenergiával gyógyító** mélyedésben hagyta megfelelő időhosszig, általában egy nap és egy éjszakára, de néha tovább is. Ebből a föld inkubátorból

megerősödve, újjászületve léptek ki az elgyengültek.

VÍZ - A víz tisztító hatását akkor alkalmazta, amikor mentális konfúzióba került valaki önmagával és elveszítette a realitás talaját. Don Juan mindig azt mondta, hogy a táltosok a legracionálisabb emberek a világon, mert a legnagyobb káosz közepette is képesek a tisztánlátásra. **A Táltosok nem örülnek meg attól, ami nem fér bele az emberi valóságlátásukba, mert tudják, hogy a valóságok arcultai végtelenek, mint maga a Mindenség.** Ők tudják, hogyan kell táncolniuk a láthatatlan erővonalakon. Ha valaki a csoportjában nem tudta feldolgozni az absztrakt vagy szürreális valóságokat, akkor **a víz tisztító erejét** hívta segítségül. A víz, folyóvíz kellett legyen, lehetőleg közel a forrásához, hogy vissza tudja állítani az egyén egyensúlyát. Azért tipikus jó humorával odavetette, hogy ha nincs forrásvíz kéznél, jobb híján a zuhany is megteszi, s cinkosan, csillogó szemmel felnevetett.

LÉG és FÜST - Ezek aura tisztító hatása döbbenetes és remekül működik. Don Juan szerette a füstöt. Valósággal meglovagolta a füstöt, ha azt alkalmazta akár önmagára, akár más rászorulóra. A füst elkergeti a rosszt, hozzánk tapadt erőket, aurálisan minden dimenzióanal szennyeződést el lehet füstölni (füsttel elüldözni), meg lehet vele tisztítani bárki fénytésétől egy építménybe betelepedett energiatestekben manifesztálódott rosszindulatú szennyeződést. A füstölők nagyon ősi használati tárgyak és tudjuk, hogy a különböző illatok és fanyar szagok hatással vannak az érzékeinkre, így a limbikus rendszerünkre (Illó olajok hatása...)

TŰZ - A tűz transzformáló ereje ismert a kémiában is, de táltosi gyógyításban drámatikus. A parázson járás pl. olyan tudati átlakulást eredményez, hogy azok, akik megmerészték, egy tökéletes újjászületést tapasztalnak. A tűz nézése, rossz dolgok szimbolikus hamvasztása és különböző lánggal történő att-

rakciók mind erőpróbák és felemelők. A Főnix madár saját hamvaiból való újjászületése talán a legjobb ilusztrálása a Tűz-mágia hatalmának. A világmindenségben állandó a Tűz transzformáló és teremtő varázsereje.

A táltosok másképpen látják a valóság arculatait, mint azok, akik bele vannak meredve egy bizonyos tér-idő realitásba. Az, hogy megértsük a táltosok látásmódját, ki kell magunkat mozdítanunk megrögzöttségeinkből.

A természetes, egészséges, gondos életmód megadja nekünk, azt a biztonságot, melyben életünket tudatosan, jó lelkiismerettel élhetjük, hiszen ha odafigyelünk tetteink és lépéseink harmóniájára, szellemünkben kivédjük a diszkordokat és egyensúlyban tartjuk **testünk, lelkünk és énünk EGYségét**.

Az immunrendszerünk legfontosabb örei

A legfontosabb, hogy megvédjük magunkat a láthatatlan támadóktól. A Teremtő felruházott minket belső védelemmel, mely segítségével kivédhetjük mind a negatív energiákat, mind a láthatatlan, mikroszkópikus kártevőket. Úgy hívjuk ezt az orgánikus pajzsot, hogy **immunrendszer**. Vigyáznunk kell rá és állandóan erősíteni azt magunkban. Kétféleképpen tehetjük ezt, azzal amit táplálékként magunkba fogadunk és egészséges, félelem nélküli tiszta gondolatokkal. Ha erősek,

egészségesek vagyunk, ellent tudunk állni mindennemű támadásnak. Az alábbi idézet egy táltosasszony üzenete, mellyel szeretném befejezni a táltosi gyógyító megközelítések bemutatását:

Tanácsok Mária Sabina mexikói gyógyító táltosasszonytól:

“Gyógyítsd magad a Nap fényével, a Hold sugaraival. A folyó és a vízesés dalával. A tenger hullámozásával és a madarak csapongásával. Gyógyítsd magadat a neemfával, eukaliptusszal. Édesítsd álmodat levendulával, rozmaringgal, és kamillával. Öleld meg magad kakaóbabbal és fahéjjal. Adj szeretetet a teába, ne cukrot és idd a csillagokat nézve. Gyógyítsd magadat a szellő csókjaival és az eső símogatásával. Állj erősen, mezítláb a földön, s mindent szeress, ami belőle jön. Légy okosabb minden nap a saját intuíciónra hallgatván, lásd a világot a homlokoddal, ne a szemmeddel. Ugorj, táncolj, énekelj, hogy boldogabban élhess. Gyógyítsd magadat szép szerelemmel és mindig emlékezz – Te magad vagy a gyógyszer.”

Feladatok:

- 1) Próbáljatok kapcsolatot teremteni egy kristálykövel, ha lehet, meghallani az üzenetét.
- 2) Próbáljatok látni, érezni a másokat körül ölelő etherikus energiákat, hő és hiány érzékelésével.
- 3) Vizualizálással jelenítsétek meg saját egészségeteket, az EGYséget melyben lélegeztek. Szenteljétek figyelmet a *sötétebb és hűvösebb* területeknek az energiatestetekben.

KÓSA GYÖRGY

Mire tanított Violetta Valéry és Ivan Iljics halála? *

Összefoglalás: A terápiás gondolkodás és hatékony segítség meghatározó eleme (pszichológiai irányzatoktól és –iskoláktól függetlenül) a viszontlátétel folyamatos vizsgálata. Az önelemzés során szülői magatartásmintákról, sosem látott ősök által belém vésődött mimézisről emlékezem. Azután az érzelmi életembe beivódott operai hősookról és hősnőkről, a szentté lett asszonyokról. Néhány beteg-történet kapcsán a rendszerszemléletű gondolkodás fontosságáról és hiábavalóságáról szólok, és arról, hogy gyermekkori találkozásom a valós és a „színpadi” halállal hogyan hatottak személyiségemre; ezeknek milyen mély beágyazódottságát érzem a halálosan megbetegedett emberrel való együttlétemben. Az „álmában minden ember művész” nietzschei gondolatot kívánom tovább vinni és figyelni, hogy a színpadi numinózus mintájára az ember hogyan léphet be a „szent idő –szent tér”-be, ha képes elengedni a ressentiment-et? A művészetben a valóságról és a beteg által a valóság művészi szublimálásának fontosságáról kívánok beszélni.

What did I learn from the deaths of Violetta Valéry and Ivan Iljics?

Abstract: *The key element of therapeutic and effective support is the continuous study of countertransference, regardless of psychological trends and schools. During my self-analysis, I recall the patterns of parental behaviour and the mimesis of my ancestors I have never seen. Then I recall opera heroes and heroines who were absorbed into my emotional life, and women who became saints as well. I mention some patient stories in connection with the importance and futility of system-based thinking, and the effects of encountering real and stage death as a child*

on my personality. I also mention how these effects are embedded in my personality when I am with my patients who have terminal illnesses. I intend to develop Nietzsche's phrase „in the world of dreams, each man is a complete artist”. I would like to observe how people can enter the „sacred time and space” by following the pattern of the numinous character on stage, if they are able to let go of the „secret resentment”. I would like to talk about reality in artistic ways and the importance of elevating reality into something artistic by the patients.

Két hajdani betegről fogok emlékezni. A Miskolc környéki beteget az első pillanatban valahai kubikos embernek láttam, a később megismertem egykori sportolónak. Az anonimitás okán alább így szólítom majd őket: a kubikos- és a sportoló ember.

A pszichoterápiás gondolkodás szereti bünnösnek tekinteni (valljuk be: nem minden ok nélkül) a családtörténet titkát vagy titkait a gyermek pszichés fejlődésében, egészséges növekedésében. A mi családunk történetében a titok hét éves koromig bujkált, de emlékem szerint jól megfértem vele. A titok olyannyira a család társa volt, mint amennyire annak felfedése után az arról való diskurzus. Amikor anyám tekintete felidéződik bennem, nem a titok, nem a félelem sötét árnyát látom, hanem az örökös vibrálás hegedűhangját hallom.

Amikor mosolyát látom, akkor is. Sokat mosolygott, sok meleg, simogató szavára emlékszem, és megannyi meséjére a családról, a nagycsaládról, övéiről: nővéreiről, bátyjairól és gyermekeikről. És a vissza-visszatérő mondatokról: „kisfiam, szegény megboldogult Ede bátyámra hasonlítasz; úgy ülsz, mint ...,

úgy nevezsz, mint ..., most úgy nézel rám, mint ...” -és itt mindig egy ismeretlen, később már ismerős név következett a füstté vált családból.

A családi titokhoz azután egy másik is kapcsolódott. Az Operaház gyermekkorában hatéves koromtól, estéről-estére, a zene titka jelent meg, és amint az megszólalt, ahogy annak lenni kellett, felfejtődött. Hogy ez miként történt, az meghaladja a mondandóm keretét. Itt és most legyen elég annyi, hogy a díszletek, kosztümök, ruhák csillogása, a színpad kitörölhetetlen illata, a zenekari és énekesi hanghullámok, a csöndek – nos, ezek mind együtt alkották a csodálatos titkot és a titok értelmét is egyben. Emitt a színpadi drámák keltette félelmeket, a színház bűvös szorongását a zene hangja, amott a családi mesék rejtett titkát és tragédiáját Anyám védő-oltalmazó tekintete írta felül. Amikor varrógépe mellett ült és keze között életre kelt a színes anyagokból egy-egy ingecske és közben sűrűn felém pillantva énekelte és mesélt, hangjától mindig átmelegedett a fűthetetlen konyha.

Úgy tűnik az évtizedek távolságából, hogy minden félelmet és szorongást felülírhat a szeretet emanációja. Mi mással tudnám magyarázni, hogy óvodás koromban, amíg rendre nem utasítottak, a mese-órákon mindig háttal ültem az amúgy szeretett óvónőnek, ám Anyám családi meséi közben állandóan gyönyörű arcát, gyakran párásodó tekintetét csodáltam.

Az Operaház tűzoltófülkéjében nyolc éven keresztül álltam és hallgattam végig először azokat az operákat, melyekben gyerekkóristaként szerepeltem. Később be-beszöktem más előadásokra is a káprázatot és bűvöletet adó tűzoltófülkébe. Az involválódásom a zenében és a drámai történésben olyan magától értetődőnek tűnt, hogy a színpadi történet valósággá vált bennem, de a valóság, mondjuk egy iskolai óra feladata vagy konfliktushelyzete, a természetesség határán innen vagy túlinak tetszett. A megindultság könnyei nem a színpadi

halálkor jelentek meg, hanem a zenei történet azon pontján, amikor a főhős belépett életének igaz színterébe.

Tiszta szívvel, félelem nélkül vonzódtam a Carmen csempészeihez és sok – fogalmaink szerint – deviánsnak mondott szerephez. Csodáltam ugyan Mimit a Bohéméletből, a szüzi tisztaságú Michaelát a Carmenből, de a korán érlelődő szexus Carmen, a csábító-igéző dohánygyári cigánylány felé lökött, és a szerelem érzete a Traviata Violetta Valéryje iránt lobbant fel.

A katarzis kezdete volt ez: a szent idő-szent tér feltárulása. Amilyen természetesnek – még ha fájdalmasan megélt élménynek – tartottam ezeket, annyira megérthetetlennek azt a valódi történetet, amikor nyolc évesen vártuk vissza osztálytársnőnköt a betegségéből, - aki az én padtársam volt és együtt jártunk hegedű-órákra; – szóval Ági visszajövetelét, pontosabban a várakozást, amit Márta néni, az ősi anya osztályfőnöknőnk azzal a – számomra érthetetlen – mondattal vágott el: „Ági meghalt.” Mi is történt ekkor? Mi az, amiért érthetetlen volt számomra a bejelentés és még érthetlenebb az osztálytársaim heves sírással kísért reakciója? Nem más, minthogy ebben a pillanatban talákoztam újra az óvodáskori félelmes meseélménnyel: hogy nem vagyok részese a történet dramaturgiai, szellemi, lelki processzusának, hanem csak a bejelentésnek. Az óvodai bejelentés, hogy a „farkas megette a nagymamát” és egyéb horrorisztikus pillanatok félelmet keltettek bennem, nyilván valamilyen oknál fogva a mesetörténetet nem tudtam követni és csak a drámai végkifejletet fogtam fel. Ági esetében pedig teljesen hiányzott a folyamat. Az operákban minden magától értetődő és érthető volt, mert részese voltam nem csupán a dramaturgiai, hanem a zenei folyamatnak is. Tehát: a színpadi mesét valóságnak, a valóságot pedig mesének, elfogadhatatlannak éltem meg.

A Miskolc-környéki kubikos embert egy nyár eleji napon látogattam először az otthonában. A rendezetlen kertbe nyíló kapu tárva volt, akár a konyhába tolaikodó bejárati ajtó. Tisztaság, rend a kicsiny házban, a padló nélküli szobából a szegénység levegője áradt. Egyedül volt éppen, ágyban fekve, keresztrefüvénnyel foglalatoskodott. Később is, majd mindig így találtam. Lányával és iskoláskorú unokájával élt.

Első látogatásomkor először aktuális állapotáról beszélt. Fájdalomról nem panaszkodott, szép szavakkal említette sűrűn látogató nővér kolléganőmet és a hospice orvost. Ismeretségünk kezdetén, amikor gyermekkoráról, szüleiről, az iskolához és tanáraihoz való érzelmi viszonyulásáról beszélt, mindig azt a fajta tömörséget éreztem, ami a szegényember szemérmessége a világ felé. Mindig csak annyit mutatni, amennyivel jelen lehet az életben és egy szóval sem többet ejteni, amivel rajtakapható lenne: neki is vannak vágyai, álmái és sóvárgásai. Sírni is csak befelé szabad.

Később gyermekkori szerelméről mesélt, aki a felesége lett és ebbe a nagy szerelembe született a két gyermek. Dolgos és nehéz életet éltek, de mást nem is tudtak elképzelni, hiszen az ősök története ugyanerről szólt. De a tragédia, nem volt belekomponálva a családtörténetbe. Hirtelen és nagyon fiatalon halt meg a feleség, és két évvel később a fiát kellett temetnie egy baleset miatt. Mindezt belesűrítette az első látogatásomba, és az elkövetkező másfél- két évben sem beszélt többé a múltból. Későbbi beszélgetéseinkben az évődő cinkosság és a hallgatás dominált. Úgy láttam akkor, ma is, így volt ez jó számára, számunkra. Szavak nélkül annyit tudtunk a tudnivalókról, épp amennyit kellett. Egyszer, talán egy évvel az első látogatásom után, amikor eljöttem tőle és a vonatra váraikoztam, váratlanul azt éreztem: ezt az embert ragyogó tisztaságban látom, és oly jó lenne, ha bármiben segíteni tudnék neki. Annak az embernek, aki sosem kér.

A kubikos ember már túl volt sok mindenen, leginkább görcsös kapaszkodásokon, így akarva sem tudtam volna lélektanilag elhelyezni az Elizabeth Kübler-Ross-i rendszer valamelyik fázisába. A sportolót talán igen. De őt is csak nagy módszertanos igyekezettel. Úgy vélem, a rendszeralkotó elmékről kellő tisztelettel kell szólnom, és magam igyekeztem is munkájukat áttanulmányozni, elsajátítani. Ám úgy vettem észre, hogy a még elég tágasságot kínáló és minden szempontból elfogadható rendszereknek sem tudtam apologetája lenni, talán egyszerűen azért, mert kényelmetlen ruhadarabként feszengtem benne.

Tehát a sportolóhoz úgy mentem először, hogy talán diagnóza (agydagánatot állapítottak meg), talán depressziója okán nem vagy alig szól egy-egy szót. Továbbá a feleségtől kapott heteroanamnézis alapján gyakori és erős agresszivitás jellemzi. Amit tapasztaltam, az nagyon más volt. Egy könyvet tartott kezében, és amikor a felesége magunkra hagyott, azzal a kérdéssel nézett rám a nem beszélő sportoló: "sok nő-kapcsolatom volt, de ezt az utóbbit megtudta a feleségem. Örületes botrány volt. Ettől kaphattam ezt a betegséget?"

A beteg ember semmilyen kérdését nem illő válasz nélkül hagyni, ezért a kérdésének szomatikus és pszichológiai vonatkozásairól beszélünk először. Úgy tűnt, megértette és elfogadta, hogy kérdésének lényege: a botrány, ilyen közvetlen módon, nem kapcsolódik a betegség kialakulásához. Látogatásaim során hamar kiderült, hogy a feleséggel való kapcsolatának félig rejtett agresszív viszont-impulzusai erősebb konfliktust jelentenek. Ez volt az a pont, ahol találkozott bennem a beteg problémája az Ivan Iljics-i szenvedés lélektani gyökerével.

A következő látogatásaim után felém is „el-némult”, a feleség újra fizikai agresszivitásról panaszkodott. Egy alkalommal – számunkra váratlanul – szemtanúja voltam egy ilyen eseménynek: az asszony segítette férjét a fürdő-

szobából a szobába jönni. A férfi talán erősebben kapaszkodott az asszonyba, mire az asszony „ne szoríts” szavakkal ellökte. A férj az ajtónak esett, majd elvágódott a földön. Onnan emeltük fel a feleséggel. Drámai jelenet volt: a feleség tekintetében a „rajtakaptak” elsötétülését éreztem. Néhány hét múlva a férfi állapotromlás miatt osztályunkra került, némi gyógyszeres beavatkozással állapota gyorsan javult. Ekkor már a nővérekkel kedélyesen beszélgetett és a társalgóban hódította őket. Ám neje érkezésével őt azzal ostromolta, hogy haza akar menni, mert az osztályon nem figyelnek rá és korlátozzák. Volt valami erős dramaturgiája annak, ahogy kifelé mindketten igen pozitív képet akartak mutatni, és ahogy egymást és-persze- önmagukat állandóan becsapták.

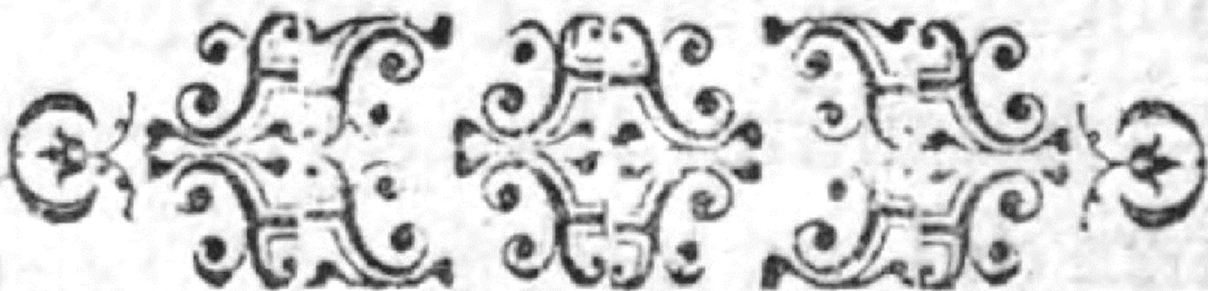
A kubikos ember - az egyszerű, tiszta férfi-eljutott oda, ahova Violetta Valéry. Nagy út volt az: abban a pillanatban, amikor Violetta Alfréd iránti szerelmét feláldozta a Germont család hírnevéért, megtörtént a tremendum, a szent beleremegés, és a színpadi numinózus, a megborzongás elindította azon az úton, amelyet a nagyvilági, kitartott nőtől a szent asszonnyá válásig tett meg. Ahogy Violetta Valéry, a kubikos ember is képes volt elengedni a hívságot, az élet cicomáit, a kifelé szereplést és a gyűlöletet.

A sportoló ember is nagy utat járt be, de neki, a más élet okán, önmagával más feladata volt. Egyszer végre tisztán meg kellett élni és mutatni a maga póreségében, amit titkolt önmaga előtt, a nagy tévedést: saját életét és az asszonyt. Akinek egyszer szerelmet hazudott, és akit feleségül vett. Látnia kellett, akár Ivan Iljicsnek, hogy kapcsolata az asszonnyal csupán kettejük színjátéka egymás és a világ előtt, valójában mindkettőjükben a ressentiment, a visszafojtott gyűlölet forr.

A kubikos embernél, hogy ez az elengedés már a betegsége előtt megtörtént-e, nem tudhatom, de hiszem, hogy nappali életében folytatta az éjszakai álm adta lehetőséget: „az ál-mában minden ember művész” zseniális nietzschei gondolatot, és a ressentiment terhe nélkül várta, hogy megélje unokája ballagását. Meg tudta tenni: lánya kezdte öltöztetni a nagy eseményre, de a tiszta férfi teste akkor örökre visszahanyatlott.

Kósa György
zeneterapeuta

* Az esszé egy korábbi Hospice Kongresszuson elhangzott előadás átdolgozott és szerkesztett változata.

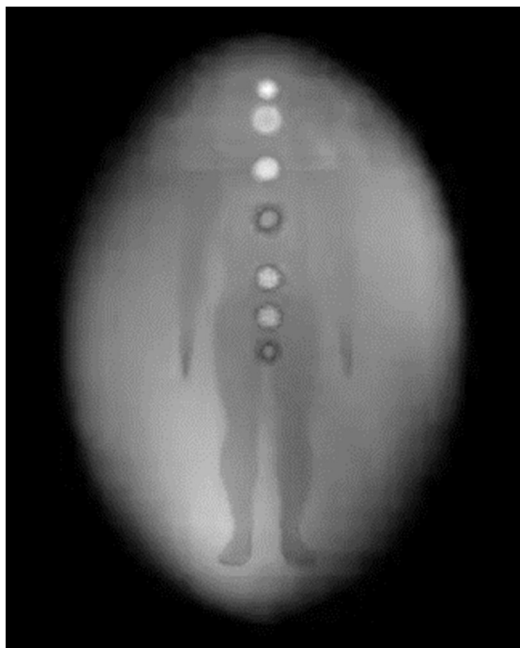

SZABÓ TÍMEA ZSUZSANNA

Indigó személyiségek a világunkban

Tudjuk-e hogy mit is jelent, ha valakire azt mondják indigó személyiség és milyen ezeknek az embereknek az életük a Földön?

Az indigó személyiségeknek lilás indigókék aurájuk van, amely a hatodik csakra színe.

A hét csakra (forrás: Internet)

Ez a csakra felel a tisztánlátásért, érzékeli a transzcendes világot. Ezek a lelkek rendkívüli képességekkel születnek, tiszták, nem rendelkeznek karmával, más célból jönne e világra.

Megjelenésük már az 1940-es évek körül kezdődhetett, míg az 1980-as 90-es években születtek a legtöbben.

Feladatuk, hogy az előttünk álló nehéz időkben vezetők legyenek, változást idézzenek elő a földön, felnyissák a szemünket, hogy a béke és a szeretet az, aminek a Földön uralkodnia kell.

Hosszú kutatások után ráeszméltem, hogy jómagam is indigó vagyok, mindig is eltérő voltam, a többi emberhez képest az élet ígém a szeretet és a harmónia, eddigi létezésem so-

rán folyamatosan kutattam, hogy miért is vagyok itt a Földön. Az élet összefüggéseit vizsgálom szüntelenül, tudom, hogy minden mindennel összefügg.

Az indigók leszületésük előtt megtervezik, hogy milyen életfeladatot szeretnének teljesíteni az életükben, vele együtt a helyszínt, szülőt, testi állapotot is.

Minnél magasabban áll a lélek tudatszintje, annál könnyebben választhat önállóan.

Számításba veszi a Föld és a csillagok energetikáját, vagyis beleszületnek egy asztrológiai jegybe, viszont ezek a gyerekek is különbözőek, hiszen az adott tulajdonságaikra ráépül a szülői genetika is.

Véleményem szerint minden ember megtervezi születése előtt az életét, de az indigók annyival másabbak hogy tudatosan hozzák magukkal a magasabb rezgéseket.

Kiskorukban nagyon elevenek tudnak lenni, nehezen kezelhetőek, túlérzékenyek. Sokszor maguknak valóak, hiperaktívak, álmodozóak, saját világukba menekülnek.

Erős öntudattal rendelkeznek, a tudományokra és művészetekre nagyon fogékonyak, kiváló a memóriájuk.

Amerikában egy Nancy Ann Tappe parapszichológus négy típust különböztetett meg.

Humanista - akik szoros kapcsolatban vannak az emberekkel, állatokkal, növényekkel, csillagokkal tehát mindennel a Földön. Állandóan azon gondolkodik jól van e mindenki. Mindig és mindenhol mindenkit szeretni szeretne. Szívéig ható fájdalmat érez, ha valakinek fájdalmat okoznak, vagy igazságtalanság éri, s ezt szeretné kijavítani.

Álmodozó - saját fantáziavilágában él, néha annyira belemerül hogy nem is hallja ha szólnak hozzá. Ide menekül, ha elege van a világból. Imád olvasni, szeret egyedül játszani. Hangulata végletes, egyszer nagyon jó kedve van, máskor meg depresszív hangulat lesz rajta úrrá.

Fontos számára, hogy mindenki harmóniában éljen, minden harmonikus legyen körülötte.

Koncepcionista - inkább a tervekkel foglalkozik, mint más gyermekekkel, saját ötletei vannak és szeret mindent a saját tempójában elvégezni, mélyen megvizsgálni.

Gyermekként ügyes és gyakran sportos. Szereti ellenőrizni a szüleit. Szereti a műszaki dolgokat, tud az interneten és más újszerű módon tanulni.

Nem túl érzelmes.

Művész típus gyakran alacsony növésű, belül szívós típus. Tudja, mit akar, és általában meg is kapja. Erős akaratú és az akaraterejét céltudatosan használja, olykor nárcisztikus.

A kreativitáson keresztül tudja leginkább kifejezni magát, szeret énekelni, festeni, rajzolni, táncolni.

Szereti, ha mindenről tájékoztatják, nem zárják ki semmiből. Nem fogad el érzelmi mintákat. Könnyedén mozog, a világban gyorsan fel tudja mérni a helyzetet, pontosan tudja, kit szeret és kit nem. Világos válaszokat vár el, és ha nem kapja meg, saját maga keresi meg azokat.

Interdimenzionalista elég gyakran nagy-növésűek. Ezek a gyerekek mindig mindennél jobban tudnak. Nem érdeklik őket a szabályok, saját maguk szeretnék meghatározni a szabályokat. Olykor diktatórikusak, uralkodóak. Nagy belső erővel rendelkeznek. Ha együtt vannak valakivel, százszázalékos odafigyelést igényelnek az embertől. Lerántja a

maszkot az emberekről. A három típushoz képest ők azok, akik kevésbé illeszkednek be a társadalomba.

Régi misztikus tanítások szerint, mindent egyidejűleg élünk meg, az idő azért épült be a földi életünkbe, hogy lássunk előre meg hátra, így alakult ki a múlt, jelen, jövő.

Az **indigó személyiségeknek** nem olyan fontos az idő, tudják, hogy sokkal több létezik annál, mint ami van, ők utaznak térben előre és hátra.

Sokszor tudják mi fog történni a jövőben, és a múltat is érzékelti tudják.

Nem látják határt a tegnap és a ma között ezért sokszor szétszórtak, nincsenek, tisztában milyen nap van vagy napszak van, ezért gyakran sietnek, több találkozót beszélnek meg ugyanarra a napra.

Lényegében normális lenne, ha nem vennék számításban az órát. Régebben sokkal szabadabban éltünk, harmóniában a természettel, a Nap, Hold és csillagok ritmusában. Talán majd egyszer az indigók megtanítyák az emberekkel, hogyan éljenek az emberek újra a természettel, hogyan áradjanak értékes életükkel.

Körülbelül 26-27 éves korukig nem találják a helyüket a világban, nem igazán értik az itt tartózkodásuk értelmét, amikor egyszer csak ráeszmélnék egy magasabb szintű dologra, és képesek lesznek felforgatni a világot maguk körül.

Saját maguk pszichológusai lesznek, mindig keresik a mértekre a válaszokat, képesek lesznek felvállalni a nehézségeket, mert tudják, hogy ebből tanulniuk kell, az élményből fognak fejlődni.

Határtalan nagy szabadságra van szükségük, képtelenek megjárni magukat. Ami az

érzékeny lelkükből fakad domináns, az érzelmek uralják őket.

Nem tudják elviselni, ha igazságtalanul bánnak velük, olyankor gyakori náluk a dühöngés vagy ép ellenkezőleg, elszigetelődnek, visszavonulnak a saját világukba.

Felnőtt korokban olyan foglalkozást választanak, ami segítő szándékú, ahol hasznosnak érezhetik magukat, amely hozzájárul a Föld rendbe tételéhez.

Pl: kertész, természetvédő, műszerész, természetgyógyász, állatorvos, felfedező stb. A beosztotti munkák nehézséget okoznak számukra, mert saját akarattal és perspektívával rendelkeznek. A távmunka gyakori náluk, mert szabad teret ad elképzeléseiknek.

Felháborítja őket nagyon a természet rongálása, vagy állatok bántása, és ha van rá mód, mindig tesznek ellene.

Közülük nagyon sokan vegetáriánusok és olyan ételeket esznek melyek vitamin dúsak és gazdagítják szervezetüket.

Idős korukba is megőrzik fiatalos külsejüket.

Mivel magasabb frekvencián vannak, mindig megtalálják egymást a világban és összetartóak.

Sok gyermekben keverednek az indigó és a kristály tulajdonságok.

A kristály típusok a 90-es évek végétől születtek le a Földre, ők azok, akik az indigók munkáját viszik tovább. Nagy bennük a szeretet, érzékeny lelkületűek, bölcsek, tisztánlátók és tudják, hogy a világ segítése a küldetésük.

Az életkorukkal ez változik.

Ezek a lelkek öreg lelkek, akik kapcsolatban állnak az angyalokkal és más természetfeletti lényekkel, magasabb rezgésszinten való létük eredményként.

Jó kedélyűek, vidámak, nagyon jó humorérzékkel rendelkeznek, ritkábban betegednek, meg mint más ember, viszont ellenálló szervezetük nagyon érzékenyen reagál mindenféle vegyi anyagokra, pl. háztartási szerekre. Ezáltal megfigyelhető, hogy az indigó személyeknél sokkal magasabb az allergiás betegek száma.

A mai felfordult társadalmunkba nagyon nehéz beilleszkedniük.

Úgy gondolom ezek a lelkek a jövő gyermekei. Ők lehetnek azok, aki felülírják majd társadalmunk mindaddig beidegzett rendszerét és megtanítják számunkra hogyan léphetünk egy magasabb frekvenciára a világban. Felnyitják az emberek szemét, hogyan élhetünk szeretetben és békében, mi az, amin változtatni kell e világban.

Források:

Pállay Kovács Szilvia - Indigó és kristálygyermekünk alkotásaik tükrében Bionergetic, 2015.

Carolina Hehenkamp - Az indigó jelenség Bioenergetic, 2006.

Dr. KOVÁCS SÁNDOR

*A metafizika aranylapjain tallózva
bepillantás a spiritualizmus világába:
Az értelem ébredése*

„A világban az a legérthetelenebb, hogy érthető.”

(Albert Einstein szavainak parafrázisa)

„Amit nem értesz, nem is a tied.”

(Johann Wolfgang von Goethe szentenciája)

Az Amerikai Egyesült Államok „Alapító Atyáinak” egyike *Thomas Paine* filozófus a 18. században írott pamfletjében nyilvánosan meghirdette a világba rövidesen beköszöntő „Értelem Korszakát” (*The Age of Reason*), melynek teljesülése az azóta eltelt évszázadok jelentős társadalmi fejlődése és impozáns tudományos előrehaladása ellenére még várat magára.

Mindezért érdemes röviden áttekintenünk, hogyan is született meg az értelemről való filozófiai gondolkodás, azaz hogyan ment végbe és ki(k)hez köthető az emberi értelem ébredése az európai kultúrában.

Ismeretes, hogy az emberi értelem ébredése (*anegersis tû nouî*) a (proto)filozófiának köszönhetően ment végbe a korai történelmi időkben, szerte a világon. Hasonlóképpen esett ez meg a virágzása kezdetéhez érkezett ókori Athénben is.

A ránk hagyományozódott ógörög írásművek tanúsága szerint *Anaxagoras Clazomenus* – aki cca. 30 évet töltött el barátja és tanítványa, *Pericles* környezetében – honosította meg a filozófiát az épp aranykorát (*pentecontaetia*) élő Athénben. Ő volt az a kiváló ókori görög gondolkodó, akivel a természettudomány és a bölcsészet Atticába költözött. Kezdetben persze nem sokra becsülték az újszerű gondolatokat tartalmazó írásait – melyet

csupán egyes művelt arisztokraták fogadtak elimerőleg –, ugyanis a kereskedők csupán 1 drachmáért árusították az athéni piacon. Pedig nemcsak bölcsész, hanem jelentős természet-tudós is volt: maga a „legfizikusabb filozófus” (*philosophus ho physicôtatos*). Tudniillik az ő nevéhez fűződött a nap- és holdfogyatkozások valódi okának (újra)felfedezése, és ő volt az, aki a Napot már nem istennek, hanem tüzesen izzó kőtömbnek nevezte, mely szabadon kering az égen. Ő a világot már nem a mitikus elképzelések szerint, hanem kizárólag a józan észből (*sôphrosynê*) kiindulva magyarázta. A bölcséleti tanításában pedig immár világosan megkülönböztette egymástól a jelenség (*phaenomenon*), valamint a lényeg (*nûmenon*) fogalmait.

Anaxagoras a maga korában nagy műveltségű tudós volt: ifjúkori tanítója *Diogenes Apolloniatos*, a Creta Apollonia nevű városból származó neves bölcsész volt, aki *Pericles* idejében Athénben is megfordult; tanítványai pedig – a fent említett *Pericles* személyén kívül – mind Athén neves polgáraivá váltak, köztük említhető a drámaíró *Euripides* és a bölcs *Archelaus*, aki utóbb a görög felvilágosultság legnagyobb hőse, *Socrates* mestere lett. *Anaxagoras* ugyanis, aki 20 éves korában költözött a kis-ázsiai Klazoménaiból Athénbe, később magas színvonalú filozófiai iskolát alapított ott, több tehetséges tanítványtól övezve. *Hegel* képletes megfogalmazása szerint e városban „*Anaxagoras* úgy jelent meg, mint józan az ittasok között...” Merthogy a Kis-Ázsiában szerzett tudásával és világszemléletével messze kimagaslott az athéni szürke átlagpolgárok köréből. Ugyanis a szubir-

szubar kultúra – sémi (akkád-babilóni) formában való továbbélésének – messzeható és szer-teágázó hatására Göröghon periferikus terüle-teinek (Kis-Ázsia, Dél-Itália, Trákia, Lüdía *etc.*) szellemi kultúrája ugyancsak megelőzte, illetve meghaladta a centrumrégión múveltsé-gét. Athénben akkortájt még szinte mindent rendre az olümposzi istenek akaratával (*búléma tón theôn*) vagy a sors szeszélyével (*anancaea tychê*) magyaráztak, *Anaxagoras* viszont már az átlagost messze meghaladó tu-dással rendelkező, racionalista filozófus volt: ő nemcsak a bölcsek tanaiban, hanem a világ-egyetemben is az értelmet (*nûs / noos*) kutatta. Ő úgy gondolta, hogy a világ értelmes rend szerint épül fel és értelemszerű okok hatnak közre benne. Vagyis az értelem mindennek a célszerű elrendezője és öntörvényű mozgásá-nak indítóoka. Voltaképpen önmagától mozgó, végtelen, anyagtalan, logikai-dinami-kai elv. Ekképp a „*nûs*” – mely meglátása sze-rint a káoszról kozmoszt hoz létre – számára elsősorban az elvont-imaginárius, semmint a konkrét-reális létszféra tartozéka. Ugyanakkor e „*nûs*”-ban való részesedéstől függ bármi vagy bárki tökéletessége. Felfogása szerint ugyanis a világ absztrakt lényege, elvont ren-dezőelve éppenhogy az értelem, melynek fo-galmát ugyanakkor közelebbről és részlete-sebben nem fejtette ki s pontosan nem is defi-niálta. Jórészt ennek volt köszönhető, hogy később egyes gondokodók a világfejlődést magára hagyó első Mozgatót és / vagy a világ-fölötti mindenható Rendezőt látták benne: más-sok a Szellem teremtőerejét; megint mások a gondolkodó Ész kultuszának kezdetét avagy a transzcendens Értelem fényét; végül voltak olyanok is, akik az önmagáért-való Abszolú-tum csíráját vélték felismerni benne. A filozó-fia az idő tájt fejletlen nyelvezete, fogalmai-nak behatárolatlansága és többértelműsége eredményezte elsősorban azt, hogy az anaxa-goraszi nyelvhasználatban közelebbről meg nem határozott, elvont-általános jellegű, logi-kus értelem (*nûs / noos*) – mely szerinte a vi-lágmindenség egészében fellelhető –, egyfelől

az „*echte*” filozófiai spiritualizmus „kútfor-rása”, másfelől pedig a „*cath'exochen*” filo-zófiai racionalizmus „őskezdeté” egyaránt le-hetett.

A poliszemantikus „*nûs*” fogalma ugyanis az értelem, ész, gondolat, belátás, vélemény, terv jelentéseket egyaránt magában hordozta. Márpedig a logikusság, az értelem (*ratio*) számtalan létező immanens tulajdonsága le-het, ésszel vagy észbeli képességgel (*mens*) viszont csak magasabb fejlődési szintet elért lény rendelkezhet. Az előbbi felfogás filozó-fián belüli továbbfejlesztése mind nyilvánva-lóbban és ténylegesebben vezetett a későbbi-ekben a racionalizmushoz, míg az utóbbi köz-vetlenül a spiritualizmushoz. *Anaxagoras* ért-elem-tana (*noologia*) lett végül is a kiindulási alapja a meggyőződésen (*epistémê*) alapuló, s az objektív valóság mind mélyebb megisme-résére vállalkozó, ugyanakkor állításait bizo-nyítani kívánó tudománynak (*epistemologia*), valamint a különféle vélekedésekre (*doxa*) építő, több évezredes vallási felfogást tükröző hittudománynak (*theologia*).

A világ szellemi (*spiritualis*) (?), értelmi (*rationalis*) (?) avagy logikai (*logicalis*) (?) őselvét hirdető, valamint a világ felépülésének és fejlődésének logikusságot, illetve értelmet tulajdonító *Anaxagoras* – az athéni virágzás és alkony sokat tapasztalt megelője – végül para-dox módon saját újszerű tanainak a „megszen-vedője” lett: ugyanis az athéni „nép” (valójá-ban javarészt csupán köznapi tudattal rendel-kező, politikailag inkompetens tömeg) – ön-megsemmisítő hajlamú parttalan „látszatural-mát” (*theocratia*) átlagemberi minőséggel gyakorló, s ekképpen minden magasabbrendű tudástól (így *Anaxagoras* felfogásától is) meg-lehetősen idegenkedő – elvakult tagjai „isten-telenség” (*asebia*) vádjával pert indítottak el-lene, melynek halálos ítéletet eredményező ki-menetelének – *Pericles* őt barátilag megmentő befolyása következtében – „csupán” számki-vetés lett az eredménye.

Dr. KÓCZI ROZÁLIA

Májusi gondolatok születésről és újjászületésről

Május hava, tavaszutó hava, pünkösdi hava: jólesik ízlelgetni ezeket a szavakat édes anyanyelvünkön, teraszunkon ülve a ragyogó nap-sütésben, a tavaszi zsongásban, a bódító orgonailatban. A fák legszebb ünneplő ruhájukban pompáznak, mintha tudnák, hogy mennyi szívet melengető esemény köszönt rájuk ebben az időszakban.

Rögtön a hónap első napja, május elseje és annak előestéje, a fiatalok ősi párosító ünnepének a maradványa. Nem véletlenül hangzik így régi szép magyar népdalunk is:

*„Tavaszi szél vizet áraszt, virágom, virágom
Minden madár társat választ, virágom, virágom
Hát én immár kit válasszak, virágom, virágom
Te engemet, én tégedet, virágom, virágom”*

A májusfa lebontásának napja pedig a párosítások eredményességét jelezte. Az elégetett májfa arra utalt, hogy a leány elfogadta a legény udvarlását. Ha azonban a szemétre dobták a fát, akkor nem remélhette a legény a lány szerelmét.

A szerelem ünnepe után egy héttel, május első vasárnapján pedig már az édesanyákat köszöntik a nyíló virágok és a hálás gyermekajkak.

Az antik görögségig nyúlik vissza ennek a szép ünnepnek a megülése, ugyanis akkoriban görögthonban tavaszünnepeket tartottak Rheának, az istenek ősanjának a tiszteletére, és vele együtt az édesanyák tiszteletére is. A történelem során később is voltak olyan ünnepek, melyeken felköszöntötték az anyákat.

Az anyák vasárnapját a keresztények ünneplik az Egyesült Királyságban, Írországban és többi angol nyelvű országban, amit egyre

inkább anyák napjának hívnak, habár ez különbözik az eredeti anyák vasárnapjától. Az 1600-as évektől ez az ünnep keresztény vallási ünnep volt, a húsvéti időszakhoz kötődött, és a húsvétot követő negyedik vasárnapon tartották. Ilyenkor, nagyböjt közepén a legtöbb szolgáló meglátogatta az „anya”gyülekezetét, ahol megkeresztelték. Erre a napra ajándékként elkészítették az anyák süteményét: a tetején marcipánnal díszített, és sok aszalt gyümölcssel készült Simnel-tortát vagy Simnelkenyeret. Az egybegyűlt családtagok közösen fogyasztották el ezt az édességet. A tortát 11 marcipángolyó díszítette, annak a 11 apostolnak a jelképeként, akik hívek maradtak Jézushoz.

Hazánkban 1925-ben tartotta a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt az első anyák napját, a májusi Mária-tisztelet hagyományaival összekapcsolva. Azóta is köszöntjük az édesanyákat, akiktől az életet kaptuk, hogy azt továbbadhassuk, mindazzal a széppel és jóval, melyet tőlük kaptunk.

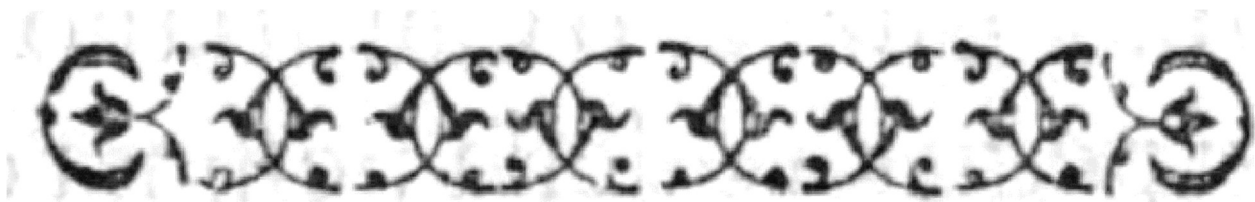
Attól a csodától, hogy egy új lény születik a világra, talán csak egy nagyobb csoda van, az újjászületés csodája, a pünkösdi lélek csodája.

Amikor Jézus visszament az Atyához, megígérte tanítványainak, hogy elküldi nekik a lelket, a Szent Lelket. Erre a tanítványok nem féltek többé, felbátorodtak, szétszéledtek a világra, és hirdették az Evangéliumot.

Merítsünk erőt mi is a lélek erejéből, ne féljünk, hiszen a félelem csak a szeretetben oldódhat fel. Mint ahogy a gyermek sem fél édesanyja szeretetét, biztonságot, vigasztalást nyújtó ölében. Mert a Szentlélek lángra gyújt, de meg nem éget, a szeretet mellett a megértés

irányába hat. Ezzel egy megfoghatatlan belső örömet, egységet ad.

Ez az az érzés, és ezek a gondolatok hatják át lelkem, amikor a trillázó madarak dalát hallgatom a napfényízű teraszon, és nézem, ahogy a pünkösdi rózsák hulló szirmait táncba hívja a feltámadó szellő.

SZONDI MIKLÓS

Ilyen kiszolgáltatottan, mi múlik rajtunk a földi létben?

„Az a hit, amelyet nem támaszt alá értelem, az babona!” Hang – 2430.

Hitben élő ember vagyok. Az itt csokorba szedett tények még inkább megtámasztották hitemet.

Neumann János matematikusról, a számítógép atyjáról tudjuk, hogy ő a gondolkodása felől közelítette meg a hitét, s erre jutott: „Ha úgy élek, mint Krisztus tanácsolja, abból bajom nem lehet, akkor sem, ha nem igaz a feltámadás, de ha igaz, és nem, úgy élek, ahogy az Evangélium tanítja, abból óriási bajom lehet.”

Akkor kezdem az eszmefuttatásomat: Egy olyan bolygón élek nyolc milliárd magammal, ami másodpercenként 30 km-t tesz meg a Nap körüli pályáján, s eközben még fordul is másodpercenként fél kilométert. Mily kicsiny része lehetek én a Föld felszínének, ha mindebből semmit nem érzékelek, pedig ez a száguldás majdnem négyszer gyorsabb, mint egy kilótt puskagolyó, s közel kilencszerese a levegőben terjedő hang sebességének! Itt élek, ebben a száguldó anyagrengetegben úgy, hogy mindebből semmit nem érzékelek, s közben nyugalomban élhetek.

Ma reggel is kivilágosodott, mert fölkel a Nap, ami nem rajtam múlt. Az sem rajtam

múlt, hogy fölbredtem az éjszakai öntudatlan állapotomból (ha én szabályoznám, ahhoz öntudatosnak kellene maradnom az alvásom idején). Megállapíthatom, hogy lélegzem, s ez most is irányításom nélkül megy, mint ahogy az történt az öntudatlan állapotomban is. S végre meghozhatom első döntésemet: „Fölkelek az ágyból!” Ehhez megvan a testem, ami már a földi életem első évtizedeiben kifejlődött, úgy hogy csak néhány éves koromban fogtam föl, hogy én növekszem. Tudatosságom nélkül ment mindez, s mégis megtörtént testem teljes kifejlődése és működőképessége. Hát ez sem rajtam múlt.

Az ágyamból fölkeléshez tehát adott a szándékomon kívül felépült testem, s adott az az erő is, amivel mindezt megtehetem. Ezt az erőt nem nekem kell előállítanom, ez mindig rendelkezésemre áll, nekem csak működtetnem kell. Tehát van egy ajándékként kapott testem, amit „eszközként” bármire használhatok, s ehhez mindig kapok erőt is, amivel ezt megtehetem. Az én dolgom: mindezek használata. Az a példa jut eszembe, mikor autóval akarok közlekedni. Ehhez kell maga az autó, s üzemanyagot is kell beletölteni. Ezek egyikét sem tudom én előállítani, ezért elfogadom, hogy csak készen tudok hozzájutni és a benzinkútra

is oda kell vele állnom. Az autó csak akkor tud megmozdulni, ha valaki elindítja. No, ez az, ami múlik az autózvezetőn, mint ahogy a testem esetében rajtam!

Kikelek az ágyból, s megállapíthatom, hogy a testem végrehajtja, amit akarok. Már ösztönös mozdulatokkal megy az ajtó felé, s jólesik, hogy elgémberedett részeit megmozgatom. A WC az első utam, mert egész éjszaka működött az emésztésem, s így a vizelet kiválasztásom is. S minderről mit sem tudtam alvás közben! Majd a konyhába tartok, ahol megiszom az első pohár vizemet. A pohár az emberi leleményesség szülöttje, de annak alapanyagát készen kaptuk a természettől, s a tüzet is, ami kellett az előállításához. A csapból belécsurgatott víz is a Föld terméke, még ha egyre inkább szükséges is azt megtisztítanunk. Térdeim „megkenésére” csinállok néhány guggolást, s közben eszembe jut, hogy dobog a szívem. A döntés, hogy guggoljak, az enyém volt, de a szívemet nem én dobogtatom!

Teázással indítom a napot. Milyen nagy ajándék, hogy az udvarunkon (leginkább gyomnövényként!), s a kertünkben önmaguktól termelt növények leveleit beleáztathatjuk a fölmelegített vízbe, s ezzel pótolhatjuk az éjszakai folyadékvesztésüket! Később, az asztalon lévő almát választom tízórainak (végre, egy újabb döntésem!). A természettől készen kapott almába most beleharapok a testem részeként kapott fogaimmal, s rágás után ösztönös nyeléssel a gyomromba juttatom, hogy folytathasson az emésztés folyamata, ami már megint nem rajtam múlik.

Folytathatnám a napom ismertetését, amiből láthatóan az jönne ki, hogy készen kapott ajándékokkal „játszhatok” kedvem szerint egész nap. Minél hosszabban folytatnám a sort, annál inkább látszana, hogy milyen nagy kegyelmet kaptunk azokkal a földi ajándékokkal, melyek létezése nem tőlünk való, nem rajtunk múlik. S bővül még a kör, ha arra gondolok, hogy akár a mai napon hova sodor el a sors, s ott olyanokkal találkozok majd, akiket nem

tervezhettem be, s hogy ezekből a találkozó-sokból akár életre szóló kapcsolatok is kialakulhatnak. Ezen helyzetek létrejötte sem rajtam múlik.

Ha jól belegondolok, a földi életem feltételeit illetően ugyancsak kiszolgáltatott helyzetben vagyok, s mindezek ellenére mégis tudom magamat jól és biztonságban érezni! Miért is? Mert a mindennapjaimban már megtapasztalhattam, hogy mindig számíthatok ezen feltételek meglétére, annak ellenére, hogy azok nem rajtam múlnak. A megteremtésem sem rajtam múlt, azt a Teremtő akarta. Biztos vagyok benne, hogy ebből az egyoldalú (akkor még nem is lehetett másként!) vállalásából felelősen következik az Ő jelenlegi gondoskodása is – ha most éppen az Ő tékozló fiaként is vagyok itt a Földön. Az Ő nagylelkűségéért élem meg, hogy – mintegy biztosítékként – a természet törvényeiként jeleníti meg a segítségét. Köszönöm ezt a kiszámíthatóságát!

Az elmúlt, több mint hatvan földi évemben megtapasztalhattam, hogy mindig számíthattam Őrá (mikor még nem is tudtam, hogy Ő éltet engemet is). Minden nap fölkelte a Napját rám is, hogy ezzel új esélyt adjon az Őhöz-találásomnak, a hazajutásomnak. Azóta is egyfolytában dobogtatja a szívemet, hogy a testem a természetének megfelelően tudjon működni. S emellett megadta a szabad akaratot, hogy dönthessek, ahogy akarok. Végtelen szeretetének ismérve, hogy mindenkor hagyja, hogy az Ő általa biztosított „játékszerekkel” úgy játsszak, ahogy akarok. Használhatom a földi életemet a szeretetben való növekedésre, vagy éppen ellenkezőleg. Ezt a döntést rám bízta, s annyira szeret, hogy ha rosszul döntök, kapok Tőle mindig újabb esélyt. Bertha Duddén keresztül így biztat bennünket: „Csak tudnátok hinni a hozzátok való mérhetetlen szeretetemben, amely nem akarja, hogy szenvedjete.” – 8073. „Mennyire gondtalanul, és minden nehézség nélkül tehetnétek meg a földi utat, ha mindig csak Velem akarnátok járni.” – 4572.

Úgy tudom összegezni, hogy a földi létet lehetővé tevő feltételeket tőlem független dolgok teszik ki, és én csak a használati lehetőséget kaptam meg. Így van ez időtlen idők óta, s tudhatjuk: így lesz ez holnap, meg utána is, aminek bizony kíséője és kísértője tud lenni bennünk az aggodalom. Ismerjük az Evangéliumból is, hogy ne aggódjunk a holnap miatt, az majd gondoskodik magáról. Viszont csak azóta tudok ennek az állításnak igazán helyet adni a szívemben, mióta a fent ismertetett gondolatmenettel rájöttem, hogy milyen mérhetetlenül ki vagyok szolgálva a Teremtő által! Ez a felismerés fölszabadító érzést szült bennem, ugyanis beláttam: amilyen mértékű ez a kiszolgáltatás, éppen olyan mértékben számíthatok a mindennapjaimban az Ő Atyai gondoskodására. Milyen szépen üzenté ezt nekünk Bertha Duddéval, mikor így fogalmazott: „Minél jobban bíztok Bennem, segítségem annál nyilvánvalóbb lesz, mert már nem lesznek korlátai.” – 8865.

A földi életet hasonlíthatjuk egy folyón való csónakázáshoz. IsTEN (a TENger) felé hömpölygő élet folyóján a „csónaklétemmel” kaptam lehetőséget, hogy visszajuthassak Őhöz. Ha csak dagonyázok a parton, a folyó akkor is halad, s vele elfolyik a földi időm. Becsónakázhatok a sodrásba s szabad akaratomból evezhetek akár az áramlással szemben is, de akkor a sok munka ellenére is helyben maradok, s elégedetlenkedhetek az életemmel. S dönthetek úgy is, hogy elfogadom a folyó sodrását, s azt mondom: „legyen meg a Te akaratod”. Így teszek, ha tudom, hogy az Isten csak

jót akar nekem, s hogy a végcél a Vele való egyesülés, mint ahogy az minden folyóval történik, amikor eléri a tengert. Hagyom, hogy a csónakomat vigye a sodrás, s csak az egyensúly megtartására kell ügyelnem. Van mire figyelnem, mert a folyó tele van csónakokkal. Ha ütközünk, az mindnyájunkat visszafogja a haladásban. Viszont ha az EGY felé haladók még össze is kötik csónakjaikat, az segít az egyensúly megtartásában, az Ő Útján való járásban.

Tehát végül mi is múlik rajtam? A földi élet feltételeinek biztosításában semmi! Mindössze arra kaptam lehetőséget, hogy az akaratom szabadon használhassam, s megválaszt-hassam a hozzáállásomat a világhoz. Másként fogalmazva: mindössze annyi a dolgom, hogy ne legyen korlátja az Ő szeretetének. Ne korlátozzam Őt abban, hogy segítségével járhas-sam a sors utamat. Ezt így fogalmazza meg a Hang 276. levelében: „Sorsod egy olyan két-fülű kosár, melynek egyik fülét Én, a másik fülét pedig te fogod. Így megyünk együtt egy olyan kirakatokkal szegélyezett úton, melyen hol te, hol Én rakok kosárkádba értékelendő anyagokat.” Tőle kaptam azt a két-fülű kosarat, ő kínálja az Utat – ami egyben Ő Maga –, a kirakatokat is Ő rendezte be, nekem csak lépést kell Vele tartanom, miközben elég, ha csak a kosár egyik fülét emelem. Hogy mi múlik rajtam? Hála Istennek, csak ennyi! Köszönöm a kegyelmet, hogy csak ennyi múlik rajtam!

Dr.habil Gööz Lajos

Az emlékezés hosszú lánc (West-Point Akadémiáról)

Így 90 után nehéz követni ebben a csapongó világban az egykori történéseket és a mához is szorosan kapcsolódó, átélt eseményeket. Kaptam értesítést, hogy meghalt egy barátom. Ez természetes és törvényszerű, korunkból adódóan, hiszen a telefonkönyvem már tele van kereszttel, annak ellenére, hogy a civilizált polgári társadalom – mint ismeretes – jóval feljebb tolta a várható élettartam felső határát.

Igen, igen, de ez a halálhír eléggé szokatlan, furcsa és változatos életet zár le, és kapcsolódik hazánkhoz is, valamint Nyíregyháza-hoz is. Egy amerikai, egykori katonatisztról van szó, aki a világhírű West Point Katonai Akadémiát végezte. Ezek az akadémiák mindig is érdekelték, kemény embernevelő intézményeknek tartottam. A II. világháború előtt sok sárospataki diáktársam elment a nagyváradi hadapródiskolába, és mikor meglátogattak, és mutatták a flikflakokat, helyből hátrafelé, szaltóugrásokat, kőpadlón is csinálták, úgy irigyeltem őket, ez ott kötelező volt.

Tehát a barátom több mint 20 nyíregyházi diákot, tanárt meghívott 1989-ben az USA-ban lévő Vermont állami gyönyörű erdei házába, és mindenkit vendégül látott egy-egy sült csirkére, és a vendéglátás szokásos egyéb kellékeivel is ellátott bennünket. Velünk volt a rektor úr is, Balogh Árpád tiszteletreméltó barátom, mivel angolul ő is tudott, nagy segítségemre volt. Tudniillik ezt az utat az ösztönzésemre és szervezésemben a Soros Alapítvány keretében tudtuk megvalósítani. Ez egy tanulmányút volt az USA-ban és Kanadában. Hosszú, sok ezer kilométert tettünk így meg az Atlanti-óceántól, Montrealtól Vancouverig, az Appalache-hegységtől a Sziklás-hegységig.

Az én barátom gáláns vendéglátását a mai napig sem felejtettük el, és nagyon sajnálatos

volt ez a hír, hogy meghalt. Annak ellenére, hogy már 100-hoz közeledett, de szellemileg tökéletesen „tiszta fej” volt: Egy erdőben kiválasztott egy szép tisztást és elhatározta, hogy ott épít házat. Ez nagyon furcsának tűnt a számunkra, hogy ilyen egyáltalában létezik, de az USA-ban, Amerikában sok minden elképzelhető. (A kanadai határ közelében lévő USA-beli Vermont állam egy úgynevezett paraszt állam, még az autók rendszáma is zöld.) Ökológiát tanított az egyetemen.

Soha nem felejtjük el a magyarok iránti szimpátiáját. Én amúgy is kapcsolatban voltam vele, de nagyon ritka csak levelező volt ez a kapcsolat ugyan egy ízben meglátogattak a feleségével együtt rövid időre Budapesten. De hogy merült fel így hirtelen ez az újra éledt, ma már sajnos csak egyoldalú kapcsolat?

A haláleseten kívül a West-Point váltotta ki a rá való gondolatsort, amiről éppen itt, ezekben a hetekben, a nyugalmazott francia katonatiszt írt is éppen a West-Pointről. Ez a nyugalmazott francia katonatiszt jelenleg publicista hírügynökségnél érdekes cikkeket ír.

Tehát ez a szem a láncban, hogy a barátom szóról szól, hasonlókat mondott el nekem még az életében az egykori akadémiajának tapasztalatairól. Beszélt a politikai történések háttéréről, de nem olyan bántóan és élesen fogalmazott, mint ez a francia katonatiszt, akinek a neve Jacques Guillemain. Mint említettem, ez a láncszem vezetett el engem újra az akadémiahoz.

Megdöbbentő mindez, hogy teljesen azonos értékelése volt 50 évvel később ennek a tisztnek is, így tisztázásként és a kapcsolat felidézése céljából kénytelen voltam mindig visszatérni ehhez a témához. Ennek a felidéz-

zéséhez pár mondatot engedjenek meg. Nagyon magas színvonalú volt ez az akadémia, és biztos most is mondhatnám majdnem, hogy a német SS hadosztályok kegyetlen kiképzési módszerét alkalmazták. Csak egy példát: fegyveres kűzás alkalmával a kiképzendő kadétnak meg volt szabva, hogy milyen magasságban szabad csak kűzni. Ha túl magasra emelte a fejét – mivel élessel lőttek fölöttük – ha meghaladta az egy bizonyos magasságot (kb 50 cm volt), akkor fejbe lőttek. Tehát ezt az akadémiát mindketten elvégezték. Erről számol be a francia tiszt is. (Ezt az utóbbit ugyan túlzásnak tartottam.)

Mi történik a II. világháború (1945) után? Elég hamar leszerelt az én barátom, és az említett zöld államban (közel az Atlanti-óceánhoz) telepedett le. Azonban a leszerelést követően beválasztották a II. világháborút követő időben a győztes hatalmak által alapított szövetségi ellenőrző bizottságba. A győztes hatalmak zónákra osztották fel Európát. Így volt amerikai, angol, francia, szovjet zóna is. Magyarország a szovjetbe került, négy állam által megszállt országokban az ő feladatuk volt, hogy a felszabadult államokban a demokrácia feltételeit segítsenek biztosítani, és e tekintetben szabad választás alapján a döntéseket meghozni.

Budapesten a bizottságban azonban a Szovjetekkel állandó vitájuk volt, így az USA néhány év után elhagyta Magyarországot.

Az én barátom változatlanul nagyon szeretete a magyarokat, leveleztünk, és az itteni eltelt évek alatt viszonylag jól megtanult magyarul is. Ezen barátság minden ezek ellenére megmaradt, de az ebből a barátságból, sok negatívum is maradt az én számomra is, de én őt soha nem tagadtam meg.

Ebben az időben sajnos kiéleződött az USA és Szovjetunió viszonya – éppen talán Churchill beszéde váltotta ki – elindították, tulaj-

donképpen a hidegháborút. Aminek következményeit még a mai napig érezzük, és sajnos felélesztjük.

Hogy le tudja zárni ezt az egész West-Point indító témát, idézném ennek a francia tisztnak a szövegét, aki éppen napjainkban publikál erre vonatkozóan. „Emlékezhünk Mike Pompeora, a Központi Hírszerző Ügynökségének a CIA egykori igazgatójának, a későbbi külügyminiszternek híres megfogalmazására:

„Amikor kadét voltam a West-Point katonai akadémián, mi is volt a jelszavunk? „Nem hazudsz, nem csalsz, nem lopsz, és nem tűröd meg azokat, akik ilyesmit tesznek! Majd én lettem a CIA igazgatója és hazudtunk, csalunk, loptunk. Egész képzéseink voltak erre”.

Amikor Biden úgy dönt, hogy megtorpedózza az ausztrál-francia megaszerződést a tengeralattjárókról, Macron beletörődik és meghunyászkodik. Az ember meneküljön az ilyen szövetségeseiktől! Amikor pedig Biden úgy határoz, hogy tönkreteszi az Északi Áramlat gázvezetékeket, Scholcz hallgat, és meg sem meri nevezni a bűnöst.

Tegyük ehhez hozzá, hogy Washington minden földrészre kiterjedően 800 támaszpontot tart fenn a világban. Felidézhetjük Henry Kissinger szavait is: „Amerika ellenségének lenni veszélyes, a barátjának lenni azonban végzetes.” Mindenütt a háború magvát hintik el, majd cserbenhagynak, mint Vietnámban, Kambodzsában, Irakban, Líbiában, Afganisztánban és hamarosan Ukrajnában is. Cserbenhagyták az iráni sahot, feladva ezt a Nyugatbarát országot az ajatollahok javára. Nem beszélve a kurdokról, akik szövetségeseik voltak az Iszlám Állam elleni harcban, ám 2019-ben magukra hagyták őket a törökökkel szemben.

1990-ben hazudtak Gorbacsovnak, megígérve neki, hogy soha nem bővítik a NATO-t keleti irányban, ha a jóváhagyását adja a német újraegyesítéséhez. Azóta már 30 tagja van

a NATO-nak. Az Atlanti Szövetség nagyszabású művelet keretében bombázta Szerbiát, 1000 vadászgép 78 napon keresztül osztotta a halált a népirtás ürügyén.

2003-ban az iraki háborút az ENSZ jóváhagyása nélkül indították meg, mégpedig a CIA által gerjesztett ordas hazugságra építve, miszerint Szaddám Husszein, tömegpusztító fegyverekkel rendelkezett. Az egész csak manipuláció volt. 2015-ben pedig Putyint verték át a minszki egyezményekkel, amelyek semmi más célt nem szolgáltak, mint hogy időt nyerjenek az ukrán hadsereg felfegyverzésére, hogy megtámadhassa Donbaszt.

Biden fél szembeszállni az oroszokkal, Donbaszba, és inkább Ukrajnát végezhetik ki olcsón. Több mint százezer ukrán katona esett már ki a harcból, mert megölték, vagy megsebesült eltűnt, illetve fogságba esett. De Amerika békében él, keveset számít neki mások vére.

Franciaország nem lesz annyira ostoba, hogy kövesse Amerikát, ebben az előre elvesztett új kereszties hadjáratban. A NATO ugyanis Washington háborús gépezetté vált.

Elnézést, hogy ennek a francia katonatisztnak a véleményét, kissé bővebben világítottam meg, hiszen sajnos ez mind a mai napig is sok tényt akar, és sajnos a tények, makacsok, és tények maradnak.

Hogy kerültem én ebbe a történetbe, és ezzel az amerikai- most meghalt amerikai tiszt halálával kapcsolatban- barátságunk kialakulásáról néhány szubjektív háttéreseményt meg kell említenem.

Tehát a II. világháború végén voltunk, megkezdődött 200 ezer magyar durva, helyenként 50 kilós csomaggal történő, évszázadok óta Szlovákia területen élő magyarok kiutasítása. Tehát Szlovákiából történő kiutasításáról van szó, ami az úgynevezett és „hamisan beállított” és Benes által ösztönzött lakosságcsere nevet viselte. Egy szó nem volt igaz ebből a

bűnösségből, amit egy évezred óta ott élt magyarságra rákentek, teljesen jogtalanul, törvénytelenül, és a mai napig sem rendezve az egész intézkedés jogi alapját, főleg a gazdasági kérdéseket.

A TISO vezette Szlovákia előbb üzent háborút a Szovjetunióknak, mint Magyarországnak.

Azelőtt békében éltünk, magyarok, szlovákok, (tótok), németek, apai nagyanyám, Csihay Zsuzsanna tökéletesen beszél szlovákul. Az természetes volt, hogy a magyar családok a gyermekeinket felküldték a Szepességbe „német szóra”. Szlovákul mindenkinek érdeke volt megtanulni.

Édesapám, aki Kassán született 1898-ban, és az I. világháborúban a Wienerneustadti repülőeszközök Repülő Ezrednél került kiképzésre (Bécs mellett), és az I. világháborúban végig a légierőnél szolgált. Azonban a levegőben akkor a nyitott katonai repülőgépen, az olasz légvédelem gránátjától megsebesült fenn a levegőben. 5 darabja (jó minőségű rozsdamentes acél) benne maradt a felső karjában élete végéig, de semmi gondot nem okozott, viszont nagy érdeklődést váltott ki mindig, valamilyen orvosi röntgenvizsgálatnál. Nem tudták elképzelni az orvosok, hogy mit jelenthet ez a jól látható 5 repeszdarab. (Ezt úgy nevezik, hogy shrapnel. Ez egy angol tábormok neve volt, aki feltalálta. Ezt egy időzítve előre beállított távolságban, a levegőben robbanó repeszgránát. Az angol tábormok találmánya nagyon „sikeres” volt, hiszen apró golyókkal volt kitöltve, sok gondot okozva az Osztrák-Magyar Monarchia katonáinak. (Szlovák katonákkal is együtt szolgált édesapám)

A kiutasítással kerültünk ki Szlovákiából, és a kiutasítás után nagy gondot jelentett ez az állapot, ezért próbáltam munkát is keresni, valamilyen módon tovább tanulni Sárospatakon. Érettségi után a szerencse hozzám szegődött, mivel ekkor alakultak meg, 1945 után a NÉKOSZ kollégiumok (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége). Ekkor kerültem

így Budapestre a kollégiumba, és nagyon közel kerültünk olyan kapcsolatokba, amit eddig nem is álmodtam, mivel több nyelvet tanultunk a kollégiumban (kötelező nyelvórák voltak reggel). 6-kor volt az ébresztő, és mindenki számára valamilyen idegen nyelv tanulása, amiben benne volt az angol, a német, a francia, a román, az orosz. Mint említettem kötelező volt választani. A mai is csodálom, hogy létezett az, hogy háború után vagyunk, és egy nap késéssel az összes világlap (a New York Times, az angol Times, a Le Monde, a Pravda és az olasz lapok is az asztalunkon volt, még az egyházi lapok is. (A Biblia és Marx tőkéje is az asztalon volt.)

A másik tényező, ami talán ezt a világra kinyíló kapcsolatrendszer megteremtette az volt, hogy nagyon sok idegen, mondhatnám külföldi diák is velünk volt. Volt egy hosszú jelentős felírás a kollégium nagytermében, hogy „Nem az a fontos ecsém, hogy honnan jösz, hanem az, hogy merre tartasz!” Ebben a szellemben kanadai, szerb diáktól kezdve mindenféle más nemzetiségiek is voltak velünk, és egy ilyen érdekes nemzetközi kapcsolatrendszer alakult ki már ebben az időben. Sajnos, később a kommunista párt más utakat diktált a NÉKOSZ számára is, és Rajk Lászlót, a kollégiumban például (amit szeretett mindig meglátogatni a sok közül egyet-egyét) a diákok mindig vállon vitték le a kollégiumból, amikor nagy örömeikre, meglátogatta ezeket. Volt olyan eset is, hogy az egyik kollégista lány meghívott a nagybátyja – aki nyilas vezér volt – az akasztására. Ő pedig bántódás nélkül, a kollégiumban tanult. Volt olyan diák is, bár a szülei nagyon gazdagok voltak, 150 holdas birtokuk volt, de a kislány a NÉKOSZ-

ba került. Itt érvényesült tehát az, hogy „merre tart, mit akar az életében, milyen utakon szeretne járni” (politikai szempontból). (Ez a szellem főleg a budapesti kollégiumokra volt jellemző, Dózsa, Nagy László, Zrinyi, műszaki stb. Mi szerveztük VIT-et is, a francia delegáció Picasso, Salvador Dalí festményeket is hozott. (még én csomagoltam ki 1948-ban.)

A sok kollégiumi rendezvény alapján jutottam így el a Szövetségi Ellenőrző Bizottság által is támogatott különböző rendezvényekre, és az egész barátság tulajdonképpen így kezdődött az amerikaiakkal, így indult el. Ezt a baráti kapcsolatot 1989-ben a nyíregyházi tanárok, diákok látogatásával is megújítottuk.

Azóta sajnos ez az általam is nagyon tisztelt és nagyra becsült amerikai demokrácia sok gyalázatos dologgal tarkítva, nagymértékben megváltozott, amit végtelenül sajnálok. De hagyjuk ezt a kiábrándító politikai változásokat, hiszen éppen elég gonduk is van és volt is az ukrainai háborúval összekötésben. Tíz évig tanítottam Ukrajnában, szép oklevelet kaptam, sok különböző dicsérő oklevelem van, de megmondom őszintén, erre vagyok a legbüszkébb: a Kárpátalja Főiskolán 10 évi munkáért kapott Elosmerő Oklevélre. Végtelenül sajnálom, hogy már több hallgatóm meghalt, és azokat – a már sajnos több száz magyar embernek, Ukránnak, Orosznak a halálát – akik egy ilyen ostoba politikai játszma részeként elveszítették életüket.

Dr.habil Gööz Lajos
professzor emeritus, egyetemi magántanár
Email: lajosgooz@gmail.com

IN MEMORIAM Dr. FEHÉR ANDRÁS

Dr. Fehér András (1944-2023)

Döbben hallottuk Fehér András halálának hírért.

Fehér András éveken át hűséges társa volt a Miskolci Bölcsész Egyesületnek. Barátként szerettük és tiszteltük tudását. Minden előadása szép és tiszta volt. A mérnök pontossága

és a tudós mélyen látása párosult gondolatai megosztásában. Kellemes, szimpatikus egyénisége mindig örömet és mosolyt váltott ki mindenkiből. Utolsó előadását skype segítségével közvetítettük, mert éppen covid fertőzése volt. Nem látszott rajta, hogy nem érzi jól magát, de a biztonság kedvéért nem jött el közénk. Előadásának írott formáját az Ősi Gyökérben lehoztuk, s mivel nem volt megelégedve a képek minőségével, most, a tavaszi kiadásunkban (2023.XLXII évf.1. sz.) újra lehoztuk az írását. Sajnos már nem láthatta, elment világunkból mielőtt postázhattuk, s csak remélni tudom, hogy meglett volna elégedve az új nyomtatással.

Kedves András, mélyszeges szomorúsággal fogadjuk a megváltoztathatatlan, hogy nincsen már közöttünk. Nagyon fog hiányozni mindannyiunknak, de az örökkévalóság fényében tudom, hogy

újra találkozunk majd. Addig is vigye magával szeretetünket és nagyrabecsülésünket búcsú ölelésként.

PhS. Tibold Szabina
Miskolc, 2023, május 8.

Dr. Fehér András

Vázlatos szakmai önéletrajz

1944.02.16-án születtem Kunhegyesen. Édesanyám: Madarász Ilona (varrónő 1913-1983) Édesapám: Fehér Miklós (motor és gépszerelő 1911-1994)

- Általános iskolámat Kunhegyesen végeztem. (1950-1958)

- Középiskolai tanulmányaimat a Kerpely Antal Kohó és Öntőipari Technikumban végeztem el. Öntészet technikus oklevelem száma: 5/1962

- 1962-1967 között a Nehézipari Műszaki Egyetemen tanultam és mint „képlékenyalakító kohásztechnológus kohómérnök” végeztem. Oklevelem száma: 234/1967

- 1967-ben a Dunaújvárosi Felsőfokú Technikumban, majd főiskolává válása után 1970-ben a NME Kohó és Fémipari Főiskolai Kar Alakítástechnológiai Tanszékén dolgoztam. Kezdetben gyakornokként, majd tanársegédi, adjunktusi és docensi kinevezést értem el. Oktatói munkásságom alatt az utolsó 20 évben előadója voltam az Anyagszerkezettan, a Fémtan, az Anyagvizsgálat és Hőkezelés tárgyaknak. Ezeket gépész és kohász hallgatóknak oktattam.

- 1968-1970 között a NME-en hőkezelő szakmérnöki oklevelet szereztem. Oklevél száma: 10/1970

- 1977-ben végeztem el a Marxizmus-Leninizmus esti egyetemének 2 éves Filozófiai Szakosító tanfolyamát. Száma: 266-44-77

- 1974-1982 között a Dunaújvárosi Repülőklubban sportoltam és ezüstkoszorús vitorlázó repülő fokozatig jutottam el.

- 1983-ban A NME-en „Termomechanikai kezelések hatása az unikor acélok mechanikai tulajdonságaira” című értekezéssel műszaki egyetemi doktori oklevelet kaptam

- Időközben szükségesnek tartottam az oktatás érdekében, a radiográfiai és ultrahangos roncsolásmentes anyagvizsgálói képesítés megszerzését is. (RT3; UT3)

- 1993-ban munkahelyet változtattam és a DUNAFERR Qualitest Minőségügyi Kft-nél helyezkedtem el vizsgálatfejlesztési osztályvezetői munkakörben, ahol a roncsolásmentes osztályt is vezettem.

- 2002-től a Fejér megyei Mérnöki Kamara engedélye alapján (07-0721-021009) az alábbi szakterületeken végzek egyedi megbízások alapján szakértői munkákat. G-C-15/07-0721: Hőkezelés, G-C-16/07-0721: Kohászati anyagvizsgálat, G-D-63/07-0721: Igénybevételi állapotok vizsgálata.

2008-ban mentem el kerkedvezményes nyugdíjba.

Korábban a SZTÁV keretein belül, majd az ORSZAK, ORSZAK NOVUM szervezésében veszek részt oktatóként, felnőttek számára tartott roncsolásmentes anyagvizsgáló képzésben.

A szent koronáról a legutóbbi mérnöki kutatások tükrében

Dr. Fehér András

Az utóbbi idők mérnöki kutatásai is alátámasztják, hogy a Szent Korona átmérőjének megválasztásában a nap és a föld fénypercben kifejezett távolsága és az annak megfeleltetett hüvelyk egység adta a megvalósított Szent Korona átmérőjét. A fény a naptól a földre a téli napforduló idején 8,16 perc alatt ér el. Ugyanennyi a Szent Korona átmérője számokban. 8,16”hüvelyk mely egyenlő 207,48

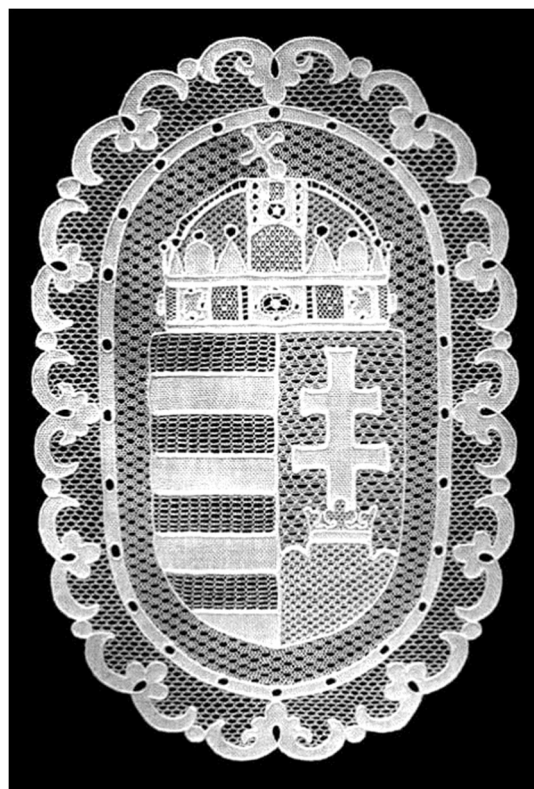
milliméterrel, a keresztirányú belső átmérővel. E szerint fel kell tételeznünk, hogy a Szent Koronának az IDEÁLJA a nap és a föld között lévő fény korona, (virtuális korona) melynek az átmérője a nap-föld távolság. Tehát a nap és a föld között van. Továbbá bebizonyosodott az is, hogy a földpálya kerülete és a fénykorona kerülete szintén összefüggenek és jól ismert égi mechanikai összefüggést rejt magába. Ennek a számításnak az eredménye pedig a nagy Platóni 25920 év. Tehát több irányból is igazolást nyert az első feltételezés. A hüvelyk egységét a homlokzati Pantokrátor trón szélessége adja. Ezt a hüvelyk egységet egy Föld állandónak kell tekinteni, míg a fény sebességét az univerzum állandójának. Tehát a Szent Korona összeköti a beavatandó Királyt, aki a földön áll, a Naprendszerrel és az Univerzummal és első sorban azzal, aki teremtette az eget és a földet, a mindenség Teremtőjével, az Istennel. Ezért Beavató a földön a mi Egyetlen Szent Koronánk.

Ugyancsak a trón alapjának dőlésszöge adta az időszámítás egy bizonyos egységét is, amelyet a Szent Korona gyűrűjén található gyöngyök számossága is alátámasztott. A trón dőlésszöge $2,3^\circ = 360^\circ / 156 \text{gyöngy} = 2,3^\circ / \text{gy}$. Így kibomlott a Szent Korona téridő, Őseink tudományos szemlélete, mely az egyik alapját kellett, hogy jelentse Papjaink hitrendszerének, hisz ezt a tudást meg tudták tudatosan tesztíteni a Koronázási jelvényekben. Ez a Jézus Krisztusban bízó hitvilág tisztaságát, ráhatározását, a tudomány és a hit egységét tükrözte és elkülönült a római dogmatikus Judeo-Keresztény világfelfogástól, mely elhajlott Jézus Krisztus eredeti tanításától. Ezt fémjelezi az aranyból készült Szent Koronánk és a többi koronázási jelvényeink együttese.

A fentiekből egyenesen következik, hogyha a Szent Koronánk IDEÁLJA a naprendszerben található és annak az egyik tagja maga a földbolygó, melynek egyik fontos jellemzője a $23,5^\circ$ -os dőlésű forgási tengely, akkor elengedhetetlen, hogy az országházban

lévő, a magyarok által készített a földet is jelképező Szent Korona tengelye, hűen ábrázolja az IDEÁLJÁT. Tehát a tengelyét jelképező keresztnek is $23,5^\circ$ os szögben kell, hogy álljon!

Köztudott, hogy a Habsburgok folyamatosan mindent megtettek azért, hogy a Szent Koronánk működését megromsítsák. AZ 1886-os közszemle után, de még IV. Károly koronázása előtt a keresztet kiszerelték és úgy helyezték vissza, hogy a korona tájolása keletről nyugat felé történjen. Ezt azzal is bebiztosították, hogy beforrasztották a keresztet. Nem végeztek tökéletes munkát, mert a megmaradt 1613-as koronázási láda 1938-ban készített fényképén tisztán látszik, hogy a kereszt balra dől, mind az elől nézeti és értelemszerűen mind a hátulnézeti képen. Ferenc József fején koronával való ábrázoláson, szintén balra dől a kereszt (1867). Ez a természetes, mert a Magyarország mindig a felkelő nap felé fordult, Királyával együtt és úgy imádkoztak. Ekkor pedig a keresztnek a sarkcsillag irányába kellett nézni, mint ahogy a föld tengelye is arra mutat szüntelen."

Halasi csipke – címertinta

ZÁHONYI ANDRÁS

Könyvismertető és beszámoló

Gazda József: Mindennek mestere*A falusi tudás könyve**(Hét Krajcár Kiadó – Budapest, 2022)**A Kiadó ajánlása:*

A régi falu modelljét állítja ez a fényképekkel gazdagon illusztrált könyv az olvasó elé. Azét a faluét, amely egész felépítésével, belső szerkezetével, foglalkozás szerinti és társadalmi rétegződésével egyetlen nagy célt szolgál: a termelést, az anyagi javak létrehozását.

Alkotó, termelő közösség volt a régi falu. Élelmiszert termelt - gabonát, zöldséget, húst -, építőanyagokat, ruházati cikkeket, lakástextiliákat, bútorokat, mindent, amire a társadalomnak szüksége volt. A könyvben megszólaltatott falusi iparosok, nagy tudású földművesek között jó néhányan a népi tudás mesterei.

Örömmel ajánljuk ezt a páratlanul szép könyvet mindenkinek, akit érdekel népünk múltja, a régi falu gazdag hagyományával, s akik érzékenyek a nyelvi színekre, a népi nyelv változatosságára, képszerű gazdagságára.

Önmagunkat becsüljük, ha nem feledkezünk meg elődeinkről. Azokról, akiktől nemcsak életünket, de tudatunkat, kultúránkat, erkölcsünket, lelkünket, nemzeti-emberi örökségünket is kaptuk.

Engedjék meg, hogy mi, akik több évtizedet töltöttünk el a néptáncosok és népzene-szek, a falusi mesteremberek világában, és rendszeres résztvevői vagyunk a kovásznai-csomakőrösi tudományos konferenciáknak,

néhány gondolatot hozzátegyünk az előbbiekhöz!

A 2023-as Kőrösi Csoma Sándor Napok emlékérmét Gazda József tanár úr kapta meg május 6-án. Eddig nem kaphatta – ugyanis ő maga volt a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület elnöke, önmagát pedig nem szokta kitüntetni az ember.

Mi azzal tisztelgünk a Kovásznán élő, egész életével a magyar közösség érdekeit szolgáló szakember előtt, hogy a tavaly újra kiadott, értékes képanyaggal kiegészített könyvét most bemutatjuk az olvasóknak.

A könyv első kiadását a Püski Kiadó jelentette meg 1993-ban.

<https://www.antikvarium.hu/konyv/gazda-jozsef-mindennek-mestere-147152-0>

Ki tudja a városban élők közül, hogy mi is az a szatlerség (244. o.), a kötélverés és mattingolás (309. o.), a kásátörés (351. o.), az olajütés (352. o.), a bordakötés (401. o.), a ványolás (423. o.), a kallózás (428. o.), a síperfaragás (475. o.), a taplász (499. o.), a párnahím, a szilágysági madaras, a cifraszűr, a durgálás, a mészároosság, a szakácsság, a szíjgyártás, a kenderáztatás, a kerekesség, a kovácsság (kovácsmesterség), a lópatkolás, a szekér-és méhkasfonás?

Hogyan folyik a szénégetés, mivel foglalkoznak a gorzafalviak és a dánfalviak, hogyan is néz ki a kézicséplő, ki az a cebres, a szotyros, a gubás vagy a kakasos, hogyan öntik a gyertyát, szövik a csergét, vájják a teknőt, főzik a peccset (rózsabogyót), „csinálják” az utat?

Aki nem, az Jóska bácsi remek fotókkal ki-
egészített könyvéből megtudhatja!

(A következő két fényképet Gazda József
készítette.)

1. ábra: Nagyszebeni csobán bundában

2. ábra: Koncz János fafaragó munkája

**Rövid beszámoló a 2023. május 4-6. kö-
zött Csomakőrösön megtartott Tudomá-
nyos Ülésszokról, melyet a Kőrösi Csoma
Sándor Napok keretében rendeztek meg**

Flórián Csaba orvos életcéljának tekinti,
hogy Kőrösi Csoma Sándorról minden adatot
összegyűjtsön. Adattára nemsokára hozzáfér-
hető lesz az érdeklődők számára is.

Szathmári Botond, a Buddhista Főiskola
tanára a tibeti naptárral ismertette meg a hall-
gatóságot.

Oláh-Gál Róbert matematikustól Kőrösi
Csoma nagyenyedi tanulmányairól tudhattunk
meg részleteket.

Lezsák Gabriella régész honfoglalóink
részleges lovastemetkezéséről tartott előadást.

Sudár Balázs a madzsar népnév előfordulá-
sairól, jelentéséről beszélt online előadásában.

Dima-Csoma Endre, a Csoma család fiatal
tagja a Csoma-címer változatait mutatta be.

Halasy-Nagy Endre Bocskai István koro-
nájáról, Záhonyi András (ZMTE) a magyar
Szent (Szakrális) Korona művészeti, vallási és
jogi szerepéről beszélt.

Bálint Huba a magyar ősvallás és a keresz-
ténység felvétele közötti átmeneti korszakkal,
Bartha Júlia a törökség rokonsági rendszeré-
vel, Sántha Attila a transoxániai magyarokkal
ismertetett meg bennünket.

Az ókori névadás analógiás rendszerét
Bognár Ferenc tárta elénk.

Bérczi Szaniszló (ELTE TTK) időutazásra
hívott mindnyájunkat, hogy a magyar nyelv és
a beszéd titkait is megérthessük. Kalmár Ist-
ván a nyelvtudomány módszertani kérdéseit
hozta szóba. Vidák István a gyékényszövés
gyakorlatát is bemutatta, miközben elszavalta
a Csodaszarvasról szóló regénket.

Fehér Bence (MKI) a hangrégészet titkaiba
avatott be minket.

Dolgozatot küldött be Mandics György,
Halász Péter, Czeglédi Katalin, Friedrich
Klára, Bárdi László és Bán Andrea, melyeket
röviden a Kovásznai Líceum tanárai ismertet-
tek.

A konferenciát szakmai kerekasztal-be-
szélgetés zárta.

2024-ben ismét a megszokott időszakban,
április elején várják a kutatókat a konferencia
szervezői.

(Záhonyi András könyvismertetése és beszámolója)

Az esti csomakőrösi beszélgetések során szóba került, hogy Fehér Bence kutatótársunk nemrég verseskötetet jelentetett meg. Az érdeklődés felkeltése végett most megragadjuk az alkalmat, hogy néhány gondolatát az olvasók elé tárjuk.

Bölcsnek, bolondnak dolga – Hét Krajcár Kiadó (Budapest, 2018)

Benne a Krisztina-ciklus egy érzelmeihez kötözött férfi örömeit és szenvedéseit is bemutatja:

„bájos hazug, te szentfazék

...

Rajtam segíts s megmented úgy magad – ne vágd bilincsem el!”

(Volt persze Orsolya-ciklusa is, haikukkal...)

Énekek éneke VI

*Tégy engem pecsétnek szívedre – pecsétek karodba,
mert erős, mint a halál, a szeretet – zord,
mint a sír, a vágó. (8,6)*

*a csókját érzem a szívem felett
letépném bőrömet
mint tűz éget, Nesszosz búcsúja
akárhogy sírva súgja
nem oltja a könny
nem hűti közöny
pecsétnek a szívemre tettelek
hogy' téphetném ki szívemet
arany-szemedben könnyedet
hát mért mondtad, hogy nem lehet
hazudtál! lehetett!
mert oly mozdíthatatlan megáll
mint a halál
a szeretet*

Ajánljuk még elolvasásra:

Nonszensz vers a perzsa diplomaták emlékére: Káosz (122. o.),

Talán volt-ifjúság, ki addig tartott, míg hittük, jöhet új: Bizarr-ország (149. o.),

Történelemfilozófia és zanzásított vélemény a férfiról s a nőről: Bölcsesség könyve (115-116. o.).

„A múlt már nincs, a jövő még nincs, a jelen pedig csak átmenet közöttük.” (Szent Ágoston)

Mese az önfenntartásról

Találkozott a szűnyog és a ganajtúró bogár.

– *Fúj, de ronda vagy – mondta szűnyog – és ürüléket eszel.*

– *Igaz, te szép vagy – felelte a ganajtúró – de nem is azt eszed, ami már senkinek nem kell, hanem ami másokat éltetne.*

Összefutott a mezőn a ganajtúróval a szűnyog.

– *„Ronda vagy és szarevő!”*

– *„Hát te lehetsz gyönyörű, ám más élet-erőit eszed; s én azt, ami nem kell.”*

Azt nem mondja mesém, hogy kinek adjak igazat.

Egy felvidéki költő, aki nem a bölcsész-karon tanulta a versírást

Részletek a Svájcban élő B. Szabó Péter verseskötetéből, melynek címe **Bolygó Magyar** – kiadja a SMIKK (Zürich) és a Kráter Műhely Egyesület (Pomáz), 2021.

Perpetuum Mobile

*Semmi sem véges
Minden mozgásban van
és marad –
A kozmosz vérkeringésében
az élet végtelen és örök
Jövünk és megyünk
ez a küldetésünk
a Földön éppúgy*

mint a Csillagok között
A bolygók között van a lét
melynek eleje s vége nincs
Minden a fizika törvényét követi
az anyag nem vész el
csak átalakul

Te is én is
állandó mozgásban
hol boldogan az ágyban
hol gögösen dacolva a léttel
vívod a szerelem háborúját
velem
Majd megbékélsz ha lecsuktad
örökre szemed
s elmerülsz az örökkévalóságban
összeolvadva velem
Csillagragyogásban

Levél haza (A HONTALANSÁG VERSEI
ciklusból)

Fényképet tartok kezemben
– Szülőházam a tanyán
üres sivár e ház
mióta elhunyt
Édesanyám

Kopaszra nyírták a tájat
Kivágtak erdőket gyümölcsfákat
Nem virít többé
a virágos rét
Velőmben lüktet mégis
őseim hazahívó szava

Hiába keresném
a fákat ösvényeket tisztásokat
– a tudat megöli honvágyam
Siratni múltam nem térek haza

Sírni a természet gyalázásán
Keresni a bűnösöket
Sírni anyán sírjánál
– szál virággal Néki még tartozom
A rokonok sajnálkozásán
– hogy mennyire hiányzom –
Sírni a barátok elhullásán

Zokogni azon
hogy szeretőim másé lettek
Szánakozni Rajtatok
mert nem vagytok szabadok

Ily gyászmenetre nem kívánkozom

Nem térek haza

E gondolatok ellenpontja jelenik meg a
Késő hazatérés c. versében, mely Trianon
keresztjét is megemlítve szegény csonka Ma-
gyarország sorsával foglalkozik:

Támadj föl
tetszhalott vergődésedből
Nemzetem
még van egy esélyed
hívd haza tékozló
bűnbánó Gyermeked

Csak egy mosoly

A legrövidebb kapcsolat
két ember között
a mosoly
mely hegyeket mozgat
s jéghegyeket olvaszt

Rítus (részlet)

Az Istenek
közöttünk vannak
lakomára jöttek
Dionüszosz – a menekült –
poharát üríti
Aphrodité mámorában
Adonis testén üt sebet
Apollón kardjával
tizenkét titánnal viaskodik
– arája közben
mással szórakozik –
a bor megteszi hatását
isteni mámor
éjféltre int a homokóra
kezdődik a Chaos

Végtagjaink összefonódva
 mint Krisztus töviskoszorúja
 magasfeszültséggel töltve
 olvasztjuk sejtjeink
 egymásba
 a gyertyák csonkig égnek
 üres minden pohár
 Az Istenek aludni tértek
 s én Téged átölelve
 hallgatom szíved dobzaját

Unokáim féltése (részlet)

Georgia Guidstones-i monolitba
 vésett ötparancsolata komoly ve-
 szélyre figyelmeztet

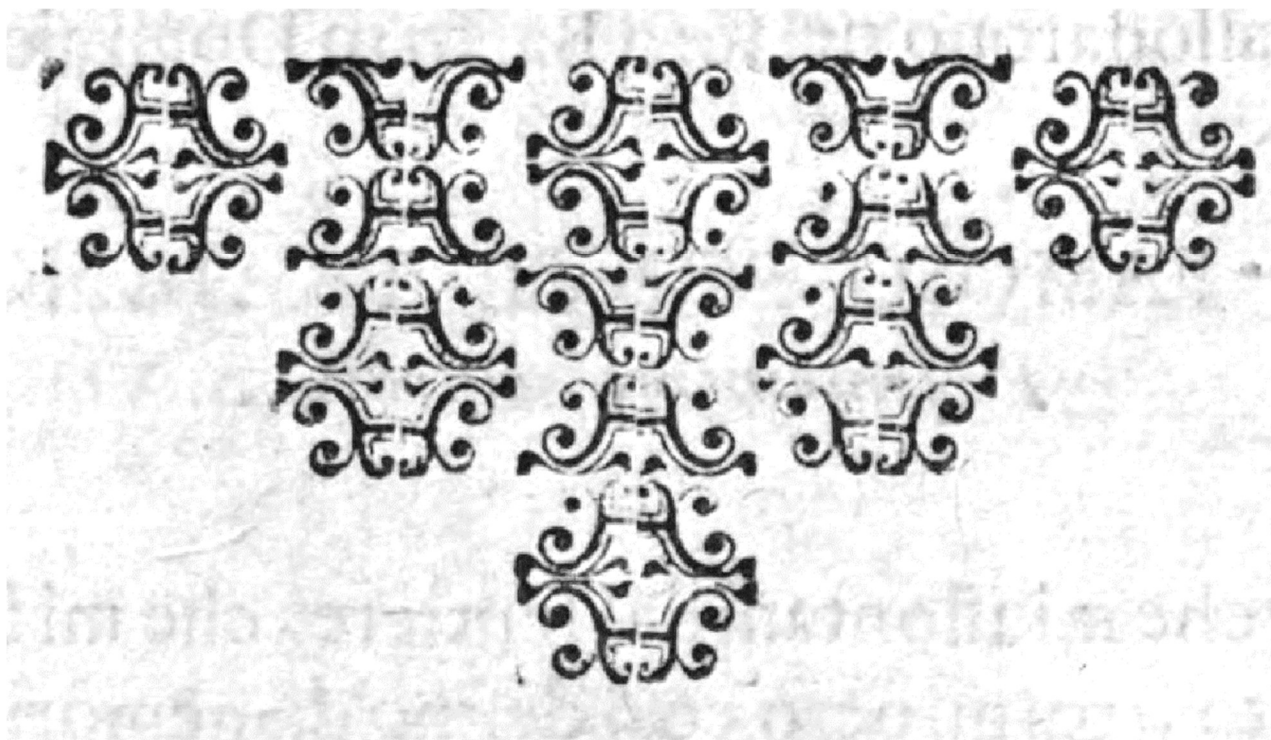
A megtépzott családoknak
 ahol az Isten tisztelete
 s a Tízparancsolat
 már nem rendező elve
 az emberi kapcsolatnak
 Ahol az imakönyvet
 a templomot
 reggeltől estig

felváltotta a Handy
 pötyögtetése
 Ahol az altatódal
 és a népi ének
 már a szülőknél is
 feledésbe ment

...

Hol a hulladékban
 térdig ér a plasztik
 az eldobott fecskendő
 és a tört üveg

Lehetnek-e boldog utódaink
 kikre épülhet a jövő
 melyet a kőművesek
 ötszáz millióra terveznek
 s létrejön az új vegyület
 a génmanipuláltak
 hibridek és robotemberek
 rabszolga hada
 de megmarad
 az új zöldek
 s egy maréknyi
 pénzéhes ember
 világalma

TOMORY ZSUZSA

Rendhagyó rövid életrajz (részlet)

1930.szeptember 11-én születtem Budapesten. Burokban születtem, mely egy ponton bal arcomhoz nőtt. A burkot a szülészetten eltávolították. E tény lehet, hogy további életemet befolyásolta,- de ez természetesen csak feltevés.

Amit a továbbiakban elmondok velem történt események, tapasztalatok.

Megismételni egyetlen ilyen eseményt saját akaratomból nem tudok. mindez Isten kegyelmes ajándéka.

Megküzdöttem a sötétséggel.

Hét-nyolc éves lehettem, amikor gyermekszobánkban egy igen zavaró jelenlétre lettem figyelmes, mely egész nap éreztette hatását. Egy éjszaka egy feketénél is feketébb, az éjszakánál is sötétebb alak körvonalazódott az ágyam felett talán egy arasszal, gonosz szándékkal elpusztításomra törve. Hatalmas fizikai ereje volt. Több napon át jött. Minden esetben testi erővel is küzdöttem ellene az ágyon állva. Ekkor azt mondta, hogy hiába küzdök ellene, s egy jövendölést mondott. Ezt nem ismételem meg, nehogy esetleg erőt adjak neki. Azt válaszoltam, hiába történe, meg amit mond, ha szükséges a világot megvédeni, ez új küldöttét

megölöm. Erre olyan borzalmas erővel ragadt meg, hogy védekezni sem tudtam, a szoba közepére vágott teljes erővel, s elment. Ez volt az utolsó találkozásom vele.

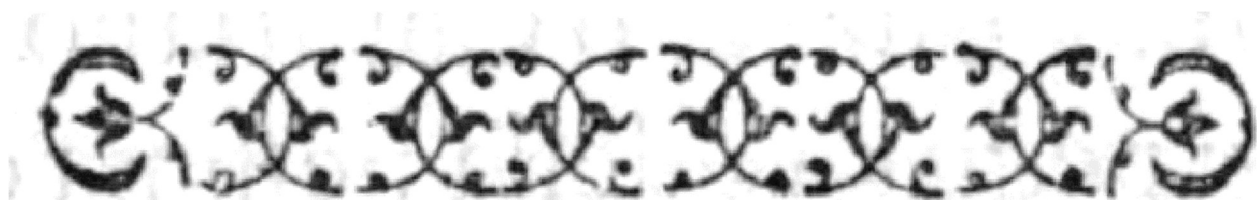
A szoba közepén, egy matracon nevelőnőm és egyben nagynéném aludt aznap, s ahogy a szoba közepére puffantam, éppen reá esve, feljajdult, hogy ilyen butaságokat miért csinállok.

Nem beszéltem erről senkivel, csak kb. harminc év után. Amerikai látogatása alkalmával elmondtam Édesanyámnak, aki ezt mondta: „Hát utánad volt ez... Miért nem mondtad?” Tehát ő is tudott erről az erőről. Ugyanekkor halvány érzés adta tudunkra, hogy ismét körülöttünk ólálkodik. De soha nem jött elő erővel többet. Ez volt utolsó „jelenése.”

Ősi imádságainkban átmentett gondolatot idézek, hogy esetleges hasonló esemény során tudjuk teendőnket. Népünk nemes egyszerűséggel csak azt mondja: „Sátán lódulj, és ne állj ott!” Teljes erővel ellen kell állni a gonosznak.

Amikor a Sötétségnek azt mondtam, hogy megölöm küldöttét, ez nem gyilkosságot jelent:

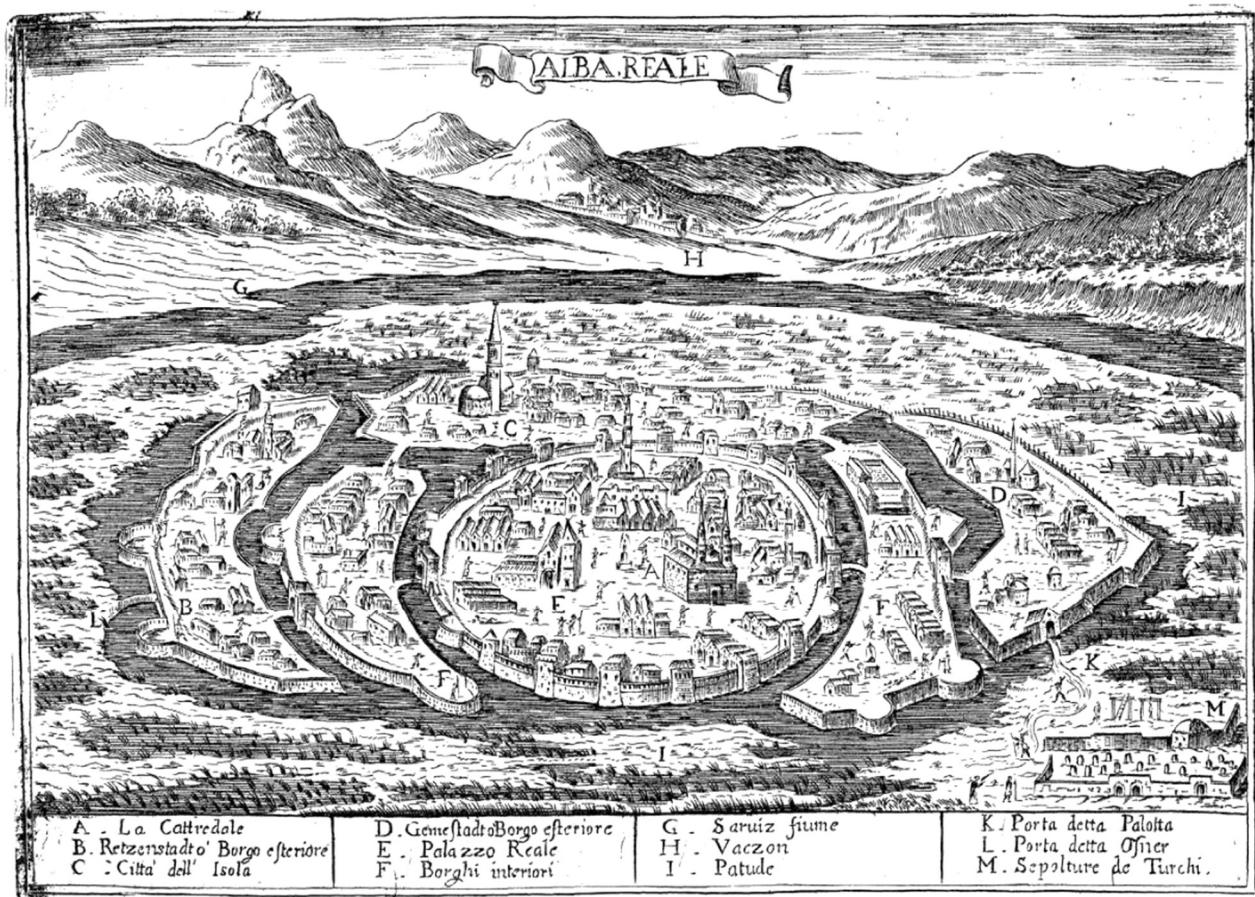
a sötétet fénnel lehet eltávolítani. Erre később eszméltem, Isten iránti hálával.

PhS ROSTÁS LÁSZLÓ

Fehérvár valóban fehér folt, vagy csak részben?

AlbaReale, esetleg AlbaRegale, vagy mindkettő?

„Mi igyekszünk a tényeket mindvégig tényekként kezelni, a hipotéziseket hipotézis-ként. Nagyon örülnénk, ha biztosak lehetnénk benne, hogy az olvasó is így fog eljárni” Pap Gábor

A tények ismét makacsak. Létezik egy XVII. században megjelent metszet,¹⁷⁸ mely a felirata alapján „Alba.Reale” (Szó szerinti latin és olasz fordításban Alba = Fehér - Napkelte Reale = Igazi, Re(g)ale = királyi-Fejedelmi (székhely)), jelenlegi nevén Székesfehérvárt ábrázolja. Mind formájában, mind a rajta megjelenő „H” jelzetű „Vaczon” felirattal igen komoly vitákat váltott ki. Sajnos még mindig elég gyakran keveredik, a Fehér-egy-

ház, a Fehérvár és a Székesfehérvár három eltérő minőséget meghatározó fogalma, helye, melyeket jól el kell különíteni egymástól. Itt most Székesfehérvár helyével és annak környezetével, valamint a metszeten található „H” jelzet alatt lévő „Vaczon” felirattal kívánok foglalkozni, kísérletet téve arra, hogy megállapítsam: a metszet készítője tévedett-e, mikor a metszeten látható „H-Vaczon” felirattal ellátott helységet *Alba.Reale* (Székesfehérvár) mögé a hegyek közé helyezte s így többen ezért Váccal azonosították, illetve hogy ténylegesen lehet-e a metszeten ábrázolt *Vaczon*-t a mai Vác-cal azonosítani, vagy sem?

A fenti ábrán látható vitatott metszetet a *L'ungheria Compendiata* (Mo. leírása) című

178 L'Ungheria Compendiata - Dal.Sig.Conte Ercole Csala....Modena 1685. -82 és 83.ol. közé fűzve

<https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00001432?page=116.117>

könyvben található, melyet mint II. kiadást 1685 április 28.-án Modenában adtak ki.¹⁷⁹ Az általam használt példány digitális változata a Müncheni digitális könyvtárban (München, Bayerische Staatsbibliothek -- 4 Austr. 232 k) a lábjegyzetben jelzett helyről¹⁸⁰ letölthető. Ha a 82. és a 83. old. közt található metszet képét tekintjük, akkor az *ALBAREALE* főcímmel ellátott képen, bizony, tényleg ott van az *Alba.Reale* felett, a kép felső háttérben az ábrázolt hegyek közt egy város, mely "H" jelzet alatt beazonosítható a *Vaczon* névvel és melyet mind Bradák Károly, mind Dr. Lánszki Imre Váccal azonosítanak. *AlbaReale*-t és *Vaczon*-t a „G” jelzetű „*Sarvív fiume* „ választja el egymástól.

A választott munkamódszer alapjaként vizsgáljuk meg a tényszerűen fellelhető adatokat, majd ezek figyelembevételével kíséreljük meg feloldani az ellentmondásokat.

Először is le kell szögeznünk, hogy az adott „*Albareale*” nevezetű metszet, a Magyar Királyság 52 városáról és váráról, az őket ábrázoló 25 metszettel együtt, egységesen összeállított könyv részeként 1685-ben, 3 évvel Székesfehérvár török uralom alóli felszabadulása előtt¹⁸¹ jelent meg, Ercole Scala gróf, neves földrajztudós, tollából, ismertette a magyar földön tett utazásának élményét, tapasztalatait. „*Magyarország összefoglalása, amelybe a királyság legjelentősebb városairól és erődítéseiről metszett látképek kerülnek, hasonlóképpen leírva valamennyi uralkodójának sora ... amelyet az országról, a népszokásokról és viseletekről való általános leírás kísér*” címmel. Így az abban használt ugyanazon megnevezések, egy és azonos dolgot kell, hogy jelentsenek.

Másodszor, meg kell vizsgálni a metszetekhez tartozó leírásokat is, mivel azok összetartoznak. Azt is meg kell nézni, hogy a teljes műben szerepel-e még máshol az „*Albareale*” és a „*Vaczon*” kifejezés, mint városnév, illetve szerepel-e *Vác*, mint város és milyen név alatt?

A könyv 11. oldalán szerepel az „*Albareale*” kifejezés, melynek eredeti másolata az alábbi ábrán látható. Ez a részlet a benne foglalt és múltismereti adatokkal igazolt események említésével egyértelművé teszi, hogy az „*Albareale*” kifejezés, mint városnév Székesfehérvárra, mint koronázó városra vonatkozik.

Dagli Ordinidel Regno *Vladislaò*, figlio del Rè di Polonia fù eletto, e coronato Rè d'Vngheria, mà come la Vedoua Regina riteneua preflo di fe la Corona, così ne feguì la Coronatione in **Albareale**. Con fortuna parial valore, ed oppresse l'Otomanò, e tionfò di varie Picuintie, mà con altrettanta digratia si deplorò egli il quarto Anno di sua Regenza dalle Squadre Nemiche sconfitto, e morto.
Il Quinto *Vladislaò* postumo di poche settimane ad' *Albareale* V.
B 2 10,

„...Dagli Ordinidel Regno *Vladislaò*, figlio del Rè di Polonia fù eletto, e coronato Rè d'Vngheria, mà come la Vedoua Regina riteneua preflo dife la Corona, così ne feguì la Coronatione **in Albareale**...” Részlet a 11. oldal aljáról

„...A királyság rendjei *Vladislaust*, a lengyel király fiát választották meg és koronázták meg magyar királlyá, de mivel az özvegy királyné előnyösebbnek tartotta a korona védelmét, így a koronázásra **Albarealében** került sor....”

Ezt követően vegyük elő az *ALBA.REALE* megnevezésű metszetet követő 83. oldalon található városleírást. A leírásnak ugyanaz a címe, mint az előtte lévő metszetnek. *ALBA.REALE*. Tehát egyértelműen összetartozónak kell tekinteni őket.

179 Az I. kiadás 1685-ben „In Modena, Nella Stamperia di Demetrio Degni. 1685. Con. Licenza de' Superiori „ Scala, Ercole által: „L' Vngheria Compendiata” címmel jelent meg. A III: kiadás ugyazazon címmel „In VENETIA, M.DC.LXXXVII. (1687)-ben (appresso Leonardo Pittoni. Si vende all'insegna della Speranza, 1687) jelent meg.

180 <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/bsb00001432/images/index.html?id=00001432&fip=193.174.98.30&no=&seite=1>

181 Székesfehérvár 1688. május 19.-én szabult fel a török uralom alól

ALBAREALE CITTA.

Enz' altro incontro siamo già peruenuti ad Albareale chiamata in Tedesco *Stulvveisemburgh*, & in Vnghero *Skekes-Feiervvar*. Questa Fortezza, che è distante da Vienna 100. miglia, e da Buda 40. già fù fra le destinate alla coronatione Reale; si vede in figura triangolare, attorniata da vna vasta Palude, di cinque Borghi impinguata; gode pure in vicinanza l' amenità di vaghi Giardini, con forte mura viene questa bella Città affluuata, e l'acque, che le stagnano intorno, come produttrici di canne, e giunchi, tolgono à chi che sia la speranza di poterle valicare; ogni sua Porta vien guardata da forti Ballicni; à sicurezza anche de' Borghi, mentre lo spazio, che si si apone trà Borghi, e terra ferma, è la medesima Palude produttrice di canne, e giunchi. Da Solimano fù già occupata l'anno 1543., e da Christiani fù per trè volte vanamente in duei si tempi assediata, ancorche il Basà, che nell'ultimo assedio vi

Albareale, Città.

Fù presa da Solimano l'anno 1543.

Az ábrán szereplő kiemelt részlet szabad fordítását az alábbiak szerint adjuk meg: „További találkozás nélkül már elértük **Albarealét**, németül *Stulvvei-semburgh*, magyarul pedig *Skekes-Feievvar*. Ez a Bécstől 100 mérföldre, Budától 40 mérföldre fekvő Erőd már a királyi koronázás végső kitüntetettjei között volt; háromszög alakban látható, **körülötte egy hatalmas mocsár és öt elszegényedett falu**; a közelben élvezi a szép kertek kényelmét is, erős falakkal biztosított ez a gyönyörű város, és a körülötte folyó vizek, mint a nád- és nádtermelők, elvesznek mindenkit, aki reménykedik, hogy átkelhet rajtuk; minden kapuját erős sáncok védik, a falvak biztonsága érdekében is, míg a falvak és a szárazföld közötti tér ugyanaz a mocsár, nád- és nádtermelő. Szulejmán már 1543-ban elfoglalta,... „

A leírás a latin (olasz) *"Albareale"* mellett megadja a német *"Stulvveisemburg"* és a magyar *"Skekes-Feirvvar"* nevet is. Emellett még az akkori távolság mértékben meghatározza a koronázó hely Budától (40), míg Bécstől (100) egységnyi távolságát is. Tehát a leírás valóban Székesfehérvárra vonatkozik. A metszet és a leírás összetartozását megerősíti az a tény is, hogy a koronázási templom körüli területen 5 falut jelez, melyet a mocsár választ el egymástól és az adott metszeten egyértelműen látható.

A „*Vaczon*” kifejezés az „*Albareale*” metszeten szereplő magyarázaton kívül a könyvben máshol nem fordul elő. Viszont, ugyanezen műben a Väcként azonosítani vélt „*Vaczon*” helyett, Vác városa, mint *Vaccia* szerepel, a 31. oldalon a város leírásaként, míg a város rajza, a 30. és a 31. oldal közötti metszeten jelenik meg. Leírja, hogy magyarul *Vvatzen*, németül *Vveitzen* a neve, Buda és Esztergom közt, a Duna mögött található.

A 30. és 31. oldal közt található metszet, mely Vácot ábrázolja „*VACCIA*” felirattal

V A C C I A CITTA' EPISCOPALE.

E più respirasse alla luce Vaccio l'Eremita, abborribbe, come obrobriosa la memoria, che dal di lui nome haueffe appresa, la sua denominatione la Città di *Vaccia*, come quella che in trenta Luitri si rese per venti volte nella sua vacillante instabilità, costantemente infedele, e troppo proclue nella varietà de' suoi Dominatori; Non dubitò incolorire à Cattolici, & à Maomettani roffeggiare nell' aspetto, prouando pocia ingiusta vendetta con la rapacità degli vni ne' lofferti faccheggi, lagiultitia degli altri nel sacrificarla fonte al ferro, & al fuoco.

Vaccia Città Episcopale.

Risiede questa Episcopal Città, chiamata in Vnghero *Vvatzen*, & in Tedesco *Vveitzen*, dietro le riu del Danubio fra le vicinanze di Buda, e di Strigonia; Viene animata in vno de' suoi laterali da vn picciol Forte, & iui non molto lungi si vede con l' Isola di Sant' Andrea anche il Monumento de' Turchi; Rende fastose quelle sue Campagne, l' amenità del sito: cola si retro sempre piu che in altre parti

Az ábrán kiemelt rész szabad fordítása az alábbiak szerint adható meg: „...Ez a magyarul *Vvatzen*-nek, németül *Vveitzen*-nek nevezett püspöki város a Duna-part mögött található, Buda és Esztergom közti környéken; Az egyik oldalsó oldalán egy kis erőd eleveníti fel, és ott nem túl messze a törökök emlékműve is látható Sant' Andrea szigetével;....”

Tehát, ha ugyanazon könyvben megjelenik Vác neve (az eltérő feltételezések szerint) két helyen is (Sz. Fehérvár metszetének „Alba-regale” lábjegyzetében, illetve Vác „Vaccia” leírásánál és metszeténél), akkor az minimális elvárás lehet a szerzővel szemben, hogy mindkét esetben Vác megnevezése ugyanazon írásmódon történjen. Ezzel szemben Székesfehérvár metszetén „Vaczon” míg Vác leírásánál „Vaccia, Vvatzev, Vveitzen” formában jelenik meg. Ez láthatóan nem egyezik, sőt hangértékben, kiejtésben sem. Akkor, vajon mi oldhatja fel ezt az ellentmondást?

Ennek egyik feloldása az lehet, ha előveszünk egy kortárs térképet és megnézzük, hogy azon mi látható Székesfehérvár körzetében. Feltételül kell szabnunk a térkép számára, hogy a metszeten is fellelhető és az azonosítási kísérlethez szükséges, kérdéses - vitás helyeket tartalmazza. (Vác = „Vaccia - Vvatzeiv,” Székesfehérvár = „Stulweisenburg - Alba Regalis”, Sárvíz = „Sarwize”, (Vár)Palota = „Palota”, Buda = „Offen”) A *Nova totius Hungariae, Serviae, Romaniae, Bulgariae, Walachiae, Moldaviae, Croatiae, Bosniae, Dalmatiae, Maximaeq partis Danubii Fluminis Descriptio emendata a F(rederik), de Wit (1680)*¹⁸² saját tulajdonomban lévő térkép részletét választottam ehhez. Azért ezt, mert a könyv írása és a térkép megjelenése közt, csupán 5 év különbség található. Így joggal feltételezhető, hogy a könyv szerzője Ercole Scala gróf, mint neves földrajztudós, ismerhette ezt a térképet.

Ha, a térképen - a régi európai és egyiptomi szokás szerint¹⁸³ - tekintünk a helységekre Déli – Dél-Keleti (lefele) Jeruzsálem irányba nézve, Bal kéz felől található „Buda”, „Offen”, míg jobbra (Vár)Palota”. Emellett jól megfigyelhető, hogy „Buda” és „Gran – Strigoniu” (Esztergom) közt, a „Donaw” (Duna) mellett, Vác neve itt is „Vaccia – Vatzew”. A térképen dél felé haladva, ugyanolyan pozícióban, mint ahogy a metszeten látható, Stulweisenburg - Alba Regalis és Wazzon (!) közt található a „Sarwize”. Vajon mit rejthet a „Wazzon” név? Talán Vázsony? Neve, mint ezen a térképen is látható, hangértékileg közelebb áll a „Vaczon”-hoz, („Wazzon”- „Vaczon”), mint („Vaccia”- „Vaczon”-hoz)

182 A térkép digitális változata az alábbi helyen megtalálható (https://archive.org/details/WCW_33129)

183 Általában az 1500-as évek előtt jellemző volt, hogy egyiptomi mintára a térképeken a nilus folyásának megfelelően, az északi irány lefelé, míg a déli irány felfelé nézett, pontosan ellenkezően, mint ahogy ma ábrázoljuk a tér-

képeket. Európában ez irány általában Jeruzsálem irányát jelentette. Ezért is van például, hogy Wolfango Lazio térképén az Északi oldalon található Tihanyi félsziget átkerül a Balaton Déli oldalára. pl. lásd „Hvngariae descriptio, Wolfango Lazio Avct. 1550-es évek térképén” (https://archive.org/details/WCW_33722/mode/2up)

Wolfango Lazio Magyarországról az 1550-es években készült térképén¹⁸⁴ jól megfigyelhető a Tihanyi félsziget déli oldalán való megjelenítése, mely arra utalhat, hogy rész térképekből állította össze a térképét. A Balatonról készült térkép, még a régi felfogás szerint a dél, dél-keleti, az apátságból nézve a jeruzsálemi (fordított) irány lehetett, míg a többi részlet már az ekkor elfogadott Északi irányt követte. Úgy tűnik a *L'ungheria Compendiata* (Mo. leírása) című könyvben található vitatott metszet készítője is, még ezt a jeruzsálemi tájolásnak megfelelő irányt követte. Ha ennek megfelelően tekintünk mind a térkép, mind a metszet helymeghatározására, akkor talán közelebb kerülhetünk az ellentmondás feloldásához.

Most pedig a „jeruzsálemi nézőpontnak megfelelően nézzük meg a képen a városból kivezető kapukat. Ha helyes a feltételezés, akkor

a Palotára vezető kapunak „K” (dél felé Wazzon irányába nézve) jobb kéz felől és lefele (Észak- Nyugatra) kell kivezetnie a városból. Igen, ott található „K” *Porta detta Palolta* jelzettel. Akkor most nézzük a Pest felé vezető kapunak „L” a helyzetét. Ennek a térkép alapján (szintén dél felé Wazzon irányába nézve) bal kéz felé kell esnie. Igen. Ez is ott található a helyén „L” *Porta detta Ofner* jelzettel. Ha ehhez még hozzá tesszük, hogy a képen is pontosan megegyezik a térkép szerinti déli irányba eső *Sárvíz*, illetve *Wazzon* helye, akkor azt hiszem, nyugodtan kimondható, hogy a képen jelölt „*Vaczon*” nem azonos Váccal, sokkal inkább lehet azonos a térkép szerinti *Wazzon*-nal, melyet én Nagy-Vázsonnyal azonosítok be.

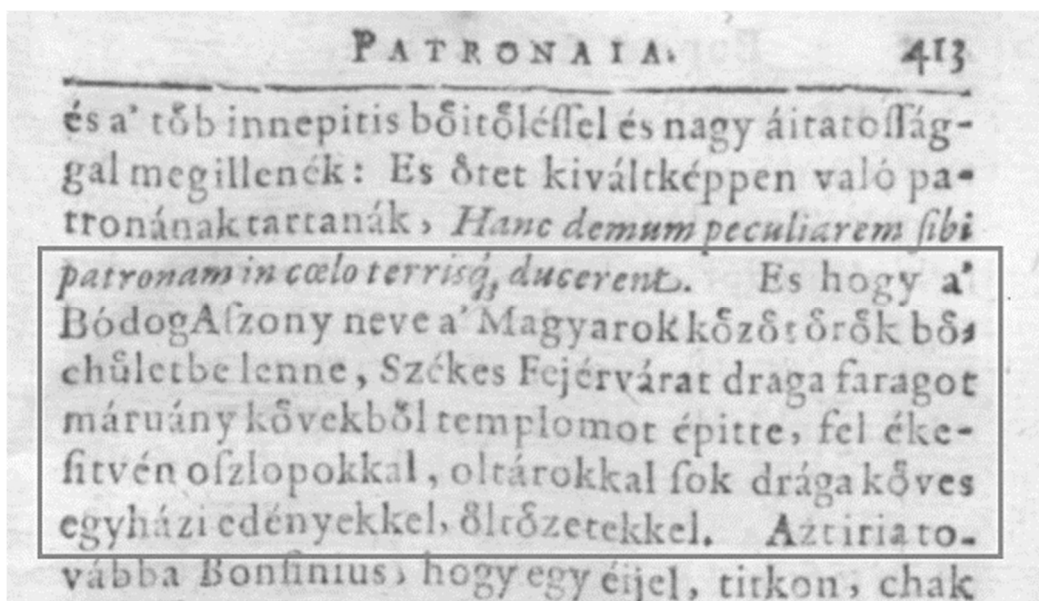
184 A teljes térképet lásd „*Hvngariae descriptio*, Wolfango Lazio Avct. 1550-es évek térképén” (https://archive.org/details/WCW_33722/mode/2up)

Összegezve: Ha a térkép tájolási (Észak - Dél) nézőpontját összeegyeztetjük a kép nézőpontjával, azaz a térképet a régi ábrázolás mód szerint megfordítjuk úgy, hogy a déli irány felfelé vagyis „Jeruzsálem felé”, az északi irány lefelé van, akkor egyértelművé válik a két ábra geográfiai azonossága. A „Sarviz fiume” „ALBA.REALE” és „Wázzon-Vaczon” közt folyik. Az „L” jelű „Porta detta Ofner” a „budai kapu” a városból kivezető baloldalra

esik, míg a „K” jelű „Porta detta Palotta” a (Vár)Palotai kapu a városból kivezető jobb alsó irányba vezet. Ha ehhez hozzátesszük még a szöveges ismertetésben foglalt hely és a történelmi eseményekhez kötött meghatározásokat, akkor egyértelműen kimondható, hogy a vitatott metszet valóban a jelenlegi helyén álló Székesfehérvárra, mint a koronázó és királysírhajainkat rejtő, de barbár módon elpusztított földrajzi helyére vonatkozik.

Befejezésül a sok eddig megjelentetett múltismereti forrás után, álljon itt egy kevésbé ismert tudósítás: **Kopcsányi Márton 185.,** *A boldog Szűz Mária élete. Magában foglalván az Ő hét innepeinn tizenhárom predikatiót,...* című könyvéből egy idézet, melyben Szent István művéről, a székesfehérvári Magyarok Nagyasszonya templomáról emlékezik meg, mely Bécsben magyar nyelven 1631.-ben, Székesfehérvár elestét (1543) követő 88. évben jelent meg.

Egy esztergomi magyar főpapról joggal feltételezhetjük, hogy ő pontosan tudta, hogy a Magyar királyokat koronázó templom helye valóban Székesfehérváron volt, mint ahogy Jankovich Miklós is tudta, mikor arról írt, hogy ő még látta a „... Székes Fehér - várnak meszsze terjedő nádas posványsággal békerített odvas kőfalait. Láttam ditsőült Sz. István Apostoli buzgósága' világszerte híres maradványát a' Magyarok' nagy Asszonya gazdag templomának éjszaki oldalát...” „Láttam a' Prépost udvarába helyezettett Kápolnát , melynek magasságát kívülről közel 14 ölre

tartottam és a' melyben 1793–95 esztendőkből többszöri ízben ájtatoskodtam de tavali esztendőben ennek elpusztított helyén már üres udvarhelyet találtam...”

Megjegyzés: Ez az írás, már 2012-ben elkészült és a Miskolci Bölcsész Egyesület építészettörténeti előadásán tananyagként ismeretetésre került. A mostani megjelenés célja, az azóta is fel-felbukkanó és a székesfehérvári

királysírok kapcsán a genetikai eredményeket is kétségbevonó kételyek tényeken alapuló tisztázásához való hozzájárulás.

Miskolc, 2023. július 02.

Sarlós Boldogasszony napján

Rostás László

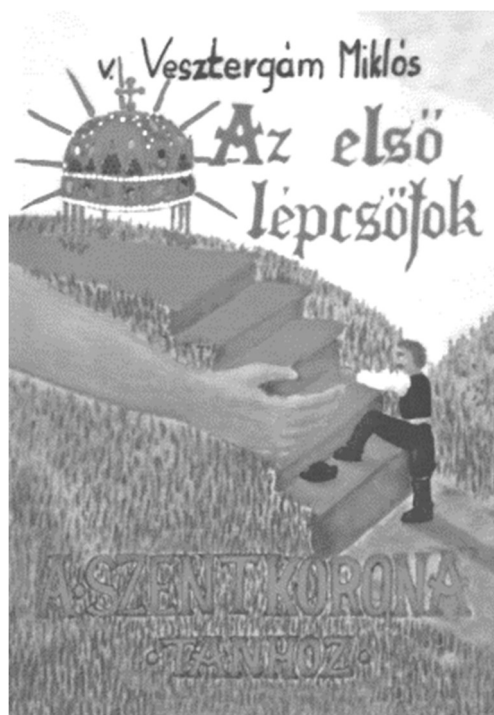
A MAGYAR ÉRDEMREND lovagkeresztjével kitüntetett

YBL - és PRO-ARCHITECTURA DÍJAS építész, vezető tervező

185 Kopcsányi Márton (1579-1638): RMK I. 596 - A boldog Szűz Mária élete. Bechbe [Wien]. 1631. Formica Maté https://library.hungaricana.hu/hu/view/RMK_I_0596/?pg=418&layout=s

Kopcsányi Mártonról tudni kell, hogy 1608-ig esztergomi kanonok volt. Tehát Székesfehérvár eleste után 65

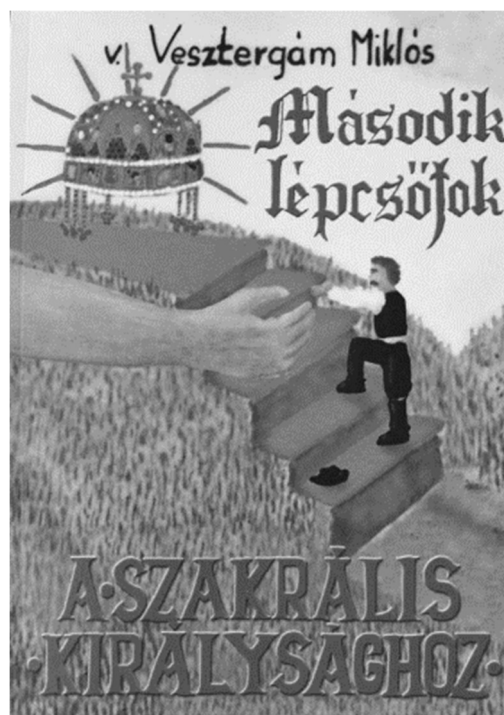
évvél, ő mint esztergomi kanonok biztos tudással kellett, hogy rendelkezzen a koronázó város helyéről. Hiszen az Esztergomi érsek joga és kötelessége volt a Magyar király szent koronával való megkoronázása és ebben a koronázó város török megszállása miatt akadályoztatva volt.

*Vesztergám Miklós:
Az első lépcsőfok a Szent
Korona tanhoz*

„A földkerekség csaknem minden embere a sátáni nagytöke hálójában vergődik szabadulást csupán az Ember Istennel való kapcsolatának visszaállítása hozhat. Ennek legfontosabb eszköze a Magyar Szent Korona, amely az égből szállott alá, és a vele szervesen összefüggő benne, általa létező történeti alkotmányunk. Ez utóbbi jogfolytonosságának helyreállítása nem csak nemzetünk szabadulását adja, adhatja, hanem Istentől való ereje, példája okán minden más nemzetét is. Hogy ez miképpen lehetséges, és mit kell tennünk a megvalósulásáért, erről szól Vesztergám Miklós írása. Könyve jeles kutatók írásain alapul; minden mondata élő beszéd közérthetőségével, s cselekvésre felkészítő varázsával; mert szabadulásunk Isten, és az Istenadta Szent Korona segítségével cselekvésünk gyümölcse lesz.

Molnár V József
néplélekkutató

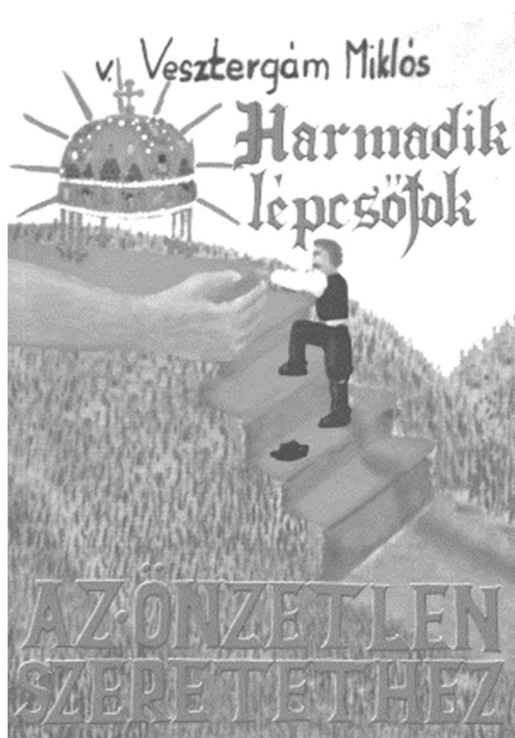

*Vesztergám Miklós:
A második lépcsőfok a
szakrális királysághoz*

„Egy hiánypótló kötetet tart most az olvasó a kezében. A könyv különlegessége abban áll, hogy közel hozza A Szent Korona által képviselt misztériumokat az egyszerű ember lelkéhez, megérinti az olvasó lelkét. A szerző belső Isteni világosságtól vezérelve kalauzolja végig az olvasót a kinyilatkoztatott Isteni törvényektől az egyszerű emberi lélek titkaiig, megvilágítva, hogy mi az Isteni terv az emberi lét világában. A Szent Korona, mint szakrális beavató tárgy egy önálló személyiségként működik a magyar néplélek tudatában. A szerző ezt próbálja tudatosítani bennünk az olvasókban. Kívánom, hogy a kedves olvasó e könyv elolvasását követően jobban rálásson az emberi és a nemzeti lét Istentől rendelt titkaira.”

Kondra József
néplélekkutató

*Vesztergám Miklós:
A harmadik lépcsőfok az
önzetlen szeretethez*

„Ebben a harmadik kötetben a szerző érthetően összegzi az első, és második kötet mondanivalóját az egyszerű olvasó számára. Szükséges, hogy megértsük a szentkorona jelentőségét, és működését. A Szentkorona törvényei (ősi) biztosítják a nemzeti tudat visszaállítást, a nemzet normális működését.”

Török József,
Táltos

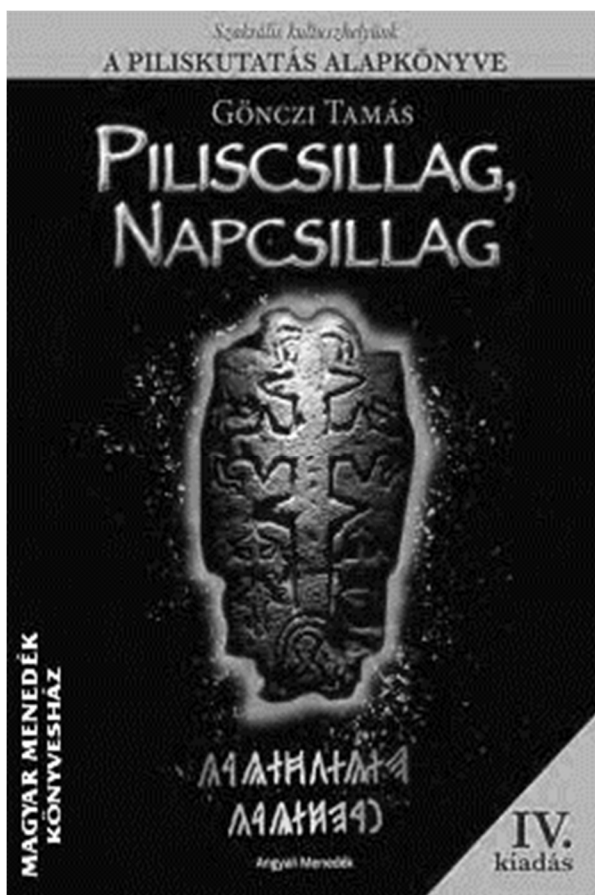
*Czibak Ilona:
Megcsókolt élet*

Czibak Ilona Megcsókolt élet című könyvének első része szociografikus ihletésű próza...

"Nyáron szerettem a nyíló petúniák, az esti kék illatát, az esti harangszót, a tejsarnokba sietőket, a Fő utcán sétáló eladó sorban lévő lányokat, a lassan ereszkedő estét, a tücskök

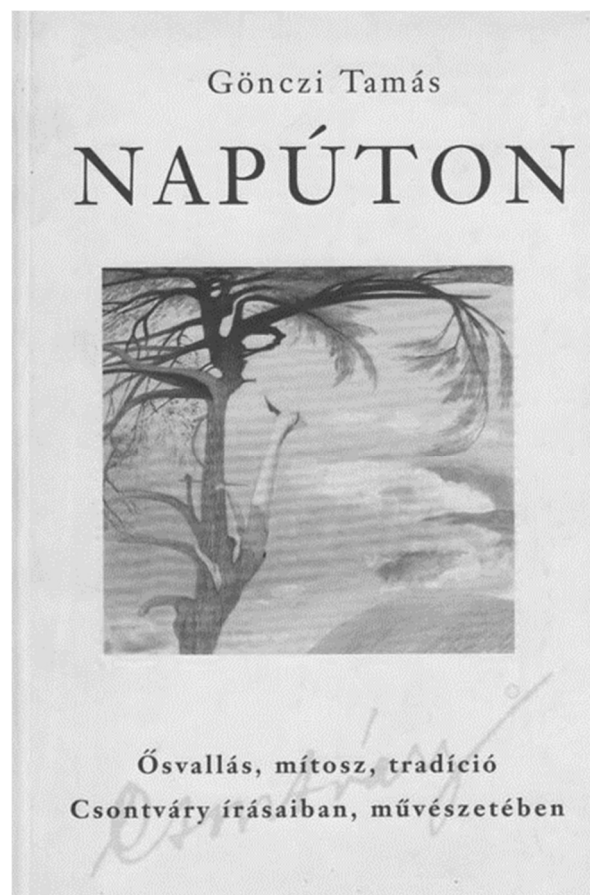
ciripelésével és a békák brekegésével. Ma már a tehéntrágya szagát is szeretem, ha a kerteken át hozzánk is eljuttatja a szellő." Télről, tavaszról, munkáról, faluról, vályogvetésről, a gyerekek számára rendezett összejevetelről van szó (a földes padló vízpermetezéséről, törekkel volt beszórásáról, a ritkán került fánk, görhe, herőce készítési módjáról, a gyerekek kedvéért megszólaló nagyapai hegedűről), meg a búcsúkról, a készülődésről, a ház kifestéséről, az utcai front rendbetételéről, vendégváró sütésről-főzésről, az tán a nagymosásról, a vakációkról, a Medárd napi esőzéstől, bizonyítványosztástól szeptemberig tartó időről (a sárból készített gyurmákról, bogáncsgyűjtésről, lícium bokrokról, a nagyanya csodatükréről, amelyik "nem fáradt el", s szünet nélkül mutatta az előtte állót), a nagy mosás szertartásáról, a faluban érvényes házastársi hűségéről, annak megszegéséről, s a szeretőt a sírig kötelező kíséréséről. Pontosan úgy, ahogyan Illyés Gyula Puszták népe című szociográfiájában olvasható.

*Gönczi Tamás:
Piliscsillag, Napcsillag*

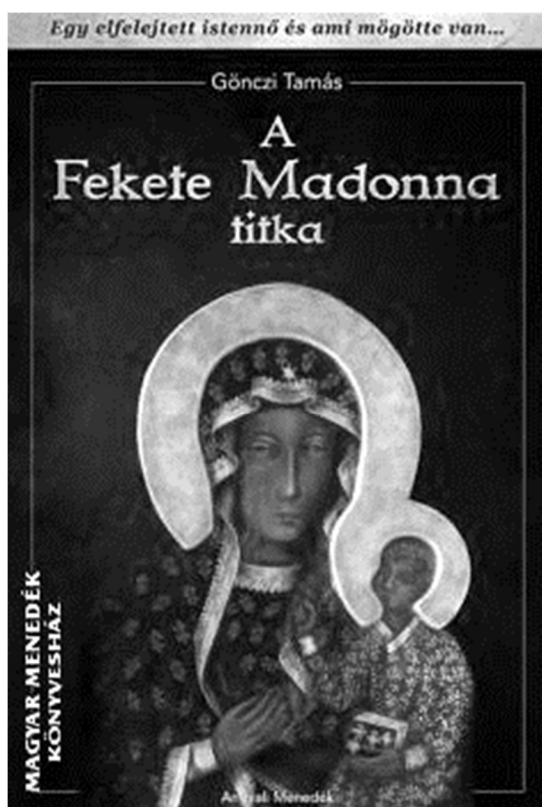
Ez a „Piliscsillag, Napcsillag” címmel 2013-ban megjelent kötet szakrális kultuszhelyünkkel, a Pilissel, a Pilis titkaival kapcsolatban a piliskutatás alapkönyve. Nyugodtan tekinthető a már korábban megjelenteknek egy bővített és közvetlen folytatásának, annak egy jóval átfogóbb, de szemléletében teljesen hasonló újjászületésének.

Gönczi Tamás: Napúton

Csontváry és a magyar nemzet élete között számtalan átfedés, párhuzam található. A festő égi sugallatot, spirituális fényt kap "fentről". A magyar nemzet az Árpádok alatt szinte folyamatos látomást kap a szakrális világról. Történelmi mércével mérve nagyon rövid idő alatt annyi szentet ad a hazának és vele a világnak, amennyivel egyetlen uralkodóház sem rendelkezik a mai napig sem..."

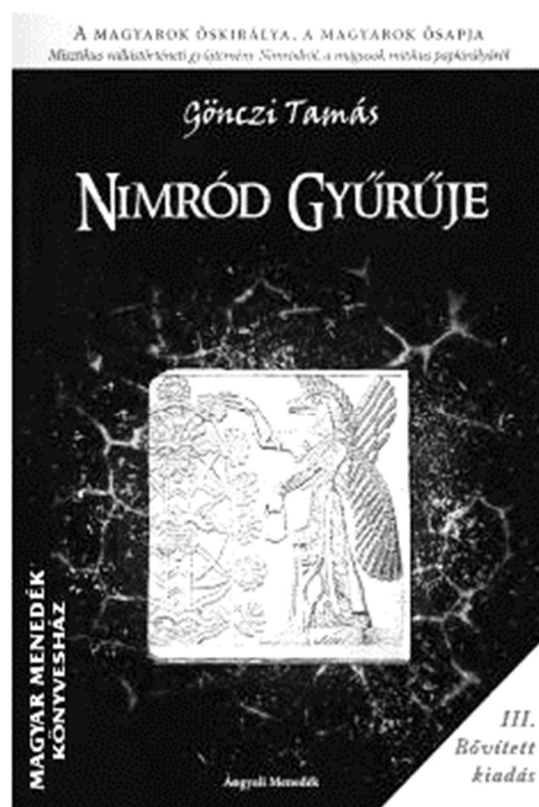

Gönczi Tamás:
A Fekete Madonna titka

Izgalmas és lenyűgöző szellemtörténeti-kultúrtörténeti nyomozás Európa és a magyarság ismeretlen háttértörténelmében.

„A könyv valóban megdöbbentő, tényfeltáró és letehetetlen!”

(A kiadó)

Gönczi Tamás:
Nimród Gyűrűje

„Nagy kihívásnak tekintetem ennek a könyvnek a megírását. Elhatároztam, hogy összeszedek mindent, de mindent, amit megtudhatunk Nimródról a magyarok őskirályáról. Erről a rejtélyes mágus-papkirályról, akinek az emlékét majdnem sikerült kitorolni a magyar nemzet emlékezetéből. Hála Kézai Mesternek, a népi vallásosság mélyén megmaradt Nimród emlékeknek és annak a kevés, de lényeges információt tartalmazó írott dokumentumnak. Ennek az izgalmas és mindvégig mehökkentő szellemi nyomozásnak az eredményeképpen megvilágítottuk az ismeretlen magyar ősmúlt eddig feltáratlan, mélyben lévő emlékeit. Hiszem, hogy amit itt találtunk, az nem más, mint egy lenyűgöző és szó szerint varázslatos napkeleti magyar ősmúlt. Az, amit évszázadokon át letagadtak és megtagadtak. Elvették a nemzettől. De nincs múlt nyom nélkül, ahogy a fa sem élhet gyökerek nélkül...”

(Gönczi Tamás)

*FRIEDRICH KLÁRA:**Attilának és Rékának*

Te csak táncolj, hun királyfi
Ne fájjon az, ha megsebez bárki
Te csak táncolj, csizmád kopogjon
Gonoszakra az ég lerogyjon!

Te csak táncolj, hun királylány
Ragyog fölötted színes szivárvány
Te csak táncolj, szoknyád suhogjon
Gonoszakra az ég lerogyjon

Patkányok népe csizmátok rágia
Fehér ruhára hullik a trágya
A ganyéból jöttek ganyét dobálnak
tetszik a lárma a patkánykirálynak

Te csak táncold a régi hun táncot
Patkányok közé dobjad a láncod
Te csak táncolj, csizmád kopogjon
Gonoszakra az ég lerogyjon!

Mezopotámia

Rend volt és béke lent a déli végen
hatalmas földeket öntöztek a folyók
a mennyországnak mása is felépült
és dohogtak mélyen a régi bőrdobok

Ott lenn kezdődött még a déli végen
hol zikkurat állt és vörös a homok
Nimród karján ült a gyermek oroszlán
és dohogtak mélyen a régi bőrdobok

Ott lent kezdődött, még a déli végen
hol szálltak felettünk hatalmas angyalok
a zikkurat lépcsőin lejött hozzánk az Isten
és dohogtak mélyen a régi bőrdobok

De lejöttek ők is, a rendetlenség népe,
s mint alabástrom váza, megrepedt a rend
a gaz a kertek virágait kiölte
az erdők sűrűjébe menekült a csend

A fákat kivágták, a fészek lehullott,
a folyók kiszáradtak, a forrás kiapadt
végül egy hajnalon elment innen az Isten
de a rendetlenség népe átokként itt maradt

*JACSÓ PÁL:**Nem tanultuk meg a versedet!*

Mester!

Nem tanultuk meg a versedet,
negyvenkét évünk elszelelt,
nincs érzés már csak értelem,
tonnaszám düh és félelem.
A könyvtárakban könyveket,
nem simogatják szép kezek,
viszont a Facebook-Instagram,
az éjjel nappal nyitva van,
s ha feltűnik egy zöld sziget,
azt ellepi a gyűlölet,
s egyszer talán lesz oly hideg,
hogy emberhússal fűtenek...
Nem tanultuk meg a versedet!

Hitünket is mind elveszik,
kik jóságra nem költenek,
adják-veszik a lelkeket,
fekélyes kórrajz-látletet,
hol kiirtják az álmokat,
mindenki csak egy számadat.
Ha költő lennél, s vállalod
rímképletekbe ágyazott,
értéktelen-leárazott,
stigmákkal terhelt életed,
semmit sincs már itt féltened.
Tanuljuk meg a versedet!

Agyakban kiber-háborúk,
a képernyőkön vér csorog,
s hiénaként vicsorognak
a rémhíreken csámcsogók.
Bombákhoz van még kerozin,
nagy mama sárgult képeken,
gombafelhőket nézeget,
százezer fokban a kertmozin,
csontváznyi házfalak között,

vakon ténferegsz egyedül,
s dörömbölik a Miatyánkot,
a dobhártyádon legbelül...

Fejben írunk majd verseket,
mert elmondani nem lehet,
s újraépítik fenn a Holdon,
a Kolimákat, s a Recskeket...

Mondd!

Minket az Isten elfeledt?
 Letapogatva betűzgetjük,
 betonba égett üzenetként
 megkövesedett versedet.

TÚRÓCZI PÉTER:

Madárétkek

Talán még egy kis idő kell, hogy meg tudjam érteni,
 Hogy más a belső egyensúlyát milyen érzelmekből nyeri,
 Hogy mik mozgatják őket, hogy mi hozza elő belőlük az állatot,
 Mikor dőlnek a kardjukba, mikor kérnek bocsánatot,
 Mikor találhatnak egymásra, reagálva a legapróbb rezgésre,
 Mikor gondolnak a végre, és mikor a kezdesre...

Tudod, én mindig is magamat tartottam az origónak,
 A pontnak, ahol a dolgok kapcsolódnak, vagy indulnak,
 Mégis egyre inkább arra kell rájönnöm lassan,
 Hogy mindünk bensőjében más van,
 És ami nekem gyógyszer, az másnak méreg,
 Hogy van, aki csak akkor kezdi el, mikor én már végzek,
 És vannak, akiknek fontos egy szál virág,
 Bennem, ha nem kapok, sem omlik össze világ,
 És ami nekem semmisség, az másnak egy gesztus,
 Hogy egyetlen szótól is szétszakadhat egy nexus,
 Hogy egy mosoly van, akinek sokat jelent, ha jókor ragyog, jó helyen,
 Hogy nem mindenki úgy követi a dolgokat, ahogy én a saját fejem,
 Hogy nem tudok mindent magamból kiindulva megoldani,
 Hogy van, amiről hallgatni kell, és van, amit ki kell mondani,
 Mert a folyamatok ésszerűtlenül követik egymást,

Gyakran észre sem veszed a hangulatok közti váltást,
 És sokszor nehéz kitalálni, hogy mi jár a másik fejében,
 Máskor véletlenül hibázunk rá, pont jókor, egészen,
 És nagy boldogságot hozunk létre önhibánkon kívül,
 Hisz az Isten az érzelmeket adta belénk szívéül,
 Amik szabadok, mint a madarak, csaponganak,
 Mélyrepülésből, hirtelen a magasba tartanak,
 Egymásra találhatnak, viaskodhatnak, megszülik és kiirtják egymást,
 Rejtőznek, befészkelik magukat elménkbe, költöznek, s a lármást,
 A hangosat, a többiek némán követik,
 Madártávlatból szemlélik, miként ölelik,
 És taszítják el maguktól az emberek a másik embert,
 Ha elpusztulnak, ők irányítják saját magukra a fegyvert...

Talán még egy kis idő kell, hogy meg tudjam érteni,
 Mennyire fontos óvni és védeni
 Az érzelmeinket, melyek kalitkában tartanak minket,
 Van, hogy helyére rakják, van, hogy elveszik eszünket,
 De sosem lesznek logikus lépéseik, vagy mi sosem fogjuk felfogni,
 Hogy miért is kell nekik bennünk, nekünk nekik dolgozni...

VALEK TÜNDE:

Együtt az úton

Atyám haragszol a kegyetlen emberre
 Lesújtani készülsz pálcás kezdeddel
 Jobbodon közös a vérünk, most folyik
 Önhitt ember okozta vérző sebeim

Nem testvérünk, embernek hitványa

Aki örömét leli más fájdalmában
 De lásd mellettem ő, tett rám virágkoszorút

És gyámolít, támogat, amíg tart az út
Szemlesütve szégyelli mások bűneit
Felismeri, jó másoknak segíteni
Én szenvedtem az egész viláért halált
Ez az ember rám talált, nyújtotta karját,
Legyen hát teljes a megbocsátás
Ki törekszik, s járja igazultak útját

A sebzett, kék madár

Vers **Somos Gyula: Corpus Christi (2020) című festményéhez**

Fűcsomóról fűcsomóra
Kapaszkodtam fel a dombra
A domb hegygé magasodott
Csodás völgye tárulkozott
Ahogy néztem szerte-széjjel
Szemeim megteltek könnyel
Nehéz este érte őket,
A szent család igyekvőben
Szamaragolnak cél felé
Egyiptom lesz a menedék...
És a domb lesz egy hegytető
Hol egy romfal, a vezetőm
Ahogy odaérek, nézek
Álmélkodva belenézek
Szárnyas oltár, akár ablak
Kívül-belül egyet mutat
Közös a táj, mennyi helyszín!
Balról a Mennysország nyílik,
Angyal vezet a lépcsőn
Az új tétova belépőt
Az oltárkép jobb szárnyáról
Pokoli tűz lobog, táncol
Belé zuhanó bűnösök
Szítják az izzó tűzőzönt
Középső kép még homályos
Mert a kép előtt meglátom
A fájdalmas szent családot
Az Anya, az Atya tartja
Ölük fiukat ringatja
Gyötrelmes test a halálé
Szülők része már szenvedés
Átveszik egymás terheit
Nem értik a világ bíráit
Fiukat, amivel ítélik
Vetülnek rá saját bűneik
Gyülekeznek az angyalok
Lesik a nagy pillanatot
És a bárány az árnyékban
Fejére lép a halálnak

Az áldozat teljesedik
Várnak az Úr angyalai
Mintha az idő megállna
A lélegzet visszafajtvá
Ha a halál győz: végzetes
Ne hagyj el életnek reménye!
És e könnyes pillanatban
Krisztus holt ölében moccan
Gyógyulva rebben a szárnya
A Szentlélek kék madarának
És szárnyal, életet hirdet
És ott, a középső képen
Hol ível a szép szivárvány
Az Atyafiú ül trónján
Az isteni megbocsátás
Fia által feltámadást
Hozott az emberiségnek
Új esélyt a bűnösöknek
Könnyed kísértések helyett
Éljünk igaz szeretetben, békességben!

MOLCSÁNYI JENŐ

1. Lassan...
Jön az ősz
rászáll a tájra,
ahogyan percek
hervatag,
hullanak egymásra.
A kocsis út röge
morzsolódik
léptünk alatt
elfogy az út,

el a pillanat.
 Avar között
 zizeg a szél,
 téged keres
 rólad mesél.
 Érzem nyár-ízű
 illatod,
 s a hervadás
 lassan,
 koptatja el
 alakod.

Eresz alatt
 küszködik a tél,
 a földön néhány
 fagyott levél
 a széllel újra
 táncra kél...,de
 a messzi láthatár,
 már tavaszt ígér.

2. Októberi tűz
 Színeket kever
 palettáján
 az októberi tűz,
 hulló levelek után
 kapkod a szél,
 miközben
 fáradt-unottan
 a fák lombjához ér,
 és a táj,...lassan
 ruhát cserél.
 Kifeszített vásznát
 megfesti
 a lemenő nap,
 felhők sorakoznak
 a kis-patak
 hullámzó fodrai alatt

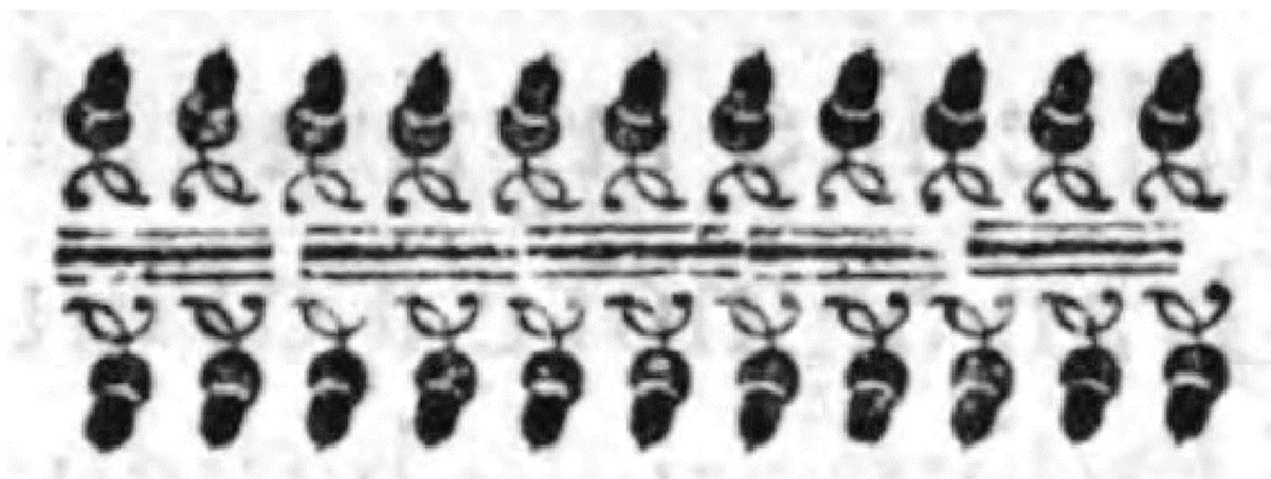
3. Tavaszt ígér..
 Lomhán kelt fel a Nap,
 már a földig érnek
 a napsugarak.
 Ködtakaróban
 alszik a Hold
 az elmúlt éjről álmodott.

Réthy Judit:

Álmok álmodói

Még él a nemzet.
 Sumér, türk, hun vagy székely,
 egy a nyelv, az ősi nyelv.
 Csodájára járnak a népek.
 Mert világít, mint a nap.
 Nyelvtana páratlan, szóképe
 faragott kapu, S ékes koronája
 a rag. Idejét sem múlja felül.
 Benne él. Változatos- változatlan.
 Múltja tisztul.
 Attila vesszeje,
 vesszen-e elejtve még otffejtve
 álmot, mint családot
 a hímes szószaporulat?

Bp.2023 03.13.

TIBOLD SZABINA:

A Deák Ferenc utca szellemei: Ibolya néni

Dr. Nagy Ernőné, Ibolya néni a zongoratanárnőnk volt, de mielőtt az lett volna, számomra nagymamám és édesanyám mellett ő volt a világ egyik leggyönyörűbb nője. Mint később megtudtam, nem csak számomra, hanem mindazok számára is, akik fiatal kora óta ismerték. Mis-kolci főpolgári családból származott, hárman voltak leánytestvérek. Mis-kolcon úgy tartották őket számon, mint a „három grácia”, a város legszebb kisasszonyai. Ilatoztak, mint egy virágcsokor, s találón mindenik leányzó virágról kapta a nevét. Ibolya néniére tökéletesen illett a neve: szemei ibolyakék színűek voltak, mint a tavasz apró, fűben meg-bújó illatos hírnökéé, s csillogtak, mint a harmatgyöngy a kicsi virág napsárga érintésű, mélykék kelyhében.

Amikor Ibolya néni kilépett az utcára, karcú, homokóra-alakján tökéletes volt az öltözet, s frizurája, sminkje hibátlan. Finom, alig észre-vehető illat lengedezett körülötte, olyan volt, mint egy filmsztár az 50-es évek filmvásznáról. Ajkai sötétvörösek, mint Marilyn Monroe-é, tökéletes kontúrokkal, kifinomult ízléssel rúszozta cakkos kis száját. Na-gyon vigyázott a bőrére, mely hamvas volt, mint az őszibarack, s kora ellenére ránctalan. Egyszer elmondta nekem, hogy az ő arcát szappan és víz soha nem érinti, csak lemosó tejjel, utána pedig rózsavízzel frissíti a bőrét reggel és este. Akkor megfogadtam, én is azt teszem, ha nagylány leszek. Bár ezt a fogadalmat nem tartottam be maradéktalanul, azért megtanultam tőle az ápoltság és elegancia titkait. Elgondolom néha, ha látná a mai nők és leányok általánosan slampos megjelenését, sírva fakadna.

Ritkán lehetett egyedül látni, általában férjével, Dr. Nagy Ernővel kar-fogva jártak.

Enci bácsi, ahogy mi hívtuk a párját, a régi világban megyei főbíró volt. A háborút követő rendszerváltás megtörte, látszott rajta, hogy nem egészséges. Vállai görnyedtek voltak, s arca előre nyúl-va, mintha nem kis méretű orrát követné, hosszú lépéseit figyelte a jár-dán, szokásos útjain haladva. Ibolya néni valóság-gal virágzott mellette, s így kettejük megjelenésében szembetűnő ellentét volt, ugyanakkor kapcsolatukban hangtalan harmónia honolt. Mindig a legnagyobb ud-variassággal és szeretettel viszonyultak egymáshoz.

Amikor Rosenthal Rozika magányosan unatkozó pianínója nálunk kötött ki, édesanyánk azonnal zongoratanárnőt keresett hozzá. Így az-tán ki mást, mint Ibolya nénit kérdezte meg először, aki zongoratanárnő volt még a háború előtti világban. Akkor még egyedülálló, viruló nő volt, s jó pár nőtlen fiatalember is tolongott zongoraleckéket venni tőle, áhítozva szépsége s illata közelségére. Ibolya néni viszont erkölcsös és komoly nő maradt, a rossz nyelvek bánatára soha semmilyen pletyka nem igazolódott be vele kapcsolatban. Az új iskolarendszerben nem kí-vánt tanítani, de minket magánórákra elfogadott. Remek zongoratanár-nő volt, tökéletes technikai oktatókészsége jóságos türelemmel párosult. Amikor Amerikában folytatni akartam a zongorázást, és hosszú kihagyás után találtam egy kedves zongoratanárnőt, Margaretet, akinek első, csodálattal vegyes megjegyzése játékom láttán az volt, hogy remek kéztartásom van, nagyon jó lehetett az első zongoratanárom. Ibolya né-ninek biztosan jól esett volna ezt hallania, hogy annyi év után, hosszú kihagyással, a kezeim még mindig emlékeztek instrukcióira. Szerettem őt és szerettem zongorázni is, könnyen ment a billentyűkön való futká-rozás. Nagymama mesélte, hogy amikor

megszülettem, Bába Ilonka megvizsgálta minden porcikámat, s amikor a kezeimet szemlélte, azt mondta, zongorista ujjai vannak a leánykának. Ezt Ibolya néni is azon-nal felismerte. A gyakorlásban viszont nem erőltettem meg magam, mert olyan könnyen és gyorsan tanultam meg a darabokat, inkább fül után, mint kottából, hogy szégyenszemre sokat csaltam. Ha már tudtam, hogyan kell hangzania a darabnak, akkor a kotta is értelmet nyert, de ezt soha nem vallottam be neki. Minden új szonátánál megkértem, hogy először ő játssza el nekem. Meg is tette, s én vidáman utánoztam. A testvérem még nálam is jobban utált gyakorolni, ezért elég sok szidás-ban és nyugtatásban volt részünk a lustaságunk miatt, de a zenét imádtuk. Az öcsém, Józsi zeneszerzői indíttatása már pici korában előbújt. Még beszélni sem tudott, de már dudorászott. Nem lehetett több 3-4 évesnél, s már állandóan folytatólagos dallamokat dúdolt. A dallam, amit gyakran megismételt, számunkra ismeretlen volt, de gyönyörű és visszatérő a hűmmögésében. Megkérdeztük tőle, mit dudorászik, s azt válaszolta „ez a virágok beszélgetése”. – Hol hallottad? – kérdezte Édesanyánk. – A kertben – jött Józsika válasza. Ez volt az első zene-műve. Sok-sok, gyötrődéssel teli évnek kellett eltelnie, amíg végre szabadon engedhette a lelkében zárva tartott dallam-pillangókat.

Ibolya néni óriási türelemmel és megértéssel kezelt minket. Nem voltunk könnyű gyermekek, de szerettük őt, és minden lustaságunk és rakoncátlanságunk ellenére a szeretetünk felülmúlt minden oktatási nehézséget.

Ibolya néni volt az, aki egyszer kivezetett engem a végtelen kétség-beesés labirintusából. Akkor még nem volt zongoránk, és így még ő sem volt a tanárnőnk, csak egy kedves, szép szomszédasszony. Estele-dett már, hideg, lucskos, szutykos november volt. Nyolc év körüli lehettem, s megint rosszat tettem, a nagymama tiltott glicerines üvegével játszottam, ami nagyon tetszett nekem, vonzódtam hozzá, mint moly-lepke a gyertyalánghoz.

Szép, régi, mívés patikai üvegese volt, s jaj, ügyetlenségemre a glicerint fele kifolyt. Azt hiszem, kicsit ki is próbáltam belőle a keze-men, finom illatú volt, valami illóolajtól. Nagymama rajtakapott, és nem örült neki, hogy kipocsoltam drága, féltett kincsét. E tette híre eljutott édesanyámhoz is, aki nagyon megharagudott rám, és jól letolt, kijelentvén, hogy nem vagyok az ő gyereke, fel is út, le is út. Felvettem hát a kabátom és kimentem a sötétségbe, szó szerint véve az ítéletet. Hideg volt, sötét volt, szemerkélt a már jeges eső, még az ut-calámpák is dideregtek. Elindultam a katolikus templom felé, mert ott volt egy kis kápolna Szűz Máriával, aki gyakran megvigasztalt. Sajnos, a templom kapuja zárva volt, így nem mehettam Szűz Máriához. Elin-dultam bánatomban a cigánysor felé vezető irányba, hátha ott befogadnak. (Ez a második alkalom volt rövidke életemben, hogy a cigányok-nál reméltem menedéket, az első alkalommal csak 3-4 éves lehettem.) Ennél jobb nem jutott eszembe, mert valójában fogalmam sem volt, mit kellene tennem, csak azt tudtam, hogy valahol otthonra, melegre kell találnom. A büntudat jégként dermedt a szívemre, haszontalannak sugallva lételemet. Mert ugye haza már nem mehettam, onnan ki lettem dobva, senki nem mondott ellent, hogy ne menjek, amikor felvettem a kabátom. Úgy gondoltam, az egész család egyetért abban, hogy nem vagyok közénk való. Lementem az árokba, ott senki nem láthatott, haladtam előre a sáros lucskokban. Néztem a megsárgult fűcsomókat és az őszi levelek szépségüket veszített, elformátlanodott, sötét, gyűrött oszlá-sát a sárban. Egyszer csak valaki a nevemen szólított, s megkérdezte, mit csinálok itt kint ilyen későn egymagam. Felnéztem, és megpillantottam Ibolya nénit és Enci bácsit, amint karonfogva hazafelé tartanak esti sétájukról. Kérdésükre nagy komolyan elmondtam, hogy mit tettek velem, s hogy világgá indultam, talán a cigányok befogadnak. Ibolya néni nagyon csendesesen és kedvesen kihívott az árokból, és azt mondta, hogy menjek velük

haza, neki nincs gyermeke, ők majd befogadnak. Mentem boldogan, fáztam is már rendszeren. Bent a meleg szobájukban adott egy csésze forró, citromos teát, majd megmutatta nekem a szép, nagy tükrét, ami a kiugrójuk középső ablaka előtt állt. Azt mondta, hogy a tükör hátat kell fordítson az ablaknak, hogy az arcát természetes fényben láthassa benne a nő. Előszedte a kencéit, a vörös rúzsát, melyek nagyon érdekeltek; imádtam a női szépség-ápolók titokzatosságát. Édesanyám nagy ellensége volt a piperetárgyaknak, kitért volna a hitéből, ha kikencézve pipiskedek a tükör előtt. Ibolya néni látta bennem a Nőt. Még a parfümjéből is adott egy cseppet, aminek díszes, aranyozott üvegén Nina Ricci nevét lehetett olvasni, s ráadásul az egyik körmömet lakkal gyöngyház rózsaszínre festette. Imádtam azt a női szépséget és erőt, ami belőle sugárzott. Ilyen akartam lenni én is.

Nagyon boldog voltam vele, és valóban ott-hon éreztem magamat náluk. Közben Enci bácsi suttyomban eltűnt, és kis idő múltán megjelent édesanyámmal. Édesanyám egy szót se szólt, minden ceremónia nélkül feladta rám a kabátomat, és hazavitt. Ez is elmúlt a fejem fölött, senki egy szót nem beszélt róla az eset után, s a napok teltek-múltak, mint azelőtt. Emléke viszont megmaradt; azon az estén Ibolya néni és köztem egy életre szóló kapcsolat szövődött. Mintha második anyám lett volna, úgy szerettem őt. Ha tehettem, átmentem hozzá beszélgetni egy kicsit, csak hogy a közelében lehessenek. Egyszer őt is megkérdeztem, mint Tan-te Gertrúdot, hogy nem szeretett volna-e saját gyermeket. Az ő válasza más volt. – Nem igazán – felelte –, de ha jött volna hozzám egy gyermek, szerettem volna nagyon. Ezt el is hittem feltétel nélkül, s titokban elképzeltem, hogy milyen más lett volna, ha én hozzájuk születek.

Elgondolom, hogy azok az idős hölgyek és urak, akik pótszülőkként neveltek engem, szinte mind gyermektelenek voltak, s én is az

maradtam. Valahogy még ezzel a sorsközösséggel is meglepő példát mutattak.

A Deák Ferenc utca eredetileg Urak utcája volt. A rendszerváltás után keresztelték át Deák Ferenc utcára, de az urak és úrnők továbbra is ugyanabban a miliőben éltek, mint a megboldogult „békeidőkben”. Át-gázolt rajtuk két világháború, megélték Trianont, az 56-os forradalmat, majd szembenéztek az új rendszerváltással, mely legnagyobb félelmüket váltotta valóra. Elszegényedve, kilakoltatva, a minimális megélhetésre is alig elegendő nyugdíjjal lettek kipenderítve komfortzónájukból, ők azonban töretlenül ugyanazok az emberek maradtak, mint akik voltak.

A nyolcadik osztályos búcsúzásunk után Miskolcra kerültem gimnáziumba, Edelénynek akkor még nem volt középiskolája. Milyen más volt minden! Nem találtam helyemet ebben a városi életben. Nyolc évig szinte ugyanazokkal a gyerekekkel jártam iskolába, együtt nőttünk fel, ismerős, kényelmes világ volt a miénk. A városi élet Edelény után zajos és bűzös volt. Csak az Avason éreztem valamennyire jól magam. Szerettem a széles, hosszú lépcsősort, mely felkanyarodott a kilátóhoz vezető útra, és az avasi temető csendjét. Suli után általában erre vett az utam.

A zongora is többet volt csendben, ujjaim messze voltak a klaviatúrától. Nem élveztem a gimnáziumot, elveszett voltam, a leányszálláson, „kóterben” laktam, s bár jól kijöttem a szobatársaimmal, az egyedüllét érzése sötét ködként ült a lelkemen. A szüleim válásának híre nem volt teljesen meglepő, de a változások tengerében mégis felkorbácsolta a hullámokat. A belső zaj befolyásolta a jegyeimet is, ezért édesanyám kétségbeesésében Fáy Kati nénival megbeszélte, hogy náluk lakhassak, és náluk tanuljak tovább zongorázni is. Azon év végéig ott éltem, letettem a zongoravizsgámat, és a válás is lezajlott, ami kettőnk, öcsémet és engem nem nagyon érintett, talán csak annyiból, hogy a kórházi gyermekek télapóin-

nepségén nem vehettünk részt, mivel Édesanyánk már az „elvált asszony” stigmáját viselte. 1969-et írtunk. Kicsit szomo-rúak voltunk, mert a Disney rajzfilmet, a Pinocchiot vetítették a dolgozók összegyűlt gyermekeiknek, amiből mi ketten kimaradtunk.

Édesanyámmal, a testvéremmel, a cicánkkal, Hölgyikével és Vakarcs-csal, egy farkatlan pulicsemetével beköltöztünk Szabó igazgató úr jó-voltából a Szentpéteri Kapui kórház nővérszállására egy szobácskába, aminek egy mosdója volt az előszobában, és a zuhanyozó a folyosóról nyílt, nem messze a szobánktól. Jó volt. Együtt voltunk. Édesanyám boldognak, nyugodtabbnak tűnt. Egy évre rá kaptunk az orvosi lakótelepen egy kis egyszobás garzonlakást, előszobával, konyhával és fürdőszobával, még erkélye is volt. Luxus volt ez a nővérszállás után, még akkor is, ha Józsinak és nekem a konyhában kellett aludnunk egy emeletes ágyon. Mi viszont igazi otthonná varázsoltuk, és vidámak voltunk benne. Bejött a pianínó is Edelényből, vele Ibolya néni is megjelent he-tente egyszer órákat adni nekünk. Felvállalta a beutazás fáradtságát Miskolcra autóbusszal, hogy minket tanítson. Örültünk neki nagyon, de érthető módon egy idő után ez kimerítőnek bizonyult számára.

Eljártam nagymamához hétvégeken Edelénybe, s olyankor találkoztunk. Szerettem vele beszélgetni, ilyenkor mind a ketten fiatal lányokká lettünk, nagy flancos álmokkal. Ibolya néni tényleg filmvászonra való egyéniség volt, imádta Hollywood mézbe mártott luxusát és eleganciáját. Ismert minden sztárt, nagynevű színésznőt és színészt, visszamenőleg a némafilmek világáig. Ismerte a gyors sportkocsikat és luxusautókat, a nagy divattervezők neveit és stílusát, s az elegáns öltözködés minden csínját-bínját. Együtt álmodoztunk, játszottunk fantáziajátékokat elképzelt, illatozó luxusvilágunkról. Amikor férjhez mentem és Kaliforniában kötöttem ki, továbbra is leveleztünk. Egyik levelében ezt írta: „...az egyikünk álma tényleg valóra vált. Légy nagyon

boldog ki-csim!” Majd a következő levelében Enci bácsi halálhíre jött, és lassan az ő levelei is elmaradtak. Egy itthoni látogatásom alkalmával egyszer még találkoztam vele – kortalan volt, megtartotta a szépség illúzióját. Úgy ment el ebből a világból, hogy nem kaptunk róla gyászjelentést, ezért valahogy soha nem vált valósággá az elmúlása.

Megjártam a „nagy nehéz utat”, és a legsötétebb pillanataimban, mint annak idején az árokparton, megjelent előttem Ibolya néni gyönyörű, mosolygó arca. Mint előtűnő színek varázsa a festő üres vásznán, fel-tűnt az ő különleges fénye a lelkemben, és mosolyt varázsolt a szomo-rúságomra. Látom őt, ahogy megy az utcán, egyenes tartású alakja csinos kabátba burkolva, tökéletes, szőke frizurával. Látom, amint előttem halad, vagy amint felém lépked. Látom az öröm villanását az arcán, amint felismer. Örök képek ezek bennem, az ő hatalmas lélekjóságának és szépségének megpillantható jelei. Bárcsak újra élhetném a zongora-órákat! Rendesen gyakorolnék és odafigyelnék, nem sietném el az ujj-gyakorlatokat és futamokat, hogy lássam az elégedett mosolyt az arcán. A múltat nem lehet jóvátenni, csak felismerni a benne rejlő mulasztásainkat. Kitölthető-e az én mulasztásaim által hagyott űr? Talán csak gondolataimmal, az örökévalóság reményében. A múlt nem hiányzik, de ők igen. A Deák Ferenc utca szellemei mind bennem élnek, s amíg a földi időm le nem jár, emlékeik velem maradnak. Akkor majd találko-zunk újra; szeretném ezt hinni, mert a Lélek örök, mint az isteni lehelet, mely fényüket tudatra ébresztette a kezdet kezdetén...

Miskolc, 2023. március 27.

MŰVÉSZETEK FÉNYÉBEN

Irodalmi és Zenei Délután a Gyárfás Kúriában

A Miskolci Bölcsész Egyesület magán-egyetem Dr. Gyárfás Ágnes álma volt, s ez az álom valóra is vált 33 évvel ezelőtt. A magán-egyetemi státuszt is megkapta egy röpké pillanatra, melyet az irigység és rosszindulat meghíúsított. Gyárfás Ágnes alkotó évei és szenvedélyes munkája viszont mindent kiálló erővel folytatva a harcot az Egyesület fennmaradásáért. Ő eltávozott ebből a világból, mielőtt sikerült volna ezt az intézményt egyetemként államilag is elfogadtatni, de az Egyesület tovább él, s akik ismerik és féltve őrzik értékét, táplálják a reményt is, hogy magánegyetemi státuszát újra visszakapja.

Nem az oktatás és tanári kar nívója az oka annak, hogy nem működhetünk, államilag is elfogadott magánegyetemként. Nem az én feladatom, hogy a háttér ellenálló hatókörét megnevezem, csak abban reménykedhetem, hogy az értékünk egyszer valóban értékesítve lesz. Ahhoz pedig intelligens hozzáállás kell és jóindulatú elismerés, mely a nemzeti szellemet, magyar őskutatást és a kereszténység Szeretet törvényének értékeit nem veti meg, hanem tovább élteti népünkben. Nem politika, hanem emberség és a bölcséletek ismerete irányít minket. Ezek fényében szeretnénk egy új rendezvénnyel gazdagítani a MBE munkáját, mely rendezvény a művészetek jegyében hozná össze tagjainkat és az érdeklődőket.

Az Edelényi Gyárfás Kúria adja meg a helyszínét ezekhez a nívós összejövetelekhez. Az épület maga is történelmileg értékes nem

csak a mi, hanem Edelény város számára is. Kós Károly neves építész tervezte, s az első ilyen épület volt Edelényben. Gyárfás Sámuel főjegyzője volt Edelénynek, s ő volt az, aki kiemelte Edelényt a sártengerből, utcákat épített, szobrokat állított, melyekből egy még mindig áll a főtéren. Sajnos a köemelvényt a Turullal eltüntették.

A Gyárfás Kúriát nagyapám Gyárfás Samu hön szeretett feleségének ajánlotta, aki akkor volt várandós első gyermekükkel, Édesanyámmal, akit Ágnesnek kereszteltek. A kúria homlokzatát nagymamám neve ékesíti 'MARGIT-LAK'. Az épületet 1932-ben adták át, mely év édesanyám születési éve is.

A családi kúria a mi örökségünk, s mivel ez az otthon mindig vendégszerető volt, s a család intellektusa szárnyra kapott különleges vendégi összejövetelek alkalmával, úgy gondolom, hogy ezt a tradíciót a Bölcsész Egyesület ápolásában életre keltjük újra. A '**Művészetek Fényében**' jelzett összejöveteleinknek szeretném szentelni a kúria vendég-, bölcsélet- és szépség szeretetét. Utat adunk a barátság légkörében irodalomnak, költészetnek és zenének. A tartalom vendéglátással párosul, s remélem, hogy mindenki jól érzi majd magát és feltöltődve viszi majd magával Egyesületünk és a Gyárfások jó hírét.

Az első program tervezett időpontja 2023. szeptember 30.

